Anul II, Numărul 4, octombrie–decembrie 2019

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul II, Numărul 4
octombrie–decembrie 2019

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Elena Armenescu, Angela Baciu, Lică Barbu, Cornelia Bartels, Radu Boroianu, Sergiu Botezatu, Ani Bradea, Ionuț Caragea, Radu Comșa, Cornelia Costin, Florentina Loredana Dalian, Theodor Dume, Ioana Greceanu, George Grigore, Ioana Heidel, Ion Lazăr da Coza, Dori Lederer, Veronica Pavel Lerner, Nicolae Lotreanu, Emil Lungeanu, Brândușa Massion, Alexandru Mica, Victoria Milescu, Gheorghe Miletineanu, Neculai Moghior, Milena Munteanu, Claudiu Neacșu, Cristian Pavel, Paula Romanescu, Florentin Smarandache, Urfet Șachir, Daniela Șontică, Christian Tămaș, Marius-Cosmin Vasile, Carmen Vințan, Letiția Vladislav, Gina Zaharia**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Caspar David Friedrich (1774–1840), *Drumețul deasupra mării de nori*, 1817–1818, Kunsthalle Hamburg

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial:
Nevoia de cultură 3

Studiu:
Goldoni sau Replica realității
de Costin Tuchilă, Pușa Roth 5

Historia:
O poveste adevărată (4)
de Neculai Moghior 19

Musica:
Festivalul „George Enescu" 2019. Câteva instantanee critice
de Costin Tuchilă 28

Memorii:
Simțuri și instincte. Memorii în răspăr și adevăruri subiective
de Radu Boroianu 33

Universalia:
Paul Verlaine – ispășire prin suferință
de Paula Romanescu 38
Oglindirea Orientului în Occident
de George Grigore 45
Yunus Emre și Mevlanâ – două lumini nestinse ale Anatoliei
Prezentare și traducere din limba turcă de Urfet Șachir 47

Echo:
Poezii și fragmente de roman de Victoria Milescu, Rudy Roth, Ani Bradea, George Grigore, Sergiu Botezatu, Ionuț Caragea, Daniela Șontică, Ioana Greceanu, Cornelia Bartels, Christian Tămaș, Ioana Heidel,
traduse în limbi străine 51

Gânduri din Diaspora:
Cu zâmbetul pe buze
de Milena Munteanu 68

Jurnal de călătorie:
We the People... Noi Poporul...
de Brândușa Massion 70
În căutarea eului pierdut
de Letiția Vladislav 79
În interiorul Cercului Polar (1)
de Florentin Smarandache 82

Folclor:
Momente solare ale devenirii artistice a Mariei Tănase
de Alexandru Mica 85

Traditiones:
Tradiții, obiceiuri și legende turcești. Nunta turcească (3)
de Urfet Șachir 90

Poesis:
Versuri de Angela Baciu, Theodor Dume, Elena Armenescu, Cristian Pavel 94

Roman:
Afaceri interne (fragment)
de Emil Lungeanu 102

Cronică literară:
Un nume pe nisip sau Eternitatea clipei
de Pușa Roth 104
Cine ne locuiește?
de Victoria Milescu 106
Anotimpuri din plumb și mătase
de Gina Zaharia 109

Note de lectură:
Cesare Pavese
de Veronica Pavel Lerner 111

Teatru:
Scene pe o scenă cu fereastră. Fragmente de povești dramatice cu un singur sens
de Radu Comșa 113

Cronicar de teatru:
De-ale senectuții
de Gheorghe Miletineanu 122

Proză scurtă:
Mediterana în lacrimi
de Pușa Roth 125
Un singur răspuns
de Claudiu Neacșu 126
Trista duminică încă de sâmbătă seara
de Cornelia Bartels 131
Lucrare de control la fizică
de Florentina Loredana Dalian 134
Prizoniera toamnei
de Gina Zaharia 136
Coțu
de Ion lazăr da Coza 138

Tabletă:
Iubesc lumea
de Dori Lederer 141

Lumea copilăriei:
Povestea lui „Nino Nino"
de Lică Barbu 142
Protectorii Orașului-De-Pe-Stânci (Et Praesidia Ad Urbis Saxa)
de Carmen Vințan 150

Filosofie politică:
Spre o guvernanță planetară? (O schiță utopică)
de Nicolae Lotreanu 153

Silogismele culturii:
Politicile culturale în actualitate. O dispută „amară", greu de soluționat
de Cornelia Costin 160

Literatură economică:
Factori și provocări care pot influența eficiența și performanța economică pe segmentul producției agroalimentare
de Marius-Cosmin Vasile 165

Editorial LEVIATHAN

NEVOIA DE CULTURĂ

În urmă cu un an apărea primul număr al **Revistei Culturale „Leviathan”**, urmare firească a a portalului cultural **Leviathan.ro**, început în anul 2015. *„Un proiect publicistic independent, un spațiu virtual de întâlnire a românilor de pretutindeni cu limba maternă, cu arta, cu umorul, cu tradițiile, cu moștenirea lor etnică sau cu orice alte valori culturale care le-ar putea oferi un minim sens de apartenență la România”*, scria în editorialul primului număr **Rudy Roth**, creatorul portalului Leviathan.ro, dar și director fondator al Revistei Culturale „Leviathan”. Revista, în forma tipărită și online, are ca direcție România culturală, din care se legitimează toți cei care creează, fiecare în domeniul său, fiecare în stilul său, oriunde s-ar afla pe acest pământ. Revista și-a deschis „porțile” spre românii din Diaspora, spre marea comunitate românească, adunând nume noi, dar și condeie consacrate în ideea că vom mai crea o punte culturală între NOI, cei de aici și NOI, cei dincolo de fruntariile țării. Și tot **Rudy Roth** spunea, referindu-se la rezultatul primilor ani de **Leviathan**, care au condus la apariția revistei: *„Mă bucură să văd astăzi acest format de revistă culturală trimestrială, care să ne amintească încă o dată tuturor că în această lume temporară, arta, cultura sunt emoții perpetue. Mă bucură să văd că **Leviathan** este, în sine, o stare de cultură, o stare de România. [...] O revistă care să-i confirme cititorului că timpul petrecut citind nu poate fi niciodată considerat timp pierdut, ci timp investit în propriul eu sau, și mai mult, o revistă care să-i certifice că detașarea de cotidian indusă de consumul de cultură poate fi totodată și cel mai agreabil mod de a ignora trecerea timpului și chiar viața însăși”*.

A trecut un an și, iată, acum suntem deja la ultimul număr din 2019. Dar de la număr la număr ni s-au alăturat autori care au înțeles că, în egală măsură, acest proiect pornit din dragoste față de cultură creează cultură. În cele cinci numere și-au pus semnătura peste 60 de autori, pentru că dincolo de cei care susțin rubricile fixe, am invitat mulți alți colaboratori, creând astfel un spațiu de „dialog al artelor”, un spațiu de lansare și, de ce nu, un spațiu de exprimare. Redactorul șef al publicației, criticul literar și muzical **Costin Tuchilă**, afirma că publicația trimestrială „Leviathan” are toate datele unei reviste *„de cultură generală în înțelesul consacrat al noțiunii, deloc perimată astăzi, chiar dacă epoca noastră este una a strictei specializări. Poate cu atât mai puțin perimată, cu cât – e un lucru ușor verificabil – este imposibil, în zilele noastre, să performezi într-un domeniu (și ele s-au ramificat atât de mult) dacă nu ai deschidere și curiozitate cel puțin pentru zone apropiate. Aceasta*

*pentru simplul motiv că interferența între domenii ale cunoașterii este tot mai necesară azi, la un nivel superior decât ieri. E poate un paradox al vremurilor pe care le trăim: cu cât ne specializăm strict, cu atât avem nevoie să aplicăm cunoștințe cât mai diverse. Având experiența portalului cultural Leviathan.ro, a audienței acestuia și a estimării corecte a publicului căruia ne adresăm, din România și din Diaspora, **Asociația Culturală Leviathan** îndrăznește să creadă că tocmai deschiderea spre zone cât mai diferite din teritoriul vast al culturii, sesizând interferența lor, se impune cu necesitate. Nu am dorit, așadar, să repetăm prin această publicație trimestrială formatul consacrat al revistelor literare, care publică prioritar creație literară, secondată de rubrici de cronici dedicate celorlalte arte, întotdeauna de mai mică întindere”*. Este adevărat că literatura (poezie, roman, proză scurtă, proză pentru copii, teatru, eseu, cronici literare etc.) ocupă un loc important, susținută de scriitori consacrați, mulți dintre ei, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, dar și de scriitori talentați din țară și din Diaspora, care completează această superbă paletă a scrisului românesc.

La fiecare ediție a revistei trimestriale am adăugat rubrici noi, evident, din nevoia de a cuprinde cât mai multe informații, de a crea o platformă culturală despre care să se poată spună că este într-adevăr o revistă de cultură generală. În acest număr lansăm cinci rubrici noi. **Echo** este dedicată poeților și prozatorilor români contemporani, traduși în limbi străine (în acest număr: **Victoria Milescu**, **Rudy Roth**, **Ani Bradea**, **George Grigore**, **Sergiu Botezatu**, **Ionuț Caragea**, **Daniela Șontică**, **Ioana Greceanu**, **Cornelia Bartels**, **Christian Tămaș**, **Ioana Heidel**).

În poezia *Vine vremea*, Romulus Vulpescu spunea : *„Vine clipa să înfioare mitul necesar,/ Vine clipa când mioare în folclor tresar."* Plecând de la acest adevăr, iată, a venit vremea să introducem rubrica de **Folclor**, care, sperăm noi, va aduce un plus de valoare revistei, această rubrică fiind realizată de **prof. univ. emerit dr. Alexandru Mica.**

Am gândit că o rubrică specială a românilor din Diaspora (deși mulți dintre colaboratorii revistei și ai site-ului fac parte din Diaspora) reprezintă încă o șansă pentru cei care scriu în limba română, iar scriitoarea și jurnalista **Milena Munteanu** din Canada semnează prima ediție a rubricii **Gânduri din Diaspora**.

Rubrica **Tabletă** o are ca semnatară pe **Dori Lederer** (Portugalia).

Silogismele culturii este noua rubrică dedicată politicilor culturale. Autoare: **dr. Cornelia Costin**.

În acest număr regăsiți rubrica **Studiu** (de **Costin Tuchilă** și **Pușa Roth**), care abordează creația venețianului Carlo Goldoni, pe care Voltaire l-a supranumit „Molière al Italiei". **Historia**: ***O poveste adevărată*** de regretatul istoric Neculai Moghior, cel care ne-a părăsit pe 6 septembrie 2019. **Musica** este rezervată celei de-a XXIV-a ediții a Festivalului Internațional „George Enescu" (**Costin Tuchilă**). **Radu Boroianu** semnează rubrica **Memorii**, o întoarcere în timp, o istorie trăită de autorul însuși. **Universalia** propune cititorilor revistei o incursiune în lumea fabuloasă a lui Paul Verlaine, în traducerea elegantă a **Paulei Romanescu**, apoi depășim cu grație granițele geografice pentru a poposi în orașul Mardin și a descoperi *Oglindirea Orientului în Occident*, articol de **prof. univ. dr. George Grigore**. Tot la rubrica **Universalia**, scriitoarea și traducătoarea **Urfet Șachir** publică partea a treia a eseului dedicat poetului turc Yunus Emre, fondatorul liricii anatoliene. **Jurnal de călătorie** poartă semnătura a trei personalități din Diaspora culturală românească: **Brândușa Massion** (Germania), **Letiția Vladislav** (Spania), **Florentin Smarandache** (SUA). **Urfet Șachir** continuă prezentarea vechilor tradiții ale *Nunții turcești*. La rubrica **Poesis** citiți versuri de **Angela Baciu, Theodor Dume, Elena Armenescu, Cristian Pavel**, iar scriitorul **Emil Lungeanu** publică la rubrica **Roman** un fragment din volumul în curs de apariție, *Viitorul a trecut pe aici*. **Cronica literară**: **Pușa Roth** despre romanul *Un nume pe nisip* de Christian Tămaș, **Victoria Milescu** despre cartea de proză și interviuri semnată de Ana Dobre, **Gina Zaharia** despre *Anotimpuri de plumb* de Valeria Manta Tăicuțu. **Note de lectură** de **Veronica Pavel Lerner**, **Cronicar de teatru**, rubrică susținută de profesorul și regizorul **Gheorghe Miletineanu**, **Teatru**: **Radu Comșa**, **Proză scurtă (Pușa Roth, Claudiu Neacșu, Cornelia Bartels, Florentina Loredana Dalian, Gina Zaharia, Ion Lazăr da Coza**), **Lumea copilăriei**, rubrică la care semnează **Lică Barbu** (*Povestea lui „Nino Nino"*, despre proiectul „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan) și **Carmen Vințan**.

Fiind o revistă de cultură generală, „Leviathan" a cuprins în paginile sale două rubrici care se adresează unui public interesat de **Filosofie politică** (**dr. Nicolae Lotreanu**) și de **Literatură economică** (**drd. Marius-Cosmin Vasile**).

Echipa Leviathan urează tuturor colaboratorilor, cititorilor, prietenilor un An Nou Fericit!

„Leviathan,

o revistă care să-i confirme cititorului că timpul petrecut citind nu poate fi niciodată considerat timp pierdut, ci timp investit în propriul eu sau, și mai mult, o revistă care să-i certifice că detașarea de cotidian indusă de consumul de cultură poate fi totodată și cel mai agreabil mod de a ignora trecerea timpului și chiar viața însăși".

Studiu

GOLDONI SAU REPLICA REALITĂȚII

Costin Tuchilă, Pușa Roth

Deși reprezintă o mare reformă a teatrului, desăvârșita sinteză a poeticii lui **Carlo Goldoni** este cu atât mai surprinzătoare în contextul epocii sale. Prin tot ce a spus și a creat, Goldoni se dovedește cel mai bun critic, dar și cel mai bun interpret al propriei sale opere. Lansând la mijlocul secolului al XVIII-lea o nouă formulă de teatru, reinventându-l cu hotărâre într-un veac obosit, dramaturgul venețian a semnalat o criză, a adâncit-o și a fost cel dintâi care a profitat de ea. Rareori în istoria culturii autorul unui manifest artistic este și cel care pune în aplicare elocvent ideile enunțate. A făcut-o Goldoni direct și simplu în comedia *Teatrul comic*, scrisă la Veneția în 1750, piesă deschizătoare de drum, și în prefața la prima sa culegere de comedii[1], apărută în același an:

Carlo Goldoni
Ilustrațiile din acest articol sunt reproduse din seria de *Opere* de Carlo Goldoni, 15 volume, Veneția, 1907–1912 (ilustrații de Pietro Antonio Novelli, gravuri de Antonio Baratti)

„Cele două cărți asupra cărora am cugetat cel mai mult și de care nicicând nu mă voi căi că m-am slujit, au fost Lumea și Teatrul. Prima dintre ele îmi înfățișează numeroase și felurite caractere de oameni, mi le zugrăvește atât de firesc, încât par făcute anume spre a-mi aduce din belșug subiecte pentru Comedii plăcute și instructive: îmi înfățișează semnele, puterea, efectele tuturor pasiunilor omenești; îmi furnizează întâmplări ciudate; îmi aduce la cunoștință moravurile zilei; îmi arată păcatele și cusururile cele mai obișnuite ale veacului nostru și ale neamului nostru, cărora li se cuvine oprobriul sau batjocura Înțelepților; îmi dezvăluie totodată la vreo persoană virtuoasă mijloacele prin care Virtutea se opune acestor corupții, drept care eu culeg din această carte, tot răsfoind-o sau cugetând asupra ei, în orice împrejurare sau îndeletnicire a vieții m-aș afla, tot ce este absolut trebuincios să cunoască cel care vrea să exercite cu oarecare merit această profesiune a mea."

Cât despre mijloacele teatrale pe care le presupune această întoarcere la realitatea vie, replica Placidei din *Teatrul comic* este elocventă, tot atât de elocventă cât o artă poetică:

*„Nu mai merge cu **commedia dell'arte**, cu improvizațiile. Lumea s-a plictisit să vadă veșnic aceleași lucruri, să audă veșnic aceleași cuvinte, și încă mai-nainte ca Arlecchino să deschidă gura, publicul să știe ce-o să spună. Eu una, domnule Orazio, vă anunț că n-o să mai prea joc în comedii vechi; sunt îndrăgostită de stilul nou, e singurul care-mi place. Mâine seară am să joc, căci, deși nu-i o comedie de caracter, are cel puțin o intrigă interesantă, iar sentimentele sunt bine redate. Altminteri, dacă nu se completează trupa, vă puteți lipsi și de mine."* [2]

Când scria *Teatrul comic*, Goldoni avea 43 de ani. Se născuse la Veneția în 25 februarie 1707. Oraș miracol, înălțat din ape și sprijinindu-se pe ape, Veneția era în epoca de amurg a barocului, mai mult decât alte centre italiene, orașul teatrului și al muzicii.

*„În primul rând trebuie să amintim că Veneția, după o expresie a lui Byron, era denumită «masca veselă a Italiei». Ca de altfel toți marii scriitori ai lumii, fiecare având-și Veneția lui, Byron a fost îndrăgostit de orașul lagunelor. Carnavalul, mai ales, era prilejul manifestării sentimentului de **allegria**, care era al tuturor straturilor sociale, nu numai al celor alese, al aristocrației, al burgheziei, dar și al așa-numiților **battellanti**, cei care se ocupau de gondole, de nave, de corăbii. La Serenissima Venezia a fost unul dintre marile orașe ale Evului Mediu, ale Renașterii și s-a bucurat de o libertate absolută până în 1797, când a căzut sub dominație austriacă. Veneția era un punct de atracție nu numai pentru italieni, ci și pentru foarte mulți europeni, care veneau*

[1] *Il „Mondo" e il „Teatro", Commedie, prefazione*, tom I, Venezia, Edizione Bettinelli, 1750.

[2] Traducere de **Polixenia Karambi**.

să vadă Piața San Marco și să admire armonia supremă a arhitecturii Cetății Dogilor. Din această cauză, s-a dezvoltat o pictură extraordinară care va anticipa actualele cartoline, adică ilustratele. Era faimoasa școală de pictură a ***vedutistilor****, adică a artiștilor care ilustrau aspecte din incomparabilul oraș."* [3]

Cu oricâtă realitate densă, palpabilă, cu oricâte secvențe de viață directă te-ar întâmpina, Veneția de odinioară și Veneția contemporană par o ficțiune. De la Santa Lucia până în Piața San Marco, orice traseu ai alege, ajungi până la urmă să străbați un labirint de stradele nu mai late de doi metri, unde orizontul dispare. Treci printre zidurile reci ale caselor cu cel puțin un etaj, cerul e ascuns de sârma cu rufe întinsă între două balcoane. O liniște stranie, crescută din pereții igrasioși, e întreruptă din când în când de replici certărețe sau de vocalizele romanțioase ale unei serenade. A te rătăci pe aceste străduțe ce sunt ziua în amiaza mare pustii, înseamnă a întâlni, implacabil, un *canaletto*. Mirosul de alge, apa de un verde închis accentuează impresia deprimantă. Un podeț pe sub care plutește leneș o gondolă e un fel de Eldorado. Dar imaginea întrezărită printre două case, a unei fațade de palat, și ea înnegurată de vreme, e tot ficțiune. Palatul e separat, fatal, de Canal Grande. Când în față îți apare Ponte Rialto, furnicarul de negustori ambulanți care te asaltează, magazinele de un lux exorbitant stând lângă tarabe încărcate cu tot felul de mărunțișuri și suveniruri alcătuiesc de data aceasta un labirint de o veselă nebunie. Descins în fine în Piața San Marco, ai părăsit culisele pentru a cuceri scena. Amestec unic de viață și de moarte, Veneția este un teatru.

„La începutul secolului al XVIII-lea, Veneția părea un oraș în permanentă sărbătoare; orice pretext era un bun prilej de distracție și când au epuizat toți sfinții și marile evenimente patriotice, venețienii și-au amintit că trebuie să facă o festivitate pentru aniversarea stingerii ciumei îngrozitoare care i-a decimat în 1631, cu un secol mai înainte. De obicei, cu un fast și cu o pompă imposibil de imaginat, serbările aveau loc în aer liber, în lumina soarelui și în adierea vântului, în Piazza San Marco și Piazetta, cu participarea întregului popor. Un călător francez scria că nu există plăcere la Veneția la care să nu participe poporul împreună cu nobilii. Într-o veselie generală se desfășurau scene istorice și defilau care alegorice și mascarade, patronate de pe platforma unui car împodobit, de regele carnavalului, Pantalone, îmbrăcat în sutana sa neagră, peste un pantalon roșu. Barba și mustățile lungi, care nu se mai purtau la Veneția, ieșeau grotesc de sub mască și provocau râsul spectatorilor.

De altă calitate erau emoțiile produse de întrecerile nautice.

Regatele pe Canal Grande, la care concurau și tinere fete, înlocuiseră mărețele și impunătoarele parade de nave comerciale mari și grele, pe care se transportau cândva mirodeniile, covoarele și mătasea, odată cu poveștile fermecătoare ale Orientului. O mulțime aleasă de oameni se aduna de-a lungul canalului, îndeosebi între palatele Balbi și Foscari, unde se ridica tribuna de pe care se împărțeau câștigătorilor premiile.

Localurile, unele celebre, Luna, Cavaletto și Capello, erau deschise ziua și noaptea. «La Veneția, spune Goldoni, la miezul nopții, ca în plină zi, se găsesc expuse lucruri de mâncare, toate hanurile sunt deschise și masa stă pregătită în hoteluri și restaurante [...]. Cafenelele sunt pline de oameni simpatici, de bărbați și femei de tot felul.»

În asemenea localuri se chemau invitații, aici aveau loc reuniunile de prieteni și cunoștințe. Petrecerile în familie erau rare și de cele mai multe ori aveau loc în vilele din afara Veneției. Pentru atari împrejurări, Vivaldi compunea muzică umoristică precum erau ***Concerto de cucchi (Concertul cucilor)*** *sau* ***Coro delle monache (Corul călugărițelor)***.

Uneori reuniunile distractive se desfășurau într-un cadru făcut pentru artă, ca sala de muzică din vila Giacomelli de la Tarvisio, pictată de Paulo Veronese cu amorași, muze, genii și cu figuri de zei care cântă din diferite instrumente. Alteori prietenii și cunoscuții petreceau în aer liber. Odată, un grup de patricieni printre care se găsea și Carlo Goldoni, se afla la Pavia, pe malurile râului Ticinio. Voind să se întoarcă la Veneția, au cerut o barcă mare împodobită cu sculpturi, acoperită cu o pânză pictată și dotată cu cărți și instrumente de muzică. Apoi au pornit cu această barcă a plăcerii. Călătoria se făcea încet, în cadența liniștită a lopeților, între malurile largi și înverzite ale Padului. Pluteau numai ziua, iar noaptea opreau la un adăpost primitor.

Aici, Goldoni, după cină, în timp ce aburii cafelei îmbălsămau atmosfera, citea versuri în care descria fazele călătoriei și micile evenimente întâmplate între un popas și altul. Maeștrii muzicieni care îi însoțeau – un violoncelist, trei violoniști, un chitarist și un cornist – se suiau pe punte și, sub licărirea stelelor, executau un concert în aplauzele locuitorilor care alergau la mal.

Tot Goldoni povestește că bunicul său avea acasă la el o sală de teatru în care dădea spectacole de comedie și operă cu concursul celor mai buni actori și al muzicienilor celebri, la care participau numeroși auditori. Ca să-și distreze nepotul, veselul bunic, construise și un teatru de păpuși." [4]

Voluptatea teatrală, voluptatea muzicală, această stare de carnaval perpetuu confereau Veneției deopotrivă mozaicul orbitor al vieții și cenușiul morții mai ales într-un secol precum acesta, al XVIII-lea.

[3] **Alexandru Balaci**, în emisiunea *Clasicii dramaturgiei universale*, Radio România Cultural, 14 decembrie 1997.

[4] **Ion Ianegic**, *Antonio Vivaldi*, București, Editura Muzicală, 1965.

*„Așa cum se știe, **commedia dell'arte** era bazată îndeosebi pe arta actorului, mai mult decât pe arta autorului, pentru că în realitate în **commedia dell'arte** nu exista textul scris, exista numai un scenariu cu o serie de indicații regizorale în legătură cu apariția, cu ieșirea din scenă a actorilor care improvizau pe baza unor date foarte cunoscute, dar în același timp și actualizau, uneori chiar comentau fenomene ale realității venețiene. Existau atunci așa-numitele **maschere** (măștile), deci caractere fixe. Una, caracteristică pentru Veneția acelui timp, Pantalone, era tipul de negustor de o anumită vârstă, nu foarte inteligent, de obicei victima unei alte categorii din **commedia dell'arte**, servitorii, care, prin contrast social, erau inteligenți, imaginativi, precum Arlecchino, Brighella etc. **Commedia dell'arte** a fost un fenomen care a depășit granițele Italiei, pentru că și la Paris, în Teatrul italian, aveau loc asemenea spectacole. La un moment dat **commedia dell'arte** nu mai reprezenta decât imaginația, ficțiunea, nu era legată strict de realitate. Și atunci a apărut Carlo Goldoni, reformatorul teatrului italian."* [5]

Trebuie însă observat că Goldoni reformează comedia dinăuntrul specificului ei popular, în tradiția italiană, și nu încercând să o înlocuiască pur și simplu cu formele comediei culte, erudite, desprinse eventual din alt spațiu cultural european (francez sau englez, de exemplu). La Veneția, eliminarea completă a tradiției populare care se cristalizase în *commedia dell'arte* ar fi fost sortită eșecului. Deși trecuse aproape un secol de la perioada ei de maximă dezvoltare (1550–1650), specia era încă preferata publicului și continua să domine scena. În amplul capitol dedicat *Commediei dell'arte* în *Istoria teatrului universal* [6], Vito Pandolfi adaugă la cele trei ipoteze privind originile speciei (tradiția formelor de teatru popular latin, ritualurile carnavalești, necesitatea de popularizare a comediei erudite) două elemente care i se par importante atât pentru nașterea *commediei dell'arte*, cât și în procesul ei de evoluție: necesitatea actorului de a obține favoarea publicului și „schimbarea spectacolului într-un ritm vertiginos, chiar și în fiecare seară." Această nevoie de schimbare, suverană în *commedia dell'arte*, explică în bună măsură și evoluția personajului catalizator al acestui tip de spectacol, servitorul descurcăreț pe care îl numim generic Arlecchino, fără a ține prea mult seama de contextele restrictive care îl individualizează în istoria *commediei dell'arte*. Acest tip de personaj reprezintă transformarea superior estetică a Măștii lui Zanni, la origine sluga grosolană, violentă, trivială, care, printr-un proces îndelungat, se schimbă într-un

servitor abil, viclean, gata să pună în practică idei ingenioase, neașteptate, comic nu atât în sine, cât pe seama celorlalți. Și mai presus de toate de o veselie contaminantă, trecând drept un zăpăcit, dar cu o adorabilă aparență de ingenuitate. Fără îndoială că Arlecchino este o sinteză tipologică realizată surprinzător pe terenul comediei populare, și nu al celei culte iar pentru receptarea contemporană, un personaj generic, care le include pe celelalte, din aceeași categorie. Astăzi, pentru spectator, contează mai puțin faptul că Arlecchino nu era, chiar în secolul al XVIII-lea și inclusiv la Goldoni, o slugă prea isteață. Ceea ce contează este *spectacolul* Măștii.

Ceva mai târzie este masca lui Brighella, al doilea Zanni. În prima fază a comediei cu măști, al doilea Zanni trecea drept opusul primului, chiar dacă natura lor era aceeași. Primul Zanni, un biet servitor necioplit care nu se putea integra în societatea înaltă, avea faimă de „încurcă-lume"; cel de-al doilea, mai isteț, reușea să iasă cu bine din cele mai complicate situații, chiar să traducă într-un mod convenabil absurdul. Sugestia numelui (*briga* – încurcătură) este pentru Vito Paldolfi mai semnificativă decât concluziile izvorâte din documente (nu totdeauna verosimile), ipostaza personajului în secolului al XVIII-lea susținând-o în mod evident. El este cel

[5] **Alexandru Balaci**, în emisiunea citată.

[6] **Vito Pandolfi**, *Storia universale del teatro drammatico*, 2 vol., Torino, Unione Tipografico-Editrice Torinese, 1964; *Istoria teatrului universal*, traducere de Lia Busuioceanu și Oana Busuioceanu, vol. II, București, Editura Meridiane, 1971.

care face și desface intriga, mereu insinuant, cinic, având chiar o bucurie secretă de a-și păcăli stăpânul. Truffaldino (*truffa* – încurcătură) este o derivație tipologică relevantă, poate și pentru că Goldoni a făcut din el un personaj memorabil în *Slugă la doi stăpâni*.

Al treilea dintre urmașii lui Zanni este Pulcinella, „poate cel care a reușit mai bine decât ceilalți să-și lege existența de o serie de date sociale”[7]. Masca aceasta e tipic napolitană, ea constituind cea mai importantă contribuție a comicilor napolitani în istoria *commediei dell'arte*.

Foarte complex și având în lunga istorie a speciei un succes deosebit, Pulcinella personifică spiritul genuin, în care spontaneitatea, subtilitatea și generozitatea sunt trăsăturile esențiale. Prostănac, credul, cu destule stângăcii comportamentale, intră repede în conflict și e în continuă mișcare, având o considerabilă libertate de exprimare și chiar de creație în limitele *commediei dell'arte*. „Secretul lui Polichinelle” (Polichinelle este varianta franceză a personajului) a devenit o expresie de largă circulație pentru a marca un fapt pe care toată lumea îl cunoaște. Ceea ce în mod sigur a atras și dincolo de regiunea napolitană, al cărei simbol rămâne peste veacuri, este deformarea parodistică a limbajului, echivocul pe care Pulcinella îl cultivă într-un jargon propriu, diferit prin „resursele spirituale ale inepțiilor” de modul de exprimare al lui Arlecchino sau Brighella. *Pulcinellatele*, „forme speciale de reprezentație”, care au dominat scena romană și napolitană între secolele XVII–XIX, cu prelungiri chiar în veacul al XX-lea, la Raffaele Viviani și Eduardo de Filippo, sunt, după Vito Pandolfi, „fără egal în lumea variată a *commediei dell'arte*”.

Originile îndepărtate ale Măștilor lui Arlecchino și Brighella se află în sclavul din teatrul plautin, care dirijează intriga, aranjând totul și adesea păcălindu-i pe toți, și în ruda sa apropiată, parazitul. Ele asimilează însă și caracteristici ale mimului, ale bufonului în toată diversitatea de reprezentări ale acestuia, timp de mai multe secole: bufonul medieval, bufonul de curte („nebunul teatral”), diavolul-bufon etc., răspunzând plasticității agresive a spectacolului carnavalesc, în afara căruia nimic nu putea fi imaginat la Veneția.

Duetului valeților li se opune cel al bătrânilor, Pantalone și Doctorul. Primul, cu nume tipic venețian (personajele Pantalone de' Bisognosi sau, pe scurt, Pantalone apar în mai multe piese ale lui Goldoni, ca variante ale aceluiași negustor venețian: *Slugă la doi stăpâni, Văduva isteață, Fata cinstită, Familia anticarului, Flecărelile femeilor, Feudalul,* unde e „administrator al veniturilor feudei” etc.), este urmașul direct al lui Magnifico, aflat mereu în opoziție și în conflict cu Zanni. Aspectele ridicole ale bătrâneții sunt încarnate în acest personaj eminamente venețian, care urmează aproape fără abatere caracterul strămoșului său Magnifico. Negustor bogat și zgârcit, nu are încredere în nimeni, ceea ce reprezintă în sine o premisă comică. Din schema personajului nu lipsesc nici nerozia în raport cu femeile (este curent soțul încornorat), nici o senilă înclinație donjuanescă, menită să dezvolte intriga. Dacă la început Masca lui Pantalone a avut resurse substanțiale de bunătate, ce îl puteau face chiar simpatic în duetul comic cu servitorul viclean, el a ajuns repede să stârnească antipatia publicului, ca și Pappus din comedia latină, care se află de altfel la capătul genealogiei. Asimilându-și în secolul al XVIII-lea tipologia burghezului activ, „Pantalone va fi prima Mască cu o funcție istorică precisă”[8] iar Goldoni va reuși în *Bădăranii* nu numai să elimine convenționalismul personajului, ci, umanizându-l, să-i confere acele dimensiuni universale, care constituie repere caracterologice oricând valabile.

Doctorul este în *commedia dell'arte* un personaj complementar lui Pantalone. Bătrânul pedant, erudit devine la rândul lui ridicol, mai ales prin situațiile pe care le generează sau în care este pus. Un umanism prost înțeles și deformarea comportamentală și mai ales verbală generată de erudiție sunt satirizate prin Doctorul din Bologna, care amestecă în dialectul bolognez expresii și maxime latinești, citate la întâmplare, transformându-le adesea în nonsensuri. De obicei obez, e greu de oprit când începe să vorbească. Din lunga listă de nume atribuite acestui personaj, se pot cita: Graziano, Graziano delle Cotiche, Dottor Violoni, Pietro Buglione, Dottor Furbizone, Bombarda, Bombardon, Dottor Balanzone. Ultimul este cel mai frecvent, pentru că este și cel mai explicativ, prin trimitere la etimologie. Cum spun italienii, „*Balanzone* è infatti, una derivazione di *balla-frottola* che il dottore sparge a piene mani.” („*Balanzone* este, de fapt, un derivat de la *balla-frottola*, minciună gogonată pe care doctorul o răspândește din belșug”). *Balla* are sensul propriu de balot; la figurat, înseamnă prostie, năzdrăvănie, aiureală, minciună. *Frottola*: minciună, anecdotă, palavră. Evident, acest personaj a cărui pedanterie stârnește imediat râsul, nu se sfiește să mintă, dacă interesul o cere, și o face de obicei grosolan. Transcrierea numelui cu dublu „l” ar fi o confirmare a acestei presupuneri. Mai evidentă este cealaltă semnificație etimologică: *Balanzone* de la *balanza* (*bilancia* – balanță), ca simbol al justiției (Il Dottore este adesea avocat sau notar).

Doctorul Lombardi din *Slugă la doi stăpâni*, întruchipare fidelă a Măștii, îi explică lui Pantalone în termeni juridici, folosind adagii de drept roman:

[7] **Vito Pandolfi**, *op. cit.*

[8] *Ibidem.*

*„**Pantalone**: Nu e cazul să vă simțiți jigniți, fiindcă știați bine că eu încheiasem o altă învoială…*

***Doctorul**: Știu ce vrei să spui. La prima vedere s-ar părea că nu poți trece peste promisiunile făcute domnului Federigo, mai ales că erau întărite și de un contract de căsătorie. Dar contractul acela a fost făcut numai între dumneata și el, pe când al nostru e întărit de voința fetei.*

***Pantalone**: E adevărat, dar…*

***Doctorul**: Și știi bine că în materie de căsătorie **consensus et non concubitus facit virum** [9] […] Dacă nu erai sigur de moartea domnului Federigo, nu trebuia să-i mai făgăduiești fata fiului meu, iar dacă i-ai făgăduit-o, trebuie să-ți ții cuvântul dat cu orice preț. Vestea morții domnului Federigo îndreptățea destul, chiar și față de el, noua dumitale hotărâre, așa că el nu putea să-ți facă nici o mustrare și nici n-avea dreptul să pretindă a i se da vreo satisfacție. Căsătoria încheiată azi-dimineață între Clarice și fiul meu Silvio, **coram testibus** [10], nu se poate desface din cauza unui simplu cuvânt pe care dumneata l-ai dat, odinioară, altuia. Bazându-mă pe drepturile fiului meu, mai că-mi vine să declar nul și neavenit orice alt contract și s-o oblig pe fiica dumitale să-l ia de bărbat; dar mi-ar fi rușine să am în casă o noră cu un asemenea renume, pe fiica unui om fără cuvânt, așa cum ești dumneata. Domnule Pantalone, nu uita că e o insultă pe care mi-o aduci mie, pe care o aduci casei Lombardi, și are să vină timpul când va trebui să mi-o plătești. Da, are să vină; **omnia tempus habent**.* [11] (Pleacă.)" [12]

(Actul II, scena 2)

Între atâtea figuri masculine, unica Mască feminină cu caracter fix este Colombina (cu varianta Smeraldina), slujnica vicleană și plină de vervă. Grațioasă, minte inteligent, vorbește în dialect venețian și e plină de afecțiune față de stăpâna sa la fel de tânără și atrăgătoare, pentru care este dispusă să facă cele mai năstrușnice combinații. Alteori numele de Colombina este dat fiicei lui Pantalone, dar masca își pierde astfel identitatea.

Se adaugă la acestea Căpitanul Spaventa, faimos pentru că ar fi scăpat lumea de potop și „pentru că ar fi avut pentru o noapte Moartea drept amantă". Fiorosul căpitan, atât de viteaz încât fuge înainte ca Pantalone să pună mâna pe pistol, are mustăți uriașe și „spadă lungă în a cărei teacă și-a prins un păianjen pânza"[13]. Variantele personajului se întrec în a exprima prin nume comicul tipului respectiv: Aspromonte, Poddipponte, Martebellonio, Rinoceronte, Leonotrone, Firibiribombo, Spezzafer, Bellerofonte, Scaricabombardon, Escorobombadone della Papirotonda ș.a. Căpitanul este perceput în tot ridicolul său, fără nici o urmă de îngăduință, în comparație cu celelalte Măști.

În fine, dincolo de alte ramificații ale acestor Măști (Tartaglia, de exemplu, e servitorul bâlbâit și miop), grupul Amorezilor încheie inventarul de caractere fixe. Spre deosebire de ceilalți, ei nu poartă măști, sunt uneori mai puțin convenționali, tradiția literară italiană (*dolce stil nuovo, petrarchism* etc.) punându-și cu limpezime amprenta. Cuplurile consacrate: Orazio și Coralina, Isabella și Leandro, Cintio și Flaminia, Lelio și Silvia sunt urmate de subretele ideale în ipostază de confidente, care, în plus, știu să aranjeze totul cu ingeniozitate (Colombina, Zerbinetta, Franceschina, Diamantina etc.)

Este evident că, după o analiză fie și succintă, precum cea de mai sus, a tipurilor de personaje, care intrau în relații dramatice predefinite, pe baza unui subiect cunoscut de spectatori, fără text scris sau cu unul sumar, se observă că în *commedia dell'arte* funcția esențială în realizarea spectacolului revenea actorilor. Mai exact, capacității lor de a inventa într-un cadru dat, uneori de la o seară la alta. Avem chiar astăzi un exemplu ilustru, care certifică presupuneri făcute urmărind, documentar, lunga istorie a speciei: spectacolul lui Giorgio Strehler de la Piccolo Teatro din Milano, *Arlecchino servitore di due padroni*, unul dintre cele mai longevive din istoria teatrului mondial, jucându-se cu același succes de peste 70 de ani (din 1947, când a avut loc premiera, la puțin timp după ce Giorgio Strehler și Paolo Grassi au înființat Piccolo Teatro). *„**Arlecchino**, spunea Giorgio Strehler în 1997, este un fapt extraordinar în istoria teatrului mondial. Acest spectacol ne-a însoțit toată viața reînnoindu-se de fiecare dată.*

[9] „Drepturile maritale se obțin prin consimțământ, nu prin coabitare", *n. tr.*

[10] „Față de martori", *idem*.

[11] „Toate își au timpul lor", *idem*.

[12] Traducere de **Polixenia Karambi**.

[13] **Alexandru Balaci**, *Carlo Goldoni*, prefață la ediția de *Teatru* de Carlo Goldoni, București, ESPLA, 1959.

A fost interpretat de sute de actori. Există spectatori care l-au văzut născându-se și care peste ani l-au văzut renăscând pentru ca după alți ani să-l recunoască în Italia sau în lume... S-ar fi putut scrie o carte mare despre acest subiect: povestea unui spectacol unic, repetat, însă nu recopiat, aproape la infinit." La distanță de câteva veacuri, Strehler identifică pe cât de simplu pe atât de exact substanța spectacolului de *commedia dell'arte*.

Istoria *commediei dell'arte* este în bună măsură istoria supremației actorului. Și tot în bună măsură a supremației lui în detrimentul autorului, care, cel puțin, în faza arhaică a speciei, trecea într-un deplin anonimat. Scenariile fixe aveau prea puțină relevanță în metabolismul spectacolului față de invenția actoricească; relevante deveneau variațiile stilistice ale actorilor, nu neapărat în direcția improvizației, cât ca act creator propriu-zis. Practic, ceea ce numim noi astăzi text dramatic se năștea odată cu fiecare reprezentație, în aceste diferențe, la care se adăugau performanțele de joc ale actorilor, capacitatea lor de a surprinde, constând farmecul spectacolului de *commedia dell'arte*.

Să se fi ridicat Goldoni împotriva acestei supremații a actorului? Am merge prea departe dacă am răspunde afirmativ, intrând într-o discuție care ar antrena până la urmă noțiunea de regizor, mult mai târzie, datând abia de la începutul secolului al XX-lea, și implicit pe aceea de regie artistică în raport cu textul dramatic. O asemenea dispută era încă străină veacului al XVIII-lea, când singura consolare a autorului era să aibă succes imediat la public.

Ca și contemporanul său Metastasio, Goldoni fusese destinat avocaturii, pe care a practicat-o, scrie Francesco de Sanctis[14], cu oarecare succes. Dar, artist înnăscut, spune criticul italian, *„la prima ocazie fugea la actori, până ce geniul lui firesc birui definitiv. Încercă mai multe genuri înainte de se găsi pe sine însuși. Cele două celebrități ale vremii erau Zeno și Metastasio; drama în muzică era la modă."*

Primele piese ale lui Goldoni au fost mai degrabă prelucrări din repertoriile italiene și franceze, melodrame bufe, tragedii, comedii improvizate după un subiect dat, ca *Fiul lui Arlecchino pierdut și regăsit, Cele treizeci și două de nenorociri ale lui Arlecchino* și multe altele pe care istoria teatrului nu le-a reținut. *„Poetul nu apăruse încă în el; era numai meseriașul; era Chiari, Goldoni nu exista încă"*, formulează sintetic De Sanctis. Prima piesă notabilă, care îl dezvăluie într-o măsură pe viitorul reformator, este *Văduva isteață (La vedova scaltra)*, din 1748. Foarte curând, Goldoni își va formula explicit ideile, abandonând caracterul artificial al *commediei dell'arte*, structura ei de improvizație într-un cadru dat, cu caractere schematice, pe care spectatorul le cunoaște dinainte. Ceea ce proclamă Goldoni prin piesele sale, ceea ce formulează în prefața ediției Bettinelli din 1750 și va sintetiza ulterior în *Memoriile* scrise în franceză la Paris, unde moare în 1793, înseamnă, simplu spus, observarea cât mai fidelă a naturii. *„Străduința pe care am pus-o în alcătuirea comediilor mele a fost în întregime aceea de a nu deforma natura"*, citim în *Memorii*. Natura umană, firește, surprinsă printr-un exercițiu de observație care se identifică fără rezerve cu ceea ce numim, cu un termen suficient de convențional, realism.

„Temperamentul acesta era mai mult al unui spectator decât al unui actor și când ceilalți acționau, Goldoni îi observa și îi surprindea în acțiunea lor vie. Natura bine observată i se părea a fi mai bogată decât toate combinațiile fantaziei. Arta era pentru el natura, ea însemna să înfățișezi lumea după realitate. Și a reușit să fie Galileul noii literaturi. Telescopul lui a fost intuiția limpede și promptă a realului, călăuzită de bunul-simț. Așa cum Galileu a îndepărtat din știință forțele oculte, ipoteticul, conjectura, supranaturalul, tot astfel voia Goldoni să îndepărteze din artă fantasticul, uriașul, declamatoriul și retoricul. Ceea ce făcuse Molière în Franța voia să încerce el în Italia, țara clasică a academiei și a retoricii. Reforma era mai importantă decât părea; deoarece, privind în special comedia, ea avea la bază un principiu universal al artei, adică naturalul în artă, în opoziție cu maniera și cu convenționalul. [...] Reforma lui era în fond reabilitarea cuvântului, repunerea literaturii la locul ei, cu însemnătatea pe care o avea; ea însemna literatura nouă." [15]

În termeni mai familiari nouă astăzi, comedia cu măști, cu o istorie prodigioasă și oarecum greu de clintit mai ales într-un oraș ca Veneția, a fost înlocuită treptat de Goldoni prin comedia de moravuri. Adversitățile, desigur, nu au lipsit, dar ele nu mai interesează decât pe pasionații faptelor anecdotice.

„Veneția era unul dintre cele mai mari centre europene, cu șapte săli de teatru permanente, nemaipunând la socoteală pe celelalte, ocazionale. În aceeași perioadă, la Paris funcționau doar trei săli. Veneția era un punct de atracție turistică, dar și un loc în care spectacolele și măștile din ***commedia dell'arte*** *aduceau întotdeauna buna dispoziție. Masca de care râdeau în mod special era cea a lui Capitano Spaventa (Spaventa vine de la verbul* ***spaventare*** *și înseamnă «cel care te îngrozește»). Realitatea este că plecând de la tradiția* ***Soldatului fanfaron****, se ajungea la o răzbunare a italienilor împotriva spaniolilor, pentru că sudul Italiei a fost dominat timp de 170 de ani de către spanioli, care aveau să-și întindă dominația și în Lombardia, în nordul Italiei.*

Teatrul este literatura celor care nu știu să citească. În Veneția dansatoare, aproape șase luni, cât dura carnavalul, în Veneția cu

[14] **Francesco de Sanctis**, *Istoria literaturii italiene*, traducere de Nina Façon, București, Editura pentru Literatură Universală, 1965.

[15] **Francesco de Sanctis**, *op. cit.*

toate splendorile ei, așa cum apare și în sonetul pe care l-a scris Eminescu, teatrul era preferat de toate categoriile de public. Arta spectacolului aproape că nici nu avea nevoie de decor în minunea arhitectonică a acestui oraș unic. Toate categoriile sociale erau interesate de teatru, aristocrația, burghezia, dar și gondolierii, care și acum cântă melodii pe versuri de Torquato Tasso, din ***Ierusalimul liberat****. O sete de a cunoaște, de a ști – setea de spectacol."* [16]

În epocă, opera lui Goldoni poate fi considerată prin urmare un veritabil eveniment social. Stendhal spunea că *„în realitate un scriitor trebuie să plimbe o oglindă de-a lungul potecilor"*, adică să oglindească în arta literară realitatea. Caracterele sunt înfățișate la Goldoni direct, aspru. Chiar în piese construite pe structura *commediei dell'arte* și care folosesc încă aceleași nume de personaje, tipurile umane și intriga se îndepărtează progresiv de vechile tipare. Personajele sunt în majoritate burghezi ridicoli care nu mai poartă vreo mască. Un exemplu semnificativ este negustorul venețian Lunardo, unul dintre ***Bădăranii*** piesei jucate în premieră în orașul dogilor, în timpul carnavalului, în 16 februarie 1760, la Teatro San Luca. În deplorabila lui mitocănie, Lunardo rostește de fapt un adevăr propriu poeticii goldoniene:

*„**Lucietta**: Lasă, știu eu că nu ești om rău, și-o să ne scoți și pe noi nițeluș la plimbare, cu măști!*

***Lunardo**: Cu... cu... ce? Cu măști!!?*

Margarita (sieși): *Acu-l apucă pandaliile.*

***Lunardo**: Chiar atât de neobrăzate-ați ajuns, încât să-mi cereți să vă scot în lume cu măști? Văzutu-m-ați voi pe mine... că acu chiar că zic vorba aia!... ascunzându-mi vreodată fața sub obraz de carton? Ce înseamnă măștile astea? De ce se maimuțărește omul cu mască? Nu mă faceți să vorbesc! Fetele n-au de ce să umble mascate!*

***Margarita**: Dar nevestele?*

***Lunardo**: Nici nevestele, cocoană, nici nevestele!"*

(Actul I, scena 1) [17]

Goldoni eliberează scena de convențiile stereotipe, de veșnicele improvizații cu alunecări în grotesc și vulgaritate, forme obosite la jumătatea secolului al XVIII-lea. Pentru el, a face literatură, a face teatru înseamnă a decapita printr-o singură lovitură convenția. De aceea Carlo Goldoni a fost văzut ca un profanator al sanctuarului *commediei dell'arte*.

„Masca de teatru, spune George Banu, *înscrie o ființă în memoria unei arte."* Împotriva acestei memorii se ridica la Veneția Carlo Goldoni.

Spre deosebire de toți ceilalți autori dramatici ai epocii, Goldoni s-a aplecat spre situațiile obișnuite ale vieții, situații ce au putut pune în lumină caractere, iar măștile și costumele de bâlci au fost înlocuite cu fizionomii. Autorul *Hangiței* intră însă rareori în adâncul sufletului personajelor, nu sesizează toate nuanțele gândirii, ci surprinde o privire, un detaliu, o situație expresivă transformându-le în subiecte de comedie. Adevărata față a creației dramatice goldoniene este condusă de comedia de frescă a mediului ambiant, amuzantă în aparență, moralizatoare în fond.

Goldoni scria cu o ușurință ametitoare, cu aceeași virtuozitate cu care Vivaldi compunea cel puțin un concert pe săptămână pentru orchestra de fete de la Ospedale della Pietà. După unii istorici ai teatrului, acest bărbat înalt, slăbănog, singuratec, mizantrop, este autorul a 267 de titluri în 30 de ani; dintre acestea, 149 de comedii, din care 35 se află în repertoriile curente ale teatrelor italiene. Într-un singur an, 1749–1750, Goldoni a scris 16 piese, între care și *Mincinosul*, dând astfel o replică adversarilor săi, în frunte cu celebrul Gozzi. *„A fost un an groaznic de care nici acum nu pot să-mi aduc aminte fără să mă-nfior"*, va nota mai târziu Goldoni în *Memorii*, în care găsim de altfel multe mărturii despre procesul de creație al dramaturgului:

„Ies din casă, mă duc să mă distrez și să mă plimb în Piața San Marco, mă uit în jurul meu dacă nu cumva o mască sau vreun măscărici nu-mi va putea da vreun subiect pentru o comedie sau vreo farsă, când deodată sub arcadele orologiului îmi atrage atenția un om și-mi dă subiectul pe care îl căutam. E un armean bătrân, zdrențăros, murdar, cu o barbă lungă care bate străzile

[16] **Alexandru Balaci**, în emisiunea citată.

[17] Traducere de **Sică Alexandrescu**.

Veneției vânzând fructe uscate din țara lui, pe care le numește abagigi. Omul acesta pe care oricine îl întâlnește oriunde și pe care eu însumi l-oi mai fi întâlnit de câteva ori, era atât de cunoscut și de disprețuit încât când vrei să-ți bați joc de o fată care vrea să se mărite, i-l propui ca soț pe abagigi. Nu mi-a trebuit mai mult, m-am întors alergând acasă, mă închid în cabinetul meu de lucru și urzesc o comedie populară intitulată ***I pettegolezzi****."* [18]

Uneori gluma devine pariu, iar din pariu se naște rapid o piesă de teatru: *„După acest răgaz mă întorc acasă foarte aprins și încep deodată și o piesă și un roman, fără să am subiect nici pentru unul, nici pentru celălalt. Și-mi spun eu însumi că va trebui multă acțiune, lucruri surprinzătoare și miraculoase să stârnească și interes și comic și patetic, iar o eroină va putea să intereseze și mai mult decât un erou. Dar de unde s-o iau? Ia să vedem... Să luăm mai întâi o necunoscută ca protagonistă și în consecință scriu pe hârtia din fața mea:* ***Necunoscuta****, actul I, scena I. Dar femeia asta trebuie să aibă un nume. Hai s-o botezăm Rosaura. Dar n-o să vină singură doar, să dea indicații despre subiectul piesei, nu, desigur, ăsta este defectul comediilor celor vechi. Hai s-o facem să intre. Cu cine? Cu Florindo. Deci avem pe Rosaura și pe Florindo. Iată cum a început comedia mea,* ***Necunoscuta****, cum am continuat clădindu-mi un vast edificiu, fără să știu unde am să ies, dacă lucrez la un templu sau doar la un hambar."* [19]

Goldoni a fost în mod curent comparat cu Molière, iar primul care a făcut-o a fost Voltaire. Simpatia lui Goethe, a lui Lessing, dar și a lui Diderot avea probabil același subtext. Asemănarea cu dramaturgul francez se pare că nu-i displăcea lui Goldoni. Se pune totuși foarte serios întrebarea dacă Goldoni poate fi pus alături de Molière. Deși piesele lui Goldoni nu au profunzimea celor ale lui Molière, replica scânteietoare, verva diabolică, spontaneitatea personajelor creează în teatrul italian o adevărată comedie umană.

Dacă opera lui Goldoni este, în substanța ei, o replică a realităților vremii sale, clădită prin mijloacele ficțiunii dramatice, ea poate corespunde în totalitate doctrinei clasicismului literar?

„Conform definiției etimologice, ***clasicism*** *înseamnă tot ce se studiază în clasă, adică tot ce are caracteristici de valoare supremă pentru a fi modele de frumusețe și de adevăr. Din acest punct de vedere, el este un autor clasic. Dacă ținem cont de faimoasele reguli ale teatrului clasic și anume că un spectacol trebuie să aibă loc într-o singură zi, în același loc și să existe o singură acțiune (definiție pe care o găsim și la Boileau în* ***Arta comediei****), atunci Goldoni este un clasic prin excelență."* [20]

Printre multe alte observații și reflecții de ordin teoretic pe care Goldoni le inserează în această retrospectivă personală a aventurii sale creatoare care sunt *Memoriile* tipărite la Paris în 1787, întâlnim și o delimitare în spirit modern față de regulile prestabilite în artă. Experiența precede întotdeauna regula, la fel cum înscrierea într-un curent estetic sau altul trebuie făcută cu precauție pentru a nu limita actul artistic la concepte care îi pot fi, la urma urmei, străine. Nimic nu este prestabilit, iar regulile atât de invocate de unii au valoare în măsura în care permit libertatea de mișcare. Avocatul venețian Carlo Goldoni avea o cultură clasică de invidiat, dar și capacitatea de a evada din cadrul rigid, când practica scrisului i-o impunea:

„În toate artele și în toate descoperirile experiența a luat-o mereu înaintea regulilor, scriitorii au dat mai apoi o metodă de aplicare născocirii, dar autorii moderni au avut întotdeauna dreptul de a-i îndrepta pe clasici. În ce mă privește, negăsind nici în ***Poetica*** *lui Aristotel și nici în cea a lui Horațiu, legea clară, absolută și rațională a unei depline unități de loc, mi-a făcut o plăcere a o urma ori de câte ori am socotit subiectul potrivit, dar n-am jertfit niciodată o comedie care putea fi bună, unei prejudecăți ce ar fi putut-o face să devină proastă."* [21]

„Clasicul conciliază în mod dialectic libertatea și necesitatea, un spirit în întregime legat va fi un spirit infinit liber", afirma Paul Valéry referindu-se la conceptul de *clasic*. Pentru Tudor Vianu, *„libertatea creatoare maximă naște din rigoare maximă"*. Sunt în fond legile naturii, legile ei simple în care nimic nu poate fi trucat. Artificiul este principala țintă a lui Goldoni care, urmărind un spectacol al trupei Bonafet de Vitalli pentru care scrisese, ține să explice:

„Publicul râdea, dar unii care ședeau mai aproape de mine și râdeau mai dihai față de ceilalți le ziceau între timp comedianților «Șarlatani!», râdeau și le ziceau «Șarlatani!». M-am gândit atunci la vechiul meu plan și mi-am zis în sinea mea: O! Dacă aș putea să ajung până acolo încât să-i fac pe spectatori să râdă fără să mai zică «șarlatani». M-am convins că sufletul omului se lasă mai ușor câștigat de ce e simplu și natural, decât de ce este fantastic." [22]

Profesiunea de credință a lui Carlo Goldoni poate fi rezumată astfel: *„Marea artă a poetului comic este aceea de a se apropia întru totul de natură și de a nu se îndepărta niciodată de ea."* Sau replica rostită de Anselmo la începutul actului al II-lea al *Teatrului comic*:

„Teatrul a fost născocit ca să îndrepte viciile, să ridiculizeze proastele obiceiuri; și când comediile din antichitate făceau așa, tot norodul era de acord cu ele, pentru că, văzând copia unui anumit personaj pe scenă, fiecare găsea originalul fie în el

[18] *Memoriile Domnului Goldoni, menite să lămurească Istoria vieții sale și pe aceea a Teatrului său*, traducere de **Victoria Ursu**, București, Editura pentru Literatură Universală, 1967.

[19] *Ibidem.*

[20] **Alexandru Balaci**, în emisiunea citată.

[21] **Carlo Goldoni**, *Memorii*, ed. cit.

[22] *Ibidem.*

Il teatro comico

însuși, fie în vecinul său. Dar când comediile au avut ca unic scop numai de a face publicul să râdă, nimeni nu le-a mai luat în seamă pentru că sub pretextul de a stârni hazul se îngăduiau neghiobiile cele mai gogonate. Acum când comediile au început să fie pescuite din nou în marea cea mare a naturii, oamenii încearcă să pătrundă în inimile personajelor și încercând ei înșiși sentimentele celor de pe scenă, își pot da seama dacă pasiunile celor de pe scenă sunt bine redate și dacă personajul este bine mânuit și observat."

Natura, termen folosit frecvent de Goldoni în *Memorii*, nu are un înțeles filosofic. *„Eserre il segretario della natura"* devine aserțiunea exemplară a naturaleții, deși, uneori, în artă este cel mai greu să ajungi la adevărurile simple ale vieții.

În titlurile comediilor goldoniene se ascund de cele mai multe ori caracterul și situația așezate sub privirea critică. În piesele de început, *Omul de lume* (1738), *Risipitorul*, *Bancruta sau Negustorul falit* (1741), dramaturgul forța mâna trupei de *commedia dell'arte*, oferind personajului principal un rol scris, pe când celelalte puteau improviza. Subreta din *O femeie cumsecade (La donna di garbo*, 1745), dedicată doamnei Baccherini, se transformă rapid în caracter, ceea ce ne duce cu gândul la Molière. În 1746 i se joacă la Milano, cu mare succes, *Slugă la doi stăpâni*, fidelă întruchipare a *commediei dell'arte* venită paradoxal de la cel care avea să-i cânte decis prohodul. Dar în schematismul piesei observația realistă își face totuși loc. *Il servitore di due padroni* fusese scrisă în 1745, la Pisa, comandată printr-o scrisoare trimisă de la Veneția de celebrul actor Antonio Sacchi, a cărui „fantezie vie și strălucitoare", cum îl va caracteriza mai târziu Goldoni, personifica până la identificare tipurile lui Truffaldino și Arlecchino. Inițial, *Il servitore* nu fusese mai mult decât un subiect funcțional (ceea ce se numea *commedia a soggetto*) pentru *commedia dell'arte*, un *canovaccio* (schemă de acțiune) inspirat probabil din *Arlequin valet de deux maîtres*, scenariu francez jucat la Paris, în 1718, aparținând unui oarecare Jean Pierre des Ours de Mandajours, care, altfel, ar fi rămas desigur într-un deplin anonimat. Conform tradiției, Goldoni preluase unele scene și adăugase altele, conformându-se modei. Comedia a fost rescrisă în 1753 și publicată în același an în volumul al III-lea al ediției Paperini, la Florența, Goldoni păstrând intactă structura ei și caracteristicile personajelor, dar prelucrând totul la nivel stilistic pentru a elimina improvizațiile grosolane ale comicilor *dell'arte*. În obișnuitul cuvânt către cititor (*Il autore a chi legge*) din ediția Paperini, dramaturgul dorește să precizeze că piesa nu este o comedie *„de caracter, dacă nu doriți să considerați că Truffaldino reprezintă el însuși un caracter, înfățișându-ne servitorul prostănac și viclean în același timp; prostănac, adică, atunci când acționează pe neașteptate, fără să se gândească, dar foarte priceput când interesul și răutatea îl călăuzesc, întruchipând cu adevărat caracterul servitorului grosolan."* Seduși de rafinamentul jocului actoricesc de astăzi și de nuanțele dialogului goldonian pe care interpreții le valorifică din plin, fără îndoială că noi nu mai resimțim în masca lui Truffaldino grosolănia tradițională a lui Zanni. În *Slugă la doi stăpâni*, echivocul asigură de altfel farmecul desfășurării scenice și cu cât interpretul lui Truffaldino va ști să exploateze ambiguitatea situațiilor și să accentueze momentele de derută pe care personajul le surmontează cu o vervă surprinzătoare și de mare efect la public, cu atât va fi încununat de succes. Nu studiul de caracter contează, chiar dacă el nu este cu totul absent din această piesă în trei acte care surâde cu bunăvoință convențiior *commediei dell'arte*. Truffaldino al lui Goldoni are o mobilitate extraordinară, o spontaneitate cuceritoare, care îi asigură succesul în jocul dublu pe care îl face și care este net superioară vechilor înscenări prin aspectul ei cât se poate de natural:

*„**Florindo*** (chemându-l din cameră): *Truffaldino!*

***Truffaldino**: La dracu'! S-a și trezit! Dacă-l pune naiba să iasă din cameră și să vadă cufărul celuilalt, o să vrea să știe... Repede, repede, să-l încui, și dacă vine, spun că nu știu al cui e.* (Pune lucrurile la loc.)

Florindo (ca mai înainte): *Truffaldino!*

Truffaldino (răspunzând tare): *Vin, stăpâne! Să strâng lucrurile. Dar nu-mi amintesc... haina asta era? Și hârtiile din cufăr le-am scos oare?*

Florindo (ca mai înainte): *Vii odată, sau e nevoie să te croiesc?*

Truffaldino (tare, ca și mai înainte): *Vin îndată, domnule! Iute, iute, numai de n-ar veni! Le rânduiesc eu pe toate, după ce pleacă de-acasă.* (Pune lucrurile la întâmplare în cele două cufere, apoi le închide.)

Florindo (ieșind din odaia lui, în haină de casă; lui Truffaldino): *Ce naiba faci aici?*

Truffaldino*: Scumpul meu stăpân, nu mi-ați poruncit să vă curăț hainele? Eram aici și-mi făceam datoria.*

Florindo*: Al cui e celălalt cufăr?*

Truffaldino*: Habar n-am! O fi al vreunui alt străin.*

Florindo*: Dă-mi haina neagră.*

Truffaldino*: Îndată.* (Deschide cufărul lui Florindo și-i dă haina neagră. Florindo își scoate haina de casă și o pune pe cealaltă; apoi, băgând mâinile în buzunar, găsește portretul.)

Florindo (uitându-se foarte mirat la portret): *Ce-i cu portretul ăsta?*

Truffaldino (aparte): *Drace, am scrântit-o! În loc să-l pun în haina celuilalt, l-am pus într-a ăstuia. Am greșit din pricina culorii.*

Florindo (aparte): *O, ceruri! Oare nu mă înșel? Acesta e portretul meu, cel pe care l-am dat eu însumi scumpei mele Beatrice.* (Tare.) *Ia spune-mi, Truffaldino, cum a ajuns portretul ăsta în buzunarul hainei mele, că nu era acolo?!*

Truffaldino (aparte): *Acuma chiar că nu mai știu ce să spun. Ia să-mi bat puțin capul...*

Florindo*: Spune, vorbește, răspunde! Cum a ajuns portretul acesta în buzunarul hainei mele?*

Truffaldino*: Scumpul meu stăpân, iertați-mi îndrăzneala... Portretul ăsta-i al meu și l-am ascuns unde-am crezut că-i mai bine, de frică să nu-l pierd. Fie-vă milă, pentru Dumnezeu!*

Florindo*: De unde ai tu acest portret?*

Truffaldino*: L-am moștenit de la stăpânul meu.*

Florindo*: L-ai moștenit?*

Truffaldino*: Da, domnule. De la un stăpân care-a răposat și care mi-a lăsat fel de fel de mărunțișuri... Pe unele le-am vândut, dar portretul ăsta l-am păstrat.*

Florindo*: Doamne! Și cât timp e de când a murit stăpânul tău?*

Truffaldino*: Să tot fie o săptămână.* (Aparte.) *Spun și eu ce-mi vine la gură.*

Florindo*: Și cum îl chema pe stăpânul tău?*

Truffaldino*: Nu știu, domnule, trăia sub un alt nume.*

Florindo*: Sub un alt nume? Și cât timp l-ai servit?*

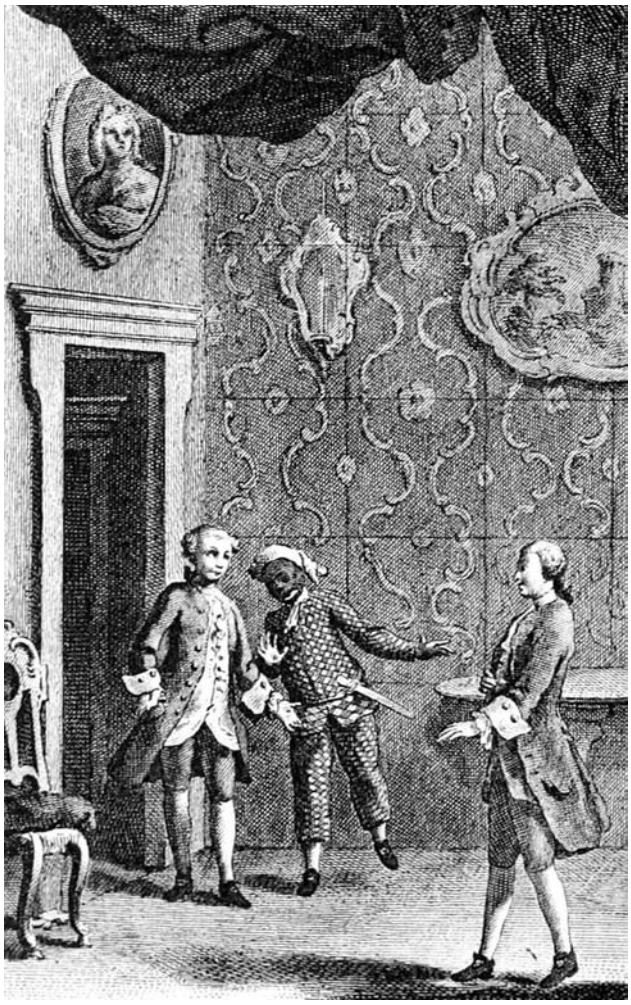

Il servitore di due padroni

Truffaldino*: Puțin, zece sau douăsprezece zile.*

Florindo (aparte): *O, ceruri! Mi-e frică să nu fi fost Beatrice. A fugit îmbrăcată bărbătește... trăia sub un alt nume... Vai, nenorocitul de mine! Dacă-i adevărat?*

Truffaldino (aparte): *Ăsta crede orice, pot să-i spun tot ce-mi trece prin cap...*

Florindo (îndurerat): *Spune-mi, stăpânul acela al tău era tânăr?*

Truffaldino*: Da, domnule, tânăr.*

Florindo*: N-avea barbă?*

Truffaldino*: Nu, n-avea.*

Florindo (aparte, suspinând): *Nu mai încape nici o îndoială, ea era.*

Truffaldino*: Trag nădejde că n-o să mă croiască.*

Florindo*: Știi cel puțin din ce loc era fostul tău stăpân?*

Truffaldino*: Locul îl știam, dar l-am uitat.*

Florindo*: Nu cumva din Torino?*

Truffaldino*: Ba chiar din Torino.*

Florindo (aparte): *Fiecare vorbă a lui e ca o lovitură de pumnal.* (Tare.) *Și ești sigur că domnul din Torino a murit?*

***Truffaldino**: Foarte sigur, stăpâne.*

***Florindo**: Și de ce-a murit?*

***Truffaldino**: A avut un accident și gata... a murit.* (Aparte.) *Așa, poate scap.*

***Florindo**: Și unde l-au îngropat?*

Truffaldino (aparte): *Altă încurcătură.* (Tare.) *Nu l-au îngropat, domnule, fiindcă unei alte slugi de-a lui, tot din Torino, i s-a îngăduit să-l pună într-un coșciug și să-l trimită în orașul lui.*

***Florindo**: E servitorul care te-a rugat azi-dimineață să-i iei scrisoarea de la poștă?*

***Truffaldino**: Întocmai, domnule, e vorba de Pasquale.*

Florindo (aparte): *Nu mai am nici o nădejde, Beatrice a murit! Săraca Beatrice! Greutățile drumului și supărările trebuie s-o fi ucis. Vai! Nu-mi mai pot stăpâni durerea!* (Intră în odaia lui.)*"*

(Actul III, scena 2) [23]

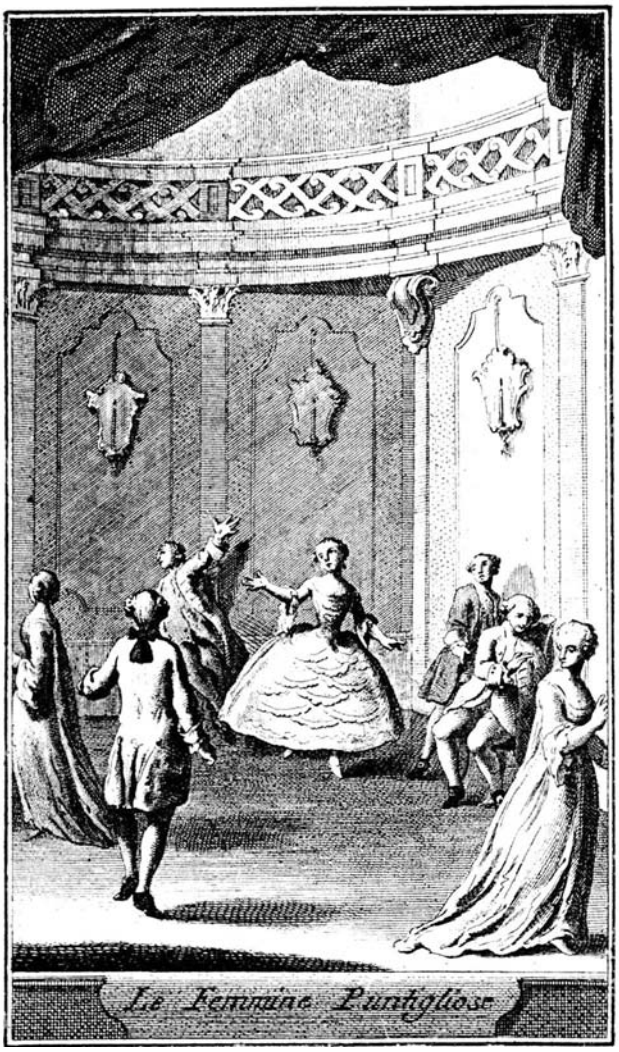

Jocul teatral din *Văduva isteață* (1748) anunță reforma propusă de *Teatrul comic*, partitură dramatică în care procedeul „teatrului în teatru" devine formă expozitivă. În seara de 26 decembrie, Teodora Medebac triumfă în rolul Rosaurei, la Teatro di Sant'Angelo, într-o comedie în care râsul teatral scufundă orice urmă de intrigă romanescă lacrimogenă sau amintind de romanele cavalerești. *„Nu era chiar o capodoperă, pentru că artificiul era prea vizibil; dar în unele pasaje, fie în dialog, fie în structura scenariului, viața din Settecento este înfățișată în spirit realist"*, scrie Giuseppe Bonghi[24]. Pentru același cercetător, *„1748 este indubitabil anul cel mai important în existența lui Goldoni și în istoria teatrului comic italian."* Cu *Văduva isteață* începe perioada extraordinară a colaborării cu compania Girolamo Medebac, timp de patru ani.

Virtutea este tema din *Fata cinstită* (*La putta onorata*, 1479) și *Soția cea bună* (*La buona moglie*, 1479). Lumea populară începe să fie preocuparea prolificului dramaturg. În *Mincinosul (Il bugiardo)*, jucată la Mantua în 1750, pragmatismul spiritului burghez devine dominant. Lelio, mincinosul, tipul fanfaronului, este un întreprinzător, catalizând întreaga acțiune. O donna Rosaura și un don Florindo, nume atât de frecvente, sunt personajele principale din *Femeile îndărătnice (Le femmine puntigliose*, montată de asemenea la Mantua în 18 aprilie 1750), în care contrastul dintre burghezia reprezentată de Rosaura, fiica unui negustor bogat, și aristocrație (contesa Beatrice) nu vizează atât o delimitare socială, cât aduce în scenă insatisfacția față de propria condiție, trăită deopotrivă de cele două eroine. În schimb, în *Hangița* (*La locandiera)*, jucată în premieră la 26 decembrie 1752, la Teatro di Sant'Angelo din Veneția, de compania Medebac, bunul-simț popular triumfă, personajul feminin fiind puternic individualizat. Pentru că sensibila primadonă Teodora Medebac fusese cam bolnavă în toamna anului respectiv și nimeni nu putea garanta că va fi aptă să apară pe scenă la începutul carnavalului, Goldoni scrie o comedie în care rolul principal îi revine unei subrete. Deși intrase de curând în trupă, Corallina, căreia îi e dedicată *Hangița*, era deja o *servetta* consacrată, ale cărei farmece îl încântaseră probabil pe autor și stârniseră gelozia doamnei Medebac. Actrița, al cărei nume real este Maddalena Marliani, îi amintea de chipuri pe care le întâlnise în multele sale peregrinări și colaborări cu trupe diverse: de bologneza Ferramonti, de Anna Baccherini din Florența, pentru care scrisese *La donna di garbo*, sau napoletana Passalacqua. Dar mai ales era întruchiparea spiritului venețian. Când, neștiind ce se pregătește, doamna Medebac văzu, în ziua de Crăciun, afișul care anunța pentru a doua zi reprezentația cu *La locandiera*, căzu din nou la pat, cât se poate de teatral, spre disperarea tuturor. Ce a urmat după succesul premierei, e ușor de imaginat...

[23] Traducere de **Polixenia Karambi**.

[24] *Biografia di Carlo Goldoni (1707–1793)*, Biblioteca dei Classici italiani, 1996.

Prin Mirandolina, Goldoni părăsește schematismul subretelor istețe și fidele din *commedia dell'arte*, ca și intrigile previzibile cu îndrăgostite grațioase și nătângi. Ele sunt eliminate în favoarea observației atente a caracterului, a evoluției psihologice a personajului feminin. Dacă acțiunea mai păstrează în linii mari elementele caracteristice ale comediei cu măști, personajele au încetat să fie dinainte cunoscute, schematice. Colombina s-a transformat în hangiță, concluzionează Vito Pandolfi[25]. Cochetă, ingenuă în aparență, ea știe să-i ademenească pe toți, la fel cum știe să-i păcălească pe toți. Își urmează cu șiretenie interesul și dacă nu va reuși finalmente să dobândească altă poziție socială prin căsătorie, hangița din Florența are măcar satisfacția de a-și fi bătut joc de toți îndrăgostiții plângăreți și caraghioși. Nu o face din vreo pornire vindicativă asupra sexului opus sau a ierarhiilor sociale, ci pentru că vrea să-și conserve, într-un secol dominat de chipuri de carton poleit, personalitatea și caracterul. Mirandolina reprezintă la urma urmei o formă de emancipare într-un joc social lipsit de imaginație. Subreta inteligentă dar ascultătoare, ideală în costum de confidentă, a devenit stăpână, învățând să se umilească aparent pentru a triumfa. Orgoliul ei de a cuceri inimile cele mai sălbatice este o modalitate vicleană de autoapărare, de conservare a unei forțe morale pe care rutina semenilor nu o poate prevedea. Modalitate de dobândire a libertății, cu toate primejdiile pe care le impune jocul. Câtă slăbiciune prefăcută, atâta putere de a refuza prefăcătoria. Monologul din actul I (scena 9) este elocvent pentru psihologia personajului:

*„**Mirandolina:** Ehei, ce mi-a fost dat să aud?! Excelența-sa domnul marchiz Secetă ar vrea să se însoare cu mine? Numai că nu-i de ajuns să vrea dumnealui să se-nsoare cu mine! Ar mai trebui ceva: să vreau și eu! Îmi place friptura, dar cu aburul care iese din ea n-am ce face. Dacă m-aș fi măritat cu toți cei care m-au cerut, ehei! aș fi avut o droaie de bărbați! Toți câți poposesc la hanul ăsta, toți se îndrăgostesc de mine, toți îmi fac ochi dulci! Și câți nu-mi cer să mă mărit de îndată cu ei! Și acest domn cavaler, necioplit ca un urs, să fie așa de mojic cu mine? Din câți clienți au trecut prin hanul meu, dumnealui e singurul care n-a încercat să-mi facă curte. Nu spun ca toți, așa, dintr-o dată, să se îndrăgostească de mine, dar nici să mă disprețuiască așa cum a făcut dumnealui, căci asta mă face să mor de necaz! E dușmanul femeilor? Nu le poate suferi? Sărman nebun! Pesemne că n-a dat încă peste o femeie care să știe cum să-l ia. Dar o să dea… o să dea! Și cine știe dacă n-a și dat? Tocmai cu de-alde ăștia îmi place să am de-a face. Iar de cei ce se țin de capul meu mă plictisesc tare repede. Nobletea nu-i de mine. La bani țin, și nu prea. Ce-mi place mie cel mai mult e să mă văd servită, dorită,*

adorată. Asta-i slăbiciunea mea, și asta-i slăbiciunea aproape a tuturor femeilor. Nici prin gând nu-mi trece să mă mărit; n-am nevoie de stăpân; îmi duc viața cinstit și mă bucur de libertatea mea. Stau de vorbă cu toți, dar nu mă îndrăgostesc de nici unul. Vreau să-mi bat joc de toți caraghioșii de îndrăgostiți plângăreți și vreau să mă slujesc de toate vicleșugurile ca să învinge, să înmoi și să cuceresc inimile cele mai sălbatice, împietrite și dușmănoase față de noi, femeile, care suntem cel mai minunat lucru din câte le-a zămislit maica noastră natura!" [26]

Familia anticarului sau Soacra și nora, din același an cu *Teatrul comic*, îndreaptă ochiul critic asupra clasei aflate în plin proces de destrămare, fiind una dintre comediile construite în jurul unui personaj tipic al teatrului goldonian: marchizul, aici un anticar prost și înșelat de toți. Goldoni râde cu poftă de nobilii scăpătați. *Gelosul zgârcit* (*Il geloso avaro,* jucată la Livorno în vara anului 1753, apoi la Veneția, la 7 octombrie același an, la începutul colaborării cu Teatro di San Luca, al patricianului Vendramin) are un puternic substrat etic. În *Cafeneaua* (*La bottega del caffé*, 1750), *Iubitul militar* (*L'amante militare*, 1751), *Flecărelile femeilor* (*I pettegolezzi delle donne*, 1751), *Moșierul* (*Il feudatario*, 1752), dramaturgul oscilează între amărăciune și glumă, iar analiza socială prevestește teme tipic iluministe. Cafegiul venețian Ridolfo, care se trezește vorbindu-i în pilde morale băiatului de prăvălie, se consideră o ființă gingașă pentru care sculatul cu noaptea în cap e un calvar. Moravurile „tineretului" petrecăreț sunt puse la colț în *Cafeneaua* din mica piață venețiană, o piesă cu scene scurte, ca niște instantanee cinematografice. În *Piațeta* (*Il campiello*, 1756), un colț al mirabilei cetăți venețiene, o zi obișnuită dintr-un secol îndepărtat se prezintă peste timp spectatorului cu o limpezime a contururilor aproape neverosimilă. Ca

[25] *Op. cit.*

[26] Traducere de **N. Al. Toscani**.

printr-un miracol, timpul pare că s-a oprit, umbrele lui au dispărut, totul fiind pe scenă atât de simplu, clar, natural. La o asemenea „magie" teatrală a naturaleții, adversarii lui Goldoni nu puteau nici măcar să aspire.

Conflictul cu fostul abate iezuit Pietro Chiari, care împărțise publicul venețian în două tabere, avea să devină curând amintire și să pălească în fața atacurilor lui Gozzi, care, în 1757, declanșează un veritabil război împotriva lui Goldoni, apărând cu furie și cu toate mijloacele posibile, de la insultă, cabală, satiră mai mult sau mai puțin literară la pamflete deghizate în piese, vechiul teatru al măștilor. Un trecut altfel prodigios se zbate în accesele de furie ale contelui Gozzi. Sosirea trupei lui Antonio Sacchi la Teatro di San Samuele și reprezentațiile cu „fabulele" mascate ale lui Gozzi îi asigură succesul printre adepții *commediei a sogetto*, dar Sacchi însuși părea convins de mult de substanța teatrală a reformei goldoniene.

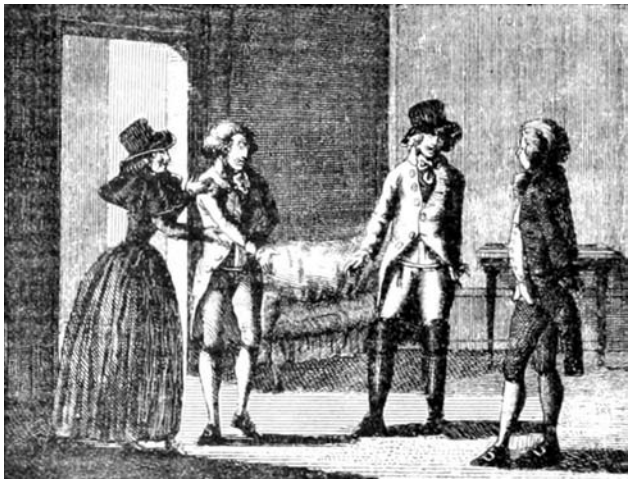

Capodopera *Bădăranii (I rusteghi)*, în dialect venețian, rămâne cea mai semnificativă imagine a calităților și mai ales a defectelor burghezului venețian. Observația psihologică realizată în ritm alert este o probă de virtuozitate teatrală. Limbajul s-a eliberat de orice urmă de convenționalism. Surprinderea interioarelor burgheze depășește aparența de frescă prin individualizarea personajelor, atât a celor masculine, cât și a chipurilor feminine. Dramaturgul nu cade în capcana de a crea o opoziție facilă, lipsită de nuanțe, între acestea din urmă și grupul de „bădărani", negustorii Lunardo și Simon și „cetățeanul" Canciano. *„Centrul lumii lui comice este caracterul"*, spune Francesco de Sanctis[27]. Orice schematism a fost abandonat, chiar dacă trama mai respectă încă o anumită convenție – pe care o întâlnim de altfel în toate marile comedii clasice –, nimic nu trenează, nimic nu e repetitiv în decorul unic al camerei lui signor Lunardo, replicile scânteiază, de la rațiune la furie este un pas infim, ca și de la insinuare la grosolănie:

*„**Margarita**: Ei hai, dragă bărbățele, de ce nu vrei să știm și noi cine-o să vină?*

***Lunardo**: Ei, cum să nu vreau? Desigur c-o să vă spun. Vin jupân Canciano Tartùffola, jupân Maurizio delle Stroppe și jupân Simon Maruèle.*

***Margarita**: Halal! tot unul și-unul! I-ai ales până i-ai cules!*

***Lunardo**: Adică, ce vrei să spui? Nu-s ăștia oameni cumsecade?*

***Margarita**: Și-ncă cum!... Trei urși moroconăși, ca și dumneata!*

***Lunardo**: Va să zică, pentru voi, omul cu scaun la cap e un urs morocănos! Păi să nu zic vorba aia?... Și știți de ce judecați așa? Pentru că voi, femeile, sunteți nărăvite. Nu vă mulțumiți cu lucrul cuviincios; v-ar plăcea s-o țineți numai în chefuri și ospețe și să vă zboare gândul numai la maimuțăreli, la glume și la fleacuri. În casă, vă simțiți ca-n pușcărie. Dacă rochiile nu sunt scumpe, vă plângeți că-s urâte; dacă n-aveți cu cine să trăncăniți, v-apucă urâtul, vă cade tavanul în cap! Nimic serios nu v-ar trece prin minte; nu vă plecați urechea decât la cine vă-ndeamnă la rele și nu vreți să luați seama la ce se vorbește despre atâtea familii ajunse la sapă de lemn! Pe cine se uită-n gura voastră îl duceți de nas și-l faceți de râsul lumii. Însă dacă vrea omul să-și vadă liniștit de casa lui, să fie serios, să ducă o viață cumsecade, atunci... păi dar și când oi zice eu vorba aia!... i-o scoateți că-i plicticos, că-i bădăran și morocănos!..."* [28]

(Actul I, scena 2)

*„În comedia modernă, «sior» Lunardo Cròzzola, marele «bădăran», nu își găsește rivali decât în unele personaje ale lui Molière. Dar în spatele râsului din **Bădăranii** se ascunde o dramă gravă: contrastul caracterelor, îndeosebi în marea scenă centrală, ne face să asistăm la eternul conflict dintre bătrâni și tineri, la victoria nu atât a femeii asupra bărbatului, cât a sentimentului asupra egoismului. De aici marea umanitate a acestei capodopere."* [29]

În istoria teatrului românesc, *Bădăranii* este un spectacol antologic al Teatrului Național din București, jucat cu un succes extraordinar și la Veneția, cu ocazia aniversării a 250 de ani de la nașterea lui Goldoni, în 1957. Montarea românească a uimit prin fidelitatea viziunii regizorale față de universul goldonian și prin performanțele actoricești, greu egalabile. *Bădăranii* este, cum am spune noi astăzi, un spectacol de autor, traducerea și regia artistică aparținând lui Sică Alexandrescu. Cu o distribuție de zile mari, din care fac parte Alexandru

[27] *Op. cit.*

[28] Traducere de **Sică Alexandrescu**.

[29] **Giuseppe Bonghi**, *op. cit.*

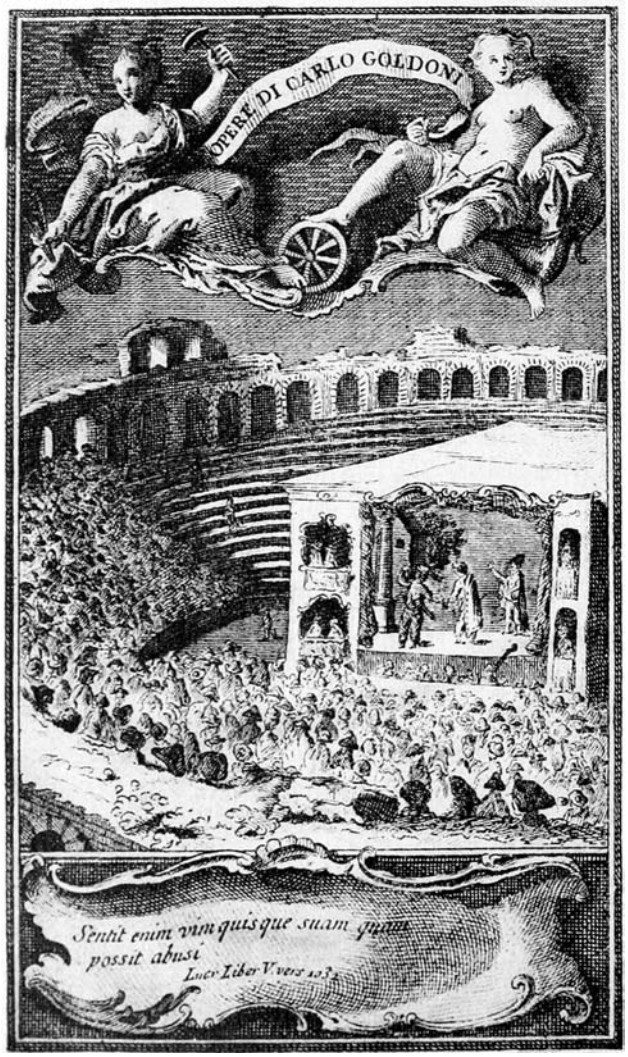

Giugaru, George Calboreanu, Grigore Vasiliu-Birlic, Marcel Anghelescu, Radu Beligan, Tanți Cocea, Cella Dima, Eugenia Popovici, Silvia Dumitrescu-Timică, Niky Atanasiu, spectacolul a fost înregistrat apoi la Radio (data difuzării în premieră: 5 ianuarie 1958) și la Televiziune (1960).

În dialect este scrisă și *Gâlcevile din Chioggia* (*Le baruffe chiozzotte*, 1762), tablou de un realism profund, după Goethe, al vieții dintr-un vechi orășel de pescari din Adriatica. Această întoarcere la lumea populară, după *Le massere* (1755), *Flecărelile femeilor* și *Piațeta*, trădează fascinația trăită de Goldoni în fața reprezentărilor celor mai vii și mai sincere ale naturii umane. Bârfe, flecăreli, gâlcevi, „muzica" pestriță a gesturilor și vorbelor amețitoare sunt extraordinare resurse de teatralitate, în cel mai pur spirit italian, într-o tradiție care, notează Vito Pandolfi[30], *„merge de la Ruzzante până la Viviani"*. Lumea, pare a spune Carlo Goldoni, este o piață imensă.

[30] *Op. cit.*

Trilogia Vilegiaturii (*Le smanie per la villeggiatura, Le avventure della villeggiatura, Il ritorno dalla villeggiatura*, 1761–1762) este poemul plictiselii și al disoluției, așa cum a demonstrat Giorgio Strehler în montarea din 1955. *Evantaiul* (*Il ventaglio*, 1763) este o lecție de stil în privința exprimării în limba italiană, în tonurile fluente ale acestei comedii înfățișându-se limpede metamorfozele lumii noi.

În 1762, într-una din ultimele seri ale carnavalului, Carlo Goldoni spune adio Veneției. În seara de marți, 23 februarie 1762, ultimele replici din spectacolul cu piesa *Una dintre ultimele seri ale carnavalului* (*Una delle ultime sere di carnevale*) sunt acoperite de strigătele spectatorilor care îi urează autorului „buon viaggio e felice ritorno"[31]. Goldoni părăsește Veneția în aprilie 1762, într-o lungă călătorie care avea să fie fără întoarcere. La Paris va fi constrâns să lucreze pentru gustul comicilor *dell'arte*. Opera sa înnoitoare era însă de mult terminată.

Într-un veac încărunțit în cartoanele măștilor, în Veneția carnavalescă, replica dată de piesele lui Carlo Goldoni reprezintă pasul ferm făcut spre epoca modernă.

*Capitol din **Clasicii dramaturgiei universale**,*
vol. II, în pregătire

[31] „Drum bun și să te întorci fericit!"

„Lansând la mijlocul secolului al XVIII-lea o nouă formulă de teatru, reinventându-l cu hotărâre într-un veac obosit, Carlo Goldoni a semnalat o criză, a adâncit-o și a fost cel dintâi care a profitat de ea. Rareori în istoria culturii autorul unui manifest artistic este și cel care pune în aplicare elocvent ideile enunțate."

Historia

O POVESTE ADEVĂRATĂ (4)

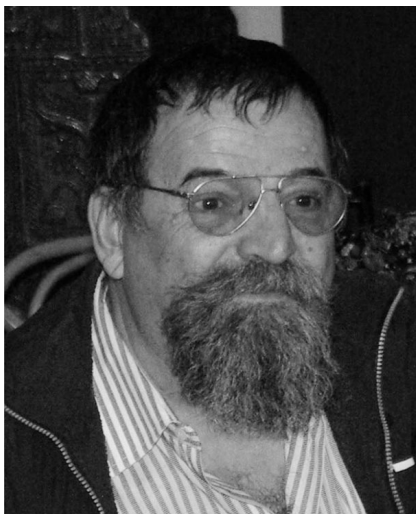

Neculai Moghior
Istoric

Cele patru mari puteri participante la Conferința de Pace de la Paris au desconsiderat interesele României, au ignorat angajamentele asumate prin tratatul de alianță semnat în august 1916 și au încercat să impună țării noastre un regim de control și independență limitată prin prevederile tratatului propuse pentru protecția minorităților, pentru tranzit și comerț internațional.

Articolul 60 al tratatului aducea grave prejudicii independenței și suveranității naționale, generând ample nemulțumiri din partea opiniei publice românești, deoarece prevedea dreptul marilor puteri de a dispune măsurile pe care le vor considera necesare pentru a ocroti drepturile și interesele minorităților naționale care locuiau în România.

În aceste condiții, de exemplu, un amplu articol publicat în ziarul „Viitorul" considera că *„politica demnității naționale"* impunea să nu se semneze tratatul de pace cu Austria. După cum se preciza în continuare: *„O caracteristică a poporului român este aceea că posedă o demnitate înnăscută, care explică multe din eroismele ce luminează istoria lui plină de vicisitudini. Pe când alte neamuri au pus în practică utilitarismul lașității și s-au oprit la concepția că față de cei mari trebuie să stai cu capul plecat și să le primești hotărârile cum se primesc marile catastrofe ale lumii fizice, noi, românii, am știut să fim conștienți de interesele noastre, de credințele noastre și de viitorul nostru. Am reușit să trecem prin toate greutățile din afară știind a spune poporelor mari care sunt păsurile, durerile și aspirațiunile noastre."* Invocând trecutul de luptă și jertfe al poporului român pentru apărarea gliei strămoșești, împotriva dușmanilor, articolul sublinia faptul că *„tocmai rezistența aceasta față de cei mari explică și acea independență națională pe care am păstrat-o în vreme ce popoarele vecine cu noi n-au putut să o aibă... Fără de acest spirit de independență și fără această susceptibilitate a demnității naționale, barbaria turcească nu s-ar fi oprit la Carpați. Ea ar fi tulburat lumea europeană, iar civilizația cu care ea se mândrește astăzi n-ar fi fost ceea ce este, fără jertfele unui neam care n-a pus niciodată în aplicare proverbul* ***capul plecat sabia nu-l taie***" . În tradiția noastră istorică și politică, întemeiată pe însuși felul nostru sufletesc de a fi, ziarul găsea izvorul politicii de rezistență duse de guvernul român: *„Astăzi, când cei mari se opresc la opinia că e bine să fim epitropisiți ca minorii și să fim sub controlul lor economic, noi, ca români, nu putem să luăm altă atitudine decât aceea pe care ne-o dictează trecutul și sufletul nostru, adică atitudinea demnă a rezistenței înțelepte față de ceea ce ni se impune."* [1]

La rândul său, Cezar Petrescu, în articolul intitulat *Mirajul*, își exprima dezamăgirea profundă față de modul cum se negocia pacea la Conferința de la Paris:

„S-a vorbit acum câteva luni despre o pace discutată larg de către delegații tuturor neamurilor ce au sângerat în război. S-a vorbit despre o pace plămădită numai din ideea justului, înlăturând preocupările mărunte, interesele de bursă și abuzul celui puternic. Or discuția păcii a fost îndelungată, laborioasă, penibilă și destul de jalnică pentru cei ce vor fi păstrat încă iluzii. Pacea acum se dictează, nu se discută. Învingători sau învinși, cu toții suportă pasivi trei sau patru voințe în fața cărora nu este îngăduită șovăiala... Micile națiuni au câteva locuri mărunte undeva lângă uși, unde cu degetul la gură, delegații pot asculta în liniște sentințele celor mari." [2]

După cum am mai arătat, guvernul prezidat de Ionel I. C. Brătianu a demisionat și, în locul lui, la 27 septembrie 1919, s-a format un guvern condus de generalul Arthur Văitoianu, format din militari activi, cu excepția ministrului Justiției, guvern care avea ca sarcină principală organizarea primelor alegeri generale din România Mare pe baza noii legi electorale, prin care s-a avut în vedere aplicarea votului universal și asigurarea reprezentării tuturor minorităților în Parlament.

---

[1] ***, *România în anii primului război mondial*, vol. II, București Editura Militară, București, 1987, p. 728.

[2] Ziarul *„Adevărul"* din 11 aprilie 1919.

Se cuvine remarcată preocuparea regelui Ferdinand I pentru asigurarea unor condiții cât mai adecvate desfășurării în bune condiții a actului electoral. În această idee menționăm scrisoarea adresată, de la Castelul Peleș, la 28 octombrie 1919, generalului Arthur Văitoianu, președintele Consiliului de Miniștri:

„Scumpul Meu Președinte al Consiliului,

Când, după zadarnice încercări pentru realizarea unei colaborări a diferitelor partide, v-am însărcinat cu formarea noului Minister, dorința Mea de căpetenie era de a da Țării un guvern care să garanteze libertatea alegerilor.

Doresc acum să revin asupra condițiunii fundamentale a ființei actualului Minister și exprim încă o dată cu putere și fără șovăire voința Mea, bizuindu-Mă pe faptul că acest cuvânt al Meu nu va rămâne o vorbă deșartă și că, prin acțiunea sa, guvernul Meu va face totul pentru a confirma cuvântul dat.

În ceea ce privește chestiunile politice, am credința în obiectivitatea și imparțialitatea, prin care până acum armata și conducătorii ei s-au distins, și îndreptez către D-voastră, scumpul Meu Președinte de Consiliu, rugămintea urgentă ca orice ingerință în cursul unor alegeri libere să fie înlăturată prin toate mijloacele disponibile, procedându-se cu toată rigoarea în contra vinovaților oricărui partid sau grup politic ar aparține ei.

Pe deplin încrezător în spiritul sănătos politic și în adevăratul patriotism al tuturor partidelor, sunt adânc convins că ele vor aprecia greutatea cuvântului ce am dat exprimând dorința ca cenzura și legea de asediu să nu fie aplicate decât ca ultimul mijloc în cazuri extreme.

Vă rog să primiți, scumpul Meu Președinte de Consiliu, cu această ocaziune, încredințarea sincerei Mele afecțiuni.

Ferdinand". [3]

Chiar și în urma acestor îndemnuri regale la o campanie electorală liniștită, lupta politică a fost foarte dură și, așa cum s-a întâmplat de nenumărate ori la noi, s-au folosit toate mijloacele, chiar dacă unele nu erau tocmai ortodoxe, pentru câștigarea celor 568 de mandate de deputați și 240 de senatori. La acestea se adăugau membrii de drept ai Senatului: principele moștenitor și înalții prelați ai tuturor confesiunilor religioase legale în momentul respectiv. În aceste condiții, alegerile au produs un adevărat șoc pentru Partidul Liberal, care nu a obținut decât 103 locuri de deputați, în timp ce Partidul Național Român a obținut 169 de locuri, iar Partidul Țărănesc, 61 de locuri.

Conducerea politică a României Mari a fost preluată de o coaliție de partide formată din Partidul Național Român, Partidul Țărănesc și Partidul Țărănesc Basarabean, care au format așa-numitul guvern al Blocului Parlamentar, având pe Alexandru Vaida Voievod ca prim-ministru. După câteva luni, la 13 martie 1920, acest guvern a fost înlocuit de altul, condus de generalul Alexandru Averescu, în numele Partidului Poporului, care a reușit să rămână la putere până la 13 decembrie 1921.

O dată cu încetarea conflictului militar din Ungaria, din ordinul regelui Ferdinand I, prințul Carol a avut un fel de domiciliu obligatoriu la castelul Godelli din Ungaria, iar atunci când regimentul său a revenit în țară, el a fost trimis la Bistrița cu interdicția de a părăsi localitatea și de a primi vizite. Chiar și în aceste condiții, prințul Carol a reușit să informeze cercul său de apropiați că Mircea-Grigore-Carol, copilul născut de Zizi Lambrino la 8 ianuarie 1920, este fiul său (decedat la 27 ianuarie 2006).

Revenind la evoluția evenimentelor militare, se cuvine să amintim faptul că, în luna noiembrie 1919, trupele române aflate pe teritoriul ungar au primit ordinul de a se retrage în țară:

„În conformitate cu ordinul de operație nr. 33, din 7 noiembrie 1919, postul de comandă al Comandamentului Trupelor din Transilvania este în curs de schimbare de la Budapesta la Oradea Mare." [4]

Atunci, în momentul evacuării Budapestei, comandantul român al garnizoanei, generalul Gheorghe Mărdărescu, a dat următoarea proclamație, adresată populației orașului:

„Armata românească se retrage. Budapesta va fi evacuată. Părăsind capitala Ungariei, România ține a afirma încă o dată că, în vremea atacului de pe Tisa care a motivat acțiunea sa militară, ea n-a fost călăuzită decât de legitima apărare a intereselor militare. Orice gând de asuprire sau de răzbunare i-a fost străin. Armata română a căutat ca să facă cât mai ușoară posibil, pentru populație, prezența trupelor în Ungaria și nici o sforțare n-a fost neglijată, care să ușureze viața populației suferinde. Cu simțământul de a-și fi executat dreptul ei și de a fi îndeplinit o datorie de umanitate, armata română ține să afirme că a considerat întotdeauna afacerile lăuntrice ale Ungariei ca aparținând poporului ungar, să facă posibilă vindecarea trecutului și să aducă încheierea păcii dorită de România și de aliații ei. Armata română mulțumește pentru atitudinea corectă a populației Capitalei în tot timpul ocupației." [5]

Pentru ziua de 14 noiembrie 1919, în *Jurnalul de operațiuni* la care am mai făcut referire găsim următoarea consemnare:

[3] *Ferdinand I – Discursuri, scrisori, alocuțiuni, cuvântări și ordine de zi*, text olograf, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I", Secția Documentare, Fond Manuscrise, Doc. 83.

[4] *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918–1921),* vol. I, ediție îngrijită de **Viorel Ciubotă, Gheorghe Nicolescu** și **Cornel Țucă,** Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, p. 458.

[5] **Dr. Vasile Bianu**, *Însemnări din Războiul României Mari*, tomul II, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 336.

„Evacuarea Budapestei s-a făcut în complectă liniște și ordine. La intrarea unităților din garda albă în Budapesta, populația nu a făcut nici o manifestație și nu a arborat nici un steag. S-a distribuit un singur manifest pe străzi. La ora 9, când primele unități (2 companii ungare) veneau dinspre podul Elisabeta, ultimul element al ariergărzii, al Diviziei 1-a Vânători, era trecut de punctul inițial (gara Rakosi), iar al Diviziei 2-a Vânători, trecută de liziera de sud Kispest. Marșurile acestor divizii s-au făcut normal, fără nici un incident." [6]

După cum se menționează mai departe, la 16 noiembrie 1919, în documentul citat mai sus: *„Trupele române au stat la posturile lor până la ora 3 din 14 noiembrie a. c. când, predând podurile de peste Dunăre trupelor aliate, au plecat în ordine. Trupele maghiare, în forță de un regiment de cavalerie, 2 baterii de artilerie și două batalioane de infanterie, au intrat în dimineața zilei de 14 noiembrie a. c. în Buda. Trecerea Dunării s-a încuviințat de către trupele aliate numai la orele 10. Cu monitoare au mai sosit la Budapesta, pe lângă trupele mai sus notate, un regiment compus din 2 batalioane de infanterie din Szeghedin. La intrarea în oraș, trupele maghiare au lansat o proclamație către națiunea maghiară, pe lângă aceasta, s-a mai afișat și o ordonanță, prin care se decretează starea de asediu. Trupele maghiare au fost primite cu simpatie de către populația orașului. Intrarea lui Horthy a avut loc în ziua de azi, 16 noiembrie, ora 8, fiind anunțată populației prin 3 lovituri de tun. Cu această ocazie s-au ținut discursuri în piața din fața Hotelului Gellert, din partea Ministrului-președinte, primului arhiepiscop al Ungariei, Boernock și Horthy. Seara, a avut loc la operă o repezentație de gală."* [7]

În confruntările cu forțele bolșevice maghiare, armata română a înregistrat următoarele pierderi: 123 ofițeri, 6434 soldați (1730 morți și 3206 răniți) și 1573 dispăruți.

Între timp, la 20 noiembrie 1919, s-a întrunit la București primul parlament ales al României Mari. Datorită numărului mare de deputați și senatori, ședința inaugurală s-a ținut în sala Ateneului Român. Pentru prima dată, printre aleșii întregii națiuni, se aflau și reprezentanți ai țărănimii din vechiul Regat și din provinciile unite cu țara, îmbrăcați în frumosul port popular românesc, care dădeau adunării o înfățișare aparte. În lojile laterale se aflau demnitarii de stat, membrii Corpului Diplomatic, reprezentanți ai autorităților centrale și membrii Consiliului Dirigent, ai Casei Civile și Militare Regale, precum și înalții prelați, reprezentanți ai confesiunilor religioase din toate provinciile istorice. La ora 12.00, a intrat în sală Regele Ferdinand I, întâmpinat cu ovații și aclamații puternice, care a prezentat mesajul Tronului:

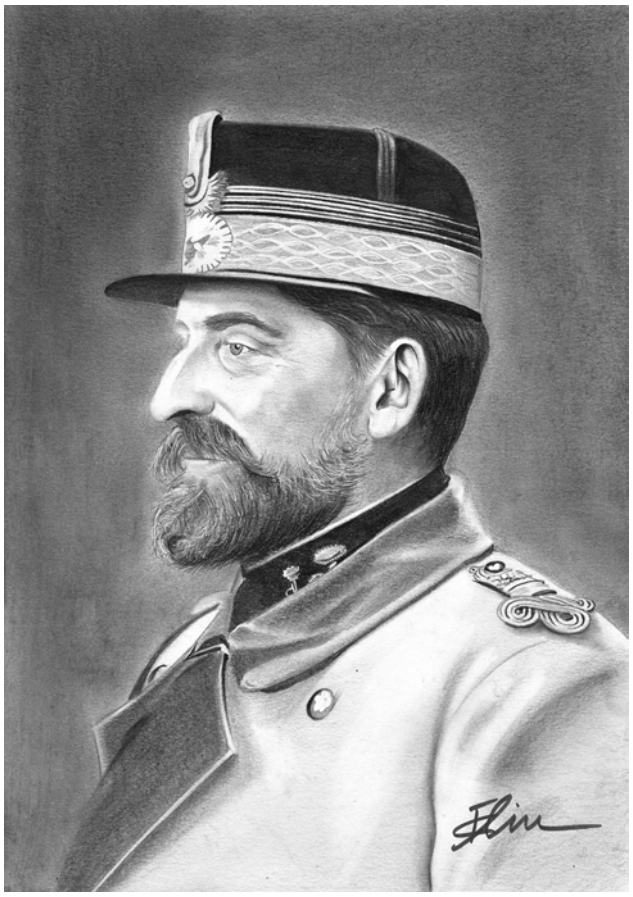

Regele Ferdinand I, portret de Bogdan Calciu

„Domnilor Deputați, Domnilor Senatori,

În aceste clipe înălțătoare pentru neamul românesc, sunt mândru aflându-Mă în mijlocul domniilor voastre, în mijlocul reprezentanților din vechiul Regat, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Maramureș, Crișana și Banat, unite pentru vecie în statul român și din tot sufletul vă urez tuturor ***Bine ați venit!***

Gândul vostru cel dintâi trebuie să fie la aceia care, prin truda, prin vitejia și jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului. Amintirea lor va rămâne veșnic scumpă tuturor românilor. Sfântă și mai presus de toate vom păstra pe a celor care și-au jertfit viața și puterile de muncă. De aceștia și de urmașii lor, statul va avea o deosebită grijă.

Credința noastră nestrămutată în virtuțile poporului și ostașului român și-a găsit răsplata prin înfăptuirea idealului național. Această credință nu m-a părăsit niciodată, nici în momentul de restriște, nici pe vremea încercărilor sufletești cele mai grele. Mai caldă ca oricând este dragostea Mea pentru oștire, pe care, recunoscător și mândru, o împărtășesc cu țara întreagă.

Acum, nouă ne revine înalta datorie de a pune așezământul viitor al Patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit santinela civilizațiunii în răsăritul Europei. Astăzi, mai mult ca oricând, se cere unirea sacră a tuturor

[6] *Jurnal de operațiuni...*, ed.cit., p. 459.

[7] *Idem*, p. 463.

românilor iubitori de Țară pentru dezlegarea problemelor interne și externe, care ne stau în față. De aceea fac un apel călduros la toți să pună toată inima și râvna pentru dezvoltarea și întărirea așezământului României Mari, dovedind astfel că jertfele de pe câmpul de luptă nu au fost în zadar.

Domnilor Deputați, Domnilor Senatori,

Cu adâncă mulțumire sufletească constat că alegerile s-au făcut în toate ținuturile României Mari în liniștea și ordinea cea mai deplină, cu toate că aceste alegeri au avut loc în mijlocul preocupărilor celor mai grave înlăuntru și în afară. Poporul român care a dat strălucită dovadă de bărbăția cu care este gata să apere țara ca ostaș, a dovedit și înțelepciunea străbună, cu care este hotărât să păzească ordinea și legalitatea înăuntru, ca cetățean. Sunt convins că această pildă dată de popor va fi urmată de toți bărbații politici, fără deosebire de partide și păreri, în împrejurările mari și grele prin care trecem și că, unindu-se laolaltă, vor avea grijă numai de interesele patriei.

Domnilor Deputați, Domnilor Senatori,

Am intrat în războiul mondial, cel mai mare și cel mai aprig care s-a pomenit în istoria lumii, pentru că așa cerea onoarea noastră, datoria noastră și dreptatea cauzei noastre. Alături de glorioșii ei aliați, România este astăzi printre învingătorii lumii.

Ne-am înfățișat înaintea Conferinței de Pace cu convingerea datoriei împlinite și a dreptății revendicărilor noastre, a căror înfăptuire fusese recunoscută ca legitimă de aliații noștri. Complexitatea problemelor, diversitatea intereselor, împrejurările grele ale lucrărilor și dorința de a pune cât mai curând capăt stării anormale din toată lumea au făcut ca Conferința să nu poată împăca toate interesele vitale ale tuturor aliaților, mici și mari. Ne aflăm noi înșine astăzi în fața unor probleme care cer toată grija noastră, dar care, cu bunăvoință, sunt convins că vor găsi dezlegarea dorită.

Hotărârea noastră nestrămutată este de a sta nedespărțiți de aliații noștri cu care împreună am sângerat pentru triumful dreptății în lume și, în acest scop, vom face totul pentru a-i convinge că interesele noastre vitale sunt în acord cu marile interese ale propășirii pașnice în Orientul Europei. Guvernul Meu n-a prejudecat dezlegarea acestor chestiuni. Ele se prezintă întregi domniilor voastre.

Domnilor Deputați și Domnilor Senatori,

Prin măsurile înțelepte ce veți chibzui, veți asigura, odată cu poziția României Mari în raporturile ei internaționale, și interesele noastre dinlăuntru. Sunteți chemați să desăvârșiți organizația constituțională care trebuie să se întindă pe tot cuprinsul României întregite, ținând seama de însemnate cerințe, menite să asigure viitorul poporului român și marele său rol în aceste părți ale Europei.

Pronia Cerească să binecuvânteze lucrările domniilor voastre!

Trăiască România pururea Mare!

Ședința ordinară a Corpurilor legiuitoare este deschisă." [8]

Ședința respectivă s-a înscris ca un eveniment politic deosebit de important în viața țării, fiind prima întrunire într-un cadru oficial a principalilor oameni politici de pe întreg teritoriul românesc. Cu acest prilej, a fost aprobată poziția delegației române la Conferința de Pace de la Paris, de respingere a clauzelor Tratatului minorităților:

„Noi, ca orice stat independent, nu putem să primim în relațiile dintre stat și cetățenii săi controlul vreunui alt stat. Și nici un stat independent, oricare ar fi întinderea, nu se cuvine să primească acest control. Nu poate să-l primească România, pentru că nu există în concepțiunea noastră, în ce privește independența, state mari și mici, iar noi înțelegem cum să avem, relativ la legile interne și la relațiunile statului cu cetățenii săi în interiorul său, tot atâta libertate și independență ca oricare altă mare putere." [9]

Bogățiile naturale ale României, în special petrolul, au atras atenția oamenilor de afaceri americani și ai influentei societăți Standard Oil, aspect care l-a făcut pe Brătianu să afirme că: *„În culisele Conferinței plutește un pronunțat miros cu emanații de petrol"*. Problema Banatului a generat de asemenea intense discuții fiind propusă împărțirea sa între România și Serbia. După cum arăta și Constantin Kirițescu în lucrarea sa: *„Banatul era o regiune unitară, un tot indivizibil, o provincie așa fel constituită geografic și economic, încât a tăia o parte dintr-însul înseamnă a stăvili și a compromite viața economică pentru fiecare parte. Regiunea muntoasă de est, minieră și industrială, se completează în mod armonic cu regiunea șesului Tisei, din partea de vest, agricolă. Cele două regiuni își furnizează reciproc ceea ce-i lipsește celeilalte. Orice linie trasă spre a despărți cele două regiuni ar fi o linie arbitrară care, tăind liniile principale de comunicație, atât cele ferate, cât și cele navigabile, ar paraliza viața economică a țării [...].*

S-au propus diferite traseuri pentru împărțire, însă delegația română și-a menținut punctul de vedere, al revendicării Banatului integral și a refuzat să intre în discuția propunerilor de împărțire.

În conducerea afacerilor române de la Conferința Păcii, interesele române au fost susținute de președintele comisiei, delegatul francez André Tardieu. Cu deosebire ostil ne-a fost Lansing, ministrul Statelor Unite care, invocând argumente etnografice, rău întrebuințate, cerea nu numai cedarea celei mai mari părți din Banat către sârbi, dar cerea și retrocedarea Cadrilaterului către bulgari." [10]

---

[8] **Dr. Vasile Bianu**, *op. cit.*, pp. 334–335.

[9] **V. V. Tilea**, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919–martie 1920,* Sibiu, 1925, p. 32.

[10] **Constantin Kirițescu**, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919*, vol. II, București, Tipografia România Nouă, f.a., pp. 480-481.

Delegația română, participantă la tratativele de pace, a respins aceste propuneri. La 24 noiembrie 1919, Consiliul Suprem al Conferinței de Pace a remis guvernului român o notă ultimativă care cerea ca în termen de opt zile România să accepte *fără discuție, fără rezerve și fără condiții* să semneze Tratatul cu Austria și Tratatul minorităților. În caz de refuz, urma să fie rechemată delegația noastră la Conferința de Pace iar țările participante la Consiliu urmau să-și retragă misiunile diplomatice de la București.

La 28 noiembrie 1919, în nota de răspuns a guvernului român se arăta că această cerință *„nu corespunde nici spiritului în care s-a făcut alianța, nici declarațiilor solemne ale tuturor aliaților de a fi luptat pentru dreptate în lume, pentru libertatea și egalitatea drepturilor tuturor naționalităților mari și mici"*. Răspunzând presiunilor făcute asupra sa, chiar dacă semna Tratatul cu Austria, *„România nu înțelege să adere la stipulațiile care ar putea să atenteze la suveranitatea și independența sa statală"*. [11]

În aceste condiții, la 10 decembrie 1919, delegatul României, generalul Coandă a semnat Tratatul cu Austria, Tratatul minorităților și Tratatul cu Bulgaria.

Tratatul cu Austria a fost semnat de S.U.A., Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, România, Belgia, China, Cuba, Grecia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și Cehoslovacia – pe de o parte, și Austria de altă parte.

La sfârșitul Primului Război Mondial, în urma semnării acestor tratate și a recunoașterii internaționale a unirii Regatului român cu Basarabia, Bucovina și Transilvania, România Mare se situa în rândul statelor mijlocii ale Europei cu o suprafață de 295 049 km^2 și 14 700 000 de locuitori.

La 27 decembrie 1919, primul Parlament al tuturor românilor a votat legea prin care se consacra în mod oficial unirea Transilvaniei cu România, iar după două zile, la 29 decembrie 1919, au fost votate legile referitoare la unirea Basarabiei și Bucovinei cu Regatul român, acțiuni care urmau a fi confirmate și de Conferința de Pace de la Paris ca urmare a semnării tratatelor amintite de către reprezentantul guvernului român.

În discursul rostit cu prilejul acestui vot, vicepreședintele Partidului Național, părintele Vasile Goldiș a declarat că actul Unirii *„tuturor românilor într-un singur stat național era urmarea firească a faptului că acest popor, luptând cu bărbăție împotriva tuturor vicisitudinilor istoriei, de la zămislirea sa și până astăzi, n-a părăsit niciodată țara unde a fost așezat, ci și-a păstrat-o și fructificând-o neîncetat cu sudoarea frunții sale și înscriindu-și în istorie dreptul la dânsa prin scump sângele său vărsat de atâtea ori apărând-o. Unirea tuturor românilor într-un singur stat a fost un act al dreptății istorice și o pretenție a civilizațiunii umane"*. [12]

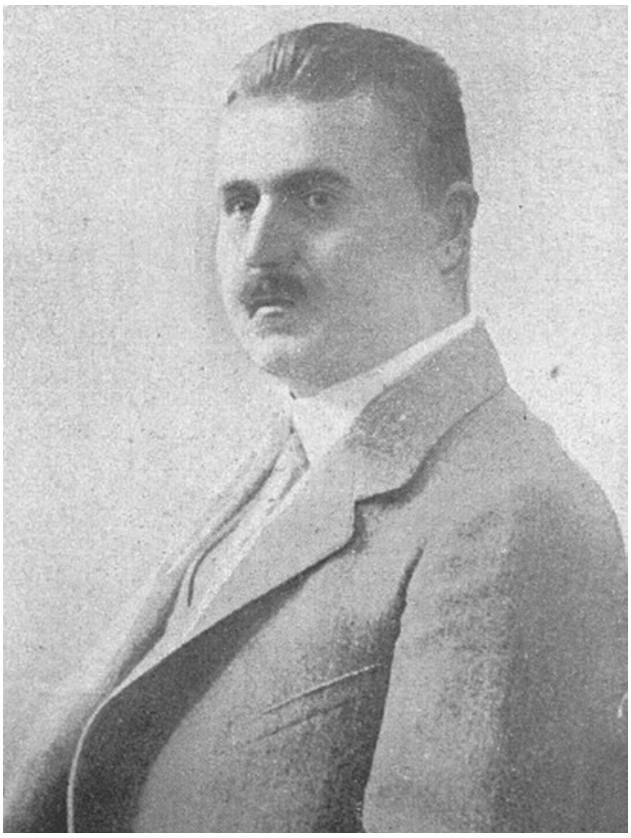

Vasile Goldiș

Acest vot de importanță istorică i-a permis lui Nicolae Iorga, președintele Adunării Deputaților, să declare: *„Ca președinte al acestei Adunări și ca unul din reprezentanții acestei Românii dintre Carpați și Dunăre, care a purtat șase sute de ani prin cele mai mari primejdii, odată cu steagul românesc, soarta însăși a neamului întreg; în numele României mutilate de ieri, care strângea în inima ei rănită atâta din jalea și nădejdea ținuturilor înstrăinate; în numele României care a plâns cu frații pierduți și a nădăjduit cu ei și în care n-a fost om cinstit care să nu păstreze în Sfânta Sfintelor a sufletului său dorul desăvârșitei uniri naționale și hotărârea de a ne jertfi toți pentru aceasta, simt negrăita fericire de a putea face în numele dumneavoastră, al tuturora, acest legământ solemn pentru viitorul neamului, în sfârșit și, pentru vecie, unit."* [13]

[11] **Mircea Muşat, Ion Ardeleanu**, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* București, Editura Ştiintifică şi Enciclopedică, 1983, p. 683.

[12] **Mircea Mușat, Ion Ardeleanu**, *România după marea unire*, vol. II, Partea I. 1918–1933, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p.245.

[13] **Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa**, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi, București*, Editura Militară, 2006, pp. 224–225.

Prin acest act, al consfințirii oficiale a unirii marilor provincii locuite de români, era încununată nu numai lupta românilor pentru unitate națională, ci și dăruirea lor pentru înfăptuirea doleanței seculare a neamului românesc. Se cuvine menționat faptul că această realizare istorică s-a desăvârșit sub conducerea unui suveran de origine străină, un Hohenzollern venit de la Sigmaringen la gurile Dunării, hotărât să fie **un bun român**, și care a avut o contribuție deosebită la împlinirea definitivă a acestui ideal străvechi al națiunii române.

Acesta a fost regele Ferdinand I, primul suveran al României Mari, care, în răspunsul la adresa Camerei Deputaților, din 30 decembrie 1919, spunea:

„Domnule Președinte,

Domnilor Deputați,

Cu adâncă recunoștință către Atotputernicul și cu vie mulțumire față cu toți aceia care cu gândul, cu cuvântul sau cu fapta au dat sufletul și chiar viața lor pentru înfăptuirea unirii naționale, mulțumesc pentru simțămintele de credință ce-mi exprimă azi reprezentanții vechiului Regat și ai ținuturilor odinioară despărțite și acuma întrunite pe veci în hotarul românesc. Prin foc și prin ploaia de gloanțe trebuie să trecem în cursul acestui crâncen război pornit din sentimentele cele mai curate ale unui ideal național, purtat de conștiința și de voința poporului, mult sânge al eroilor, multe lacrimi ale văduvelor și copiilor trebuiau să curgă ca să ajungem la înfăptuirea visului nostru secular, dar răsplata jertfelor și roadelor sforțărilor noastre azi le putem culege cu conștiința curată că ne-am făcut datoria până la sfârșit.

Prieteni și aliați puternici și mari ne-au dat un sprijin neprețuit și au fost alături cu noi în măreața operă ce eram chemați să o înfăptuim, ajutându-ne cu calda lor iubire, cu sfatul și înțelepciunea lor. Nu vom putea uita legăturile strânse cu ei, chiar dacă toate aspirațiunile noastre nu au fost realizate.

Consiliul Suprem de la Paris, preocupat de necesitatea unei păci mult dorite de lumea întreagă, a impus și Țării noastre să facă sacrificii dureroase. Nu există român, de la Rege până la ultimul cetățean, care să nu deplângă hotărârile marelui aeropag mondial. Dacă pentru momentul de față am cedat forței majore, nu este acum vremea să îngenunchem energia noastră înaintea restriștei, ci îndoind-o să arătăm printr-o atitudine demnă și – lucrând în continuă stăruință de a vindeca rănile patriei – să dovedim lumii că România merită mai multă considerație din partea marilor ei aliați.

Domnule Președinte,

Domnilor Deputați,

Sunt fericit de a vedea că din partea reprezentanților națiunii multiplele și grelele probleme ce ni se înfățișează întâmpină o deosebită atențiune. Elaborarea de reformă agrară, care are o grabnică scadență, readucerea finanțelor statului la o stare satisfăcătoare, refacerea și consolidarea stării economice ne impun, afară de o muncă încordată, multă chibzuință și înțelepciune.

Apoi, sunteți chemați de a pune bazele unei reforme administrative menite a da Țării o epocă de liniște și tuturor cetățenilor acestei Țări, oricărei clase, legi sau naționalitate ar aparține, încrederea fără de care încercarea de dezvoltare pașnică rămâne iluzorie.

Luând de bază spiritul unui democratism larg și, bineînțeles, care stă pe temeiul respectului ce fiecare cetățean datorește autorității și legilor, salut cu vie mulțumire și cu adevărată satisfacție grija ce purtați populației muncitorești; regularea acestei chestii importante, în modul cel mai echitabil și în raport cu realitatea vremii, o consider ca una din cele mai frumoase însărcinări ce aveți de împlinit.

Am toată încrederea în patriotismul acestei întâie adunări a deputaților din România întregită, că domniile voastre veți pune toată energia și toată înțelepciunea voastră în cauza sfântă a refacerii patriei noastre și pun toată speranța Mea în spiritul de abnegație al tuturor, ca să unească puterile lor în aceste momente atât de serioase în care nici o energie n-ar trebui să rămână nerealizată și când binele Țării o cere, cu toții să puie mâna la marea operă de reclădire și consolidare a României Noua pe baze sănătoase și temeinice.

Am a arăta via mulțumire pentru sentimentele de dragoste ce-Mi arătați Reginei, Mie și Familiei Mele." [14]

Aceleași referiri semnificative la necesitatea unirii tuturor românilor și rolul semnificativ al armatei noastre în realizarea acestui proces le regăsim și în răspunsul din 30 decembrie 1919 al Regelui Ferdinand I la adresa Senatului:

„Domnule Președinte,

Domnilor Senatori,

Gândul nostru cel d'întâiu se îndreaptă către Atotputernicul care ne-a învrednicit să realizăm idealul nostru național în urma războiului cel mai uriaș și mai hotărâtor pentru soarta neamului nostru și ne-a ajutat să înfăptuim astfel întregirea noastră națională.

Dragostea și devotamentul ce manifestați pentru Tron și Dinastie sunt cea mai frumoasă răsplată pentru jertfele și sforțările ce am făcut pentru mărirea patriei noastre. Regina și cu Mine vă mulțumim din adâncul inimii, pentru cuvintele așa de călduroase cu care tălmăciți aceste sentimente de iubire.

*Când acuma cinci ani am făgăduit față de reprezentanții națiunii că voi fi un **bun român,** am înțeles prin acest cuvânt că orice s-ar întâmpla, **Regele și poporul formează un trup***

[14] *Ferdinand I – Discursuri, scrisori, alocuțiuni, cuvântări și ordine de zi*, text olograf, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I", Secția Documentare, Fond Manuscrise, Doc. 84.

***nedivizibil**. Știam care erau năzuințele națiunii și știam că era numai o cale pe care puteam ajunge la înfăptuirea ursitei neamului românesc. Prin jertfele nenumărate din partea tuturor s-a făcut unirea tuturor Românilor. Multe au fost suferințele, grele au fost încercările, dar credința poporului și vitejia ostașului român le-a biruit pe toate.*

Cuvintele duioase cu care întâiul Senat al României unite amintește luptele eroice unde a reînviat vitejia strămoșească sunt o chezășie sigură a grijii ce o purtați pentru iubita Mea armată, care are nu numai menirea de a fi scutul Țării în vremuri de primejdii, ci și aceea de a fi o adevărată școală de iubire de neam, de credință către Tron și a virtuților morale. Interesul viu ce purtați celor morți pe câmpul de luptă și urmașilor lor ca și celor mulți care și-au jertfit sănătatea și viitorul lor pe altarul patriei nu este numai o faptă umanitară, dar o datorie sfântă către copiii acestei Țări.

Suntem adânc recunoscători și marilor noștri aliați și camarazi de arme care ne-au dat sprijinul lor întru realizarea aspirațiunilor noastre naționale. Cu toate sacrificiile dureroase ce ne-au impus aeropagul de la Paris, nutrim via dorință de a menține legăturile de strânsă prietenie cu marii noștri aliați și suntem siguri că ei vor recunoaște mai târziu și vor prețui cum se cuvine rolul important ce joacă România ca portar al civilizației occidentale în aceste părți ale Europei.

Sentimentul de iubire de neam, ce însuflețește pe maturul corp, este cea mai bună garanție că el va purta toată grija ca frații noștri care au rămas sub stăpânirea străină să nu fie știrbiți în dezvoltarea lor etnică și națională.

Domnule Președinte,

Domnilor Senatori,

Sunt fericit constatând că atențiunea D-voastră deosebită este îndreptată spre dezlegarea problemelor constituționale, agrare, administrative și economice menite a da Țării așezământul trainic, care sub aripile lui ocrotitoare, să adune laolaltă pe toți cetățenii României întregite fără deosebire de clasă și origine, contribuind astfel într-o măsură mai largă la unirea lor sufletească.

Cu deplină încredere în patriotismul primului Senat al României Mari, sunt convins că pe temeiul marilor idei religioase, morale, culturale și monarhice și pe baza națională și larg democratică de care el este hotărât să se călăuzească, propășirea neamului românesc este un viitor asigurat.

Vă mulțumesc iarăși pentru simțămintele D-voastră de dragoste și credință pentru Regină, pentru Mine și Familia Mea." [15]

Cu toate apelurile repetate ale suveranului român, interesele politice divergente au dominat, ca de obicei, în viața politică, ceea ce a făcut ca în toată perioada interbelică să nu poată fi realizat un consens decât în privința problemelor referitoare la unitatea națională a României. Deplină bucurie pentru mult încercatul nostru rege venea doar din partea armatei, după cum reiese și din Ordinul de zi dat cu prilejul Anului Nou, la 1 ianuarie 1920:

„Ostași,

Pe pragul unui nou an, gândul Meu se îndreaptă cu deosebită mulțumire spre iubita Mea armată.

Anul ce apune a împodobit cu noi lauri drapelele noastre pe care le-ați purtat acum departe, peste hotarele Țării, înfigându-le peste zidurile Capitalei unui vecin rătăcit. Respingând un atac mișelesc, ați făcut operă de ostași în luptă și operă civilizatoare, ocrotind pe cei persecutați și ajutând pe cei nevoiași. Cu vie satisfacție puteți privi înapoi la anul ce s-a scurs.

Un nou an se deschide înaintea voastră. El vă aduce ca o sfântă datorie, să stați de pază la hotarele Țării noastre întregite, uniți sub cutele aceluiași falnic steag cu frații din ținuturile câștigate prin vitejia voastră.

Vă cer astăzi tuturor ostașilor să puneți toată râvna și toată credința ce ați jurat în îndeplinirea datoriilor voastre ostășești.

Cu dragostea unui părinte, care a împărtășit cu ostașii săi zilele rele ca și cele bune, vă urez din tot sufletul ani mulți și fericiți!" [16]

Nichifor Crainic, în articolul intitulat *Regele,* aduce un binemeritat omagiu suveranului care s-a identificat practic cu țara și poporul român:

*„În câțiva ani de domnie viforoasă, regele sfârșește prin a trăi pretutindeni. Nu e colțișor de pământ unde să nu bată o inimă pentru dânsul. Popularitatea lui respiră odată cu suflarea românească. Ea crește uimitor și umple spațiul ca aerul și ca lumina. În Basarabia, devastată de revoluție, am cunoscut, la cei mai proaspeți supuși ai lui, mișcătoarea nevoie de a-i avea chipul. Pe țărmul prăpăstios al Nistrului, la Soroca, evocam într-un cadru de vară și de grâne galbene, această mare personalitate democrată a vremii. Moldovanul căruia îi vorbeam ne luă de mână și ne introduse în casa lui. Ne arătă în peretele icoanelor, două locuri libere. Erau locurile care, ocupate mai înainte de perechea imperială rusă, așteptau acum pe regele și regina. Chipul lor august era o cerere care ne întâmpina pretutindeni. Căci în căminele acestea simple, de țară, regele **domnește** aievea, ca prezența nevăzută a duhurilor cerești, ca tovărășia prietenoasă a unei ocrotiri divine. În peisajele pictorilor, soarele nu apare niciodată, dar lumina care învăluie lucrurile și tremură scânteietoare peste priveliști te face să simți căldura astrului radiind peste această bucată de natură, să înțelegi puterea lui fecundă de tată al vieții și să-i iubești înrâurirea fierbinte și binecuvântată.*

[15] *Idem,* Doc. 85.

[16] *Idem*, Doc. 86.

Așa, ca văpaia soarelui nevăzut, dragostea regelui nostru se împrăștie pe cele mai depărtate meleaguri și, rodnică, își amestecă nobila substanță cu viața umilă a supușilor lui.

Taina acestei popularități decisive, a acestui nestăpânit entuziasm dinastic, în cea mai teribilă epocă revoluționară, e cunoscută lumii întregi. Ea stă în eroismul de a se fi dat cu totul cauzelor supreme ale neamului său. Eroismul nu lucrează cu jumătăți de fapte, eroismul respinge categoric târguielile negustorești și regele nostru a știut să se dea întreg. Regele nostru e plăsmuit din esența marilor eroi ai istoriei. Dacă națiunea, pământul și dreptul sunt lozinca închegată de astăzi din sângele tuturor popoarelor, regele a făcut-o de la început formula domniei lui. Ceea ce-l deosebește de stăpânitorii vestiți ai trecutului este iluminația cu care a răsturnat dreptul său divin, metafizic, de a domni într-o tragică datorie umană de a se jertfi. Coroana lui se identifică cu democrația. De aceea, astăzi, spânzură de vorba lui inima unui popor întreg." [17]

Adunși aici, trebuie să evidențiem și preocuparea regelui Ferdinand I pentru buna organizare unitară a cultului religios ortodox majoritar al țării. Astfel, la 1 ianuarie 1920, a avut loc investitura mitropolitului primat Miron și întărirea pe scaunele lor a mitropolitului Vladimir al Bucovinei și a episcopului Ioan al Aradului. Cu acest prilej, suveranul român a rostit următorul discurs:

„a) Pentru Mitropolitul Primat, Miron Cristea:

Încredințez Înalt Preasfinției Tale toiagul arhipăstoresc spre a Te investi ca Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Primat al României.

b) pentru Mitropolitul Bucovinei, Vladimir:

Primind cârja arhipastorală din mâinile Mele întăresc pe Înalt Preasfinția Ta pe scaunul mitropolitan al Bucovinei.

c) pentru Episcopul Aradului, Ioan Papp:

Primește din mâna Mea toiagul păstoresc ca semn de întărire a Preasfinției Tale pe scaunul episcopal al Aradului.

Înalt Preasfințiți Părinți,

Zice în Sfânta Scriptură: «Cei ce seamănă cu lacrimi, cu bucurie vor secera, mari lucruri a făcut Domnul cu noi.»

Știm într-adevăr, mare e ziua aceasta în care frații de o credință și de o limbă, după veacuri de tristă și de nedreaptă despărțire, își pot întinde mâinile spre vecinica unire duhovnicească.

Înalt Preasfințite Părinte Miron,

Înalt Preasfinția Ta, fiind ridicat la cea mai înaltă treaptă a Sfintei Biserici autocefală română, cu vie mulțumire Ți-am înmânat după vechile datini toiagul arhiepiscopal ca să oblăduiești cu dragoste și îngăduință turma ce-ți este încredințată.

Miron Cristea (18 iulie 1868, Toplița–6 martie 1939, Cannes, Franța,) mitropolit primat al României, ales în 19 decembrie 1919, investit la 1 ianuarie 1920. În 4 februarie devine primul patriarh al României, instalat în noua demnitate la 1 noiembrie 1925. Prim-ministru al României (10 februarie 1938–6 martie 1939).

Această veche Mitropolie a Țării Românești, sub oblăduirea căreia se aflau și binecredincioșii fii de peste munți în timpurile marilor Domni munteni, își cheamă, din mijlocul fraților împilați până acum sub mână străină, pe purtătorul cârjei sale mitropolitane.

Te poți mândri, Înalt Preasfințite Părinte, de a fi urmașul atâtor Mitropoliți evlavioși care au fost podoaba acestui scaun arhiepiscopal. Bărbați ca Grigorie II, sub a cărui vlădicie s-au tălmăcit cele 12 Minee, și mai cu seamă Antim care păstorea în fericitele vremuri ale lui Constantin Brâncoveanu, încălzea pe fiii săi sufletești cu cuvântul și învățătura evanghelicească, au adus Mitropoliei din București un renume care strălucea și peste hotarele Țării.

Chemat la scaunul mitropolitan, Înalt Preasfinția Ta ai părăsit o eparhie dragă inimii tale, al cărei conducător sufletesc ai fost în timpuri grele de lupte naționale, dar și în clipele cele mai înălțătoare ale neamului. Urcându-te pe scaunul arhiepiscopal al Ungro-Vlahiei, ai frumoasa menire de a înfăptui politica religioasă a lui Mihai Viteazul care, prin înființarea Mitropoliei Ortodoxe de la Alba Iulia, țintea să apropie și să unească bisericește toate Țările Românești.

[17] Albumul *Închinare M.S. Regelui Ferdinand I cu prilejul celei de-a șasezecea aniversări*, întocmit de **Pamfil Șeicaru**, Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul", București, Institutul de Arte Grafice „Rampa" S. A., 1925, pp. XLV–XLVI.

De atunci până în zilele măreţe ale Unirii, ce Atotputernicul ne-a dăruit să le trăim, clerul de peste munţi, în timpul luptelor grele şi suferinţelor de martiri, a ştiut să păstreze alăturea cu sfânta candelă a credinţei strămoşeşti, flacăra nestinsă a vieţii şi simţirii naţionale. Aceasta dă alegerii întâiului Mitropolit Primat al României o deosebită semnificare.

Sunt încredinţat că chemarea Înalt Preasfinţiei Tale va aduce roade fericite pentru organizarea temeinică şi unitară a Bisericii române precum şi pentru întărirea credinţei, izvorul nesecat al faptelor bune şi al înălţării sufleteşti.

Din tot sufletu-Ţi urez o lungă şi rodnică activitate arhipastorală.

Înalt Preasfinţite Părinte Vladimir,

În urma măreţului act al realipirii frumoasei Bucovine la patria mamă şi în puterea vechilor datine, cu mare dragoste şi cu deosebită mulţumire am întărit Înalt Preasfinţiei Tale purtarea cârjei mitropolitane a Bucovinei. Vei privi aceasta ca un semn vădit de recunoaştere a deosebitei râvne ce ai desfăşurat în buna conducere pastorală a turmei încredinţate Ţie. Frumoasele monumente religioase se ridică la Suceava, Rădăuţi, Putna ca o vie mărturie a evlaviei vrednicilor voievozi ai Moldovei; ele ne amintesc asemenea că credinţa la un popor este singura temelie trainică pe care se poate rezema viitorul său, căci destinele popoarelor sunt în mâna Atotputernicului.

Cu mare nerăbdare aştept să pot veni şi Eu în Bucovina spre a Mă închina la aceste Sfinte Ctitorii şi a înveseli sufletul Meu la bogăţiile şi comorile de artă religioasă din toate mănăstirile Bucovinei. Grija ce ai purtat de păstrarea lor a găsit un răsunet de vie recunoştinţă în inimile credincioşilor.

Din tot sufletul Meu urez Înalt Preasfinţiei Tale încă mulţi ani de fericită păstorire!

Preasfinţite Părinte Ioan,

În urma unirii ţinuturilor de peste munţi cu patria mamă şi în puterea vechilor datine, cu deosebită bucurie Ţi-am dat întărirea cuvenită pentru păstorirea poporului ortodox din Eparhia Aradului.

Cunosc grelele lupte ale acestei Episcopii de la marginea românismului, cea mai expusă la bătaia valurilor străine, şi aduc în ziua aceasta prinosul nostru de recunoştinţă pentru vrednicii luptători ai bisericii române, precum şi mărturisirea sentimentelor noastre de dragoste pentru scumpii voştri poporeni de pe malurile Mureşului şi ale Crişului, îndemnându-i ca şi pe viitor să-şi păstreze cu aceeaşi credinţă limba şi legea strămoşească. Întru mulţi ani de rodnică păstorire!

Înalt Preasfinţiţi Părinţi,

Mergeţi şi întoarceţi-vă acum la scaunele voastre episcopale şi urmaţi a apropia cât mai mult de biserică sufletele credincioşilor, propovăduind, în aceste vremuri de grele încercări morale, tuturor treptelor sociale, iubirea aproapelui, buna înţelegere şi pacea obştească. Întăriţi în inimi frica lui Dumnezeu, ferirea de nedreptate şi fapte cu respectul ocârmuitorilor către ocârmuiţi şi al acestora din urmă către autoritate. Numai prin păstrarea şi întărirea unor asemenea sentimente putem avea o ţară bine întemeiată cu o propăşire sigură în timp de pace şi o puternică pregătire pentru orice vreme grea.

Vă mulţumesc din adâncul sufletului pentru bunele urări ce Mi-aţi adus Reginei, Mie şi Familiei Mele." [18]

*Fragment din **Primul rege al tuturor românilor**, volumul II, în pregătire*

[18] *Ferdinand I – Discursuri, scrisori, alocuţiuni, cuvântări şi ordine de zi*, text olograf, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I", Secţia Documentare, Fond Manuscrise, Doc. 84.

„Credinţa noastră nestrămutată în virtuţile poporului şi ostaşului român şi-a găsit răsplata prin înfăptuirea idealului naţional. Această credinţă nu m-a părăsit niciodată, nici în momentul de restrişte, nici pe vremea încercărilor sufleteşti cele mai grele. Mai caldă ca oricând este dragostea Mea pentru oştire, pe care, recunoscător şi mândru, o împărtăşesc cu ţara întreagă. Acum, nouă ne revine înalta datorie de a pune aşezământul viitor al Patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit santinela civilizaţiunii în răsăritul Europei." – Regele Ferdinand I.

Musica

FESTIVALUL „GEORGE ENESCU” 2019
Câteva instantanee critice

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Nimeni nu se mai îndoiește astăzi că **Festivalul Internațional „George Enescu”** este, între manifestările de gen, singular în lume. Nu trebuie să avem ezitări sau complexe pentru a face această afirmație. Am schițat în articolul din numărul precedent al revistei (3/2019) motivele care îl singularizează în lumea muzicală. Ediția a XXIV-a (31 august–22 septembrie 2019) nu a făcut excepție; s-ar putea spune chiar că a fost una dintre cele mai reușite: repertoriu foarte cuprinzător, densitate de mari orchestre, ansambluri camerale, dirijori și soliști de invidiat în cele 23 de zile de festival, unele cu 4-5 concerte și recitaluri, premiere în România, noutăți și raritățiți repertoriale, o amplă suită de evenimente asociate, fiecare dintre ele demne de interes, deschiderea spre un public tot mai larg, o latură educativă pentru tineri, atât de necesară, programarea unor concerte și recitaluri din festival sau asociate cu discernământ structurii sale, în 10 orașe din România și alte șase orașe din cinci țări (Dresda, Florența, Toronto, Montréal, Berlin, Chișinău).

Ediția a XXIV-a a Festivalului Internațional „George Enescu” a avut ca motto, pe deplin confirmat prin program și desfășurarea festivalului, *Lumea în armonie*. Președinte de onoare al festivalului: Zubin Mehta. Director artistic: Vladimir Jurowski. Director executiv: Mihai Constantinescu, directorul ARTEXIM.

Statistic, conform datelor transmise de oficialii festivalului, au participat 2.500 de artiști din peste 50 de țări, în 84 de concerte, numărul total estimat fiind de 250.000 de iubitori ai muzicii, care s-au bucurat de atmosfera festivalului în sălile de concerte, în transmisiuni live, concerte alternative, evenimente inspirate de muzică în București și în țară.

Zece mari ansambluri simfonice din străinătate au fost programate în seria „Mari orchestre ale lumii” (Sala Palatului), fiecare dintre ele susținând câte două concerte la București (o „regulă” respectată, iată, fără abatere la ediția de anul acesta). Acestora li s-au adăugat, în aceeași secțiune, Orchestra Națională Radio, Orchestra Filarmonicii „George Enescu”, Orchestra Română de Tineret, cu câte un concert (pentru amatorii de obiecții, căutători de „nod în papură”, nu e nici o discriminare, pentru că nu e vorba de valoare, ci de faptul că orchestrele românești pot fi ascultate permanent în timpul stagiunii). Pe lângă aceste ansambluri, au mai fost, desigur, programate la orele după-amiezii și la ore de noapte, orchestre renumite, simfonice sau camerale la Ateneul Român, așa încât la un moment dat nu era ușor să optezi, dacă nu puteai face efortul de a merge la două sau chiar trei concerte pe zi. De multă vreme, Festivalul „Enescu” înseamnă pentru melomani și o asemenea disponibilitate sau capacitatea de a alege, deci, implicit, de a renunța…

Deschiderea Festivalului „Enescu” 2019 (31 august 2019) i-a revenit Orchestrei Filarmonicii din Berlin, aflată pentru a doua în România. (După îndelungate demersuri, Berliner Philarmoniker a cântat pentru prima dată la București la ediția din 2015, în 3 septembrie, cu Simon Rattle la pupitrul dirijoral, programul cuprinzând atunci *Variațiunile pe o temă de Frank Bridge* de Britten și *Simfonia nr. 4 în do minor* de Șostakovici.) Pentru că motto-ul acestei ediții a fost *Lumea în armonie* și pentru că avem nevoie mai mult ca oricând să ne reamintim versul din *Oda bucuriei* de Schiller (*„Toți pe lume frați noi suntem”*, chiar dacă unii m-ar socoti demodat citându-le…), programul serii de deschidere a fost unul simbolic: *Simfonia a IX-a în re minor*

Joyce Didonato la Ateneul Român. Foto: Cătălina Filip, Festivalul Internațional „George Enescu"

de Beethoven, precedată de *Rapsodia română nr. 2 în Re major* de George Enescu. Concertul condus de Kirill Petrenko (dirijor șef al orchestrei începând cu acest sezon, 2019–2020) nu a putut fi, din păcate, transmis nici la televiziune, nici la radio, așa că nu vom avea peste timp documentul sonor. *Rapsodia* enesciană a fost o „lectură" corectă datorată desigur unei mari orchestre, dar cam atât. Particularitățile stilistice proprii lui Enescu încă de la vârsta tinereții, detectabile în *Rapsodii*, au fost puțin reliefate în această interpretare, care nu avea nici vibrația interioară, nici tensiunile dorite, exceptând pasajele solistice (solo-urile de corn englez și de violă). Așa cum era de așteptat, *Simfonia a IX-a* în versiunea Orchestrei Filarmonicii berlineze – în care a excelat de-a lungul vremii, cu marii ei dirijori, interpretările fiind memorabile – a fost un triumf și la București. Orchestra are o omogenitate deosebită, maeștri în fiecare partidă, iar garnitura de soliști (soprana Marlis Petersen, mezzosoprana Elisabeth Kulmann, tenorul Benjamin Bruns, basul Kwangchul Youn) și Corul Filarmonicii „George Enescu", pregătit de Iosif Ion Prunner, au fost la înălțime. Al doilea program (1 septembrie 2019) a propus o partitură cvasi-necunoscută de un public mediu – gestul ar putea trece drept curajos, dar astfel de criterii nu mai sunt de mult valabile: *Concertul pentru vioară* de Schönberg, în interpretarea Patriciei Kopatchinskaja, urmat de *Simfonia a V-a în mi minor* de Ceaikovski, fără îndoială unul dintre momentele de vârf ale ediției 2019 a festivalului.

Se cuvine să repet, clasificările, ierarhiile nu-și au rostul cel puțin în privința artei interpretative. Așadar, a face comparații între orchestre, dirijori, soliști, oricât de tentant ar putea fi ca exercițiu critic, se dovedește până la urmă un nonsens. O personalitate artistică nu se judecă prin raportare, decât dacă nu îi poți descifra datele caracteristice – și atunci recurgi la judecăți conjuncturale, cu riscul de a fi contrazis a doua zi. Firește, ne-am obișnuit astăzi cu superlative și clasificări de tot felul, adesea aberante, cu exagerări și mode, inclusiv cu elementele excentrice care au pătruns – hilar – și în sobra sală de concert. Totuși, a repeta mecanic „cea mai bună orchestră din lume", „cel mai (vai!...) aclamat pianist sau violonist de astăzi" și alte năzbâtii de acest fel devine supărător. Astfel de exprimări cu pretenții de... caracterizări, pe care le tot auzim, nu pot intra în vocabularul iubitorului de muzică, al celui cultivat, vreau să spun. Topurile care se fac, chiar de către instituții sau publicații serioase, de renume, sunt și ele relative, mai degrabă comerciale, pentru că în artă nu se pot susține asemenea clasamente – iar în arta interpretativă, cu atât mai puțin. Așa încât însușindu-ți un clișeu de genul „Filarmonica din Berlin, cea bună orchestră din lume", nu trebuie să aștepți timp îndelungat pentru a vedea că e fals, ca orice clișeu.

Iar în Festivalul „Enescu" 2019 (ca de altfel și la alte ediții) nu am așteptat deloc pentru a vedea spulberat mitul lui „cel/cea mai..." Un singur exemplu: imediat, luni și marți (2 și 3 septembrie), a concertat o mai veche cunoștință a melomanilor români prezenți la edițiile din ultima vreme ale festivalului: London Symphony Orchestra, ansamblu renumit, de top, cum se spune, legat de aproape patru decenii de Barbican Centre din City of London (de la înființarea acestuia în 1982) și care susține, anual, 120–130 de concerte la sediu și în turnee. Mai mult, este singura orchestră din lume care posedă o casă de discuri proprie, ceea ce reprezintă un mare avantaj. Orchestra londoneză, aflată sub bagheta lui Gianandrea Noseda, și-a încheiat primul concert cu *Simfonia a VI-a în si minor* de Șostakovici, lucrare din 1939, mai degrabă contemplativă și lirică, diferită complet de precedenta. Am apreciat aici în mod deosebit compartimentele de coarde, nuanțele fine evidențiate de dirijor, care i-a conferit un echilibru armonic aparte – și desăvârșit din punct de vedere stilistic. Acest program, care a avut și un solist de marcă (Denis Matsuev în dificilul *Concert nr. 2 în sol minor pentru pian și orchestră* de Prokofiev), venea imediat după recitalul de la Ateneu al mezzosopranei americane Joyce DiDonato, pentru prima dată pe o scenă din România, ca întotdeauna entuziasmantă, colocvială, făcând din fiecare recital un mic spectacol de bun gust. Acompaniată la pian de David Zobel, a cântat la București muzică de Haydn (*Cantata „Arianna a Naxos"*), Mozart (ariile „Voi che sapete" și „Deh, vieni non tardar" din opera *Nunta lui Figaro*), Bellini (aria „Dopo l'oscuro nembo" din opera *Adelson și Salvini)*, Pablo Luna (*De España Vengo*), Rossini (aria „Assisa a pie d'un salice" din *Otello*), Berlioz („Le Roi de Thulé" și „L'amour ardente flamme" din legenda dramatică *„Damnațiunea lui Faust"*), pentru a încheia cu cinci lieduri din ciclul *Venezia* de Reynaldo Hahn, *Sopra l'acqua indormenzada, La barcheta, L'avertimento, Che pecà!, La primavera*. Vocea puternică, fermecătoare în toate registrele, relieful pe care îl dă fiecărei fraze, paleta de culori timbrale rămân mereu de o noblețe extremă, chiar și atunci când Joyce DiDonato pare a... se amuza, spre deliciul publicului.

Și cum prestațiile vocale au fost cu totul remarcabile în primele zile de festival, după recitalul de lieduri de duminică, 1 septembrie (Ateneu), cu acompaniament de harpă (Xavier de Maistre), un recital de mare rafinament, soprana Diana Damrau, și ea pentru prima dată la București, a reapărut după două zile la Sala Palatului, cântând în compania London Symphony Orchestra și a dirijorului Gianandrea Noseda, liedurile care i-au fost dedicate de tânărul compozitor britanic Iain Bell, *The Hidden Place*, o muzică mai mult decât agreabilă, și scena finală a operei *Capriccio* de Richard Strauss (rolul Contesei), ca un preludiu la evenimentul într-adevăr extraordinar de a doua zi (4 septembrie): opera în concert *Die Frau ohne Shatten (Femeia fără umbră)* de Richard Strauss, în viziunea dirijorului Vladimir Jurowski.

Revenind la orchestra londoneză, se cuvine să apreciem versiunea pomului simfonic *Vox Maris* de Enescu, ireproșabilă stilistic și tehnic, dar și pe cea a suitei din opera *Peter Grimes* de Britten (*Patru interludii ale mării* și *Passacaglia*).

După concertele Filarmonicii din Berlin, din primele două zile de festivalul, și ale London Symphony Orchestra, am asistat la Sala Palatului la un eveniment realmente memorabil: premiera în România a operei *Die Frau ohne Shatten (Femeia fără umbră)* de Richard Strauss, avându-l la pupitrul Orchestrei Simfonice a Radiodifuziunii din Berlin pe Vladimir Jurowski, cu o garnitură de soliști de clasă, Corul Radio Berlin (dirijor: Benjamin Goodson), Corul de Copii al Radiodifuziunii Române (dirijor: Răzvan Rădos) și proiecții multimedia de Carmen Lidia Vidu.

Opera lui Richard Strauss, centenară (premiera absolută: 10 octombrie 1919, Viena), este o raritate și pe afișele teatrelor lirice din lume din cauza dificultății de a o monta și de a o cânta: 20 de personaje și o partitură orchestrală pentru 164 de instrumente (este una dintre cele mai complicate partituri ale lui Strauss, solicitând o suită parcă infinită de culori timbrale, cu multă percuție și multe instrumente de suflat pe scenă) și de-ar fi numai atât... Intuiam în prezentarea gene-rală a actualei ediții a festivalului că acest concert va fi fără îndoială un moment de vârf. Nu am fost contrazis deloc. Libretul, un veritabil poem dramatic de Hugo von Hofmannstahl după basmul *Inimă de piatră* de Wilhelm Hauff și *Convorbirile unor emigranți germani* de Goethe, este în sine o creație deosebită, mult peste media libretelor de operă din secolul al XIX-lea, topind sugestii mitologice și simboluri din *Vechiul Testament*, legende medievale germane, motive literare (oglinda, dublul, umbra) tratate convingător din punct de vedere teatral, iar muzica lui Richard Strauss, de o frumusețe unică. Cele trei ore și jumătate cât durează această operă nu te obosesc nici o clipă. Am ascultat cinci

Vladimir Jurowski. Foto: Andrada Pavel, Festivalul Internațional „George Enescu.

soliști (rolurile principale) foarte buni, cu voci potrivite pentru partiturile interpretate: sopranele Ricarda Merbeth (Soția boiangiului) și Anne Schwanewilms (Împărăteasa), mezzosoprana Ildikó Komlósi (Doica), bas-baritonul Thomas Mayer (Barak, boiangiul), tenorul Torsen Kerl (Împăratul), coruri și o orchestră admirabile. Vladimir Jurowski, unul dintre marii dirijori de astăzi, cu un repertoriu impresionant, a dovedit o dată în plus știința construcției pe spații largi și totodată aplecarea migăloasă asupra detaliilor, mai ales a celor de ordin stilistic. Are o precizie aproape geometrică în gestul dirijoral, rigoare dublată de eleganță, dar și o energie pe care o transmite eficient muzicienilor. Versiunea de la București a operei *Femeia fără umbră* va rămâne fără îndoială una dintre cele mai bune interpretări ale lucrării lui Richard Strauss.

Solista celui de-al doilea concert al Orchestrei Radio Berlin, un ansamblu valoros, a fost violonista Julia Fischer, care a oferit o versiune echilibrată, convingătoare *Concertului în Re major* de Brahms. Vladimir Jurowski, directorul muzical al orchestrei berlineze, a programat în aceeași seară (5 septembrie) *Simfonia a III-a în Do major* de George Enescu, reluând-o la pupitrul aceluiași ansamblu și la Berlin în 22 septembrie 2019. Jurowski este dirijorul care a prezentat în 7 februarie 2015 această simfonie în premieră la Londra, cu London Philharmonic Orchestra. (O mai dirijase la București, la pupitrul aceleiași orchestre, la ediția din 2013 a Festivalului „Enescu", 14 septembrie). În viziunea sa, *Simfonia a III-a „este o compoziție idealistă, care abordează ca temă războiul și pacea, care, ca și a IX-a de Ludwig van Beethoven, în final adaugă orchestrei vocea umană, ce-i drept fără cuvinte, spre deosebire de Beethoven. E foarte interesant că Enescu, prin gândirea sa umanistă, dă glas nu doar adulților, ci și copiilor. Astfel avem nu doar un cor de adulți, ci și unul de copii. Am putea spune că* **Simfonia a III-a** *este un pandant muzical la* **Divina Comedie** *a lui Dante. Cu deosebirea că la Dante, Infernul este prima parte, urmat de Purgatoriu și Paradis, în timp ce Enescu începe cu*

Purgatoriul, prima parte fiind cea omenească, cea pământească, urmat de Infern, pentru a încheia cu viziunea celestă, cu viziunea Păcii Cerești." Prin această comparație, dirijorul formulează și o posibilă cheie de descifrare a sensurilor nu ușor de aflat ale simfoniei enesciene, pe care o regăsim în felul în care, fidel partiturii, își construiește versiunea interpretativă, aflată între cele mai bune tălmăciri ale atât de pretențiosului opus enescian.

Faptul că această simfonie enesciană a fost programată de două ori în actuala ediție a festivalului este mai mult decât îmbucurător. Deși încă insuficient cunoscută și cântată la nivel mondial, muzica lui George Enescu atrage tot mai mulți dirijori de marcă, la conducerea unor mari orchestre, festivalul care îi poartă numele având, cum e firesc, un rol important. Nu pot să nu amintesc că printre marile evenimente ale ediției 2017 a festivalului s-a numărat *Simfonia a III-a* de George Enescu în interpretarea lui Antonio Pappano, cu Orchestra și Corul Academiei Naționale Santa Cecilia din Roma (21 septembrie 2017).

În ultima săptămână a ediției 2019, în 17 septembrie, Fabio Luisi, Orchestra și Corul Maggio Musicale Fiorentino au semnat o altă versiune a *Simfoniei a III-a*, relativ diferită, desigur, față de cea a lui Jurowski, poate puțin mai „caldă", cu un strop de temperament meridional în sublinierea contrastelor, dar construită atent, riguros și, tehnic, irepoșabilă. În aceeași seară, colaborarea dintre solistul serii, violonistul rus Serghei Krilov, și muzicienii italieni a fost ideală în *Concertul nr. 1* de Paganini.

Ca să fiu sincer, cel puțin la două dintre operele prezentate în concert la Sala Palatului, în premieră în România, în timpul ediției 2019 a Festivalului Internațional „George Enescu", *Femeia fără umbră* de Richard Strauss și *Peter Grimes* de Benjamin Britten, mă așteptam ca publicul să fie mai numeros. Nu puteam spera același lucru la concertul cu *Moise și Aron* de Arnold Schönberg, fiindcă, pentru foarte mulți melomani, chiar și pentru cei cu deschidere serioasă față de inovațiile secolului XX, dodecafonismul și muzica serială sunt greu digerabile. Dar în cazul operei lui Britten, într-o excelentă versiune datorată echipei conduse de dirijorul britanic Paul Daniel, au fost chiar nedrept de puțini spectatori. Motivul e greu de știut, iar eu nu fac parte din grupul amatorilor de presupuneri (era duminică, numele soliștilor și al dirijorului nu le-au spus nimic, nu consideră Orchestra Națională Radio un ansamblu valoros, adică de top, intrat prin aberantele dicționare, ghiduri sau clasamente periodice de genul „the best of", hazardate și bazate pe interese comerciale, nu au auzit de lucrare ș.a.m.d.). Doar constat și regret. Dar, în altă ordine de idei, în general istoricul receptării unei lucrări sau a unui act artistic nu are întotdeauna legătură cu valoarea.

Paul Daniel. Foto: Andrei Gîndac,
Festivalul Internațional „George Enescu."

Operă majoră a secolului al XX-lea, foarte apreciată la premieră (7 iunie 1945, Sadler's Wells Theatre, Londra), când rivaliza ca box office cu *Madama Butterfly* și *Boema* (veritabil record!), *Peter Grimes* este o alegorie a luptei individului față de prejudecățile societății. *„Un subiect foarte aproape de inima mea – lupta individului împotriva maselor. Cu cât societatea este mai vicioasă, cu atât individul este mai vicios"*, spunea Benjamin Britten despre *Peter Grimes*, inspirată de un poem al lui George Crabbe (1754–1832), *The Borough (Târgul)*, descoperit întâmplător într-un anticariat. Povestea pescarului Peter Grimes îi amintise muzicianului de orașul natal, din Suffolk și era numai bună pentru a ilustra propriile sale frământări. Desigur, libretul lui Charles Montagu Slater se îndepărtează de sursa de inspirație prin complexitatea nuanțelor psihologice atribuite personajului principal, dar și prin formula prozodică aleasă (asonanțele abundă în versurile sale, ca în drama engleză timpurie, „restaurată" astfel). A rezultat un poem dramatic care rezistă și în sine, nu numai ca libret de operă (a fost de altfel publicat de autor: *Peter Grimes and other poems,* 1946). Anthony Burgess, autorul *Portocalei mecanice*, scria în 1964: *„Excelența lui Peter Grimes are o mare legătură cu libretul lui Montagu Slater, singurul libret, din câte cunosc, care poate fi citit în sine, ca un poem dramatic."*

Pe scurt, subiectul este acesta: anchetat și absolvit de suspiciunea de a-și fi ucis unul dintre ucenici, pescarul Peter Grimes, un om aspru, nu ascultă sfatul de a nu-și mai lua niciun ajutor. Mulțimea reacționează. Noul ucenic nu are o soartă mai bună: cade de pe malul abrupt și moare. Oamenii din orășel îl acuză din nou de crimă pe pescar. Pentru a scăpa de mânia comunității, Peter Grimes acceptă sugestia de a pleca în larg și de a se scufunda cu propria barcă. Libretul dezvoltă această narațiune sumară, construind o piesă de teatru plină de dramatism și cu personaje care au un contur psihologic neconvențional, atât de bine reliefat de muzica lui Britten, care, ca mod de abordare, nu se desparte întru totul de structura tradițională a operei (arii, duete, ansambluri, coruri, interludii orchestrale), dar o tratează în spirit modern și mai ales o subordonează verosimilității teatrale.

Versiunea de la București, în care proiecțiile multimedia realizate de Carmen Lidia Vidu au încercat să suplinească într-o măsură montarea scenică (din păcate, desenele folosite nu au depășit nivelul benzii desenate, cu naivități și stângăcii), s-a impus prin calitatea interpretării muzicale. Paul Daniel este un excelent cunoscător al muzicii lui Britten și a reușit o performanță într-un timp scurt de repetiții cu Orchestra Națională Radio, a cărei sonoritate de ansamblu și în detalii a fost, în primul rând din punct de vedere stilistic, remarcabilă, ca, de altfel, și cea a Corului Radio. Dintre soliști s-a detașat, de departe, soprana Lise Davidsen în rolul Ellen Orford, având resurse egale pentru pasajul liric și pentru dezlănțuirea dramatică, susținută de un volum într-adevăr extraordinar. Apoi, în rolul titular, tenorul Ian Storey s-a dovedit o alegere inspirată.

„Festivalul Internațional «George Enescu» este, între manifestările de gen, singular în lume. Nu trebuie să avem ezitări sau complexe pentru a face această afirmație. Ediția 2019 nu a făcut excepție; s-ar putea spune chiar că a fost una dintre cele mai reușite.”

Gerhard Oppitz, recital la Ateneul Român, 17 septembrie 2019. Foto: Andrei Gîndac, Festivalul Internațional „George Enescu”.

Christian Badea la pupitrul Orchestrei Filarmonice din St. Petersburg, 19 septembrie 2019. Foto: Alex Damian, Festivalul Internațional „George Enescu”.

Vadim Repin, 19 septembrie 2019. Foto: Alex Damian, Festivalul Internațional „George Enescu”.

Tugan Sokhiev la pupitrul Orchestrei Regale Concertgebouw din Amsterdam, 22 septembrie 2019. Foto: Andrada Pavel, Festivalul Internațional „George Enescu”.

Memorii

SIMȚURI ȘI INSTINCTE
Memorii în răspăr și adevăruri subiective

Radu Boroianu

Cartea I
Capitolul 2. 30 decembrie 1947–15 iunie 1960
Simțurile se nevoiesc și instinctele par conștiente
(continuare din numărul trecut)

Mi-ar trebui talentul lui Grigore Băjenaru, alt fost coleg de liceu al tatei, pe modelul *Cișmigiu et Comp.*, să reușesc în 500 de pagini să vă redau istoria, când veselă, când tensionată, a clasei mele, prima serie cu 11 clase de liceu în regim mixt. Am fost coleg cu Mircea Coșea, iar în fața noastră, în bancă, ședeau Sanda Șora, sora lui Andrei și fiica Marianei. Veneau apoi Anca Giurea, care se va căsători cu Lucică Sandu încă din facultate și Aimée Iacobescu, mai târziu soția lui Mircea Coșea. Pe rândul din mijloc ne talonau viitorii geologi Petrică Atanasiu și Dan Zimcenco, filologul și gazetarul american de peste ani, Dan Deșliu, dintr-o veche familie de boieri pământeni, prieteni cu bunicii mei. Și câți și mai câți... Toți profesorii noștri aparțineau unei generații de adevărați pedagogi, obișnuiți să simtă pulsul educației primite din familie pentru a o completa. Poenaru zis „Poe", campion de gimnastică al ONEF, ANEF-ul anilor 1930, ne-a oferit de la prima oră de educație fizică un sfat pe care am încercat toată viața mea să-l pun în practică: *„Atențiune, elevi! Auzul concentrat pentru semnalul de start, iar ochii să țintească spre cea mai îndepărtată stea! Acolo va trebui să vă doriți să ajungeți, acolo departe, fie la proba de înălțime sau lungime, fie la cea de 100 de metri sau la cea de 1500 de metri, la concursurile de matematică sau la cele de literatură și, mai ales, în competițiile vieții, indiferent câte obstacole veți întâlni pe parcurs. Steaua voastră norocoasă este cea pe care v-o alegeți. Nu uitați, cât mai sus, cât mai departe!"*. Peste vreo doi ani, împărțindu-ne noi pe secții: reală și umanistă, m-am despărțit de profesorul Poenaru. Întâlnindu-ne într-o zi prin curtea școlii, s-a oprit la salutul meu și m-a întrebat cu un zâmbet larg: *„Ia zi, Boroianu, e adevărat că pe lângă lotul de voleyball al școlii, te-ai apucat și de canoe și de rugby?" „Adevărat, domnule profesor. Mi-am ales o stea îndepărtată!"*. Figura lui aspră a părut a se lumina, a dat să mai spună ceva, dar s-a mulțumit să mă mângâie pe păr cu o nebănuită duioșie... Era dintre cei care știau bine că nu după performanțele sportive alergam eu, ci după înlesnirile de hrană ce ni se dădeau la cluburi și pe care și eu, și alți colegi ai mei le aduceam acasă unde părinții, chiar atunci când erau lăsați să fie împreună, nu se ajungeau cu banii.

Noi, seria 1956–1960, am reluat studiul limbii latine și am avut de ales între limba rusă, franceză, germană sau, la alte licee, limba engleză. Dirigintele meu, dragul Costică Manolescu, a ținut să-l acompanieze la prima oră de curs pe profesorul Popa și ne-a ținut un mic discurs presărat cu fragmente în latină. Fuseseră colegi de facultate și țin use să-l elogieze pe camaradul său și să ne atragă atenția asupra câștigului enorm al dezvoltării intelectului nostru prin ceea ce va constitui și subiectul cursurilor sale, și anume logica. În consecință, profesorul Popa și mentorul nostru special, profesorul Manolescu, ne vor aminti pe parcursul a doi ani că fără logică nu putem pătrunde și reține subtilitățile științelor, iar secretul de început al acestei subtile forme a gândirii umane este bine ticluit în declinarea vorbelor latine și în topica frazei strămoșilor noștri. *„Nu învățați papagalicește, pătrundeți în taina logică a fiecărei noțiuni latine!"* Iată de ce m-am simțit jignit ca intelectual să aud tot felul de îmbâcsiți politicieni și rudimentari miniștri ai învățământului explicând de ce nu mai cred ei necesar să ocupe timpul elevului român contemporan cu studiul acestei limbi dispărute. Îi va veni rândul și acestei dureri! Dar ei susțin că nici istoria, nici geografia, nici gramatica limbii române nu mai sunt utile astăzi...

Având norocul să nu mai fac limba rusă – așa consideram atunci din raționamente de înțeles, dar nu mai puțin

stupide –, am ocolit fără să știu contactul direct cu un anume profesor al materiei cu pricina, printre foarte puținii dascăli antipatizați de generația mea, Sergiu Lăpușneanu. Prietenul meu din copilărie, Ținți Orășanu, răzvrătit autentic, nu s-a mulțumit până nu i-a stâlcit mutra obraznică a celui care era bănuit a fi ochiul și timpanul hulitei Securități în liceul nostru, îndeletnicire se pare obligatorie și în școli. Atunci a fost eliminat Ținți, în ultimul an, din Liceul „Dimitrie Cantemir" și mutat disciplinar. Asta nu-l va împiedica să facă o superbă carieră de geolog petrolist în cea mai importantă societate de cartografiere a câmpurilor de gaze naturale și țiței, cu sediul la Geneva și capital american, ca șef al departamentului de cercetare. Dacă sfaturile lui și ale colegilor lui ar fi fost luate în seamă de mediul privat sau de către guvernele României postdecembriste, poate că resursele de hidrocarburi aflate în patrimoniul nostru sau în exploatarea noastră ar fi fost mult mai mari. Ca și metodele inteligente de a ne folosi de vechile puțuri de petrol pentru a ne iriga multe hectare de culturi jur-împrejur! Dar și despre felul nostru de a ne da silința să știm mai multe și să fim mai creativi, tot așa, mai apoi…

Ar merita portrete și profesorul Stoica, de fizică, și profesorul Șerbănescu zis „Fonfi", de chimie, și profesorii de muzică, Scornea (a închis ochii aproape centenar!) – autorul imnului liceului – și Davidsohn – creatorul unei operete interpretate de elevii liceului –, și marele baschetbalist și antrenor Coco-Klosovschi, și pirpiriul dar inimosul său coleg, poreclit pe nedrept Sticluță. Cum istorisiri lungi mă leagă de orele de limba și literatura română ale lui Giurgiuca (unul dintre băieții lui mi-a fost coleg și a ajuns un celebru neurolog), despre subtilele lui analize pe text, care ascundeau, presărate în citate, celebre versuri anatemizate de cenzura comunistă, dar și de adevărata istorie de viață a lui Mihalache Dragomirescu, celălalt profesor de română, fost ambasador al României Populare în Italia, ajuns în temnița comunistă și apoi la catedra Liceului „Cantemir" și a viitorului Institut Pedagogic de trei ani (va deveni coleg unchiului meu, Titel Boroianu). Sau despre profesoara Zarifopol, mai înainte amintită – colegă de studii universitare cu Alecu Paleologu și vecină liceului, într-un rest locativ din fostele case Zarifopol –, care îi va urma la catedra de latină profesorului Popa, în seria ce ne-a succedat. Mie, soarta mi-o adusese ca monitor de excursii juvenile prin munții României, acompaniată, după cum vă povesteam, de fiicele ei mai mici decât mine. Cu ea am descoperit unul dintre cele mai spectaculoase trasee ce porneau de la Mănăstirea Cheia și urma să ajungă (pe un drum mai târziu străjuit de tuburile efectului Coandă ce vor fi cretin abandonate după moartea savantului!) pe lângă stația Institutului de Fizică a Pământului, la Cabana Muntelui Roșu – cu o prelungire sau nu până pe vârful Ciucaș și luând-o mai apoi printre stâncile spectaculoase ale Zăganului, pentru a coborî printr-o pădure plină de jivine. Câte amintiri, ce contact cu forța muntelui și cu pericolul abruptului! Din acele experiențe de la 15-16 ani voi rămâne cu pasiunea colindatului pe jos printre munți și ape, de-a lungul și de-a latul țării. Acolo am văzut cum arată și cum se organizează o stână. Peste vreo patru ani, în acea stână s-au rătăcit doi tineri japonezi în goană după fluturi și, fiindcă nu cunoșteau obiceiurile din stânele autohtone, au fost ciufuliți nițel de câini, iar pentru asta va fi sacrificat cel mai frumos ciobănesc carpatin ce mi-a fost dat să văd! Dar să mă opresc.

Am plecat de la profesorii din liceu și iată-mi gândul poposind la Cheia – locul în care am avut amorul cel mai scurt din viața mea, cu o țărăncuță, pe malul apei, într-o poieniță (după acea întâlnire fulgerătoare, am răscolit trei zile împrejurimile, dar nu am mai întâlnit-o!) – unde îl însoțeam pe marele și intuitivul actor Petre (Petrică) Gheorghiu la celebrele lui cursuri de pregătire a viitorilor actori, la casa de mai târziu a marelui chirurg și prieten dr. Vasile Ichim, a Ecaterinei Oproiu și amintindu-mi, mai ales, ceasurile de taină din căsuța mică și poetică a familiei Valeriu Sîrbu (el poet și dramaturg, ea medicul călugărilor și călugărițelor de mai sus de Măneciu-Ungureni). Amintirile de tot felul pot curge șuvoi și vor putea fi oprite, cum au și fost întrerupte treptat, de invazia ce debutează cu vestitul spion Caraman (își construise un căsoi!) și se încheie pentru mine cu așa-zisa privatizare prin jalnica metodă mebo a stațiunii, sub conducerea fostului secretar cu propaganda de la București, tovarășul Croitoru. Nenea Iancu se mai întreba ce caută neamțul în Bulgaria. Ce epocă romantică! Eu mă întreb de unde avusese tovul cu pricina parale să se înstăpânească la Cheia. O fi câștigat la loto? Revin cu greu, vorba cântecului, la anii de liceu!

Evident, nu sunt Grigore Băjenaru și nu am răbdarea lui de a schița portrete tuturor. Așa că voi trece la acele amintiri pe care le consider exemplare pentru definirea mea ulterioară, la fel ca și cele pornite sau stârnite la Cheia.

Cartierul în care locuiam, în care se afla și Liceul „Cantemir", se mărginea cu începutul străzii Toamnei, cu străzile Popa Petre și Sfântul Silvestru, Calea Moșilor mediană, Piața Gemeni și strada Maria Rosetti.

Prietenii mei din cartier au fost dintr-un început Toni Stănescu, Mihai (Puiu Velcescu – viitor actor), Piki Gherman, Ionică Berechet, Emil Hossu (devenit actor celebru), Mihai Bână (general medic, profesor universitar și fabulos chirurg urolog – care mă va opera de un cancer marginal, prelungindu-mi astfel viața cu mult peste a sa proprie!), colega mea Yvonne Berthola sau mai tinerele Sanda Balaban, Dina Brătianu, Cornelia Lia Tanciu – viitoarea soție a lui Tudor

Mărăscu, Luminița Stroe și cei care ne atrăgeau privirile de puști spre cei mai mari: Vladimir Cozma (marele compozitor francez), Andrei Blaier, Sandu Tatos și Dan Pița (regizorii de film) și mulți alții. La început grupulețe și mai apoi ditamai gașca provenind mai mult sau mai puțin dintr-o aceeași fostă societate și fiecare ascunzând, sub veseliile proprie-i vârste, drame sau tragedii familiale. L-aș cita pe Sandu Tatos al cărui frate geamăn, Mircea, eminent student la engleză, aproape că l-a înlocuit în beciurile Securității pe tatăl lor, fostul industriaș, urmare a mișcărilor tineretului în sprijinul revoltei anticomuniste maghiare din 1956! În fosta casă Jora din strada Silvestru – marele compozitor fusese îngăduit s-o locuiască după naționalizare și îmi amintesc că ori de câte ori mă întâlnea singur sau cu ai mei, cu politețe fără cusur, nu înceta să-și rostească regretul că nu o curtase pe mama înaintea neputinciosului ei prim soț moldovean – aveam să-l cunosc pe Vladimir Cozma care provenea dintr-o celebră deja familie de muzicieni evrei din Craiova, refugiați în București, pentru că nu doar legionarii sau liberalii sau țărăniștii erau prigoniți, ci și o parte din fosta burghezie evreiască. (Acum puțini ani m-am împrietenit cu o fostă colegă de la Liceul Central de fete, Liana Horodi, strălucită pictoriță și fiica marelui avocat evreu Saxone, care fusese închis de comuniști pentru ideile sale liberale și monarhice!). Ce să mai vorbesc despre Brătienii Dinei sau Boroienii și Burilenii mei sau despre familiile prietenilor din cartiere apropiate, Ținți Orășanu sau Nuni Anestin? Majoritatea nu mai locuiau în casele lor sau erau retrași în părți ale casei. La primele semne de convenire asupra condițiilor de părăsire a țării, apartamentele burghezilor Cohn (Candrea) sau Feingold, din blocul în care noi locuiam atunci înghesuiți, au fost repartizate și apoi ocupate de ofițeri de securitate în toată regula, iar cele două domnișoare corespunzătoare, Adina și Nela, n-au apucat să se bucure de curtea mea asiduă la care doar apucasem să jinduiesc. Nela Feingold va muri eroic pe frontul Războiului de Șase Zile.

Ei bine, acest cartier ce se bănuia a fi liniștit, era sub călcâiul fățiș al unei bande. Da, da, nu am scris aiurea. Banda lui Mihai Blondu (un băiat cu șase-șapte ani mai mare decât mine, spilcuit, dar iute la mânie și la șuriu – adică un cuțit de vânătoare bine reascuțit!) și a lui Șoagăru (personaj de 1,50 metri înălțime și 1,30 metri lățime, lăcătuș de meserie, spărgător și mardeiaș prin fizic și vocație) domina cartierul. Tot orașul era împărțit între bande, ca urmare a războiului și a debandadei de după, pornind dinspre foste cazemate mărginașe și cartiere întregi de răufăcători ca o parte a cartierului Rahova, sau al gropii Florească, sau ca banda de la ceas (Universitate), sau cea de la părculețul Kiseleff! Ulterior vom constata că erau bine păzite și ferite de imixtiuni continue fostele cartiere elegante și mai moderne, gen Parcul Filipescu sau Primăverii, unde locuia ștabimea proletară! În rest, câte secții de miliție, de două ori mai multe bande!

Nu ne-am crezut nici urechilor, nici ochilor când ne-a ajuns zvonul că foarte râvnita Luminița Stroe, altfel sclifosită și cu pretenții mic-burgheze, e scoasă din nevoi și ea, și familia ei monoparentală, de bișnițarul și șeful de bandă Mihai Blondu! După un moment de stupefacție, am realizat că nu aveam cutezanța de a interveni și chiar vreo doi prieteni ce-și încercaseră norocul vor înfunda spitalul, cu grave contuzii! Bănuiesc, din experiențe ulterioare, că ceva-ceva legătură cu miliția, cu securitatea, cu una sau cu amândouă trebuia să fi fost acolo în existența specială a personajului, cât și în felul în care va sfârși înjunghiat în liftul hotelului Lido. Până atunci, favorizați că ne știau din cartier, doar la mare nevoință ne amenințau, în părculețul dintre Franzelari și Popa Petru, și atunci ne era limpede că trebuia să jucăm (adică să ne facem că…) o rișcă sau un barbut cu ei, contra mărunțișul pentru o bragă pe care ni-l strecurau părinții. Nu i-am amintit doar ca o curiozitate a perioadei sau pentru pitorescul descrierii, dar am vrut să fac o deosebire între acei „bandiți" și actualii derbedei din Capitală sau din țară. Vă voi povesti două întâmplări trăite de mine și care demonstrează amândouă că acei răufăcători, dintre care și alții vor muri prin temnițe sau uciși pentru exces de independență, aveau un soi aparte de onoare. În strada Spătarului 1, în blocul Noica, locuiau, după modelul casei bunicilor Boroianu, în încercarea disperată de a salva măcar acele apartamente, de trei ori mai multe rude ale familiei decât proprietarii de fapt ai apartamentelor. Printre ei, frații Rădulescu-Dobrogea, fiii regizoarei de teatru Ioana Ottescu. Foarte bine legați și cu spirit de aventură, hotărâseră ca pe o mică porțiune a străzii Spătarului și a celei Armenești legea să o facă ei și câțiva ca ei și să nu se lase cotropiți de vreo bandă. Drept urmare, de la înserat până dimineața, făceau doi câte doi de caraulă, să păzească de intruziuni mica lor redută. Nicolae Rădulescu-Dobrogea – astăzi la cei 77-78 de ani ai lui, printre rarii ecologiști autentici din România, dublat de un lăudabil și la fel de autentic spirit civic – era pe atunci practicant al mai multor sporturi bărbătești și era îndrăgostit, dacă îmi aduc bine aminte, de Sanda Balaban. Habar n-am dacă ea știa de asta și nu mai am, din nefericire, cum s-o mai întreb. Dar, la acea vreme, avea un curtezan acceptat. Cu acela se întâlnește în rondul său nocturn „vărul" meu îndepărtat, Nicolae, și-l provoacă la o luptă bărbătească, urmând ca învingătorul să fie recompensat cu „năframa" Sandei. Glumesc doar în finalul frazei. S-a decis ziua, locul și momentul duelului: părculețul cu două intrări, una din Popa Petre, cealaltă din Franzelari, oră de seară și luminatul înfruntării

cu lanternele celor două echipe de martori. Zvonul acestei viitoare întâmplări total inedite, rupte parcă din romanele lui Dumas-père, va pune însă sub alarmă grupări importante de tineri aventurieri printre care, de partea amorezului en-titre, și banda lui Blondu care a zis că nu poate lipsi și și-a mai adus și întăriri din alte bande (cu noi cu toți, fojgăiau prin Popa Petre cam 35-40 de țicniți, puțini amatori, mulți profesioniști), iar același lucru și cu aceeași componență, pe lângă frații Rădulescu-Dobrogea, Nicolae – eroul și secundul – Andrei, și el, din nefericire, răpit prea devreme de o boală necruțătoare – câțiva prieteni adevărați și în rest, cu totul asemănător, membrii din bandele Obor și Ceas!). Nu vă pot descrie cum trepida cartierul spre neștiința locuitorilor pașnici, la ceas de noapte, plăcut altfel, de început de vară!

Sigur că detaliile s-au estompat, dar, credeți-mă, esența e adevărul gol-goluț! De o parte și de alta, taberele își trimiteau iscoade pe biciclete. La un moment dat, când să înceapă duelul, cine se găsește să traverseze nonșalant parcul dinspre Popa Petre către Franzelari, salutând rarele figuri știute? Mihai Balaban, fratele „Elenei din Troia", student la medicină și complet în afara poveștii. Așa era el, preocupat doar de Medicina lui și de viitoarea sa logodnică spre care se îndrepta fluierând.

Greșind cu zecimi de secundă ora și la lumina palidă a unei singure lanterne, Nicolae îi iese în cale și-i croiește un pumn în bărbie, aproape profesionist. Celălalt cade și… și… nimic. Marii șefi de bandă prezenți, unii deja cu pușcărie de drept comun executată, care urmau să se măcelărească între ei conform celor din capul nostru înfierbântat, se apropie încet, încet de ring și unul dintre ei mormăie: *„Bă, dăduși în om nevinovat. Hai să ne cărăm, că nu-i de noi!"*. Cu alte cuvinte, bă amatorilor, nu sunteți în stare să vă apărați cu adevărat onoarea! Noi, ăștia, amatorii, l-am ajutat pe Mihai să se scoale, unul l-a condus acasă cu ditamai umflătura pe obraz. Nicolae și cel care ar fi trebuit să-i fie combatant și-au strâns mâinile, iar noi ne-am dus să ne consumăm excitația băiețească fiecare în perna din patul lui, în vârful picioarelor, să nu ne trezim părinții.

A doua întâmplare cred că are loc la aproape un an după, în ziua unei așa-zise defilări de 1 Mai, desigur muncitoresc!

Spre sfârșitul plicticos al defilării, îmi fac ochi dulci cu o fată de la alt liceu și ne plimbăm nițel, mușcând fiecare din-tr-un crenvurșt tradițional și tot muncitoresc, dat prin muștar. Ea zice că nu merge la ștrand, eu o întreb dacă nu vine pe înserat în parc la focul de artificii, ea îngână afirmativ și, pupându-mă hodoronc-tronc pe obraz, o zbughește spre – cred eu – Gara de Nord. Ne vom vedea la ora 19.30, la statuia Stalin! Ce loc idilic, nu? Zis și făcut, eram la fel de hotărât ca și combatanții de mai an, foarte mândru de mine și de curajul meu de rugby-man și de faptul că „femeia" nu mai are mistere pentru mine, jur că așa credeam, de când Sorin Stratilat mă dusese și pe mine la Rozina (nu spun mai mult, că e doar ceea ce înțelegeți!), unde mergea, de fapt, tot liceul, pe Moșilor!

Ajung la întâlnire, ne uităm la artificii, cântă și muzica și traversăm piața spre parcul Kiseleff. Deh, obișnuit cu cel din Popa Petre, mi-era mai familiar decât imensul parc Iosif Vissarionovici Stalin. Îndrăznesc deja să o sărut, ea îmi răspunde și de-abia mai răsuflam când ne așezăm pe o bancă, la întuneric. Acolo, ce mai, mozol, nu glumă. Eram fascinat de întâmplare și mă tot întrebam cum o să mă descurc și unde cu finalul… Zgomote, lumini bruște de lanterne militărești, fum de țigări și o voce răgușită mă întreabă: *„Bă, da' voi ați cerut voie să vă aia și aia la mine în parc?"*. O bag pe mânecă, dar, pentru acel ceas de seară, erou și eu, hotărâsc iute să salvez fata. Mă scol ținând-o bine de mână și ard o lovitură cu șpițul drept spre vocea ce ne tulburase și spre lanterna care mă orbea. Aud un geamăt surd, se aprind zece lanterne și mă văd înșfăcat vânjos de niște fețe patibulare. Cel prăvălit din pură întâmplare zbiară la ei hotărât: *„Să nu cumva să vă atingeți de puștan!"*. Îl văd că se deșiră la loc, un fel de schelet ambulant, și mă îngrozesc. Într-un moment de nebunie îl lovisem pe celebrul Mafoame, vestit cuțitar nemilos al lumii interlope a Bucureștilor, șeful bandei Rahova, dar și al celei din trenuri. Mă ia de umăr și-mi dă o scatoalcă prietenească peste mutra mea ingenuă: *„Bă, tu nu știi, puță, din ce căcat te scot? Hai, ia-ți gagica și să dai acatist la biserică! Mafoame e om de onoare! Ai dat în el fără să știi. Ești prietenul meu de azi! Cum ziceai că te cheamă?"*. Mafoame avea cam 35 de ani atunci, așa că răspunsul a sunat firesc: *„Radu, nene!"*. A râs gros și mi-a făcut pârtie prin grup: *„Ia-ți viteză!"*. Astăzi aș fi fost oale și ulcele pe loc, tăiat, sfârtecat și pus în pungi în vreun container de vreun derbedeu actual, deranjat de cutezanță!

Revin iar la Nenea Iancu: *„o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!"*. Aparența de onorabilitate se salva cât de cât în anii '50, pe stradă. Desigur, nu același comportament îl regăseai în hăituirea politică pe care am ocolit-o până acum!

După cum constatați, îmi e frică să renunț la tonul ușor și la povestirile, fie romantice, fie cu haz, pentru că nu știu (nu am mai făcut-o în scris!) cum o să introduc tonul grav al întâmplărilor majore din anii când noi ne consumam în paralel cu realitatea contondentă și experiențele vârstei. Dar după ce mai întâi vă avertizez pe toți de vina fiecăruia colectată într-o vină colectivă, pentru nivelul de violență extremă, precedată sau nu de alcoolism și consum de droguri, care macină societatea românească în 2019! Dincolo de incapacitatea de relație între servicii și poliție pentru a zona inteligent cartierele cu potențial crescut de infracționalitate (a ajuns un fel de vorbă cu un conținut difuz, din vina celor care o folosesc cu iz politic sau ideologic!), viața de zi cu zi e dominată pe

de o parte de nepăsarea „oamenilor cinstiți" și pe de alta de sămânța de scandal a unor grupuscule sociale din care provin în majoritate violența și infractorii de orice tip.

În perioada studiilor mele liceale se produce în fapt al doilea mare val de arestări, procesele politice, în special în mediile de înaltă spiritualitate și nivel intelectual ridicat. În primăvara anului 1958 sunt declanșate ancheta și valul de întemnițări asupra membrilor mișcării Rugului Aprins. Degeaba Patriarhul Justinian a anunțat întreruperea activității grupului (prin consens cu membrii din ierarhia bisericească ai acestei mișcări), pentru că nu-i poate salva, cu tot efortul său uriaș, în final și după încarcerare, decât pe doi: pe Bartolomeu Anania și pe Andrei Scrima, din câte îmi amintesc. Istoricul Matei Cazacu, preocupat și implicat prin tatăl său, vestitul paroh Nițișor Cazacu, mă va putea amenda mai târziu. În vară este rearestat Sandu Tudor, retras după prima arestare (1950–1955), sub numele călugăresc de Daniil, la schitul Rarău. Lotul este uriaș, peste 50 de preoți, călugări și mari intelectuali înfundă pușcăria cu pedepse între cinci și 25 de ani de muncă silnică. Cel mai important poet ortodox român și medic foarte cunoscut, Vasile Voiculescu, grav bolnav, va fi eliberat în 1962 și va muri peste un an, după imense chinuri, în vârstă de 79 de ani.

„Îndură-te, coboară și vino să mă vezi/ Pân nu s-aștern pe mine solemnele zăpezi."

Foarte puțini dintre noi am îndrăznit să așteptăm cu lumânări aprinse în mână pe trotuarul de vis-à-vis de casa lui din Dr. Staicovici. În afara familiei și a câtorva apropiați, puțini au cutezat să-l însoțească la cimitir. Se detașează figura și curajul poetului și expertului de artă Adrian Maniu care, cum vom afla, a vorbit înaintea înhumării. Aspru pentru epocă și cu o nebănuită căldură pentru tragicul dispărut!

Unul dintre inițiatorii grupului, călugărul Agaton (la Mănăstirea Antim, în 1948) și apoi călugărul Daniil (la Rarău, din 1955) – poet isihast, a fost, culmea absurdului tragic, un om cu vederi de stânga – este prima dată zvârlit în lagărul de la Târgu Jiu, pentru idei comuniste, între 1942–1944, ca apoi, în lagărul de la Canal, între 1949–1952 și cu ultima sentință de *„25 de ani temniță grea, din care 15 cu detenție riguroasă pentru crimă"* (din 1958), să ajungă ca organizator al grupului Rugul Aprins și anticomunist! Moare răpus de chinuri și tortură în cumplita temniță a Aiudului în 1962, la 66 de ani. Când aflat-am noi, cu întârziere mare, mama a aprins lumânări timp de o lună la icoanele din casă, iar eu am dormit sughițând de plâns, o noapte întreagă. Fusesem foarte impresionat de figura lui atunci când am profitat de o excursie și l-am întâlnit la schitul Pocrov. Câțiva preoți cu mare curaj îl pomeneau la sfârșitul slujbelor ca ieroschimonahul Daniil. Printre ei, parohul de la Batiștei, des amintit de mine.

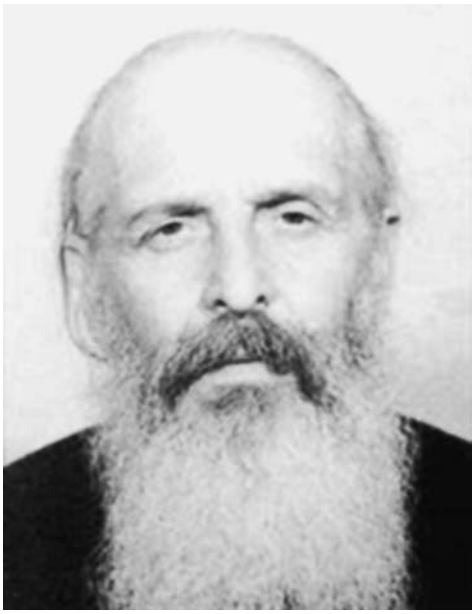

Sandu Tudor. Fotografie din arhiva Securității

Capitol din volumul în curs de apariție ***Despovărarea***

„După cum constatați, îmi e frică să renunț la tonul ușor și la povestirile, fie romantice, fie cu haz, pentru că nu știu (nu am mai făcut-o în scris!) cum o să introduc tonul grav al întâmplărilor majore din anii când noi ne consumam în paralel cu realitatea contondentă și experiențele vârstei."

Universalia

PAUL VERLAINE – ISPĂȘIRE PRIN SUFERINȚĂ

Paula Romanescu

Poetă, eseistă, traducătoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Vasile Blendea

Înainte de toate, muzică! Aceasta i-a fost lui **Paul Verlaine** (1844–1896) lege și poruncă în poezia ca o oglindă a sufletului, ca o mască oscilând între nevoia de puritate și iubirea fizică înscrisă sub semnul rătăcirii, între limpezimea cântecului lin și bolmojelile de mare amator de absint până la un *dérèglement raisonné de tous les sens*, cum ar fi zis genialul adolescent Arthur Rimbaud.

Verlaine a fost un înger cu apucături de sălbăticiune.

O sălbăticiune care s-ar fi vrut înger.

Un personaj tragic dintr-o galerie de bufoni, un înțelept dublat de un smintit, un martir prosternat la umbra crucii Răstignitului, trăgând cu coada ochiului spre crâșma din răspântii, un *Pauvre Lélian* (anagramă pe care și-a compus-o singur), un poet sublim a cărui creație nu face decât să urmeze înălțările și căderile sufletului pe un itinerar nebunesc a cărui axă dominantă este armonia versului, acea *de la musique avant toute chose*.

Venit pe lume într-o sâmbătă, pe 30 martie 1844, poetului i-a plăcut să se considere plasat sub influența lui Saturn, convenindu-i oarecum să-și explice (?!) harababura din viața lui rătăcitoare ca fiind dictată de legile nu prea generoasei planete. De aceea primelor poeme publicate de el pe la 22 de ani le-a dat titlul *Poèmes saturniens*. Între acestea, absolut superbul *Chanson d'automne* de care va fi auzit orice trecător pe la orele de franceză de oriunde s-ar afla, poem simbol al liricii verlainiene cu o desăvârșită muzică a versului: *„Les sanglots longs/ Des violons/ De l'automne/ Blessent mon cœur/ D'une langueur/ Monotone. […] Et je m'en vais/ Au vent mauvais/ Qui m'emporte/ Deçà delà/ Pareil à la/ Feuille morte." („Suspin prelung/ Al toamnei blând/ Cânt de viori/ Îmi frânge așa/ Trist inima/ De-atâtea ori […] Și-n vântul rău/ Mă las și eu/ Când mă poartă/ De ici-colea/ Asemenea/ C-o frunză moartă." –* ***Cântec de toamnă*** [1]*)*.

Este aici bătaie de clopot de vecernie, sfâșiere de suflet, resemnare, acceptare a condiției de *feuille morte* purtată de vânt în voia lui, este ecou de *Fêtes galantes*, de *Romances sans paroles*, de *Sagesse*, într-un dans-balans condus cu eleganță de maestru, cu zbenghiuri stilistice ce țin de libertatea artei, cu muzici de cuvinte mereu altele, mereu fermecătoare, amestec de simbolism și impresionism din care-și vor fi cules sunet și culoare muzica unui Claude Debussy ori Gabriel Fauré, pictura unui Gustave Moreau dar și șansoneta din veacul al douăzecilea magistral interpretată de actorul Serge Reggiani ori de compozitorul-interpret Léo Ferré.

Poemele din ciclul *Fêtes galantes* par desprinse din pictura lui Watteau și, deopotrivă, din shakespearianul *Vis dintr-o noapte de vară*, par logodite cu *Chansons des rues et des bois* ale lui Hugo: *„Votre âme est un paysage choisi/ Que vont charmant masques et bergamasques/ Juant des luthes et dansant, et quasi/ Tristes sous leurs déguisements fantasques". („Ți-e sufletul un peisaj ce-ar fi/ Vrăjit de bergamăști și măști ciudate/ Ce cântă din lăută și joacă viu, deși/ Sub deghizări sunt triste peste poate" –* ***Clair de lune/Clar de lună****)* sau: *„Dans le vieux parc solitaire/ Deux formes ont tout à l'heure passé.// Leur yeux sont morts et leurs lèvres sont molles/ Et l'on entend à peine leurs paroles.// Dans le vieux parc solitaire et glacé/ Deux spectres ont évoqué le passé.// – Te souvient-il de notre extase ancienne?/ – Pourquoi voulez-vous donc qu'il m'en souvienne?// –Ton cœur bat-il toujours à mon seul nom?/ Toujours vois-tu mon âme en rêve? – Non.// Ah! les beaux jours de bonheur indicible/Où nous joignions nos bouches!// – C'est possible.// – Qu'il était bleu, le ciel, et grand, l'espoir!/ – L'espoir a fui, vaincu, vers le ciel noir.// Tels ils marchaient dans les avoines folles,/ Et la nuit seule entendit leurs paroles." („În parcul înghețat și pustiit/ Două făpturi de ceață s-au ivit.// Li-s ochii stinși și buzele descânt,/ Abia de-ngână o umbră de cuvânt.// – Mai știi de dorul nostru nebunesc?/ – Și, de ce-ai vrea*

[1] Traducerile din acest articol aparțin **Paulei Romanescu**.

mă rog să-mi amintesc?// – Tot îți mai bate inima și-acu'/ De-mi auzi numele? Mai visezi?– Nu!// – O, zilele acelea de-un farmec indicibil/ Când gură-n gură stam… – Posibil.// – Ce-albastru era cerul, speranța – perlă rară!/ – S-a rătăcit speranța sub cerul ca de smoală.// Și s-au tot dus prin pajiști de fum cu iarbă rea/ Și numai noaptea oarbă-i auzea…" – ***Colloque sentimental/Colocviu sentimental****).*

Verlaine avea aproape 30 de ani, era poet cunoscut, era om căsătorit, așezat la casa lui, când a apărut în viața lui genialul poet adolescent Arthur Rimbaud (1854–1891). Și n-a mai vrut să știe de obligații sociale, de familie și n-a mai vrut să știe de nimeni și de nimic. Rimbaud era pentru el darul cel mai de preț pe care i-l oferea viața!

Au început peregrinările celor doi prin Belgia, prin Anglia, într-un *dérèglement raisonné de tous les sens*. Influența lui Rimbaud – poetul, se face profund simțită în creația lui Verlaine, dar mai cu seamă este covârșitoare în sentimentele omului Verlaine.

Au rătăcit astfel împreună doi ani (1871–1873).

Pentru Verlaine experiența aceasta a fost *paradisul-iad* care l-a adus la *Sagesse*, cu trecere prin *purgatoriul* închisorii.

Pentru Rimbaud a fost doar *Une Saison en Enfer – Un Anotimp în Infern*, materializat în volumul cu același titlu, singurul publicat prin grija lui însuși, într-un tiraj de două sute de exemplare. (Nu disperați, poeți ai zilelor noastre! Într-un alt timp, tirajele anemice ale cărților voastre vor fi vânate de împătimiții colecționari de carte rară și disputate în marile licitații la greutatea lor în… uraniu!)

La Arthur Rimbaud, anii de rătăcire petrecuți alături de Verlaine transpar în poezia sa ca pentru o exorcizare a disperării pentru pierderea iluziilor. Iată ce nota autorul în prolog: *„Je parvins à faire s'évanouir dans mon esprit toute espérance humaine. […] Moi, qui me suis dit mage ou ange, dispersé de toute morale, je suis rendu au sol. […]". („Am făcut să piară din gândul meu orice speranță omenească. […] Eu care mă credeam mag sau înger, mai presus de orice morală, iată-mă la pământ. […]").*

Și-a venit ziua de 10 iulie 1873.

În urma unei altercații din pricină că Rimbaud voia să-l părăsească, Verlaine trage un foc de revolver asupra lui. Erau într-o gară în Belgia.

Verlaine ajunge la închisoare.

Rimbaud se întoarce sub acoperișul părintesc. Cuminți. Bolnav. Străin și înstrăinat de poezie. Nu peste multă vreme avea să plece în Africa unde s-a ocupat cu diverse forme de negoț. Poetul din el nu mai exista. Se transformase într-un om de afaceri necopt, pus pe căpătuială. Comerțul cu arme de toate… culorile și cu sclavi negri i se părea a fi exact ce-i trebuia. N-a fost.

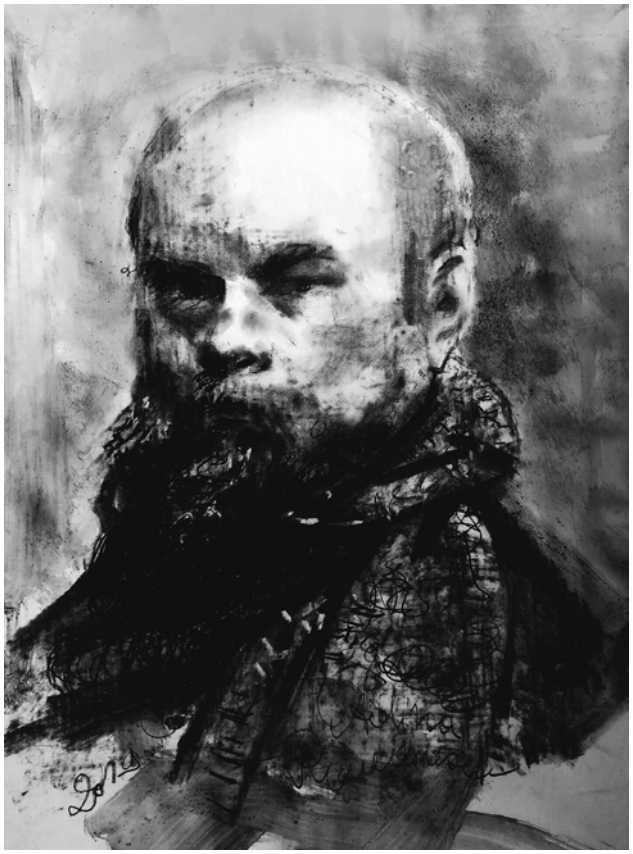

Paul Verlaine, portret de Adina Romanescu, 2019

Târziu, după „moartea" poetului adolescent, omul Rimbaud avea să dispară și el de sub cer în 1891. Avea 37 de ani.

Aflând de moartea acestuia, Verlaine scria: *„Mort, vous! Toi, Dieu parmi les demi-dieux!! Ceux qui le disent sont des fous. Mort, mon grand péché radieux! Allons donc, tu vis ma vie!" („Cum? Mort tu! Tu, zeu printre semizei! Cei ce îndrăznesc s-o spună sunt de-a dreptul nebuni. Mort, tu, radiosul meu cel mai desăvârșit păcat! Nu! Tu n-ai murit! Trăiești în mine!").*

Și totuși, poetul! Poetul nu mai avea cum să moară.

Devenise nemuritor încă de pe când nu era decât un straniu *demi-dieu* adolescent.

Ce se mai întâmpla în viața artistică a Parisului acelui timp? În pictură apare *impresionismul*, curent numit astfel în derâdere de criticul de artă Albert Wolf care, pornind de la titlul lucrării lui Claude Monet – *Impression soleil levant*, publica în „Le Figaro" (3 aprilie 1876) un articol de al cărui acid autorul lui avea să rămână pe vecie însemnat: *„Pe strada Peletier a căzut năpasta. După incendiul de la Operă, asupra cartierului s-a abătut un nou dezastru. De curând, la Durand-Ruel s-a deschis o expoziție care se pretinde a fi de pictură. […] Trecătorul nevinovat, atras de steagurile care fâlfâie la intrare, intră și, în fața ochilor săi uluiți apare un spectacol terifiant. Vreo cinci-șase alienați, printre care și o femeie [*Berthe Morisot, *n. n.], niște nefericiți pălițI de ambiție, și-au dat întâlnire ca*

*să-și expună aici tablourile. Am văzut oameni râzând pe înfundate în fața acelor bazaconii. Personal mă simt opresat sufletește. Acești așa-ziși artiști își spun «impresioniști». Dar ei nu fac decât să aștearnă pe pânză la întâmplare niște culori în diferite nuanțe după care se semnează. Tot așa cum, la Ville-Evrard [*echivalentul Spitalului 9 din urbea de pe Dâmbovița, *n.n.] niște nefericiți cu mințile rătăcite, adună cioburi din drum și-și închipuie că au găsit diamante. Înspăimântător spectacol al nimicniciei omenești cu străfulgerări de nebunie! Încercați să-i spuneți domnului Pissarro că arborii n-au culoarea violet, că bolta cerească nu-i ca untul proaspăt, că nicăieri în lume nu s-a mai pictat astfel și că nici o minte întreagă n-o să accepte vreodată astfel de bazaconii! E ca și cum ați încerca să-l convingeți pe un pacient al doctorului Blanche [*renumit neurolog, *n.n.], care se crede papă, că nu locuiește la Vatican ci la Batignolles… Încercați să-l faceți pe domnul Degas să raționeze puțin! Spuneți-i că în artă există câteva elemente importante care se cheamă: desen, culoare, compoziție și o să vedeți cum vă râde în nas tratându-vă de ignoranți. Încercați să-i spuneți domnului Renoir că torsul unei femei nu e o halcă de carne în descompunere, cu pete verzui-violacee specifice unui cadavru! […]"*.

Asta este, domnule Albert Wolf! Atât a priceput căpșorul tău. Dar, fără voia ta, ai lăsat să transpară, printre blasfemiile care n-aveau cum să dăuneze acestor adevărate minuni, și o frântură de adevăr, de nu chiar o *halcă,* termen care-ți este cu mult mai familiar: *Nicăieri în lume nu s-a mai pictat astfel!*

Da, *Impresionismul* este *Le soleil levant* care strălucește încă de la ivire, în toate marile muzee ale lumii iar *impresioniștii* vor rămâne lumini adevărate pe care ochii unor Wolfi – *Lupi* care, ori vor fi stat prea mult în pădure, ori vor fi ieșit prea devreme, nu vor putea să le suporte lumina.

Este tot un fel de muzică, dar numai cu privirea se poate „auzi", cu condiția să lași sufletului văzul întreg.

Da, pe vremea aceea *Impresionismul* arăta soarelui cum trebuie să răsară din ochii privitorului. Pictorii impresioniști urmăreau redarea imaginii fugare, irepetabile, mereu altfel sub influența luminii solare, acel ceva mișcător care se destramă și se recompune neîncetat, precum, în poezia lui Verlaine, marea sub soarele în asfințit, norii necontenit călătoriți în zare, tremurul zorilor în verdele câmpiei, undele mișcătoare. Nu *culoarea* compactă, ci *nuanța doar*, acea *„nuance qui fiance/ le rêve au rêve et la flûte au cor" („Nuanța care logodește/ visul cu visul și flautul cu cornul")*.

Ce transpunere mai perfectă a picturii impresioniste în arta muzicii din cuvânt decât poezia verlainiană?

Când s-a încercat însă asocierea poeziei sale cu simbolismul devenit foarte „dans le vent", la modă adică, Verlaine a ridicat din umeri mormăind: *„Când sufăr, când plâng, când mi-e frig, când mi-e sete, știu bine că nu-i vorba de nici un simbol!"*.

Ce transpunere mai perfectă a picturii impresioniste în arta sunetelor, de nu muzica lui Claude Debussy! Ascultați-o, nu se poate să nu vă învăluie în *asfințit de sori!*

Și ce tălmăcire în vers mai desăvârșită, de nu poemul *Correspondances* al lui Baudelaire care știe că în *templul-natură* în care sunetele-s confuze, *„les couleurs, les parfums et les sons se répondent"*!

Câtă similitudine între pânzele lui Watteau și acele *Fêtes galantes* în care *le précis et l'imprécis se joignent*, scene în care iubirea (Amorul, pârdalnicul!) parcă s-ar juca de-a v-ați ascunselea într-o fără de griji trăire cam libertină, care nu-i în fond decât refuzul cenușiului zilelor la fel, ca un etern balans. O, *balansoarul* din picturile lui Watteau cum își află el legănare în *balansul* versurilor verlainiene, între *plaisir d'amour qui ne dure qu'un instant* și prea lungul *chagrin d'amour qui dure toute la vie*!

De fapt nimic nou sub soare, tema apărând în straie de gală încă de prin veacul al XI-lea și în rubaiatele persanului Omar Khayyâm: *„Dacă ziua de mâine-ți rămâne neștiută/ Umple-ți de stele gândul și sufletul măcar!/ Bea vin sub lună; mâine această visătoare/ Poate că-n drumul lumii te-o căuta-n zadar."*

Ca să nu fii obligat să accepți realitatea unei existențe terne, nu-ți rămâne decât să te lași antrenat în jocuri superficiale, cu măști puse pe chipul deja sulemenit al lumii. Oare?

Dar cine va înțelege mai bine decât Verlaine tristețea din cântecul ploii? (Taci și tu, George Bacovia! Știu că știi!): *„Il pleure dans mon cœur/ Comme il pleut sur la ville;/ Quelle est cette langueur/ Qui pénètre mon cœur" („Plâns mi-e inima,/ Cum pe oraș plouă,/ Care-i taina grea/ Ce-mi frânge inima?" –* ***Il pleure dans mon cœur/Plâns mi-e inima****)*.

Sunt aici arpegii ca o muzică de ape, rime interioare, armonii, triști *sans raison quand le cœur s'écœure…*

„De la musique encore et toujours", proclamă Verlaine prin manifestul său poetic care este poemul *Art poétique*. Și, adaugă el în chip de sentință: *„Tout le reste est littérature"*.

Poate n-ar fi lipsit de importanță să amintim punctul de vedere al lui Théodore de Banville după citirea manuscrisului poemelor *Jadis et naguère* (*Odinioară ca și mai ieri*), manuscris pe care autorul i-l încredințase: *„Se întâmplă ca uneori să vă apropiați atât de mult de marginile poeziei încât riscați să vă pierdeți în muzică."*

Înclin să cred că Banville a avut dreptate. Nu chiar toate poeziile lui Verlaine au acel răscolitor fior liric care se adresează inimii fără artificii stilistice dar, cu toate acestea, *absolut toate* poartă veșmânt de muzici la a cărui atingere până și cel mai banal cuvânt prinde a cânta: *„Une aube affaiblie/ Verse par les champs/ Une mélancolie/ Des soleils*

Arthur Rimbaud, desen de Paul Verlaine. Publicat în ediția Vanier, *Poésies*, 1895

couchants// La mélancolie/ Berce de doux chants/ Mon cœur qui s'oublie/ Aux soleils couchants.// Et d'étranges rêves,/ Comme des soleils/ Couchants, sur les grèves,/ Fantômes vermeils,// Défilent sans trêves,/ Défilent, pareils/ À de grands soleils/Couchants sur les grèves." (*„Tremurânde zări/ Cern peste câmpie/ O melancolie/ De-asfințit de sori// Și melancolia/ Leagănă-n cântări/ Inima-mi pustia/ 'N asfințit de sori// Și visuri ciudate/ Ca niște-asfințituri/ De sori aruncate/ Pe plaje de-arginturi,// Fantome brumate/ Plutesc în răstimpuri/ Plutesc la-ntâmplare/ Ca niște-asfințituri/ De sori peste mare."* – ***Paysages tristes I, Soleils couchants/ Peisaje triste, I, Asfințit de sori***).

Poate nici chiar de tot întâmplătoare „armonia verlainiană" care mă ajunge uneori: *„Și mă tot duc/ în vânt năuc„*/ Verlaine, cum o făceai și tu/ și totuși noua frunză nu / știe de lacrima ce sunt / și-și strigă-n toate vânturile,*/ când bate ora/* cânturile/ că, în sfârșit, e zbor finit/ în infinitul nepătruns/ unde nu-i plâns.// Dar ce-i acest/ potop de ploi/ care m-ajunge-asemenea/ nopții adânci/ cu văluri moi?" (*"...Et je m'en vais/ au vent mauvais/* comme tu le fis aussi, Verlaine,/ pourtant/ la nouvelle feuille en peine/ qui est mon âme / crie son bonheur/ dans tous les vents/ *quand sonne l'heure/* où elle s'envole/ tout librement/ au large sans pleurs de tous les temps.// Mais quel est ce/ déluge de pluies/ qui me poursuit/ pareil à la/ couleur sans voix/ de la nuit?").

Detenția poetului în închisoarea din Belgia l-a apropiat de *Sagesse – Înțelepciune, Cumințenie*. Poezia din ciclul *Sagesse* este chiar tălmăcirea convertirii sale religioase, un fel de memorial al iluminării.

Mai târziu, prin anii '90 ai secolului al XIX-lea, poetul avea să scrie în *Mes prisons: „Je croyais, je voyais, il me semblait que je savais, j'étais illuminé!" ("Credeam, vedeam, mi se părea că știu, eram iluminat").*

Rimbaud încetase demult să scrie. Era o umbră rătăcind prin deșertul african după o himeră sunătoare... Nu se sinchisea absolut deloc de soarta creației sale din anii tulburi ai *Iluminărilor* socotind că *„On n'est pas sérieux quand on a dix-sept ans"* și că *„Romanul"* său literar era mort și îngropat.

Verlaine a vegheat necontenit la promovarea poeziei fostului adolescent genial – „radiosul lui păcat". Poate fără tenacitatea lui, poezia franceză ar fi trecut „vocalele colorate" ale lui Rimbaud la capitolul bazaconii.

Cât privește poezia lui Verlaine din ciclul *Sagesse,* aceasta pare o ispășire prin suferință, o comuniune cu suferința *Fiului,* o întoarcere la inocența dintâi a ființei umane, la curățenie, la simplitate. Sufletul său era un câmp de luptă devastat de forțele răului – lutul care-și reclamă dreptul de a cunoaște, lutul însuflețit, greu de greul păcatului.

Repetiția la început de vers (anafora) – *„Ô mon Dieu!"* – face din poem o adevărată incantație: *„Ô mon Dieu, vous m'avez blessé d'amour/ Et la blessure est encore vibrante,/ Ô mon Dieu, vous m'avez blessé d'amour.// Ô mon Dieu, votre crainte m'a frappé/ Et la brûlure est encor là qui tonne,/ Ô mon Dieu, votre crainte m'a frappé.// Ô mon Dieu, j'ai connu que tout est vil/ Et votre gloire en moi s'est installée,/ Ô mon Dieu, j'ai connu que tout est vil.// Noyez mon âme aux flots de votre Vin,/ Fondez ma vie au Pain de votre table,/ Noyez mon âme aux flots de votre Vin.// Voici mon sang que je n'ai pas versé,/ Voici ma chair indigne de souffrance,/ Voici mon sang que je n'ai pas versé.// Voici mon front qui n'a pu que rougir,/ Pour l'escabeau de vos pieds adorables,/ Voici mon front qui n'a pu que rougir.// Voici mes mains qui n'ont pas travaillé,/ Pour les charbons ardents et l'encens rare,/ Voici mes mains qui n'ont pas travaillé.// Voici mon cœur qui n'a battu qu'en vain,/ Pour palpiter aux ronces du Calvaire,/ Voici mon cœur qui n'a battu qu'en vain.// Voici mes pieds, frivoles voyageurs,/ Pour accourir au cri de votre grâce,/ Voici mes pieds, frivoles voyageurs.// Voici ma voix, bruit maussade et menteur,/ Pour les reproches de la Pénitence,/ Voici ma voix, bruit maussade et menteur.// Voici mes yeux, luminaires d'erreur,/ Pour être éteints aux pleurs de la prière,// Voici mes yeux, luminaires d'erreur.// Hélas! Vous, Dieu d'offrande et de pardon,/ Quel est le puits de mon ingratitude,/ Hélas ! Vous, Dieu d'offrande et de pardon,// Dieu de terreur et Dieu de sainteté,/*

*Hélas! ce noir abîme de mon crime,/ Dieu de terreur et Dieu de sainteté,// Vous, Dieu de paix, de joie et de bonheur,/ Toutes mes peurs, toutes mes ignorances,/ Vous, Dieu de paix, de joie et de bonheur,// Vous connaissez tout cela, tout cela,/ Et que je suis plus pauvre que personne,/ Vous connaissez tout cela, tout cela,// Mais ce que j'ai, mon Dieu, je vous le donne." („O, Doamne, cu iubire m-ai rănit/ Şi rana tot mai sângerează încă,/ O, Doamne, cu iubire m-ai rănit.// O, Doamne, spaima crunt m-a săgetat/ Şi focul ei tremură-n mine încă./ O, Doamne, spaima crunt m-a săgetat.// O, Doamne, tot ce-i rău am cunoscut/ Dar slava Ta s-a instalat în mine./ O, Doamne, tot ce-i rău am cunoscut.// Îneacă-mi sufletul în Vinul Tău/ Frământă-mă în Pâinea mesei Tale./ Îneacă-mi sufletul în Vinul Tău.// Primeşte-mi sângele cel nejertfit/ Primeşte-mi trupul cel nedemn de-osândă./ Primeşte-mi sângele cel nejertfit.// Primeşte-mi funtea roşie de-obidă/ Să-ţi fie sprijin tălpilor slăvite./ Primeşte-mi funtea roşie de-obidă.// Primeşte-mi mâinile ce n-au trudit/ Să ţină jarul viu, tămâia sfântă,/ Primeşte-mi mâinile ce n-au trudit.// Şi inima-mi care-a bătut în van,/ Spre-a suferi pe spinii din Calvar,/ Şi inima-mi care-a bătut în van.// Primeşte-mi paşii strâmbi, rătăcitori/ Spre-a alerga la glasul slavei Tale,/ Primeşte-mi paşii strâmbi, rătăcitori.// Primeşte-mi glasul, sunet mincinos,/ Pentru-a primi dojana Pocăinţei/ Primeşte-mi glasul, sunet mincinos.// Primeşte-mi ochii – faruri de greşeli/ Spre a se stinge-n plâns de rugăciune,/ Primeşte-mi ochii – faruri de greşeli.// O, Doamne, Tu, ofrandă şi iertare,/ Ce hău adânc mi-e nerecunoştinţa,/ O, Doamne, Tu, ofrandă şi iertare!// Doamne-al cutremurării celei sfinte,/ Ce negru e păcatul crimei mele,/ Doamne-al cutremurării celei sfinte.// Alungă-mi teama oarbă, neştiinţa,/ Doamne al bunei păci şi-al fericirii,/ Alungă-mi teama oarbă, neştiinţa!// Tu ştii acestea toate, Tu le ştii,/ Ştii că mă zbat în cruntă sărăcie/ Tu ştii acestea toate, Tu le ştii,// Dar, Doamne, tot ce am eu îţi dau Ţie." – **Ô mon Dieu, vous m'avez blessé d'amour/O, Doamne, cu iubire m-ai rănit**).*

Ultissima verba, desen de Verlaine reprezentându-l pe Rimbaud, 1872–1873

Verlaine, omul cu o viață dezordonată, va rămâne mereu poetul însetat de iubire curată, botezată în ape de muzici când vântul rece-i spune că pentru el totul e întomnare.

Cântecul lui de frunză întomnată ne ajunge tot mai înalt când pe alei trec pași neștiuți iar norii sunt borne părelnice pentru niciodată împlinitele zboruri spre lumină.

Poezia lui ne poartă prin armonii, melanholii, înțelepciune, romanțe fără cuvinte cu mii de înțelesuri când doar tăcerea doare.

Acel *Chanson d'automne* va așterne mereu în carnavalul lumilor aur cald precum mângâierea sub măștile râzânde puse bine...

Și totuși, femeia – *dulcele inamic bun și tandru* – îi va rămâne de-a pururi paradisul pierdut spre care va tânji dureros cu fiecare cădere... La ea visează el, ea îi rămâne frumosul ***Rêve familier/Vis familiar***: *„Je fais souvent ce rêve étrange et pénétrant/ D'une femme inconnue, et que j'aime, et qui m'aime/ Et qui n'est chaque fois ni tout à fait la même/ Ni tout à fait une autre, et m'aime, et me comprend.// Car elle me comprend et, mon cœur transparent/ Pour elle seule, hélas, cesse d'être un problème/ Pour elle seule et les moiteurs de mon front blême/ Elle seule les sait rafraîchir en pleurant. [...]" („Mi se întâmplă-adesea să am un vis ciudat/ Cu o necunoscută femeie ce mi-e dragă/ Și parc-o știu de-o viață; doar ea să mă-nțeleagă/ O știe și, iubit sunt cum n-am fost niciodat'.// Căci ea mă înțelege și, inima-mi pribeagă/ Doar pentru ea deschisă-i și bate nencetat/ Doar pentru ea; sudoarea ce fruntea mi-a-ntinat,/ Ea cu ale ei lacrimi mi-o șterge noaptea-ntreagă. [...]").*

Dar tot ea, femeia, îi este și izvor de întristare: *„Ô triste, triste était mon âme/ À cause, à cause d'une femme./ Je ne me suis pas consolé/ Bien que mon âme s'en soit allée.[...]" (O, tristă-mi era inima / Și pricina ea, numai ea / Nici astăzi nu m-am vindecat / Deși mi-e sufletul plecat. [...]" – **Romances sans paroles/ Romanţe fără cuvinte, VII**).*

Iubitoare, blândă, consolatoare, duioasă, întregitoare de încredere, femeia din „visul" poetului este reversul frumuseții marmoreene din *Hymne à la beauté* de Baudelaire, acel *„sfinx indiferent și mândru/ cu ochi adânci de străluciri eterne".*

Apoi, iar și iar, amestecul de dulce și amar, de bine și de rău pe care-l reprezintă tot femeia: *„Beauté des femmes, leur faiblesse, et ces mains pâles/ Qui font souvent le bien et peuvent tout le mal,/ Et ces yeux, où plus rien ne reste d'animal/ Que juste assez pour dire: « assez» aux fureurs mâles. **[...]" („Al femeilor farmec, mâinile lor fragile/ Ce pot să facă răul adesea atât de bine,/ Ochii lor calzi în care fiara dispare-n fine/ Ca pentru-a spune: «Ajunge!» fiarelor masculine. [...]" – **Sagesse/Înțelepciune, I**).*

Ce nume să poarte *Femeia dragă*? Poate Elisa, verișoara de care s-a îndrăgostit el în adolescență și, pe care moartea i-a răpit-o? Poate Mathilde Mauté care i-a devenit soție în anul '70 și, pe care a părăsit-o un an mai târziu ca să-l urmeze pe meteoricul Rimbaud cel pe care sufletul său îl recunoscuse chiar mai înainte de a-l cunoaște doar citindu-i versurile? S-a citat de atâtea ori răspunsul pe care i l-a trimis Poetul celebru deja în lumea literară pariziană adolescentului care aștepta cu timiditate de la maestru o părere privind poeziile trimise: *„Vino, suflet mare. Ești așteptat, ești dorit."* Și Rimbaud a venit! *Restul e literatură*.

A fost apoi, în sfârșit!, descoperirea iubirii care știe să rănească de-a dreptul cumplit, *dumnezeiește*: *„O, Doamne, cu iubire m-ai rănit [...] Dar tot ce am eu Îți dau Ție."*

După ce va fi trecut el de la iubirea aceea devastatoare, pătimașă – la *Sagesse*, când Rimbaud era demult departe cu armele, mirodeniile și negrii din caravană, căutând armonia sunetului de arginți de la teșcherea, purtat de vântul rău prin Africa, Verlaine, rămas poet până-n adânc de silabă, a cunoscut pentru ultima oară iubirea omenească. Avea chipul unui tânăr – Lucien Létinois. Curând avea să moară și Lucien lăsându-l pe poet devastat. De data aceasta pentru până la capăt de cale...

Scrie din ce în ce mai puțin.

În anul în care la noi umbre lunge se așterneau peste mintea cea mai strălucită a poeziei românești, a celui care a scris versul cel mai zguduitor din câte s-au scris în limba română: *„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată"*, pentru Verlaine începea noaptea gândului.

Dar niciodată ca până atunci gloria lui nu fusese mai deplină.

De bogăție nu avea știre.

Prietenii știuți și neștiuți cotizau spre a-i asigura poetului o rentă lunară. (Nu tot astfel a fost și în cazul lui Eminescu?).

În 1894 i se atribuie titlul de *Prince des Poètes*, după Leconte de l'Isle, alt „prinț al poeziei". Chiar să aibă Poezia nevoie de atâția nobili la *Curtea Sa* unde cântul cel mai răvășitor aparține unor *„haimanale"* de teapa lui Villon cel peste care a trecut majestuoasă și umbra spânzurătorii, sau unor bieți sclavi snopiți în bătaie – întrebați-l pe Esop! – de mult prea obtuzii și îmbuibații lor stăpâni cu minte puțină?!

În rue Descartes, ultimul domiciliu pământesc al poetului, unde veneau să-l vadă Maurice Barrès, Henri de Régnier, Anatole France, Charles Maurras, Mallarmé și cam toată suflarea scriitoricească a Parisului, tânărul Alexandru Davila, student cam *„démuni d'argent"*, care se pripășise în pensiune la patronul locantei de aici, avea însărcinarea din partea acestuia ca, în schimbul cinei, *să-l ducă seară de seară pe Domnul Verlaine în camera sa*.

Verlaine bând absint la Cafeneaua François I în 1892.
Fotografie de Paul Marsan Dornac.

Cum seară de seară absintul băut de Domnul Verlaine devenea din ce în ce mai greu de purtat, studentul Davila își merita deplin cina...

Aveam să aflu cu ocazia unei vizite prin Paris că în acel hotel în care a locuit Verlaine înainte de „marea trecere", în aceeași mansardă chiar, avea să locuiască și Ernest Hemingway pe când încă nu era celebrul autor care a priceput atât de bine, ba chiar ne-a făcut și pe noi să pricepem, *Pentru cine bat clopotele*, când prind guralivele astea să bată...

Ernest nu era decât un sărăntoc aspirant la gloria literară și trăgea mâța de coadă făcându-se că... uită de masă de dragul picturii lui Cézanne de la Palais du Louxembourg (fiindcă acolo se intra gratuit), dar făcea câte-un chef zdravăn ori de câte ori vreo gazetuță literară îi publica o povestioară, grăbindu-se totodată să-i ceară umil părerea „măriei sale" Gertrude Stein, care se-ndura uneori să-i îngăduie flămândului să-i treacă pragul și, lucru deloc lipsit de importanță, să pună pe masă și ceva de-ale gurii...

Să fi fost hotelul acela din Rue Descartes un loc binecuvântat prin care, trecând, toți botezații întru literatură erau atinși de aripa geniului?

Și, de-o fi fost așa, cam când s-ar fi cuvenit să treacă alesii? Când viața le era spre apus? (Verlaine o fi știut...) Când abia se închegau zorii unor *lendemains qui chantent?*

Așa trebuie să fie, altfel, din mansarda aceea de aproape de cer, cum să nu fi văzut lumina și studentul român Alexandru Davila ca mai apoi să-l înveșmânte în cuvânt pe *Vlaicu Vodă*?

Și cum, din aceeași mansardă, Ernest Hemingway să nu fi întrezărit în largul de ape (pe care să tot mergi!) umbra fără de moarte a *bătrânului*, prizonier și stăpân al cașalotului păcălit de-o momeală, devenit la rându-i momeală pentru alți cașaloți care nu știau nimic de pescarul crucificat pe odgoanele ce înlănțuiau adâncul și înaltul?

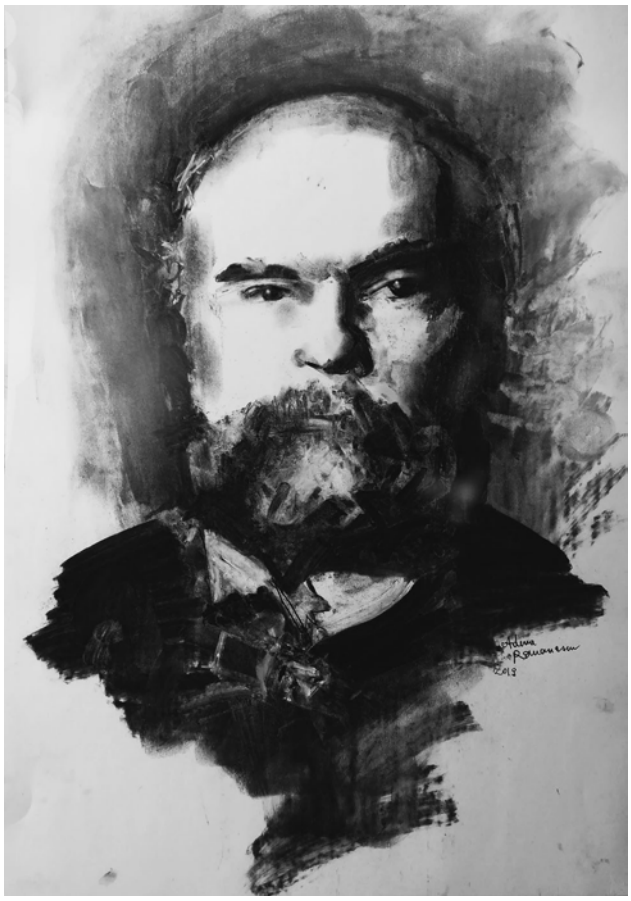

Paul Verlaine, portret de Adina Romanescu, 2019

Pe cine-o găzdui acum mansarda aceea fermecată că, dinspre Franța ne-a mai ajuns o veste despre un român care cică ar fi adus în limba franceză un parfum rar de stil inconfundabil și care tot într-o mansardă a trăit înainte de a se muta în *Montapnasse-ul de umbre*... după ce a băut până la fund cupa amară *De l'inconvénient d'être né!*

O, mansardele de lângă cer, cu oamenii lor săraci care îmbogățesc cântecul lumii!

Sub marele coviltir al pământului – aceeași ploaie, aceeași lună, ba chiar și soarele același, deși cad peste oameni și prea lunge nopți albe prin landuri cu iarbă de sidef (doar dacă aceștia nu și le oferă singuri când noaptea gândului îi leagănă cu nesomn)!

Dacă la Verlaine *il pleut dans son cœur comme il pleut sur la ville,* undeva prin Bacăul bacovian, sub legea duioasă și severă a francezului autor de *Romanțe fără cuvinte*, poetul *Plumbului* a auzit și el ploaia, ba chiar alternanța aceea de monotonii: *„Și plouă și ninge/ Și ninge și plouă"*, ca și cum prin legat testamentar ar fi primit poruncă să slujească prin cuvânt cântător cântecul ploii ca, în felul acesta, niciodată muzica din tăceri să nu se stingă...

Timpul, stăpân peste toate câte cu viață și moarte se măsoară, rostogolește prin spații anotimpuri de armonii deși plouă și *peste*, și *în* poezia lumii, când cu săgeți de soare, când cu potop de muzici, când cu înmiresmări de plumb, întru botezul în neuitare din plânsul-cânt al sufletului omenesc.

Ciudat și jucăuș, destinul poeților!

Unora le este dat să cânte ploaia, zăpada, vântul rău, frunzele căzânde, asfințitul de sori și să moară la vremea pârguitelor cireșe de mai.

Sau să nu mai moară deloc, devenind una cu poezia despre care romanii aceia războinici și trândavi spuneau cu înțelepciune: ***Carmina morte carent – poezia nu cunoaște moarte.***

La 8 ianuarie 1896, omul Verlaine ajungea la cea din urmă vamă.

Nemuritor, poetul ne ajunge cu un întreg cortegiu de melancolii, armonii, nuanțe, vise, iubire, sfâșiere, mereu înveșmântat în *habit de lumière*, poezie pură, *pas la couleur, rien que la nuance*, și rămânând de-a pururi în locul lui menit din timpul niciodată muritor.

„Verlaine a fost un înger cu apucături de sălbăticiune. O sălbăticiune care s-ar fi vrut înger. Un personaj tragic dintr-o galerie de bufoni, un înțelept dublat de un smintit, un martir prosternat la umbra crucii Răstignitului, trăgând cu coada ochiului spre crâșma din răspântii, un poet sublim a cărui creație nu face decât să urmeze înălțările și căderile sufletului pe un itinerar nebunesc a cărui axă dominantă este armonia versului, acea «de la musique avant toute chose».”

Universalia

OGLINDIREA ORIENTULUI ÎN OCCIDENT

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor şi traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Prin anul 2000, începusem să lucrez la monografia dialectului arab vorbit în orășelul **Mardin** din sudul Turciei, monografie pe care aveam s-o public, în franceză, după șapte ani de trudă, de călătorii, de aventuri. Dintre toate întâlnirile cu arabii din Mardin și cu poveștile în dialectul lor legendar, cu totul deosebit, față de alte dialecte arabe, una avea să mă marcheze pentru totdeauna. O voi povesti în cele ce urmează și veți vedea de ce a avut un impact atât de mare.

Orașul Mardin, considerat de marele călător Ibn Battuta (secolul al XIV-lea) a fi unul dintre cele mai frumoase orașe ale Islamului, cu cele mai frumoase suk-uri, urcă pe povârnișurile unui munte către creasta acestuia, încoronată cu o veche cetate. Înclinarea abrubtă a versantului face ca temelia unei case să se afle la nivelul acoperișului casei vecine. Din cerdacul fiecărei case, privirea se poate pierde nestingherită, până hăt-departe, în zările câmpiei mesopotamiene de unde te aștepți să apară fie o caravană de cămile, fie vreun pâlc de oșteni mongoli sau persani care, cândva, și-au încercat puterile cu locuitorii Mardinului. Casele mardineze, din piatră masivă, albă sau gălbuie, se ascund privirilor indiscrete în spatele unor ziduri înalte, tot de piatră, ca de cetate.

Mardinul are multe comori de arhitectură, trecut de sub dominația omayyadă (661–750), la cea abbasidă (750–1258), apoi hamdanidă (905–1004) și marwanidă (până în 1085), a cunoscut propria sa perioadă de glorie în timpul celor trei secole de domnie a prinților selgiukizi până la începutul secolului al XV-lea. În acea epocă a fost unul dintre cele mai înfloritoare orașe din nordul Mesopotamiei. *Madrasa*-lele (școlile coranice) Zinğīrīye și Qāsimīye, precum și moscheile Latīfīye și Šehīdīye stau mărturie a prosperității pe care a cunoscut-o Mardinul în acea perioadă. Ca să nu mai vorbim de moscheea Ulu Cami, devenită, grație minaretului său cu totul aparte, una din emblemele orașului.

Mardinul se remarcă și prin numărul mare de biserici, de cele mai diverse confesiuni, de la biserica catolică caldeeană, la cea arameană, până la faimoasa mănăstire *Dayr ᵉz-zaʿfarān*, aflată la câțiva kilometri de oraș, construită pe temeliile unui vechi templu dedicat soarelui. Oraș de negustori și artizani, Mardinul se constituie într-o veritabilă rețea de piețe în fruntea cărora se situează, fără îndoială, *Sōq es-sēyəġīn*, „Piața aurarilor" care se află pe *Tarēq əl-Awwal*, „Prima stradă", singura circulată de mașini. Celelalte piețe care amintesc, prin numele lor, de cele din Bagdad, sunt pe străduțe de din vale de aceasta, legate între ele prin scări și cunoscutele *ʿabbārāt,* „treceri" în care mărfurile sunt transportate doar cu ajutorul măgarilor și al catârilor.

Mardinul este considerat a fi un oraș tolerant prin excelență, toleranță datorată amestecului de populații și confesiuni islamice și creștine: arabi, kurzi, turci, armeni, arameeni etc. care trăiesc în bună înțelegere. Din această coabitare pașnică s-au născut o toleranță și un plurilingvism care o ilustrează. Când l-am întrebat pe un locuitor al Mardinului de ce origine este, mi-a răspuns râzând: *„Sunt mardinez! Adică, precum păsările cerului!"* Și prinse să-mi spună o povestioară ce avea un răspuns foarte sugestiv la întrebarea mea, povestioară ce arată conștiința plurietnică a mardinezilor. Iat-o:

„Ceea ce o să-ți povestesc s-a întâmplat cândva, demult, la o biserică din Mardin. În Mardin, bisericile au o clopotniță foarte înaltă ce atrage zeci de păsări care vin să se odihnească pe uriașul clopot, în deplină siguranță. Toate bune și frumoase până aici, numai că, drept mulțumire, lăsau clopotul plin de găinaț. Călugărul care avea în grijă biserica, trebuia să se cațere în fiecare sâmbătă pentru a curăța clopotul ca duminica,

Mardin

la slujbă, să fie strălucitor. Urându-i-se să tot lustruiască, se gândi că ar fi mai bine să scape de păsări. Dar înainte de asta, vru să știe de ce religie sunt. Așadar, luă o tipsie cu brânză și o ulcică cu vin și le puse sub clopot. După vreo două-trei zile urcă iar în clopotniță. Păsările veniseră ca de obicei, ciuguliseră brânza, băuseră vinul și se găinățaseră din belșug pe clopotul bisericii, apoi zburaseră care încotro, fiecare în treaba ei. Nedumerit până peste poate, călugărul mormăi ca pentru sine: «N-am priceput din ce popor sunteți, ce religie aveți… Dacă ați fi fost de-ale evreilor, nu ați fi mâncat brânza, dacă ați fi fost de-ale musulmanilor, nu ați fi băut vinul, iar dacă ați fi fost de-ale creștinilor, nu v-ați fi găinățat pe clopotul cel sfânt, spurcându-l! Eu nu știu ce ați putea fi și nici cui i-ați putea aparține!»"

Așadar, în acest loc îmi începusem investigațiile dialectale, iar cât era ziua de mare alergam în toate părțile ca să fac înregistrări. În zăduful unei amieze, când nu era nici țipenie de om pe nicăieri, abia târșâindu-mi picioarele pe trotuarul din care se ridicau vizibil valuri de căldură, am văzut, în sfârșit, un om. Era un bărbat în vârstă, cu barba albă, cu ilic și șalvari, așezat turcește în spatele scăunașului pentru lustruit pantofi, pe trotuar, la umbra unui platan. Neavând clienți, mormăia o melodie arabă, învârtind pe degete un șirag de mătănii, cu privirile pierdute pe câmpia Mesopotamiei. M-am apropiat și am intrat în vorbă cu el. Vorbea dialectul arab din Mardin. Bucuros, m-a poftit lângă el pe preș, ca să stăm de vorbă. M-am așezat și i-am spus că aș vrea să-mi notez unele cuvinte, deoarece vreau să fac o carte despre araba de aici. Nu am insistat pe acest aspect pentru că eram convins că nu va înțelege care este demersul și mai ales la ce ar putea folosi. Am răsuflat ușurat că nu mi-a cerut să-i explic mai multe, căci din experiența mea nu prea erau șanse de a mă face înțeles. Nimeni nu înțelegea de ce vreau să învăț acest dialect arab doar de ei știut, un fel de păsărească cu care se jenau să iasă în lume. Văzându-mă interesat însă, mi-a povestit, cu multă vervă, fel de fel de întâmplări, mi-a explicat expresii al căror sens nu-l prinsesem… Și, fără să ne dăm seama, începuse să se însereze, iar lumea invadase trotuarele după zăduful de peste zi. Mi-am zis să-l las să lucreze, cine știe, poate îi apare vreun client dornic să aibă pantofi strălucitori, așa că am dat să mă ridic și să plec. Mă opri însă cu un gest domol, apoi îmi zise îngândurat: *„Știi, aș vrea să-ți mai spun o poveste, ultima, dar promite-mi că dacă îi pricepi tâlcul, nu o să te superi". „Nu, sigur că nu!"*

Și atunci începu să spună rar, cântărind fiece cuvânt, în timp ce eu îmi notam de zor, o poveste ce-mi amintea de un poem din Mathnawi al misticului anatolian Gelaluddin Rumi (Mawlana):

„Odată, demult, într-o bună zi, pictorii din țările apusene s-au gândit să se ia la întrecere cu pictorii din țările răsăritene. Zis și făcut! Zece pictori au venit din țările apusene și s-au întâlnit cu zece pictori din țările răsăritene. Cu toții au fost poftiți într-o sală mare unde unora li s-a dat un perete, iar celorlalți, peretele opus, între ei, trăgându-se o perdea ca să nu vadă unii ce fac ceilalți. Așadar, s-au apucat de lucru. Pictorii orientali au început să picteze pe peretele lor un colț de rai: copaci, trandafiri în floare, iarbă, păuni, fluturi, cascade, oameni tolăniți la umbra deasă… Ceva de vis! În acest răstimp, occidentalii și-au acoperit peretele cu lac, doar cu lac și nimic mai mult! După o săptămână de trudă, întrecerea s-a încheiat și s-a tras la o parte perdeaua despărțitoare. Peretele orientalilor se oglindi atunci în peretele occidentalilor, iar lacul îi dădu și mai multă strălucire. Și atunci occidentalii, europenii adică, câștigară în aplauzele mulțimii încântate, chiar dacă peretele lor fusese acoperit doar cu lac!"

Aici bătrânul lustragiu se opri. M-am ridicat copleșit, i-am mulțumit pentru tot și am plecat. Și eu care crezusem că…

„Când l-am întrebat pe un locuitor al Mardinului de ce origine este, mi-a răspuns râzând: «Sunt mardinez! Adică, precum păsările cerului!» Și prinse să-mi spună o povestioară ce avea un răspuns foarte sugestiv la întrebarea mea."

Universalia

YUNUS EMRE ȘI MEVLÂNA – DOUĂ LUMINI NESTINSE ALE ANATOLIEI

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Filiala Mangalia a Uniunii Democrate Turce
din România

Dacă aruncăm o privire asupra geografiei spirituale a Anatoliei ca patrie turco-islamică, întâlnim mulți arhitecți spirituali mai mult sau mai puțin cunoscuți. Există însă două nume care nu pot fi considerate decât împreună două voci mistice universale. Astfel, nu este posibil să ne gândim la Mevlâna fără Yunus Emre și la Yunus Emre fără Mevlâna. Uitându-ne la datele nașterii și ale morții, primul punct comun dintre aceste două nume este faptul că sunt contemporane. Ei au trăit așadar în aceeași perioadă, dar în regiuni geografice diferite: **Mevlâna** (1207–1273) și **Yunus Emre** (1240–1320). La moartea lui Mevlâna, Yunus era un tânăr de 33 de ani, deci pot fi priviți ca trăitori ai acelorași vremuri. Cei doi mari poeți sufiți au jucat un rol important în viața religioasă și socială. Dar contemporaneitatea și misticismul nu erau singurele asemănări dintre cei doi poeți. Pe lângă cele două caracteristici, sunt evidențiate apropierea dintre cei doi, cunoașterea personală și retorica asemănătoare. **Mawlānā Jalāl ad-Dīn Muhammad Rūmī**, cunoscut și ca **Mawlānā Jalāl-ad-Dīn Muhammad Balkhī**, a fost unul dintre cei mai cunoscuți mistici persani și islamici, întemeietor al **Ordinului Mevlevi**. Limba maternă a lui Rumi a fost persana. Precum se știe, după arabii Muhyiddin din orașul Konya, regiunea Anatolia, unde persecuția mongolă a făcut ravagii, a început să bată un vânt Mevlâna. Astfel, Konya devine un nou centru de atracție cu respirația Mevlâna, ca oraș al cunoașterii și înțelepciunii. Aici se ridică vocea credinței, iubirii, păcii, frăției. Mai mult, este o voce care nu face discriminări între geografie, rasă, limbă și religie, transformându-se într-un discurs universal. Unul dintre cei care au venit la Konya să urmeze apelul universal al lui Mevlâna a fost **Yunus Emre din Sarıköy**. Konya, având identitatea de a fi un astfel de centru al științei în acea epocă, cu Mevlâna care se afla în oraș în timpul educației sale la medrese (școală religioasă), nu poate fi considerată neștiută de Yunus. Așa că, după educația religioasă va înota în apele erudiției. Era un tânăr de 25-30 de ani, care se alătura consiliului Mevlâna. Astfel, Yunus, care și-a ocupat locul în consiliul lui Mevlâna, a adunat entuziast cunoștințe înalte despre lume din acest generos râu de cultură. În mod evident, Mevlâna are, de asemenea, o mare afecțiune pentru Yunus, aducându-l pe acesta, *„cu privirea sa aparent rea"*, în lumea profundă a sensurilor.

„Mevlâna Hüdavendigâr ne-a privit cu un ochi rău,
Ochiul său malefic este oglinda inimilor noastre."

Aceste versuri descriu încă o dată apropierea Mevlâna – Yunus Emre. Lui Mevlâna i s-a părut insuficient să se spună despre om *„lumea mică"*, preferând în acest sens sintagma *„lumea mare"*. Referindu-se la aspectul fizic al omului, a fost identificat făcând observații cu privire la asemănările care există în lume și atribuindu-le imaginii omului ca fiind de dimensiuni mai reduse. Contrar acestor observații, înțelepții, care dețineau cunoștințe cu referire la adevărul despre om, au sesizat sensul real al *„lumii mari"*, ca fiind, din punct de vedere convențional, omul mic. (*Mesnevi*: *IV/521,2*). În versetele sale, încearcă să dea lumină, printr-un exemplu asemănător, întrebării sale: *„Oul a ieșit din găină sau găina din ou?"* La prima privire, ramurile copacului și fructele sunt originale, dar, în realitate, ramura a fost creată cu mult înainte în fruct. Din acest punct de vedere, fructul văzut ca fiind „născut" din copac, în realitate, vedem fructul ca un potențial de întrupare a copacului (*Mesnevi: IV/524*). Yunus Emre nu este un filosof, nici un profesor cu o educație sistematică și nici erudit în sens filosofic. Yunus Emre este un sufit care folosește înțelepciunea în sens teologic, de cunoștințe despre Dumnezeu, iar arta lui ar trebui să fie luată în considerare în consecință. Yunus Emre este un sfânt legat de Shari'a islamică, a trăit adevărul și ingeniozitatea determinate de sufismul islamic și a ajuns la înțelepciune prin Shari'a. El cunoaște accesul la adevărul celor

nevăzute, care se bazează în totalitate pe inspirație, care nu poate fi învățată în medrese citind și scriind, adică definită și evidentă, ceea ce elimină orice îndoială.

Yunus Emre reprezintă o etapă în istoria culturii și civilizației mondiale, este unul dintre cele mai valoroase elemente de construcție ale culturii turce. Deoarece Yunus Emre nu este sursa de lumină doar a perioadei sale, ci și a timpului nostru și a secolelor viitoare. Scopul lui Yunus Emre este să se asigure că toți oamenii trăiesc în lume prin iubire, atât cu ei înșiși, cât și cu universul. Numele Yunus Emre înseamnă ceva pentru toată lumea care știe și iubește cultura fiecărei perioade. În poeziile sale, cititorii sau ascultătorii din fiecare epocă au găsit ceva care îi va impresiona. Pentru prima dată, Yunus a folosit mai ales limba turcă în poeziile sale. Cu Yunus, limba a devenit mai colorată, plină de viață și potrivită pentru gustul oamenilor. Deși a folosit metoda prozodică în multe dintre poeziile sale, cele mai frumoase și cunoscute poezii ale sale au fost scrise în metru silabic. Astfel, poeziile sale au fost răspândite într-un timp scurt și au ajuns până în zilele noastre. Mevlâna este privit ca un poet al palatului, iar Yunus Emre ca fiind al poporului. Cele două legende ale culturii turcești au fost asemănate cu marii scriitori ruși Tolstoi (Mevlâna) și Dostoievski (Yunus Emre). Mevlâna ajunge la iubirea divină prin gândire, Yunus Emre prin cântec, călătorind prin toată Turcia cu sazul în mână. Mevlâna are o credință alternativă și mai modernă, Yunus Emre înclină spre credința normativă și bigotă. Amândoi urmăresc însă aceeași iubire a divinității și a omului fără granițe. Redau, mai jos, o secvență din întâlnirea celor doi poeți mistici, considerați sfinți.

„Conform unei surse, Yunus Emre s-a dus brusc la Konya să-l viziteze pe Mevlânâ Celâleddin-i Rumi. Această vizită a fost o surpriză completă pentru Mevlânâ și discipolii săi, pe care i-a afectat și pe care și-o vor aminti toată viața. După ce a terminat conversația cu dervișii, un derviș a intrat în grabă în cameră și i-a spus cu emoție că a venit un tânăr de departe și vrea insistent să-l vadă. Mevlânâ i-a permis, zicându-i: «Să poftească!». A intrat un tânăr de statură mijlocie, fără pelerină, fără căciulă, fără barbă și îmbrăcat în haine foarte simple. Mevlânâ Celaleddin a sărit ca o săgeată. Știa această persoană din lumea înțelepților. Acesta era Yunus Emre, cunoscut și ca Aşık Yunus, ca și el un brav, iubitor de drepturi care va marca epoca sa. S-au îmbrățișat cu emoție și dor. Dervișii din cameră nu au putut da un sens acestei primiri sincere, dar nu le-a fost greu să înțeleagă că povara spirituală a mediului a fost intensificată. Apoi, cei doi au înfiripat un dialog liric, religios. Unul spune, celălalt cântă, iar dervișii îi privesc cu admirație. Yunus Emre și Mevlâna Celaleddin-i Rumi s-au așezat unul lângă altul, ca doi frați care s-au dorit. Mevlânâ l-a întrebat: «Te-ai îmbrăcat foarte simplu și foarte frumos. Nu ai niciun veston pe tine, nu ți-e frig?»

Yunus Emre i-a răspuns în versuri:

«Călugăria nu este o încununare cu coroană și robă
Inima care o simte nu are nevoie de robă.»

Mevlana Celâleddin a făcut o mișcare care arată că i-a plăcut. Și a întrebat din nou: «Este foarte adevărat. Ești bine? Ce faci? Cu ce te ocupi?»

Âșık Yunus a răspuns din nou în versuri:

«Numele nostru este nepăsare
Inamicul nostru este ura
Noi nu ținem ură nimănui
Pentru noi, toată lumea este una.

N-am venit să dau în judecată
Misiunea mea este pentru iubire
Casa prieteniei este în inimi
Am venit să-mi fac inimi.»

«Noi, când îi învățam pe derviși Tevhid'i, le-am zis: „Un măr, două oglinzi." Tu ce zici?»

Yunus Emre i-a răspuns:

«Tevhid este întreaga lume
Cel ce știe, o cunoaște
Cine nu o recunoaște
Este propriul său dușman.»

Mevlânâ a dorit ca Yunus Emre să rămână un timp în templu. «Desigur, vom fi foarte bucuroși dacă vei accepta invitația noastră. Și ți-am citi cele șase volume Mesnevî.»

Yunus Emre, îndreptându-se spre ușă, a răspuns pentru prima dată fără versuri:

«Ce mult ați scris! Câtă muncă și efort ați depus! Dacă ar fi fost după mine, aș fi spus atât:

M-am învelit în carne și oase
Și am apărut ca Yunus Emre.»

Yunus Emre a ieșit repede pe ușă și a dispărut din priviri." [1]

Mangalia, 18 octombrie 2019

Mevlâna și derviși dansatori. Sursa: Yasemin.com.

[1] Traducere de **Urfet Șachir**

Yunus Emre. Sursa foto: yunusemre.net.

Bibliografie:

Musa KAVAL, *Yunus Emre ve Mevlâna'nın Eserlerinde İnsan ve Tekâmülü*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2013) 6/2, pp. 101–122.

Mustafa TATCI, *Yunus Emre Divi, C: 1*, Ankara, Turcia, p. 199.

http://web.deu.edu.tr/ilyas/edebiyat/yunusvetasavvuf.htm

https://yunusemresiirleri.com/hayati/yunus-emre-ve-mevlana.html

http://akademik.semazen.net/article_detail.php?id=423

http://yunusemre.net/siirler/58-bana-seni-gerek-seni.html

http://yunusemre.net/siirler/49-asik-kisi.html

Poezii de Yunus Emre traduse din limba turcă de Urfet Șachir

Am nevoie de tine

Iubirea ta mi-a luat eul din mine, am nevoie de tine, de tine
Eu ard pentru ziua de ieri, eu am nevoie de tine, de tine

Nu mă bucur nici de avere, nu-mi compătimesc nici sărăcia
Mă consolează iubirea ta, eu am nevoie de tine, de tine

Îndrăgostiții de iubire ar ucide, ar scufunda în mare
S-ar umple cu iluzii, eu am nevoie de tine, de tine

De-aș bea din vinul iubirii, de-aș cădea pe munte ca Mecnun
Tu ești neliniștea mea de ieri, eu am nevoie de tine, de tine

Sufiștii au nevoie de conversații, artizanii au nevoie de ucenici
Mecnunii au nevoie de Leyle, eu am nevoie de tine, de tine

Dacă m-ar omorî pe mine, să-mi împrăștie cenușa în cer
Să mă cheme pământul într-o clipă, eu am nevoie de tine, de tine

Ce spun ei că raiu-i rai, câteva vile și câteva hurii
Dă-i clipa cui o vrea, eu am nevoie de tine, de tine.

Numele meu este Yunus, pe zi ce trece îmi crește focul
Năzuința mi-e între două lumi, eu am nevoie de tine, de tine.

Mangalia, 18 octombrie 2019

Derviș

Îndrăgostitul

De i-ai întreba de religie, de nație, ce nevoie au îndrăgostiții de religie?
Îndrăgostitul ar fi sfârșit, el nu știe nici de religie, nici de evlavie

Inima și ochii îndrăgostiților rămân încremeniți după iubit
Ei rămân discreți și duc o viață-n rugăciuni

Rugăciunea e pentru a zbura, credința e pentru infern
Unul din doi renunță, ce înseamnă semnul acesta?

Cine-și iubește prietenul, trebuie să meargă alături de el
Toată grija lui va fi prietenul, l-ar elibera de toate sarcinile

Cine, într-o clipă, ar aduce vești despre iubit
Destinatarul n-ar fi Gabriel, așa s-a arătat semnul.

În cele din urmă lumea e a celui ce făcut lumea de apoi
Münker ü Nekir întreabă dacă vor fi abandonate toate dorințele.

Nu e momentul pentru postav, celui ce lasă existența sau inexistența
Nu e momentul pentru practica științifică, nici pentru cântărire și nici pentru pod.

La bazarul acela apocaliptic e grija fiecărui credincios
Yunus, tu și îndrăgostiții să nu vedeți niciodată apocalipsa.

Mangalia, 18 octombrie 2019

Figura Mevlevî cu 1003 semne caligrafice.
Sursa foto: yunusemresiirleri.com.

”Dacă aruncăm o privire asupra geografiei spirituale a Anatoliei ca patrie turco-islamică, întâlnim mulți arhitecți spirituali mai mult sau mai puțin cunoscuți. Există însă două nume care nu pot fi considerate decât împreună două voci mistice universale. Astfel, nu este posibil să ne gândim la Mevlâna fără Yunus Emre și la Yunus Emre fără Mevlâna.”

Echo

Victoria Milescu

Sub steaua câinelui

Tot bântuind din cameră-n cameră
pe scările spiralate
ce duc spre tavane inundate de corpuri cereşti
traversând holuri, săli, coridoare
cu umbre topindu-se în pereţi
încurcându-te în draperii, sonerii, panoplii
agăţându-te de balustradele
cu geamătul lor omenesc
brusc te trezeşti
faţă-n faţă cu însuşi Dumnezeu
el îşi coboară privirea atent
te încurajează cu ochi scăpărători
cere-i orice, acum e momentul
strângi la piept respirând sacadat
magna charta vieţii tale
doar un cuvânt şi
poţi ieşi din anonimat
doar un cuvânt şi
acea faimoasă editură
pe care o cauţi bezmetic prin clădirea sordidă
te-ar face peste noapte celebru
dar Dumnezeu e grăbit
până să te dezmeticeşti a şi zburat pe scări
printre stâlpii hiperboreici
priveşti buimac
în urma norului de pulbere fină
în aerul şampanizat cu mii de steluţe
ce se aprind şi se sparg
împroşcân du-te:
Ce şansă! Ce şansă!...

Bajo la estrella del perro

Después de tanto vagar
por escaleras en espiral,
a techos llenos de cuerpos celestes llevando
vestíbulos, salas, pasillos cruzando,
con sombras en las paredes penetrando,
con cortinajes, timbres y panoplias tropezando,
barandillas con gemidos humanos agarrando,
te encuentras de repente
con el mismo Dios frente por frente,
su mirada escrutándote,
sus chispeantes ojos alentándote...
Es el mejor momento para que algo se le pida,
a tu pecho estrechas, con aliento entrecortado,
la Carta Magna de tu vida,
tan solo una palabra, no un alegato,
y podrás romper el anonimato...
Tan solo una palabra
y la famosa casa editorial
que buscas atolondrado en el predial,
de la noche a la mañana te volvería famoso,
pero Dios es muy presuroso...
mientras el aliento recuperas,
ya se ha ido por las escaleras
y tú te quedas mirando atontado
la nube de fina pólvora
en el aire con miles de estrellitas, champañizado,
que se encienden y estallan,
(no hay quien las alcance)
salpicándote:
¡qué chance!, ¡qué chance!

Ceva lipsește, ceva este în plus

Sunt mică
dar făcută din plămada celor puternici
abia îndrăznesc să fiu
să nu mă lovesc de soare, de nori
de propriul sânge
mereu pe urmele mele
să mai îndrepte câte ceva
abia cutez să mă ridic
să nu dau cu capul de univers
atent la ceea ce gândesc, la ce lucrez
ca un câine la picior
ca un câine pe un mormânt
ca un câine cu o mie de capete
sunt mică
sânge puţin, carne puţină
dar cât univers...

Algo falta, algo sobra

Soy bajita, pero...
de la pasta de los poderosos...
Existir apenas oso,
temiendo chocar si uno sube
hasta el Sol, hasta una nube.
Siempre vuelvo por mis pisadas
para enmendar cosas equivocadas.
Apenas me atrevo levantar
con la cabeza contra el cosmos no chocar.
Atenta a lo que pienso,
a todo lo que empiezo...
Como un perro al pie pegado,
como un perro sobre el sepulcro tumbado,
como un perro de mil cabezas dotado.

Soy bajita, sí, lo confieso,
de poca sangre, de poca carne,
pero también ¡tanto universo!

Traducere în limba spaniolă de Alexandru Calciu

Rudy Roth

Direct

Direct expuse exaltărilor răsăritului,
Umbrele noastre
S-au dizolvat una în cealaltă,
Precum două dâre de culoare
Contopite întâmplător,
În toate semnificațiile
Aceluiași sens cromatic.

Palma de Mallorca, Spania, 26 februarie 2018

Asemenea

Asemenea vânzătorilor de iluzii,
Ne-am proiectat regăsirea
Într-o inerție a neîntâmplării,
Fără să ne gândim că în felul ăsta,
Atunci când vom îmbătrâni,
O vom face nu unul în altul,
Ci fiecare dintre noi
În conturul singurătății celuilalt.

Palma de Mallorca, Spania, 4 noiembrie 2017

Direkt

Direkt den Erhöhungen des Sonnenausgangs ausgesetzt
Unsere Schatten
Lösten sich ineinander auf
Wie zwei Farbstreiffen
Versehentlich zusammen geführt
In alle Bedeutungen
Desselben Farbsinn übergehen.

Ähnlich

Ähnlich den Illuzionverkäufern,
Habe ich mein Wiederfinden
In die Trägheit des Zuffalls entworfen
Ohne daran zu denken, dass es auf diese Weise,
Wenn wir älter werden
Tun wir dass nicht ineinander
Sondern jedem von uns
In der Kontur der Einsamkeit des anderen

Traducere în limba germană de Cornelia Bartels

Dintre

Dintre toate câte-n lume
Se petrec în astă clipă,
Doar secunda neiubirii
Face timpului risipă.

Dintre toate câte-n lume
Se petrec azi pe pământ,
Doar cuvântul tău din mine
Duce lipsă de cuvânt.

Și de asta întreaga lume
N-are altă izbăvire
Decât să-nvelească timpul,
Într-o clipă de iubire.

Aceeași

Azvârle-mi un zâmbet-nainte să pleci
Și leapădă-mi umbra-nvelită în tine,
Ia-ți pașii și-așază-i pe alte poteci
Și reazămă-ți visul de alte destine.

Sau dacă, cumva, mai simți că în noi
Mai arde mocnit a iubirii mirare,
Amână-ți exilul și vino-napoi
Și-nvăluie-mi soarta în visele tale.

Arasından

Dünyanın tüm şeylerinden
Bu anda gerçekleşen
Yalnızça sevmemenin saniyesi
Zamanı israf eden.

Dünyanın tüm şeylerinden
Bugün zeminde gerçekleşen
İçimden sadece senin kelimen
Yoksundur kelimeden.

Bu sebepten tüm dünyaya
Yoktur başka bir kurtarma
Sadece sevginin bir anında
Zamanı sarmalama.

Aynı

Gitmezden önce bana, bir gülümseme at
Senin içine sarmaşan gölgemi de at
Adımlarını alıp diğer patikalara yatıştır
Hayallerini de diğer kaderlere dayandır.

Veya nasılsa içimizde daha hissediyorsan
Aşkın şaşkınlığını için için yanan
Sürgünlüğünü ertele de geri gel
Kaderimi senin hayallerine sar de gel.

Atunci

Atunci când îți vei pierde aderența la visele mele
Adu-ți aminte că eu
Mai port tatuată pe tâmple
Nostalgia acelui Eden,
În care mâinile lui Dumnezeu
Ți-au modelat resemnările
Din coasta mea stângă.

Iar atunci când busola inimii mele
Nu va mai arăta către nordul neliniștilor tale,
Fă-mă să-mi aduc aminte
Că fără semnul păcatului tău,
Sufletul meu n-ar fi avut niciodată
Vocația universului.

De fapt, de fiecare dată,
Când nu-mi mai aparții,
Adu-ți aminte de a unsprezecea poruncă
Care spune că-n rostul său,
Femeia nu trebuie să îmbătrânească
În brațele-n care s-a încărcat de singurătate.

Altădată

Altădată, când visele mele înnoptau în tine
Și tu încă mai știai
Cum să-mi strângi dorul între pleoape,
Țineam trăpașii timpului de zăbală,
Iar copitele lor
N-apucau să lase semne
Pe nisipul uitării.

Azi, când timpul mai stârnește tâlcuri,
Doar în lumea punctelor de suspensie,
M-am întors la vechile mele neliniști
Și la visul ăla din copilărie
Cu un bătrân potcovar
Ce aștepta febril, zi de zi,
Umbra unui călăreț
Sau măcar iluzia unui cal,
Pe drumul prăfuit,
Pe care, odată,
Existase o fierărie.

O zaman

Benim rüyalarıma yapışıklığını kaybettiğinde
Hatırla ki ben,
Allah'ın elleri
Benim sol kaburga kemiğimden
Tevekküllerini şekillendiren
O Cennetin hasretini
Şakak üzerinde dövülmüş yine taşıyorum,

Benim kalbimin pusulası
Endişelerinin kuzeyini göstermediği zaman,
Bana, senin günah işareti olmadan,
Benim ruhum evrensel anıklığı
Asla olamadığını
Hatırama getir.

Aslında, her zaman
Sen benim olmadığında,
Yalnızlıkla yüklendiği kollarında
Kadın, kendi durumunda
Yaşlanmamalıdır söyleyen
O, onbirinci emiri hatırla.

Evvelce

Evvelce, benim rüyalarım senin içinde gecelerken
Sen de, göz kapaklarının arasına benim özlemimi toplamak
Hâlâ biliyordun
Ben, zamanın cins atlarını gemden tutuyordum
Onların toynakları da
Unutuluş kumun üzerinde
İz bırakmak için başlayamıyordular.

Bugün, zaman sadece dağılma noktaların dünyasına
Gizli manaları kışkırtıyorken
Ben, bir zamanlar
Bir atlının gölgesini
Veya en azından bir at yanılsaması
Bir demirhane olduğu
Tozlu yolda
Her gün hararetli bekleyen
Yaşlı bir nalbant ile
Eski endişelerime
Ve çocukluktan o rüyaya döndüm.

Traducere în limba turcă de Urfet Șachir

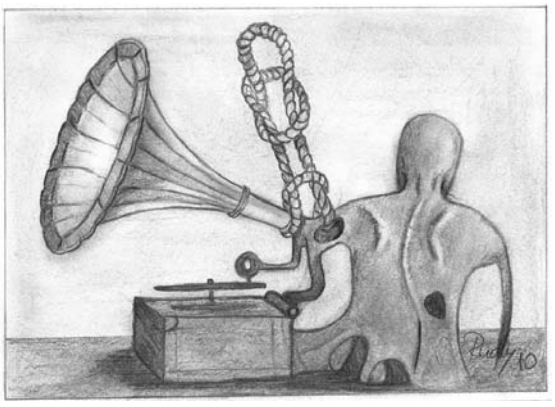

Rudy Roth, *Ecouri înnodate*

Ani Bradea

Buna Vestire

De-atâtea ori am chemat-o,
atât de des i-am strigat numele în pustiu,
că doar o veste ca ea putea rămâne surdă,
venind,
nu primăvara,
ca orice veste bună,
ci în răgazul,
nebănuit de nimeni,
dintre două anotimpuri înghețate.

Ce zgomot,
ce haos,
ce nefirească apariție pe strada mea!
Vremea bucuriei mi-e acum, îngere!
Bulgăre de lumină
izbit în storurile grele,
de mult coborâte peste linia orizontului.

O aud cum se apropie,
grăbită,
prea târziu grăbită,
cum calcă-n goană predici
și smulge jurăminte,
cum râde și-și bate joc
de vechi promisiuni,
cum...
Dar ce folos?
Odaia,
cu ferestrele vopsite negru de foștii chiriași,
nu o mai poate primi!

L'Annunciazione

Così tante volte l'ho evocata
così spesso ho gridato il suo nome nel deserto,
che solo una simile notizia poteva rimanere sorda,
arrivando,
non nella primavera,
come ogni buona notizia,
ma nella tregua,
da nessuno immaginata,
tra due stagioni di gelo.

Che rumore,
che caos,
che innaturale apparizione sulla mia via!
Angelo, mi è il tempo della gioia, ora!
Palla di luce
sbattuta contro le pesanti persiane,
da tanto tempo scese sull' orizzonte.

La sento come si avvicina,
affrettata,
troppo tardi affrettata,
come calpesta di corsa sermoni
e strappa giuramenti
come ride e si prende gioco
delle vecchie promesse,
come...
Ma a cosa serve?
La stanza,
con le finestre dipinte di nero dai precedenti inquilini,
non la potrà più accogliere!

Nimic și un sfert

Se scurg trandafiri din oglindă
– ceară lumânărilor de veghe –
doar cincisprezece minute peste momentul facerii,
e încă devreme!
Trebuie să-mi țin trează inima,
deja obosită să se mai zbată,
coastele fragile nu-s gratii de ajuns.

Am isprăvit de semănat tristețile cele mai alese,
așa cum nicăieri în lume nu se mai află,
păstrate în buzunarul cusut pe dinăuntru
înainte de izgonire.

În cătunul mort,
unde crucile se țineau în case
(abia mai târziu, pe rând,
au suit dealul),
grădinarul durerii mi se spunea,
și eram privită,
încă de atunci,
cu o milă sticloasă,
ce mi se scurgea pe obraji,
maculându-mă.

Niente ed un quarto

Si sciolgono rose dallo specchio
– cera delle candele da veglia –
solo quindici minuti dopo la Creazione,
è presto ancora!
Il cuore me lo devo tenere sveglio,
già stanco di sbattersi
le fragili costole non sono sbarre da raggiungere.

Ho messo fine alla semina delle più nobili tristezze,
come da nessuna parte al mondo non si trovano più,
custodite nella tasca all'interno cucita,
prima dell'esilio.

Nel piccolo borgo senza vita,
dove le croci stavano dentro alle case
(appena più tardi, una alla volta,
si sono arrampicate sulla collina),
venivo chiamato il giardiniere del dolore,
è già da allora,
ero guardata,
con vitrea pietà,
che sulle guance mi collava,
macchiandomi.

Șopteau apoi, ca pentru ei:
păcat de ea, are să fie frumoasă!

Nu știa nimeni
că uneori,
noaptea,
din plop cobora un înger
și-mi dădea să beau.

Semințele așa le-am păstrat
vii în cătunul mort!

Poi, come per loro sussurravano:
Peccato, perchè sarà proprio bella!

Nessuno sapeva
che a volte,
di notte,
dal pioppo un angelo scendeva
e mi dava da bere.

I semi, cosi' li ho conservati
vivi nel piccolo borgo morto!

Traducere în limba italiană de Claudia Albu-Gelli

George Grigore

Cât de ciudat!...

Cât de ciudat este
Să fim îndrăgostiți
Fără să vedem
Fără să auzim
Fără să vorbim
Cât de ciudat este
Să vedem
Să auzim
Să vorbim
Fără să fim îndrăgostiți

Layaab badanaa!...

Layaab badanaa
inaan isjeclaanno
Innagoon is arag
Innagoon is maqal
Innagoon wada hadlin
Layaab badanaa
In aan aragno
Inaan ismaqallo
Inaan wada hadallo
Innagoo aan isjeclayn

Traducere în limba somali de Abdurrahman Artan

Sergiu Botezatu

Revelație

Când o frunză cade,
Cade o veșnicie
Pe pleoapa întunericului divin...
Cade ca să nască
Primăvară
Și lumină...

2012

Noi

Noi cei dintr-un vis
Și cei din tăcere,
Noi cei dintr-o șoaptă,
Noi cei dintr-un gând,
Noi cei dintr-o faptă,
Noi cei din durere,
Noi cei din lumină,
Noi cei ce nu plâng,
Noi cei din credință,
Noi cei din voință,
Noi cei ce-am învins,
Noi cei dintr-un vis.

2013

Révélation

Lorsqu'une feuille tombe,
C'est une éternité qui tombe
Sur la paupière des ténèbres divines...
Elle tombe afin de mettre au monde
Les printemps
Et la lumière...

Nous

Nous, ceux d'un rêve
Et ceux du silence,
Nous, ceux d'un murmure,
Nous, ceux d'une pensée,
Nous, ceux d'une action,
Nous, ceux de la douleur,
Nous, ceux de la lumière,
Nous, ceux qui ne pleurons pas,
Nous, ceux de la foi,
Nous, ceux de la volonté,
Nous, ceux qui avons vaincu,
Nous, ceux d'un rêve.

Traducere în limba franceză de Christian Tămaș
Din volumul *À un pas de soi (La un pas de sine)*,
Iași, Editura Ars Longa, colecția „Perseide", 2019

Ionuţ Caragea

Refuz să dorm

refuz să dorm
refuz să mă predau
visului
mă întorc cu fața spre lume
și din cenușa amintirilor
dau naștere unui poem
o pasăre gângurind
la ferestrele inimilor
cu obloanele trase

refuz să dorm
plutesc pe propria expirație
până la buzele unei
iubiri amuțite
și fac cuib de vrăji șoptite
pentru suflete amare

refuz să dorm
stau înlănțuit
de stânca nopții
răsărită din lacrima întunericului
și-mi hrănesc poemul
cu propriul meu ficat
pentru a da de veste oamenilor
că speranța încă n-a murit

refuz să dorm
și rănile mele adânci
sângerează fluvii
de nemărginire

refuz să dorm
stau cu gura întredeschisă
și mi se revarsă sufletul în cascade
semăn pe câmpiile Căii Lactee
flori și spice de lumină

refuz să dorm
îmi plimb palma
prin părul despletit
al unei comete
ia-mă cu tine, iubește-mă
fericește-mă
du-mă la marginea universului
să-mi cunosc creatorul
fiindcă și el
refuză să doarmă

își oferă sufletul
necontenit

Je refuse de dormir

Je refuse de dormir
je refuse de me rendre
au rêve
je me retourne face au monde
et avec les cendres de souvenirs
je crée un poème
un oiseau roucoulant
sous les fenêtres des cœurs
aux volets fermés

je refuse de dormir
je flotte sur ma propre respiration
jusqu'aux lèvres d'un
amour resté sans voix
et j'érige un nid de sortilèges murmurés
pour des âmes amères

je refuse de dormir
je reste enchaîné
au rocher de la nuit
jailli de la larme de l'obscurité
et je nourris mon poème
de mon propre foie
pour révéler aux humains
que l'espoir n'est pas encore mort

je refuse de dormir
et mes blessures profondes
saignent des fleuves
de l'infini

je refuse de dormir
je reste la bouche entrouverte
et mon âme se déverse en cascades
je sème sur les champs de la Voie Lactée
des fleurs et des épis de lumière

je refuse de dormir
je promène ma main
dans les cheveux dénoués
d'une comète
emmène-moi avec toi, aime-moi
rends-moi heureux
emmène-moi au bord de l'univers
que je connaisse mon créateur
car lui aussi
refuse de dormir

il offre son âme
sans relâche

Din vol. ***Iubirea mea abisală*****, Iași, Editura Fides, col. „Eidos", 2019**

Traducere în limba franceză de Amalia Achard
Din volumul ***Mon amour abyssal*****, Éditions Stellamaris, Brest, Franţa, 2018**

Daniela Şontică

Femeia cu palma oglindă

Femeia cu palma oglindă
stă vara pe treptele unei patiserii centrale din București,
se uită la linia vieții și trage de colțul gurii în jos, în sus,
vede o întâmplare frumoasă, zâmbește,
cu ochiul stâng face semnul ei special,
în miezul zilei își scoate păianjenii din ochiul drept,
îi așază în tabachera de aramă,
îi va dărui vecinei, are o fetiță dulce care merită un cadou,
întinde o cută a obrazului ca pe cearșaful ei din casa
cu mulți copii,
bărbatul i-a plecat demult,
de asta are ea părul oțelit,
îl mângâie cu un capac de bere,
trebuie să se facă frumoasă măcar pentru câinele Ringo,
trebuie să mai adune și niște bani în cutia de plastic,
dar nu asta contează acum,
în palma oglindă vede animalele
care îi traversează fruntea,
sunt noi,
„cu ce ocazie pe la mine?" –
dar ele nu răspund, au drumul lor precis,
intră în creier,
îi amintesc că nu are pe nimeni
sau că e rudă cu tot orașul,
cu pământul întreg,
fericiți cei ce plâng.

Și-a amintit: asta caută în palmă,
locul pe unde curgeau altădată florile,
lacrimile, cum le spune de când nu mai vin
la întâlnire,
și doar s-a îmbrăcat frumușel astăzi,
s-a pieptănat,
e pregătită de-a binelea,
pândește venirea lor,
dar au plecat cu toții –
unii la cimitir, alții numai în Spania.

În exil

De când trăiește singur
pe insula jumătate pustie,
jumătate cu animale fioroase,
a învățat să facă pâine,
iar pentru momentele mai proaste
un fel de vin din strugurii de lângă plajă.
Norocul îi stă în amintirile tari.
A ridicat din ele un zid
și nu se descurajează când de dincolo
se aud răgete.
Își petrece zilele
punând în atele oasele fracturate ale păsărilor,
iar când pescuiește cu mâinile goale în lagună
pare el singur un pateric întreg,
uitat de starețul care l-a trimis acolo.

Încă puțin și va merge pe apă.

La femme aux mains-miroirs

La femme aux mains-miroirs
se repose en été sur les marches d'une boulangerie de Bucarest,
et regarde sa ligne de vie sourire bas sourire haut,
elle voit quelque chose de beau, elle sourit
elle cligne de son œil gauche spécial,
elle tire au milieu de la journée les arraignées de son śil droit,
elle les met dans sa tabatière en bronze,
elle les donnera à sa voisine
qui a une petite fille douce qui mérite un cadeau,
elle déroule un rid de sa joue tel un drap
dans sa maison à maintes enfants,
son homme l'a quittée il y a belle lurette,
aussi a-t-elle les cheveux en acier,
elle les peigne à l'aventure
qu'elle soit belle au moins pour son chien Ringo
et dans sa main-miroir elle voit les animaux
qui traversent son front,
ils sont nouveaux ces animaux
„qu'est-ce que vous faites chez moi" –
ils ne lui répondent pas, ils ne dérogent pas de leur trajet,
ils pénètrent dans son cerveau
et lui rappellent qu'elle est seule
ou bien qu'elle est l'amie de toute une ville,
de toute la terre,
heureux ceux qui pleurent.

Et elle se souvient: elle cherche dans sa main
la contrée où jadis les fleures fluaient
et les larmes comme on appelle les fleures
depuis qu'elles ne se rendent plus
au rendez-vous,
elle s'est vêtue en habit de fête aujourd'hui,
elle a peigné ses cheveux,
elle est prête,
elle guette leur arrivée
sauf que tous sont partis –
certains au cimetière, d'autres en Espagne.

En exil

Depuis qu'il vit seul
sur l'île vide mais tant aimée par les bêtes,
il a appris à faire du pain
et pour les mauvais moments
une sorte de vin des raisins de la plage.
Sa chance repose sur ses souvenirs forts.
Il les a obligés à s'ériger en mur,
il ne se décourage pas lorsque de l'autre côté
des cris rauques le menacent.
Il passe ses jours
à éclisser les os fracturés des oiseaux
et quand il pêche dans la lagune
il semble à lui seul l'homme des apophtègmes du désert
l'homme oublié à jamais.

Encore un peu et il marchera sur les eaux.

Traducere în limba franceză de Claudiu Soare
Din volumul *Privilèges de femme de lune*,
București, Editura Vinea, 2015

Ioana Greceanu

Aș putea înălța un oraș cosmopolit

Aș putea înălța un oraș cosmopolit, o Londră, un Turn Babel
cu toate vocile sufletului meu
voci ieșite din orizontul corpului
spre orizonturi mai largi, vibrații
ale pielii sufletului spre pielea comună
nici șoaptă, ca înăuntru
nici ceva aducând a strigăt de biruință
al realului
Se aude din întâmplare
o voce
din adâncul domiciliu necunoscut al vocilor
acum te aud de foarte aproape de sub unghii
limbă arhaică a singurătății antropofage
pretutindeni și oriîncotro în largul duratei
al timpului liber neconstrâns de vreun ceas al minții
Un murmur în sânge la început apoi,
intempestivă, impetuoasă vocea dragostei
arzătoare în ochi, dogorâtoare în viscere
indefinită, vicioasă aproape în misterioase atingeri
noaptea, trupul mângâiat de spuma tuturor mărilor

Alteori (de prea multe ori) țâșnind, țiuind
limba durerii – universala, bătrâna limbă – mânie
teribilă a zeilor
și vechea, dar nouă mereu, cea a vinei
a alungării din rai – întoarcerea feței în aură –
sumbrul, sadicul Nu, goliciunea, umilința
rușinea de propria ta umilință
de parcă ai fi un lepros

limba cruzimii în tot și în toate

Acea oră a tuturor vocilor, incompatibile, discordante, atroce
furia și cruzimea lor întoarse spre ele înzecit
mari prăbușiri de voci în ele însele, nevrotice
febra gurii lor inconștiente
răcoritoarea febră a țipătului
ghemuirea peste cuțitul din suflet
ora vocilor incendiate în creier, o roată înflăcărată
un vârtej fierbinte (ah, capul în palme, prea amplu).
Stăpâni sălbatici ai vocilor, spuneți-mi
cât m-ați ucis în ora aceea a tuturor crimelor?
spuneți-mi, ce ați făcut cu cadavrul din mine?
Imperceptibile, difuze vibrații în corzile vocilor amnezice
de parcă acum aș fi altul
și doar în lumina firavă a unei vieți care a fost

Voci care dorm (între Scylla și Caribda)
navigatori obosiți
ce ignoră primejdia care pândește din stânci
voci cu trei capete care păzesc intrările adânci
chepengurile negre
care ies precum șerpii din culcușurile anotimpului rece
cele de anul trecut, crezute moarte

Voci care împietresc, voci-labirint
din care nu vei mai ieși niciodată
voci-ancore, fixându-te bine de vreo amintire,
în marea uitării
voci înnegrite de imensa imensitate neagră a tăcerii
dinainte și de dincolo de orice limbă
voci ale spaimei
de trecut (ah, vocea coșmarului, galbenă)

Mund ta ngrej një qytet kosmopolit

Mund ta ngrej një qytet kosmopolit, një Londër, një Turn Babel
me të gjitha zërat e shpirtit tim
zëra të dala nga horizonti i trupit
drejt horizonteve më të gjera, vibracione
të lëkurës së shpirtit kah lëkura e përbashkët
as pëshpëritje si brenda
as diçka që sjell kushtrim të fitores
të reales
dëgjohet rastësisht një zë
nga thellësia strofull e panjohur e zërave
tani të dëgjoj fort pranë nën thonj
gjuha arkaike e vetmisë antropofage
gjithandej e gjithëkëndej në gjerësinë e zgjatjes
së kohës së lirë, e pangrehur nga ndonjë çast i mëndjes
Një murmurimë e gjakut fillimisht
pastaj, përshtypja e domosdoshme, zëri i dashurisë
përvëlimtare në sy, zhurritëse në rropullitë
e padefinuara, me huje pranë prekjeve të mistershme
nata, trupi i përkëdhelur nga shkuma e krejt detrave
tjetërherë (nga për tepër herë) duke shpërthyer, duke ciatur
gjuha e dhembjes-universale, gjuha plakë –
mëri e tmerrshme e hyjnive
dhe e vjetra, por e re gjithmonë, ajo e fajit
e dëbimit në parajsë – shndërrimi i fytyrës në prarim –
mrrolja, sadikja Jo, lakuriqësia, mëshira
turpi nga përulja jote
Thuajse je një i leprosur.

Gjuha e mizorisë në çdo gjë e çdokund
Ajo orë e të gjitha zërave, të papajtueshme, çakorduese,
furia dhe egërsia e tyre të kthyera drejt tyre ngadalë
shembje të mëdha zërash në vetvete, neurotike
ethet e gojërave të tyre të pavetëdijshme
ethet freskuese të klithjes
pështjellja përreth thikës së shpirtit
ora e zërave të ndezura në tru, një rrotë e përflakur
një vorbull e nxehtë (ah, koka në shuplakë, gjerësi e madhe).
sundues të egër të zërave, më thuani
sa më keni vrarë në atë çast të të gjitha krimeve?
më thuani ç'keni bërë me kufomën time?
të pakapshme, dridhje të shpërndara në kordhat e zërave
amneziake
thuajse tani jam tjetri
dhe vetëm në dritën e brishtë të një jete që ka qenë.

Zëra që dremisin (ndërmjet Skiles dhe Karibdes)
lundres të lodhur që injorojnë rrezikun që përgjon në shkrepa
zëra me tre kokë që u bëjnë roje hyrjeve të thella
qepenet e zeza
që dalin porsi gjarpërinjtë nga strofullat e stinëve të ftohta
ato të vitit të shkuar, duke i menduar të vdekura
zëra që gurëzohen, zëra-labirinth
nga i cili nuk do të dalish kurrë
zëra të ankoruar, ngjitu mirë për ndonjë kujtim, në detin e
harresës
zëra të nxira nga madhështia e hatashme e zezë e heshtjes
përpara dhe tejmatanë çdo gjuhe
zëra të llahtarit
nga e shkuara (ah, zëri i verdhë i ankthit)
të ardhshëm, një katil i një prezenti të vrarë para kohe –
një gojë dhe ajo e mavijosur dhe memece
duke dalë nga një grykë e gulçuar
zëra që të shesin mbi një pështpëritje dinake

de viitor, un călău al unui prezent ucis prea curând –
o limbă și ea, învinețită și mută
ieșind dintr-un gâtlej sugrumat
voci care te vând pe o șoaptă vicleană
care negociază sentimente inexistente
care vorbesc în pustiu
care nu mai vorbesc cu vocea ta de mult
voci ca niște săgeți otrăvite
amestecate, încrucișate între voi, artificiale
clonate (căci voi stăpâniți știința înaltă a substituirii)
arhetipale, mistice, stridente, armonioase
(căci voi stăpâniți arta înaltă a muzicii interioare)
prezente, trecute și viitoare
voi toate, ca una singură, pură
când sufletul este foarte aproape de moarte

Voci îndeplinind un destin

Simt în voi viața mea care se transformă
viața mea în declin, moartea mea în urcare
vă simt în sâmburele meu de umanitate
în alteritatea mea obscură
în gândurile mele intersectate ca o rețea complicată
în nodurile sentimentelor mele
pe care de mult am încetat să încerc să le dezleg
voi îmi împingeți viața înainte
când oasele mele obosite se încrucișează a moarte
voi mă imaginați cum voi fi peste un an
peste zece ani (când poate nici nu voi mai fi
decât în imaginația voastră)
Voi, voci imaginative
crucificați-mă în poemul acesta
până voi ajunge să-l simt
ca pe un spasm al inimii mele
ca pe o inimă a tuturor vocilor
pulsând cu durere și voluptate
până și-n moarte

Pyongyang
noiembrie, 2002

që negociojnë sentimente inekzistente
që flasin në shkretëtirë
që s'flasin me zërin tënd kaherë
zëra si do shigjeta helmuese
të përzjera, të kryqëzuara mes jush, artificiale
të klonuara (ngase ju e zotëroni shkencën e lartë të nënshtrimit)
arkietipal, mistik, të gërvishtur, harmonike
(ngase ju e zotëroni artin e lartë të muzikës së brendshme)
prezente, e shkuar dhe e ardhshme
ju të gjitha, si një e vetme, puro
kur shpirti gjendet fort afër vdejkes.
Zëra duke epërmbushur një fat.
Ndjej në ju jetën time që transformohet
jeta ime në zbritje, vdekja ime në ngjitje
ju ndjej në bërthamën time të humanitetit
në tjetërsimin tim të terratisur
në mendimet e mia të kryqëzuara si një rrjet i komplikuar
në nyjet e ndjenjave të mia
që kaherë kam vendosur t'i zgjidh
ju ma shtyni jetën përpara
kur eshtrat e mia të lodhura kryqëzohen për vdekje
ju më përfytyroni se si do të jem pas disa vitesh
pas dhjetë vitesh (kur ndoshta as që do të jem
veçse në përfytyrimin tuaj)
ju, zëra të imagjinuar,
më kryqëzoni në këtë poemë
derisa do të arrij ta ndjej
si një ngërç i zemrës sime
si një zemër e të gjitha zërave
duke pulsuar me dhembje dhe epsh
madje dhe deri në vdekje.

Pyonguang
nëntor, 2002

Traducere în limba albaneză de Baki Ymeri
Din volumul *Rekviem për njeriun prej kubi/Recviem pentru omul din cub*, Iași, Editura Junimea, 2011

Cornelia Bartels

Cine?

cine ne ia nouă
pâinea de pe masă?
cine face din grădina noastră
liniștite și reci cimitire?
cine înroșește cu ură
încă albastrul cer?
cine putrezește cu vântul
încă verzile poame?
și
cine ne ia nouă
înțelesul întrebărilor
pe care zilnic ni le punem?

Wer Nimmt?

wer nimmt uns
das Brot vom Tisch?
wer macht aus unseren Gärten
stille kühle Friedhöfe?
wer rötet mit Haß
noch den blauen Himmel?
wer verfault mit Wind
noch grünen Obst?
und
wer nimmt uns
den Sinn des Fragens
die wir uns täglich stellen?

Traducerea în limba germană aparține autoarei

Echo

Christian Tămaș

Cavalerul negru
fragment de roman

– Ce-aș putea să vă spun, doctore?, zise tînăra femeie, așezîndu-se confortabil în fotoliul de piele, ce-i fusese oferit cu o extremă politețe. Totul a început din ziua aceea, sau așa, cel puțin, cred eu. Mă plimbam cu prietena mea pe cheiul buchiniștilor. Era o dimineață însorită, iar catedrala se oglindea superb în apele transparente ale Senei. Atmosfera din jur îmi desfăcea parcă sufletul în mii de particule primordiale, care se răspîndeau în univers. Cît de bine îl înțelegeam în clipele acelea pe Manet…

Medicul asculta cu luare-aminte, în ciuda aparenței de distracție, care i se răsfrîngea pe chip. Femeia continuă…

– Jeanne întîrziase, ca de obicei. De fapt, știa că îmi place s-o aștept, clipele acelea însemnînd mult mai mult pentru mine, decît prezența ei propriu-zisă. Întotdeauna procedam așa, după o muncă îndrăcită de cîteva luni, care mă întrebuința la maximum. Plimbările noastre pe cheiurile Senei mă ajutau să-mi „încarc acumulatorii" pentru o nouă carte. În noaptea aceea tocmai pusesem punct unui subiect, care mă fascinase timp de șase luni de zile.

– Ce anume?, întrebă doctorul, jucîndu-se neglijent cu tocul de ochelari, în timp ce o ațintea cu privirea pe interlocutoarea sa. Dacă nu e un secret profesional, firește…

– Nu e secret, zîmbi tînăra femeie, cartea se va publica anul acesta… E vorba de Gilles de Rais, de viața sa chinuită și magnifică în același timp, de personalitatea sa diabolică, de un demonism atingînd divinul…

Doctorul privea cu atenție figura aceea transfigurată brusc, pradă, parcă, unei exaltări sufletești neobișnuite.

– Gilles de Rais?, întrebă el, nedumerit.

– Da, Gilles de Rais, mare senior breton, de fapt adevăratul Barbă Albastră, cel care a inspirat de-a lungul timpului o mulțime de scrieri de prost gust…

– Dar mi se pare că și Perrault… încercă doctorul să deschidă gura.

– O prostie, ca multe altele, povestea lui Barbă Albastră, omorîtorul de soții. Ca să ucizi șapte femei, e destul să fii ucigaș…

– Sau obsedat sexual, întrerupse medicul foarte serios…

– Sau obsedat, n-are a face, continuă cu aceeași fervoare tînăra femeie, însă Gilles a fost mult mai mult decît asta. Gilles de Rais a fost un iluminat al esenței umane, care a

Le Chevalier noir
fragment de roman

– Que pourrais-je vous dire, docteur?, commença la jeune femme tout en s'asseyant confortablement dans le fauteuil en cuir, que Jean de Gryse venait de lui offrir très poliment. Tout a dû commencer ce jour-là, c'est ce que je pense enfin. Je longeais le quai Conti en attendant Jeanne. La matinée était bien ensoleillée et la cathédrale trouvait un superbe miroir dans les ondes transparentes de la Seine. Et cette atmosphère qui m'enveloppait semblait décomposer mon âme dans des milliers de particules primordiales qui se parsemaient dans tout l'univers. C'était dans des moments pareils que j'arrivais à comprendre Manet.

Le docteur était tout ouïe à sa patiente, bien qu'une apparente distraction se reflétât sur son visage. Alors la femme reprit…

– Comme d'habitude, mon amie est arrivée en retard. En effet, elle savait bien que je prenais du plaisir à l'attendre et que ces moments-là valaient pour moi toute sa présence. C'était toujours comme ça après des mois et des mois de travail endiablé qui me lessivait. Et nos promenades sur les quais de la Seine m'aidaient à «recharger mes piles» pour un nouveau livre. C'est que je venais de clore, au cours de la nuit précédente, un sujet qui m'avait fasciné durant six mois.

– C'était quoi, au juste?, fit le docteur tout en jouant d'un air négligeant avec l'étui de ses lunettes, tandis que son regard ne cessait de dévisager son interlocutrice. Évidemment, s'il ne s'agit pas d'un secret professionnel…

– Rien de secret là-dedans, dit la jeune femme en souriant, le livre paraîtra dans le courant de l'année… Il s'agit de Gilles de Rais, de sa vie si tourmentée et magnifique à la fois, de sa personnalité diabolique, où le démoniaque touche de si près au divin…

Le docteur se mit à regarder encore plus attentivement ce visage brusquement transfiguré, qui semblait être en proie à une exaltation peu commune.

– Gilles de Rais?, demanda-t-il, un peu étonné.

– Oui, Gilles de Rais, le grand seigneur breton, le vrai Barbe Bleue, celui qui a inspiré au cours des siècles d'innombrables récits de mauvais goût.

– Il me semble que Perrault lui-même… essaya d'enchaîner le docteur.

– Une stupidité parmi d'autres, cette histoire du Barbe

încercat să distrugă răul din sine, pe care îl vedea oglindit în sufletele semenilor săi... Tînăra femeie se ridicase de pe fotoliul îmbrăcat în piele, pledînd cu ochii strălucitori cauza marelui „purificator" al omenirii.

– Sînteți căsătorită?, întrebă doctorul, sărind fără legătură de la una la alta.

– Nu, răspunse tînăra... de ce?

– Vă așteptați prietena pe cheiul buchiniștilor, probabil lîngă Pont-Neuf, nu-i așa?... Ce-a fost mai departe?

– Ah, da... zise tînăra femeie, încercînd parcă să se adune și să revină la fapte... Da, eram pe chei și o așteptam pe Jeanne.

– A venit pînă la urmă?, întrebă din nou doctorul.

– Da, a venit. Ne-am salutat și apoi am început să tăcem împreună. Ne-am plimbat pe chei, privind distrate la cărțile și cartoanele vetuste, încărcate de aroma istoriei. Ne-am plimbat poate o oră, nu mai țin minte, pînă cînd, dintr-o dată, ne-am trezit în fața unui tablou sau, mai curînd, a unei pînze, căci nu avea ramă, pînză care m-a atras ca un magnet irezistibil. M-am oprit locului și am început să privesc fascinată. Jeanne s-a oprit și ea, mi-a spus ceva, dar nu am auzit ce. Pe lume nu mai exista altceva, decît tabloul acela scorojit și înnegrit de vreme, în ciuda eforturilor făcute pentru a i se împrospăta culoarea.

– Ce înfățișa tabloul?, întrebă medicul, scoțînd o țigară din tabachera de os, aruncată neglijent pe birou.

– Un castel înalt, puternic, sumbru, gen fortăreață din secolele XIV–XV, cunoașteți, fără îndoială, urmă tînăra femeie.

Medicul încuviință din cap.

– Un castel a cărui înfățișare m-a izbit în toate detaliile, pe care i le-am surprins dintr-o singură privire. Aveam impresia că acel castel face parte din mine. Mi se părea că era ceva al meu, pe care-l părăsisem de mult și care mă chema, peste veacuri, să mă întorc.

– Senzația unui déjà-vu, nu-i așa?, întrebă doctorul.

– Nu, doctore, nu... Senzația pe care o încercam era cea pe care cred că o încearcă oricine, care, după o lungă absență, se întoarce în casa lui demult părăsită, dar, în nici un caz, uitată.

– Continuați, zise doctorul.

– Castelul era enorm, dar și mai enormă mi se părea poarta cea mare, boltită, cu podul mobil lăsat peste un șanț lat, cu apă verzuie. De fapt, poarta castelului mi se părea atît de uriașă, încît restul nu mai avea nici o importanță. În poartă, pe podul lăsat, se afla un bărbat. Înalt, puternic, acoperit de plăcile unei armuri negre ca de carapacea unui animal preistoric, cavalerul acela negru purta pe cap o cască împodobită cu un panaș, tot negru și el, deosebit de bogat. Bărbatul avea viziera ridicată. Trăsăturile feței îi erau șterse pe jumătate de trecerea

Bleue tueur de ses propres femmes... Pour tuer six épouses, il suffit bien d'être tueur...

– Ou bien obsédé sexuel, lui coupa le docteur la parole d'un air très sérieux...

– Ou bien obsédé, qu'importe, reprit la jeune femme avec la même ferveur, mais Gilles de Rais a été bien plus que ça. Gilles de Rais a été un illuminé de l'essence humaine qui a tenté de détruire le mal qui l'habitait et dont il voyait les reflets sur les visages de ses semblables...

La jeune femme s'était redressée de son fauteuil en cuir. Ses yeux scintillaient en défendant la cause du grand «purificateur» du monde.

– Êtes-vous mariée?, demanda le docteur en sautant du coq-à-l'âne.

– Non, répondit-elle... mais pourquoi?

– Vous attendiez donc votre amie sur le quai de Conti, vraisemblablement tout près du Pont Neuf, c'est bien ça... Que s'est-il passé ensuite?

– Ah oui, fit la jeune femme, comme si elle tentait de rassembler toutes ses forces pour revenir aux faits...Oui, j'étais sur ce quai-là et j'attendais Jeanne.

– Et elle est arrivée... reprit le docteur.

– Oui, elle est arrivée. Nous nous sommes dit bonjour et nous avons commencé à nous taire ensemble. Nous avons longé tout le quai et nous avons continué sur celui des Grands-Augustins, en regardant distraitement les livres et les cartons vétustes qui respiraient l'arôme des temps anciens. Cela a duré une heure, peut-être, je ne m'en souviens plus. Tout à coup je l'ai vu. C'était un tableau ou plutôt une toile, car il n'y avait pas d'encadrement, et cette toile-là m'a attirée avec la force d'un aimant. Je suis restée clouée devant elle à la regarder toute fascinée. Jeanne m'a dit quelque chose mais je n'ai rien entendu. A cet instant-là, tout le monde se réduisait à cette vieille toile écaillée et noircie par le temps, malgré quelques efforts bien évidents pour la rafraîchir...

– Que représentait le tableau?, demanda le docteur en sortant une cigarette de sa tabatière en os jetée négligemment sur son bureau.

– Un gros château imposant et sombre, genre château fort du XVe, vous devez bien connaître ça.

Le médecin l'approuva d'un mouvement de la tête.

– Un château qui m'a surpris par tous ses détails, que j'ai d'ailleurs saisi d'un seul regard. Il me semblait que ce château était une partie de moi-même, qu'il m'appartenait, que je l'avais quitté depuis longtemps et qu'il m'appelait, au-delà des siècles passés, pour y revenir.

– C'était cette sensation de déjà-vu, n'est-ce pas?

– Non, docteur, pas du tout... Ce que j'éprouvais, moi, c'était

timpului, dar ce m-a frapat au fost ochii lui adînci și întunecați, care mă străbăteau ca sabia lungă și ascuțită, cu două tăișuri, pe care o ținea în mînă. Și nu numai atît, zise femeia, transpusă, pradă unei emoții nestăpînite. Gura, gura lui, doctore, mărginită de două buze cărnoase și roșii, răsfrînte, lăsînd să i se vadă dinții neregulați și ascuțiți ca ai unui lup tînăr, gura aceea m-a zguduit. Parcă era un hău care mă absorbea, fascinîndu-mă totodată și căruia nu eram în stare să-i rezist. Și nu numai. Făptura aceea împlătoșată mă privea pe mine, doctore, cu o privire fixă, dar plină de viață. Mă cunoștea și îl cunoșteam, îl simțeam aproape. Bărbatul acela puternic nu-mi era străin. Am simțit asta și o bucurie imensă mi-a cuprins sufletul. O bucurie imensă, dar și o groază nemăsurată. Cavalerul negru trîntise la pămînt o femeie frumoasă, despletită, care își ridica ochii spre el, cerîndu-i îndurare… Cavalerul ținea sabia ridicată, pregătindu-se să lovească. Și pe femeie o cunoșteam, ciudat, nu-i așa?, și mă înnebunea gîndul că el ar putea s-o lovească și s-o ucidă. Simțeam în mine o durere organică spintecîndu-mi trupul. Parcă eu eram femeia aceea, da, mă regăseam în femeia din tablou ca într-o oglindă…

Femeia se opri, trăgîndu-și sufletul. Faptele sau, mai bine-zis, impresiile dezvăluite o istoviseră. Se lăsă să cadă din nou în fotoliul din care se ridicase pentru a treia oară.

Notă. *Ortografia (î, sînteți) este opțiunea autorului.*

Romanul a apărut la Editura Junimea, Iași, în 1992.

ce sentiment qui s'empare de tout un chacun qui, après une longue absence, revient voir la maison qu'il a quittée depuis longtemps sans l'avoir oubliée pour autant.

– Continuez, s'il vous plaît…

– Le château était immense, mais ce qui me semblait vraiment énorme, c'était son grand portail voûté, avec son pont-levis qui s'abaissait au dessus d'un large fossé rempli d'eau verdâtre. En effet, le portail me semblait à tel point gigantesque que tout le reste était sans importance. Sur le pont-levis il y avait un homme. Grand et fort, recouvert par les écailles de son armure tel un animal préhistorique protégé par sa carapace, ce chevalier noir avait sur sa tête un heaume à panache, toujours noir, et particulièrement dru. La visière était levée. Le temps avait presque effacé les traits de son visage mais ses yeux profonds et ténébreux m'ont frappé à l'instant, ils me transperçaient telle la lame de l'épée bâtarde, bien aiguisée, qu'il tenait à la main. Mais ce n'est pas tout, docteur, dit la femme toute en proie à une émotion qu'elle ne pouvait plus contrôler. Sa bouche, avec ses lèvres rouges et charnues, rabattues comme pour laisser voir ses dents irrégulières et acérées, des dents de jeune loup, c'est bien cette bouche qui m'a bouleversée. Elle m'avait l'air d'un gouffre qui m'absorbait tout en me fascinant et auquel je ne pouvais pas résister. Et s'il n'y avait que ça… Mais cet homme-là me regardait, docteur, ses yeux fixes mais bien vivaces me dévisageaient. Il me connaissait et je le connaissais, je le sentais bien proche. Oui, docteur, cet homme-là n'était pas un inconnu pour moi et dès que je m'en rendis compte, mon âme fut inondée d'une immense joie. Une joie qui se mêlait à un effroi démesuré. Et le chevalier venait de jeter par terre une belle femme échevelée, dont le regard implorait son pardon… Il tenait l'épée en haut, tout prêt à frapper. C'est bizarre, docteur, mais cette femme-là, je la connaissais. Et j'étais affolée en pensant qu'il pourrait la frapper et la tuer. Une douleur organique semblait déchirer tout mon corps, c'était comme si cette femme et moi habitions le même corps, oui, docteur, je me retrouvais dans la femme que je voyais dans le tableau comme si j'étais en train de regarder un miroir…

La femme s'arrêta pour reprendre haleine. Les faits ou, pour mieux dire, les impressions qu'elle venait de dévoiler l'avaient épuisée. Elle se laissa tomber de nouveau dans le fauteuil qu'elle avait quitté pour la troisième fois.

Traducere în limba franceză de Gabriel Mardare
Din volumul *Le Chevalier noir*,
Iași, Editura Ars Longa, Colecția „Perseide", 2019.

Ioana Heidel

Mi-a plăcut culoarea
Pe urmele unei românce din Gabon, Africa
fragmente

O scurtă prezentare a personajului principal al cărții

Olimpia Zdrenghea este o româncă a cărei aventură, și după 36 de ani trăiți pe pământ african, încă se continuă.

Este născută în Oltenia, România și de mică i-a plăcut să creeze. Îi plăcea culoarea fiindcă o inspira, îi vorbea, o motiva mereu să încerce noul, îi dădea satisfacția și recunoașterea cu care-și hrănea bucuriile și valoarea.

Nu putea accepta ura pentru diferența de culoare, culoare pe care o iubea fără prejudecăți, indiferent ce nuanță ar fi avut.

*O dorință, un vis, pusese stăpânire pe Olimpia încă din vremea copilăriei, un vis ce s-a plămădit răsfoind filele cărții **Robinson Crusoe**. Își dorea să trăiască, fie și pentru o clipă, pe o insulă izolată, numai universul și cu ea, să lase departe de realitate tot ceea ce cunoscuse până atunci, să se identifice cu irealul și fantezia, să simtă că acest moment îi aparține în exclusivitate.*

Studentă fiind la Facultatea de Arte Plastice din București, se îndrăgostește de un african. La scurt timp iau hotărârea, mână în mână și cu sufletele unite, să declare război tuturor obstacolelor ce le-ar fi stopat țelurile, se hotărăsc să învingă diferențele. Era vorba de diferențele pe care ei nu le mai vedeau, ci existau doar în mințile celorlalți, motiv care i-a trimis pe baricade, pentru a convinge tot restul lumii de drepturile cele mai firești a două persoane care nu doreau, nici mai mult și nici mai puțin, decât să-și clădească o familie.

Prezentată de către viitorul ei soț ca adevărat paradis care ar fi putut-o inspira, dar i-ar fi hrănit și harul artistic, țara africană Gabon devine țelul visurilor ei.

Pe pământ gabonez, Olimpia lucrează mai întâi ca restaurator la Muzeul Național de Arte și Tradiții, apoi în Ministerul Culturii, de unde, ulterior, avansează la funcția de director de patrimoniu. Greu de imaginat ca o româncă, ce se deosebea în primul rând prin culoare, dar și mentalitate, să prezinte încredere pentru o astfel de poziție. Olimpia demonstrează peste tot că poate, că se poate.

Pătrunsese într-o lume pe care nu o va putea numi niciodată o lume departe de civilizație, pentru că ar greși. În Gabon, alături de localnici, Olimpia trebuia să ducă mai departe, să reînvie, dar și să conserve tradițiile unui popor african.

Voi încheia această prezentare prin cuvintele Olimpiei Zdrenghea, fiindcă încă nu a ajuns la capătul drumului pe care destinul îi poartă pașii:

„O voce lăuntrică mă îndeamnă să mai prelungesc cei 36 de ani, să-mi îndrept pașii spre locurile de altădată, să-mi caut urmele

Ich mochte die Farbe
Auf den Spuren einer Rumänin aus Gabun, Afrika
fragmenten

Eine kurze Präsentation der Hauptfigur des Buches

Olimpia Zdrenghea ist eine Rumänin, deren Abenteuer auch nach 36 Jahren auf dem Boden Afrikas noch immer weitergeht.

Sie ist Oltenien, Rumänien geboren und schon von klein auf liebte sie es kreativ zu sein. Sie mochte die Farbe, weil sie sie inspirierte, mit ihr sprach, sie immer motivierte, das Neue zu suchen, das ihr Zufriedenheit, Anerkennung und Antrieb gab.

Sie konnte den Hass auf eine andere Hautfarbe nicht akzeptieren, weil sie Farben vorurteilslos liebte, egal welche Nuance sie hatten.

*Ein Wunsch, ein Traum, hatte Olimpia seit ihrer Kindheit beseelt, ein Traum, der durch das Blättern im Buch **Robinson Crusoe** Gestalt annahm. Sie wollte für einen Moment auf einer einsamen Insel leben, nur das Universum und sie, wollte alles Bekannte und Reale weglassen, um sich mit dem Unwirklichen, der Fantasie, zu identifizieren. Sie wollte das Gefühl haben, dass dieser Moment exklusiv ihr gehört.*

Als Studentin der Kunsthochschule in Bukarest verliebt sie sich in einen Afrikaner. Bald entscheiden sie sich, Hand in Hand und mit vereinten Seelen der Regierung und allen Hindernissen, die ihre Ziele gestoppt hätten, den Krieg zu erklären. Es sind die Unterschiede, die sie nicht mehr sehen, die aber in den Köpfen der anderen fortbestehen. So steigen sie auf die Barrikaden gegen den Rest der Welt, für das natürlichste Recht zweier Menschen, die nicht mehr wollen, als eine Familie gründen.

Von ihrem zukünftigen Ehemann als das Paradies präsentiert, dass ihre künstlerische Gabe nähren würde, wurde Gabun ihr Traumziel.

In Gabun arbeitet sie zunächst als Restauratorin im Kunst-Museum, dann im Kultusministerium, wo sie später Direktorin des Patrimoniums wird. Kaum vorstellbar, dass eine Rumänin, die sich in Hautfarbe und Mentalität vor allen unterscheidet, Vertrauen für eine solche Position erhalten hat. Olimpia zeigt überall, dass sie es kann, dass es möglich ist.

Sie betritt eine Welt, die niemand jemals als eine Welt weit weg von der Zivilisation nennen kann, denn das wäre falsch. In Gabun musste Olimpia, zusammen mit Einheimischen, die Traditionen der Menschen ins Afrika neu beleben, um sie zu erhalten.

Ich werde diese Präsentation mit den Worten von Olympia Zdrenghea beenden, die das Ende der Straße, auf der das Schicksal ihre Schritte lenkt noch nicht erreicht hat:

„Eine innere Stimme drängt mich, die 36 Jahre zu verlängern,

pe potecile și cărările greu de răzbătut ale junglei, să revăd locurile sălbatice, să trăiesc alături de cei care m-au primit cu brațele lumii lor deschise, mi-au împărtășit din secretele tradițiilor și vieții lor și mi-au pus la picioare tot ce aveau mai sfânt: pământul cu bogățiile lui, fie că erau oamenii sau natura."

Plaza Robinson Crusoe de la Ekwata Gombé

Am crescut odată cu visurile, ce mi-au fost un însoțitor devotat, fiindcă pe niciunul dintre ele nu l-am uitat, chiar dacă speranțele realizării lor se pierdeau în imposibilitatea concretizării. Deși viața mă călise în ideea realității, totuși firul gândurilor spre lumi imaginare nu s-a rupt niciodată.

O dorință, un vis, pusese stăpânire pe mine încă din vremea copilăriei, un vis ce s-a plămădit răsfoind filele cărții *Robinson Crusoe*. Îmi doream să trăiesc, fie și pentru o clipă, pe o insulă izolată, numai universul și cu mine, să las tot ceea ce cunoscusem până atunci, departe de realitate, să mă identific cu irealul și fantezia, să simt că acest moment îmi aparține în exclusivitate.

Acum, aflându-mă la una dintre cele mai pretențioase răscruci a vieții mele, soarta mă întoarse spre vremurile copilăriei, cu visurile ei, recompensându-mă cu ceea ce credeam că nu va depăși niciodată granițele unui vis.

Întâmplător, o cunosc pe Nicole Vileteau, care se afla în vizită în Gabon. Nicole Viloteau este franțuzoaică, numită și „femeia șarpe", absolventă de arte plastice. Și-a dedicat viața cercetării junglei, oriunde s-ar fi aflat ea pe globul pământesc, din Gabon și până în Australia, din Madagascar și până în Brazilia. Este recunoscută pe plan mondial ca specialistă în cercetarea domeniului legat de reptile (Herpetologie), este fotojurnalistă și scriitoare, dar și autoarea mai multor documentare, cel mai renumit fiind despre Dragonii de Komodo (Varanii de Komodo).

M-a impresionat în mod deosebit volumul de informații pe care-l poseda în legătură cu natura gaboneză. M-a pus pe gânduri informația că, în urmă cu milenii, în apropiere de Farul Gombé, situat pe malul Oceanului Atlantic, nu departe de Libreville, în provincia Estuaire, ar fi erupt un vulcan. Ceva timp mai târziu, într-o acțiune de cercetare a zonei respective, cu scopul depistării unor grote, intru în posesia unei fotografii aeriene. Atunci am văzut în fața ochilor doar țelul visurilor mele, pericolul nu-mi dădea bătaie de cap. Mă bazam pe curajul meu, dorința de aventură mă avea deja în mână, devenind cu trecerea anilor o obsesie.

Ajutată de un moment mai dificil din viața mea, care mă împingea să las totul, măcar pentru câteva zile, am pornit singură în mult aștepta ta aventură, cu scopul să-mi astâmpăr clocotul pe care-l simțeam în craterul ființei mele.

um meine Schritte zu den Orten der Vergangenheit zu lenken, um meine Spuren auf den Wegen und Pfaden des Dschungels zu suchen, die mich zu dem Ort brachten, an dem die mich, mit den offenen Armen ihrer Welt begrüßt hatten, die Geheimnisse ihres Lebens und die Traditionen mit mir teilten und mir all den Reichtum der heiligen Erde, ob es Menschen oder die Natur waren, vor meine Füße legten."

Plaza Robinson Crusoe von Ekwata Gombé

Von klein auf wuchs ich zusammen mit meinen Träumen auf, die mir immer ein treuer Begleiter waren. Ich habe keinen von ihnen vergessen. Auch wenn die Hoffnungen auf ihre Verwirklichung manchmal an der Unmöglichkeit der Konkretisierung verloren gingen, meine Ziele verlor ich nie aus den Augen. Obwohl ich ein realistischer Mensch bin, der harte Erfahrungen erleben musste, blieben meine Gedanken trotzdem immer mit meiner imaginären Welt verbunden.

Ein Wunsch, ein Traum hat mich seit meiner Kindheit nicht mehr losgelassen, ein Traum, der durch das Blättern im Buch *Robinson Crusoe* zustande gekommen war. Ich wollte für einen Moment auf einer abgelegenen Insel leben, nur das Universum und ich, um alles, was ich vorher kennengelernt hatte, fern ab von der Realität zu lassen, um mich mit dem Irrealen und der Fantasie zu identifizieren und zu fühlen, dass dieser Moment ausschließlich mir gehörte.

Jetzt, wo ich mich an einem der anspruchsvollsten Scheidewege meines Lebens befand, schickte das Schicksal meine Gedanken und Hoffnungen weit zurück, bis zu meinen Kindheitsträumen. Die Belohnung war unfassbar, da sie die Grenze eines Traumes überschritt, was ich nie zu hoffen gewagt hatte.

Durch Zufall lernte ich Nicole Viloteau kennen, die sich zu Besuch in Gabun befand. Nicole Viloteau ist eine Französin, die Absolventin der bildenden Künste ist und auch „Schlangenfrau" genannt wird. Sie widmete ihr Leben der Erforschung des Dschungels, wo auch immer auf der Welt, von Gabun bis Australien, von Madagaskar bis Brasilien. Sie ist eine weltweit anerkannte Spezialistin der Reptilienforschung (Herpetologie), Fotojournalistin, Schriftstellerin sowie Autorin mehrerer Dokumentarfilme, darunter der über die Komodo-Drachen.

Ich war besonders beeindruckt von der Menge an Informationen, die sie über die gabunische Natur besaß. Die Information, dass vor Jahrtausenden, in der Nähe des Gombé-Leuchtturms am Atlantik, nicht weit von Libreville, in der Provinz Estuaire, ein Vulkan ausgebrochen war, gab mir zu denken. Einige Zeit später nahm ich an einer Forschungsaktion

Însoțită de un minimum necesar, un cort, o geantă frigorifică, câțiva pești congelați, conserve, pâine, băutură, din care nu lipsea berea locală Regab, trusa pentru pictat, șevaletul de câmp și, bineînțeles, o doză însemnată de fantezie și curaj, am pornit pe urmele legendei despre Robinson Crusoe. Nu spre insula din Oceanul Pacific situată în partea de vest a coastei chiliene, ci pe Coasta de Vest a Oceanului Atlantic.

De la Libreville din Port Môle am mers cu un catamaran până în satul turistic Ekwata, la o distanță de două ore de Libreville. Distanța dintre Ekwata și Farul Gombé se poate străbate pe jos în cel mult un sfert de oră.

M-am trezit într-un paradis situat între verdele pădurii de o abundență ce nu permitea nici măcar unei raze de soare să o străpungă. Fâșia de plajă cu nisip cald, auriu, era ca o graniță care despărțea multiplele nuanțe de verde ale pădurii, de cele albastre, șatirate ale oceanului, ce se pierdeau una în alta, completându-se reciproc, până se spărgeau și se pierdeau printre valurile care înaintau lin spre țărm.

Era perioada de coacere a fructului mango, al cărui miros mă expunea pericolului de a atrage elefanții și maimuțele.

Mi-am instalat cortul pe un teren nisipos, defrișat, situat chiar la marginea pădurii. În jurul orei două după-amiază, noul meu domiciliu era deja gata. Apoi am adunat provizii de lemne pentru focul care nu avea voie să se stingă toată noaptea. Chiar și plaja era o bună sursă de lemne prin copacii răzleți, de esență tare, ce puteau întreține focul în permanență viu.

.....

Prima mea noapte în sălbăticie a fost o noapte neliniștită, fiindcă nu eram obișnuită cu zgomotele naturii, fie că erau valurile oceanului care se izbeau de trunchiurile uriașe răvășite pe plajă, sau cântecul și trilul strident al milioanelor de păsări nocturne care transformaseră împrejurimile într-un concert ce se înălța din imensitatea verde pierdută în beznă spre înaltul cerului albastru, într-un amestec de melodii pentru care nu-ți ajung cuvintele ca să le poți descrie. Trebuie pur și simplu să le trăiești.

Dacă n-ar fi fost teama de invazia musafirilor patrupezi, dar și frigul care mă chinuia tot mai mult, fiindcă, în grabă, uitasem sacul de dormit!...

A doua zi, după ce soarele binefăcător mi-a dezmorțit starea și o ceașcă de Nescafé mi-a înviorat gândurile, m-am pregătit pentru drum. Însoțitorii mei erau și martorii aventurii mele, fie că era frunza de Taro adusă din satul turistic, frunză ce trebuia să mă protejeze de razele înțepătoare ale soarelui, sau o pânză de rafie care completa vestimentația compusă dintr-un costum de baie din două piese ce îmi dădea siguranța că, în cazul în care plaja nu ar fi pustie, voi fi recunoscută ca

in dieser Region teil. Wir waren auf der Suche nach Höhlen, als ich zufällig auf ein Luftbild stieß. In dem Moment sah ich endlich das Ziel meiner Träume vor den Augen. Ich vertraute meinem Mut, ohne an die Gefahren zu denken. Der Wunsch nach Abenteuer, der im Laufe der Zeit bereits zu einer Obsession geworden war, hatte mich voll im Griff.

Moralische Unterstützung bekam ich auch durch einen schwierigen Moment in meinem Leben, der mich dazu veranlasste, für ein paar Tage alles hinter mir zu lassen. So startete ich allein mein lang ersehntes Abenteuer, um den Wunsch, den ich in der Tiefe meiner Seele spürte, zu erfüllen.

Mit dem Minimum an erforderlichen Sachen – einem Zelt, einer Kühltasche, etwas gefrorenem Fisch, Konserven, Brot, Getränke, wobei das lokale Regab-Bier nicht fehlen durfte, dem Malereiset, der Staffelei und natürlich einer beträchtlichen Portion Fantasie und Mut – startete ich auf den Spuren der Robinson Crusoe Legende. Nicht zur Insel im Pazifik, westlich der chilenischen Küste, sondern zur westlichen Atlantikküste.

Von Port Môle bei Libreville fuhr ich mit einem Katamaran zum Touristendorf Ekwata, zwei Stunden von Libreville entfernt. Die Strecke zwischen Ekwata und dem Leuchtturm von Gombé kann man zu Fuß in höchstens einer Viertelstunde bewältigen.

Ich fand mich in einem Paradies wieder, inmitten eines dichten Waldes, der nicht einmal einen Sonnenstrahl durchdringen ließ. Der goldfarbene, warme Sandstrandstreifen war wie eine Grenze zwischen den vielfältigen Grüntönen des Waldes und den samtenen Blautönen des Ozeans. Die Farben vervollständigten sich gegenseitig, bis sie zwischen den Wellen verloren gingen, die sich langsam dem Strand näherten.

Es war die Zeit, in der die Mango-Frucht reifte, deren Geruch Elefanten und Affen anlocken konnte und mich somit einer Gefahr aussetzte.

Ich stellte mein Zelt auf einem sandigen, abgeholzten Gelände direkt am Waldrand auf. Gegen zwei Uhr nachmittags war mein neues Zuhause schon fertig. Dann sammelte ich Holzvorräte für das Feuer, das die ganze Nacht über nicht ausgehen durfte. Sogar der Strand war eine gute Holzquelle aufgrund der spärlichen Hartholzbäume, die das Feuer dauerhaft am Leben erhalten konnten.

Ich briet den Fisch auf einem Spieß und aß mich satt. Die restliche Zeit bis zur Abenddämmerung nutzte ich für einen Besuch im Touristendorf Ekwata.

.....

Meine erste Nacht in der Wildnis war eine unruhige Nacht, weil ich nicht an die Geräusche der Natur gewöhnt war, seien es die Meereswellen, die sich an den riesigen Baumstämmen

băștinașă. Bineînțeles că nu aveau voie să lipsească trusa de culori și șevaletul, a cărui absență, pe umărul meu nu mi-o mai puteam închipui.

Țărmul își schimba forma, urmând încrustările forțelor naturii, pe de o parte golful cu arcuiri ondulate, pe de altă parte ieșirile spre larg ale limbilor de pământ acoperite de vegetația specifică unei păduri secundare, unde, spre plajă, arborii nu cresc prea înalți. Peisajului inedit i se alătura puzderia de exemplare de crabi albi, cu dimensiuni de până la douăzeci de centimetri, care profitau de razele calde de soare de după reflux.

Simțeam cum razele neiertătoare, specifice zonei tropicale, mă înțepau peste tot fără milă, iar transpirația abundentă mă deshidrata. Căldura avea grijă ca frunza de Taro, care mă protejase până atunci, să-și piardă din formă și utilitate. Însă, ca din nimic, Cel de Sus, parcă simțind starea mea, îmi scoate în cale un lac, ce era despărțit de ocean printr-o dună de nisip. O ocolesc și, în dorința de a mă răcori, mă arunc în apa care părea foarte liniștită.

Dacă măcar aș fi intuit ce capcană mă aștepta, precis că aș fi renunțat, fiindcă era să plătesc cu viața! Sub picioare simțeam cum nisipul mișcător mă trage tot mai mult spre larg. Norocul meu că am sesizat pericolul înainte să fie prea târziu, când, cu forțe proprii, reușesc să mă salvez, agățându-mă cu o repeziciune sălbatică de un arbust de pe malul lacului. Cel mai greu a fost să-mi revin din șocul trăit.

Însă acest incident nu m-a făcut să renunț, fiindcă nu eram încă la capătul visului meu. La doar câțiva metri de mine, pădurea mi-a ieșit în cale cu câteva frunze late pe care le-am împletit, confecționându-mi astfel o nouă protecție solară. Mi-am continuat drumul spre sud și, la numai doi kilometri, privirea mea se lovește de niște stânci negre de bazalt. Valuri uriașe ce veneau dinspre ocean le loveau cu furie, făcându-mi griji că nu le vor putea ține piept. M-am cățărat cu precauție pe aceste stânci și, după ce am ajuns pe partea cealaltă, am instalat șevaletul pentru a le transforma frumusețea într-o armonie de culori.

Prezența stâncilor de bazalt era dovada că în imediata apropiere s-ar afla și craterul vulcanului pe care-l căutam eu. Constat că, de fapt, întregul relief din împrejurimi consta din stânci de bazalt.

De departe vedeam un deal, o peninsulă proeminentă, ce se înfigea în ocean. Era vulcanul stins cu milioane de ani în urmă, singurul vulcan din Gabon compus dintr-o rocă cu o structură excelentă din bazalt. Și craterul vulcanului se putea repera, însă era, din păcate, acoperit de vegetație. Pe panta laterală a vulcanului veghea Farul Gombé. În speranța că mă va primi cu ușa deschisă, m-am apropiat cu emoții de el. Din păcate, dorința ca, de pe punctul cel mai înalt al lui, am Strand brachen, oder das Singen und Trillern von Millionen nächtlicher Vögel, die die Umgebung in ein Konzert verwandelt hatten, das sich aus dem in der Dunkelheit verlorenen Grün, bis zum hohen blauen Himmel emporhob, mit einer Vielfalt an Liedern, die man nicht mit Worten beschreiben kann. Man muss es einfach erlebt haben.

Was mein Erlebnis trübte, war die Angst vor einer Invasion vierbeiniger Gäste, aber auch die Kälte, da ich in der Eile den Schlafsack vergessen hatte.

Am nächsten Tag, nachdem mich die wohltätige Sonne erwärmt und eine Tasse Nescafé meinen Geist erfrischt hatten, bereitete ich mich für den Weg vor. Meine Begleiter waren auch Zeugen meines Abenteuers, es waren das Taroblatt, das mich vor den stechenden Sonnenstrahlen schützen sollte und ein Basttuch, das meine Bekleidung ergänzte, die aus einem zweiteiligen Badeanzug bestand. Das Basttuch gab mir die Sicherheit, im Falle, dass der Strand nicht menschenleer war, als Eingeborene angesehen zu werden. Natürlich durften auch mein Malereiset und die Staffelei nicht fehlen.

Das Ufer änderte seine Form, indem es den Mäandern der Natur folgte, einerseits dem Golf mit seinem gewellten Bogen, zum anderen den Landzungen, die weit bis in den Ozean reichten und die mit typischer Sekundärwald-Vegetation bedeckt waren. In dieses Landschaftsbild gesellten sich die bis zu zwanzig Zentimeter großen, weißen Krabben, die von den warmen Sonnenstrahlen nach der Ebbe profitierten.

Ich spürte, wie die unbarmherzigen Sonnenstrahlen der tropischen Region mich überall ohne Mitleid trafen und wie der Schweiß mich dehydrierte. Die Hitze sorgte dafür, dass das Taroblatt, das mich bis dahin geschützt hatte, seine Form und Nützlichkeit verlor. Als hätte der liebe Gott meinen Zustand gespürt, tauchte aus dem Nichts ein See auf, der durch eine Sanddüne vom Meer getrennt war. Ich umging sie und mit dem Wunsch mich abzukühlen sprang ich ins Wasser, das sehr ruhig zu sein schien.

Wenn ich geahnt hätte, was für eine Falle auf mich wartete, hätte ich bestimmt darauf verzichtet! Ich hätte fast mit meinem Leben bezahlt! Unter meinen Füßen spürte ich, wie der Treibsand mich immer weiter seewärts zog. Ich war froh, die Gefahr bemerkt zu haben, bevor es zu spät war. Mit eigenen Kräften schaffte ich es, mich an einen Strauch am Ufer des Sees zu klammern. Es war eine blitzschnelle Reaktion, die mich rettete. Das Schwierigste war, mich von dem erlebten Schock zu erholen.

Aber dieser Vorfall hatte mich nicht entmutigt, weil es noch nicht das Ende meines Traumes war. Nur ein paar Meter weiter empfing mich der Wald. Ich suchte mir ein paar breite Blätter, die ich zusammenflocht, um mir einen neuen Sonnenschutz anzufertigen. Der Weg führte mich weiter nach

să-mi arunc privirea în adâncul craterului, nu mi-a putut fi îndeplinită, ușa fiind încuiată.

……

M-am întors în timp util, reușind să evit fluxul. Am luat cu mine frumusețea acestor locuri, dar, în mod special, imaginea stâncilor de bazalt cu forme regulate, care în stilul meu pictural sunt în fiecare tablou de găsit, reprezentând simbolic materia.

Următoarea noapte nu a fost așa de zbuciumată ca prima, apoi restul au devenit obișnuință. Nu voiam să cedez în fața oboselii pe care o simțeam la capătul acestei experiențe minunate. Mulțumită de universul ce mă primise pentru a-mi adăpa setea și imaginația copilărească, fericită că mi-am hrănit fantezia cu lumea lui Robinson Crusoe, am revenit iar cu picioarele pe pământ.

Volumul a apărut la Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, în 2019.

Süden, und nach nur zwei Kilometern fiel mein Blick auf einige schwarze Basaltfelsen. Riesige Wellen, die vom Ozean kamen, schlugen mit Wucht gegen die Felsen. Vorsichtig kletterte ich die Klippen empor, und als ich auf der anderen Seite angekommen war, installierte ich die Staffelei, um die Schönheit in einer Harmonie von Farben festzuhalten.

Das Vorhandensein der Basaltfelsen war ein Beweis dafür, dass sich der Krater des Vulkans, den ich suchte, in unmittelbarer Nähe befinden musste. Ich stellte fest, dass die gesamte Umgebung aus Basaltfelsen bestand.

Von Weitem sah ich einen Hügel, eine erhobene Halbinsel, die in den Ozean ragte. Es war der vor Millionen von Jahren erloschene Vulkan, der einzige gabunische Vulkan, der aus Felsen mit einer hervorragenden Basaltstruktur bestand. Auch der Krater des Vulkans war erkennbar, er war aber leider durch Vegetation bedeckt. An der abfallenden Seite des Vulkankegels wachte der Leuchtturm von Gombé. In der Hoffnung, dass er mich mit offener Tür empfangen würde, näherte ich mich vorsichtig und voller Emotionen. Leider wurde mein Wunsch, von seinem höchsten Punkt aus, einen Blick in die Tiefe des Kraters werfen zu können, nicht erfüllt. Die Tür des Turms war verschlossen.

……

Ich kehrte rechtzeitig zurück und schaffte es, der Flut zu entgehen. Ich habe die Schönheit dieser Orte mitgenommen, vor allem aber das Bild der Basaltfelsen mit ihren regelmäßigen Formen, die meinen Malstil prägen und in jedem meiner Gemälde zu finden sind. Sie stehen symbolisch für die Materie.

Die nächste Nacht war nicht so turbulent wie die erste. Die folgenden wurden zur Gewohnheit. Ich wollte der Müdigkeit, die ich am Ende der wundervollen Erfahrung fühlte, nicht nachgeben. Dank des Universums, das mich empfangen und dazu gebracht hatte, meinen Durst und meine kindliche Fantasie zu stillen, kam ich mit meinen Füßen wieder auf den Boden der Tatsachen zurück. Ich war überglücklich, dass ich meine Fantasie in der Welt von Robinson Crusoe hatte ausleben können.

Traducerea în limba germană aparține autoarei

Gânduri din Diaspora

CU ZÂMBETUL PE BUZE

Milena Munteanu

Scriitoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din Romania

Sunt născută în aceeași zodie, cu două decenii mai târziu decât Ana Blandiana. Nu știu însă dacă doar asta explică afinitatea mea extraordinară pentru poetă. Prima dată am întâlnit-o în satul mamei mele, când poeta punea parastas pentru mama soțului ei, Romulus (Romi) Rusan, care provenea, se vede, tot de acolo. Reținc că mi-a întins o lumânare aprinsă, cu un zâmbet. Mi s-a părut deosebit de frumoasă. Înaltă. Mă uitam de jos în sus la poetă, așa cum mă uit, de fapt, și acum.

Apoi, peste mulți ani, am întâlnit-o la Toronto, la recepția Fundației Griffin, care urma să îi acorde premiul pentru întreaga sa creație literară, pentru excelență în poezie. La ceremonia de premiere erau invitați doar laureații, așa că eu a trebuit să mă strecor printre ei, sperând să o zăresc pe Blandiana. O reperez în mulțime, discuta cu traducătoarea sa de limbă engleză. Îi fac un semn discret cu mâna. Se uită puțin surprinsă, oare cine să fie tocmai aici, la un capăt de lume?... M-am bucurat să ne întâlnim, chiar scurt, să fiu în sală și să asist la încununarea activității sale de o viață.

***

Oare ce se întâmplase între aceste două întâlniri, aproape întâmplătoare, trăite la distanță (și în timp, și în spațiu)? Între ele se scurseseră câțiva zeci de ani trăiți sub comunism, timp în care cărțile poetei fuseseră interzise în mai multe rânduri, ba fuseseră chiar scoase din biblioteci. Apoi, după căderea regimului totalitar, poeta făcuse parte din Alianța Civică, ținuse discursuri de la tribuna Pieții Universității din București. Publicase cărți de poezie, eseuri și proză, ce i-au atras o recunoaștere largă, fiind tradusă în toate zările. Între timp pusese bazele unui muzeu, la Sighet, răsărit din suferințele intelectualității noastre încarcerate pentru unica vină a deținuților de a fi fost buni români, făuritori de țară, intelectuali sau preoți, care au suferit, ba chiar s-au stins acolo. Muzeul de la Sighet reprezintă o consemnare a atrocităților secolului XX, un exercițiu de memorie – acum, un monument UNESCO – ce n-ar fi fost posibil fără Ana Blandiana. Nici școala de la Sighet n-ar fi fost, probabil, posibilă, fără ea. M-am întrebat ce altceva n-ar mai fi fost posibil dacă Blandiana n-ar fi fost ceea ce este?

***

Oare ce altceva se mai întâmplase între timp? Aflu că de atunci trecuse în neființă Romi, iubirea poetesei de o viață.

Știusem despre volumul de poezie, atunci în lucru: *Variațiuni pe o temă dată*, în care este vorba despre moarte.

Presupusesem că Ana Blandiana își luase răgazul să internalizeze pierderea recentă a soțului (R.), mai ales că ei au format un cuplu uimitor, o entitate indestructibilă, și asta nu doar în viață, ci, așa cum se dovedește, și dincolo de ea. Sau poate nici nu era vorba despre moarte, ci despre o continuare în nemurire a unei relații începute în această viață? Echilibristica pe muchia de cuțit dintre lumi, tăișul ce străpunge, „până-n prăsele", e articulat superb: *„...E sigur că noi suntem mirii/ Care trebuie doar să adoarmă pe muchia/ subțire-ntre lumi paralele/ a unui stilet ce ucide și scrie/ înfipt în iubire până-n prăsele."* Acesta este jurnalul suferinței care luminează, așa cum este ea observată și în lumea ce ne înconjoară: *„Cad frunzele... [...] Se luminează când moartea se aprinde în ele"* sau: *„Ce strălucire dă suferința!/ Aureolele sfinților chiar asta înseamnă./ Din geamantanul cu hârtiile tale/ Lumina se scurge/ Asemenea unui sânge/ Dintr-un sfânt ciopârțit."*

În cadrul temelor metafizice abordate, poezia Anei Blandiana pornește de la circumstanțe individuale, care însă transcend timpul și spațiul. Ele merg dincolo de timpii pre-natali, ca și de cei post-mortem: *„Sau poate că pur și simplu/ Cele două părți/ Rupte una de alta de la facerea lumii/ Fuseseră puse înapoi /Într-o singură făptură/ În care, așa cum rodesc plantele,/ Eram amândoi./ Timpul devenea inutil și se desfrunzea/ În o mie de foi."* Sau: *„Ne întâlnim ca într-un balon de săpun/ Pe care reușesc din când în când/ Să*

îl suflu/ Strălucitor, transparent,/ Cu noi doi înăuntru/ Fericiți și frumoși,/ Conștienți/ Că totul e doar pentru câteva secunde./ Dar totul este atât de miraculos/ Încât cine știe dacă acolo/ O secundă/ Nu durează/ Milenii...”

Iubirea e văzută ca singurul liant dintre oameni, timpi, spații și lumi; unitatea îndrăgostiților rezistă oricăror separări, devenind veșnică: *„Ce e iubirea, dacă nu imposibilitatea de a fi despărțite două ființe care nu ele au hotărât să fie-mpreună? ...Și ce e iubirea dacă nu legea universală de desființare a frontierelor?”* În acest context, shakespearianul „a fi sau a nu fi” devine irelevant, chiar în cazul „trecerii între vecii”, căci granițele dintre cele două stări existențiale par să se topească: *„Tu înțelegi ce înseamnă?/ Acum înțelegi?/ Din moment ce EȘTI/ În continuare,/ în ce constă trecerea între vecii?/ În ce constă deosebirea măcar/ Când e clar/ Că nu mai poate fi vorba/ De simplistul a fi sau a nu fi?”*

Poeta face „descoperirea nedespărțirii prin moarte” și răspunde unei nevoi omenești perene. La fel ca întrebările pe care le articulează, poezia ei atinge nemurirea. Sunt întrebările fiecăruia, exprimate sensibil, poetic, esențial – și care, în ciuda unei formulări personale, intime chiar, ajung să ne reprezinte pe toți, în fundamentalul uman, găsindu-și astfel universalitatea.

***

Constat că este greu să scriu pe această temă. De ce? În primul rând, pentru că simt că sunt un intrus, mi se pare că tropăi într-un loc sacru, unde se umblă pe vârfuri. E posibil să fie chiar un gest de indiscreție, o impietate, să comentez despre unitatea a doi „miri” care rămân uniți în suflet. Totul pare că se citește ca într-o carte deschisă, chiar dacă se face pe șoptite. În plus, ești ghidat printr-o lume nouă, aceea dintre lumi, în care nu știm sigur care dintre cei doi a murit, nici dacă *„E mai ușor să fii mort?/ E mai ușor sa fii viu?”*. Retrăirea experiențelor trecute sau prezente ale poetei devine posibilă prin perpetuarea lumii magice în care cei doi au trăit dintotdeauna (de când se căutau unul pe altul, iar acum, pe când se caută, din nou, în veșnicie). Experiența trăită e bogată, chiar dacă vine din afara percepției directe a simțurilor. Ea nu este doar o proiecție a trecutului spre viitor, ci este reală.

Poate e o încercare de a cădea la pace cu soarta, o nevoie imperioasă de a înțelege de unde venim și încotro ne îndreptăm, o descifrare a rostului nostru, un semn lăsat ca urmare a trecerii prin lume. Ideile, precum și întrebările pe care le ridică sunt creative și memorabile. Nu se oferă însă răspunsuri la toate întrebările existențiale aduse în discuție. Cititorul e lăsat să răspundă singur la unele dintre ele. *Variațiuni pe o temă dată* reflectă condiția noastră de muritori, din perpectiva supraviețuitorului care extinde prezența partenerului, pe care o percepe ca reală: *„Principalul este să te simt lângă mine, după ce uit că eu te-am inventat.”* Este retrăirea trecutului, prezentului și viitorului, în durerea ce luminează. Granițele temporale sau lumești, ce ar putea limita emoția plenară sau ar primejdui păstrarea intactă a memoriei, sunt desființate. Relația în doi se menține prin efortul unilateral al celui ce supraviețuiește, căci da, *„e mai greu să fii viu...”*.

Vorbim aici despre o intimitate în doi, găsită în singurătate, ce se bazează pe tăria credinței că nedespărțirea prin moarte este, în fapt, posibilă. Este dovada triumfului iubirii asupra morții.

Astfel, Blandiana ne dă lecții despre cum se poate trăi dincolo de putință. Despre cum se iubește fidel dincolo de moarte. Ne arată cum se poate transforma lumea noastră, chiar dintr-o poziție de maximă vulnerabilitate, când nu e nimic de partea ta – dar când reușești totuși să-ți controlezi propria-ți viață. Este o victorie asupra lumilor ce te înconjoară sau a celor ce ți se impun. Este puterea dorinței de puritate, de adevăr, de frumos, dar și curajul de a ți le asuma.

***

La festivitatea de premiere pentru excelență în poezie (Premiul Griffin pentru întreaga operă a poetei), observațiile Blandianei, exprimate în română, traduse apoi în engleză, m-au emoționat profund. Mai întâi, remarca sa despre bunătate și poezie, cât și despre puterea lor de a schimba lumea. Apoi, imaginea traversării oceanului cu bărcuța de hârtie, pe care presupun că era prezentă – cum altfel? – însăși arta poetică. Dar dincolo de cuvinte, intonația Blandianei, ba chiar și timbrul vocii sale creau magie. Zâmbetul, aura, prezența erau cât se poate de memorabile.

Am gândit că Blandiana este o zeiță a poeziei, ce schimbă lumea cu grație, având o statură pe care puțini muritori și-au câștigat-o.

Nu mai văzusem de multă vreme așa o coadă la carte sau *standing ovations* (ovații prelungite, cu lumea ridicată în picioare) într-o sală plină, care, în plus, vorbea altă limbă decât cea a poetesei.

Am plecat gândind ce mult poate face un singur om într-o singură viață. În acest caz, ce impact enorm poate avea o singură doamnă, atunci când alege, pe lângă talentul și distincția cu care fusese dăruită, adevărul și curajul de a sta cu capul sus. Dăltuise, cu mâinile goale, în ziduri dure, construind punți între oameni. Doar cu cuvântul, înarmată numai cu dezarmanta bunătate.

Cu zâmbetul pe buze.

Toronto, Canada

„Poezia Anei Blandiana pornește de la circumstanțe individuale, care însă transcend timpul și spațiul.”

Jurnal de călătorie

WE THE PEOPLE... NOI POPORUL...

Brândușa Massion

Specialist IT la Bursa Germană
din Frankfurt, din 1986 până în prezent
Benevolat intens pentru două asociaţii
culturale româneşti, din 1997
până în prezent

În fiecare an mergem în jurul zilei naţionale americane la fiu, la Chicago. De şase ani el lucrează acolo în stil american şi nu prea are concediu. Profităm de ziua de 4 iulie şi de 4-5 weekend-uri ca să îl smulgem din câmpul muncii şi să ieşim pe continent în familie. Pe unde mergem, naţiunea este în forfota pregătirilor, iar în ziua mare a independenţei, I-Day, trebuie, dar trebuie neapărat să se veselească cu toţii, şi noi cu ei.

La Chicago am vrut să mă pun în temă cu ţara la TV. Există o puzderie de canale TV, dar transmit reclame, bucătărie, clip-uri muzicale şi sport. Într-un târziu am dat de NBC, care la 26 şi 27 iunie, în ora de audienţă maximă, 20.00–21.00, transmite dezbaterile din Florida ale candidaţilor democraţi la preşedinţie din 2020. Din cei 36 de candidaţi (chiar atâţia, e dreptul lor cetăţenesc!) ai Partidului Democrat, trebuie ales doar unul care îl va înfrunta pe republicanul Donald Trump. Pentru fiecare seară au fost selectaţi câte 10 candidaţi, care au întrunit condiţiile de finanţare a campaniei şi de susţinere a electoratului democrat. Bernie Sanders, contracandidatul democrat al lui Hillary Clinton în 2016, a spus că va scuti studenţii de taxe la universităţi (care costă o avere) şi că va lua banii pentru aceasta de pe Wall Street (bursă şi bănci). „De parcă Wall Street nu ar plăti deja impozite grase", comentează fiul.

Călătoria noastră ne poartă vara aceasta de la nord la sud pe coasta de est, pe fâşia de la Atlantic numită New England, pentru că aici au ancorat şi s-au stabilit în 1620 primii colonişti englezi puritani, sosiţi cu legendara corabie May Flower. La Boston, numit şi micul New York din cauza concentrării de populaţie şi de construcţii, te poţi pierde de pe străzile întortocheate din centru. Giganţii de granit, beton şi sticlă cresc din spatele clădirilor istorice sau chiar peste ele, învăluindu-le.

Old State House (casa statului) e poleită ca nouă. A fost sediul guvernului colonial înainte de eliberare şi al guvernului statului Massachusetts după eliberare. Aici stai la masa la care s-a citit deputaţilor, în iulie 1776, declaraţia de independenţă faţă de Imperiul Britanic. Apoi ieşi pe balconul de unde s-a citit declaraţia pentru mulţimea bostoniană: *„We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness." („Considerăm aceste adevăruri ca fiind evidente prin ele însele, că toți oamenii sunt creați egali, că ei sunt înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea se află Viața, Libertatea și căutarea Fericirii.")*. Declaraţia de independenţă fusese scrisă cu suflu iluminist de Thomas Jefferson şi adoptată la 4 iulie 1776 în Independence Hall din Philadelphia.

Ni se povesteşte vivace despre multele incidente de nesupunere ale coloniştilor faţă de metropolă, care au culminat cu masacrul de la Boston. În portul din centrul oraşului intri în jocul de-a istoria şi te trezeşti la „the Boston Tea Party" din 1773, aruncând chiar tu în apă nişte baloturi, pasămite pline cu ceai, pe care bostonienii refuzaseră să le preia la supraprețde la englezi. Dacă zgândări datele istorice, afli că masacrul de la Boston a fost de fapt o mică răzmeriţă cu câteva victime de ambele părţi, dar un strălucit pretext de confruntare făţişă, după multe alte motive economice întemeiate. Nava The USS Constitution stă ancorată în port, cu drapelul vizibil din multe puncte ale golfului. Este primul vas de război din flota americană, US Navy, iniţiată de primul preşedinte, George Washington, în 1794. Toate statele şi oraşele eliberate din New England au fost conştiente că britanicii puteau să le atace oricând cu flota lor redutabilă, iar independenţa americană era proaspătă şi fragilă. Rapid Philadelphia, New York,

Boston şi Baltimore au produs şase fregate (de război) cu nume sonore, USS President, Constitution, United States, Congress, Constellation și Cesapeake, mai mobile decât cele britanice şi mai bine dotate decât cele piratereşti. The US Navy a câştigat prin foc dreptul liberei circulaţii comerciale pe mare pentru USA. Participi la bătăliile maritime în muzeul multimedia pe cheiul de lângă vasul USS Constitution. În perioadele de recesiune memento-ul luptei acestei fregate a fost la un pas de abandon, dar printr-o iniţiativă colectivă, ca atâtea altele la americani, copiii, de data aceasta, au adunat banii lor de buzunar ca să restaureze şi să menţină vasul în perfectă stare, strălucitor de mândrie şi eroism, cu toate parâmele ca şi noi, gata să iasă la luptă.

La TVRI urmărisem cu puţin timp înainte cum s-a relansat la apă istoricul nostru bric Mircea, revopsit în culori frumoase, alb şi galben. Corpul navei însă, chiar de la distanţa tv, era spoit pe deasupra straturilor anterioare de vopsea, care apăreau ca denivelări vizibile sub vopseaua nouă. Iar numele „Mircea", scris cu auriu, era încadrat într-un chenar contrastant de culoare neagră, vai, un chenar cu margini tremurate, de parcă i-ar fi scăpat meşterului pensula pe alături. Echipamentul nu a intrat în obiectivul TVR, deci nu am putut să îmi fac o părere despre cât timp va dura buna folosinţă a bricului.

Ce ne spune presa? Mă „abonez" la „USA Today", cotidian suprastatal de $2, uşor de găsit în hoteluri şi aeroporturi. Conţine (polit)editoriale pe temele zilei, alături de pagini speciale pentru money, sport şi life (viaţa artistică). Pagina „50*States" aduce câte o ştire din fiecare stat american, în general fapte diverse şi de mediu. Per total, simţi un puls al naţiunii. La ţanc, înainte de zilele libere de I-Day, apare un număr jubiliar de 100 pagini şi $5cu *„Parcurile noastre naţionale serbează 100 de ani; lângă tine, locuri minunate în cele 50 de state"*. Îl păstrez ca deosebit de util pentru următorul voiaj.

De la Boston la Providence, capitala celui mai mic stat american, Rhode Island, e doar o aruncătură de băţ. Aşa că nu ne-am mai pierdut timpul pe aeroport, ci am luat irta Peter Pan, care aproape că l-a scos de pe piaţă pe legendarul Grey Hound, oferind servicii mai bune. Statul e mic, dar a fost bătăios în epoca întemeierii. Rhode Island a fost ultimul stat american, al 13-lea, care a semnat constituţia US, de-abia când a fost inclusă şi carta drepturilor (*Bill of Rights*), care garantează drepturile cetăţeanului vis-à-vis de guvernul federal. Că toţi oamenii sunt liberi şi egali. Frumos de cugetat, de declarat sau de scris, dar greu de realizat în plină înflorire a sclavagismului negrilor de pe plantaţiile americane, care atunci erau consideraţi proprietate. *The Bill of Rights* a fost praf de puşcă pentru Războiul Civil, la nici o sută de ani mai târziu.

John Brown (9 mai 1800 – 2 decembrie 1859)

În Providence am vizitat casa lui John Brown, plantator, proprietar de sclavi, magnat, mecena, membru al Congresului (parlamentului) şi mare patriot american. Universitatea din Providence, fondată la 1764, pe care el a dăruit-o cu terenuri şi cu averi, îi poartă numele. Aceasta face parte din Ivy League, liga celor mai prestigioase opt universităţi din US şi din lume, alături de Harvard, Princeton, Yale, Columbia NY...

Ghida casei ne vorbeşte și despre afacerea dezastruoasă a lui Brown cu un transport masiv de sclavi din Africa în America, făcut în condiţii atât de neprielnice, încât cei mai mulţi dintre sclavi au murit în timpul transportului. *„Aşa era atunci"*, ne explică ghida. *„Plantaţiile erau lucrate de sclavii negri, nu de coloniştii albi, cei din urmă păstrându-şi o anumită clasă, în funcţie de avere."* John Brown trebuia să meargă regulat la Philadelphia, unde reprezenta în Congres pe cetăţenii statului Rhode Island. Pentru aceasta avea vizitii bine antrenaţi şi o trăsură încăpătoare, de lux, pe arcuri flexibile, cu care ajungea acolo repede, într-o săptămână. Trăsurile dinaintea epocii industriale a trenurilor au o istorie aparte în ţara-continent.

Visul şi succesul american se înfiripă din disperarea, curajul şi spiritul de iniţiativă, fără de care primii colonişti nu ar fi răzbit atât de magistral în sălbatica Lume Nouă. Ulterior, spiritul antreprenorial sau geniul american va fi glorificat, indiferent dacă iniţiativa se soldează cu succes sau cu eşec. Devierile multiple, chiar ele i-au obligat pe americani să îşi ajusteze mereu cursul. Oamenii de afaceri şi intelectualii din secolul al XVIII-lea se formau la universităţi deja existente în New England, iar valorile şi manierele lor urmau exemplul

nobilului britanic. Ca şi pentru acesta, onoarea de oameni liberi a noilor burghezi era o valoare supremă, emanciparea lor faţă de metropola britanică devenind inevitabilă.

Ghida ne arată camera festivă în care a fost primit Washington. Aici marchează aportul lui John Brown la Revoluţia Americană. O întreb dacă se referă la războiul de independenţă american, aşa cum îl numim în Europa. Răspunde tăios că Revoluţia Americană a fost prima de felul ei în lume, producându-se într-o epocă în care monarhi absolutişti conduceau supuşi cu roluri predeterminate în societate. Şansa americană a fost elita de intelectuali bogaţi şi educaţi, iar dintre aceştia mai ales „the founding fathers" (părinţii fondatori), care au conceput, au scris, au negociat şi au dat legi promulgate prin voturi: John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison şi George Washington. Revoluţia a fost cauzată de impozitarea excesivă a coloniilor, fără ca acestea să aibă drept de decizie în parlamentul britanic, „No taxation without representation". Populaţiile celor 13 colonii de la Atlantic fugiseră din Europa de opresiune religioasă şi de clasă şi obţinuseră, prin inventivitate şi prin muncă dură, bunăstarea de care se bucurau şi din care trebuiau să plătească impozite coroanei britanice. Coloniile s-au unit ca să obţină siguranţă teritorială (neatârnarea) şi prosperitate prin comerţ liber. Pentru prima dată în lume, fruntaşii lor au elaborat un plan de viaţă politico-socială, mult iubita lor Constituţie, prin care puterile din stat rămân separate şi controlate, în ultimă instanţă, de popor, prin vot. Cele trei drepturi inalienabile nu le-au picat din cer, deşi ei scriu că sunt date de la Creator, tocmai pentru a obliga guvernele, alese de popor, să garanteze neabătut aceste drepturi pentru alegătorii lor: viaţa, libertatea şi căutarea fericirii, adică dreptul individului de a acţiona în sensul fericirii personale. Noutatea sistemului politic instaurat prin Declaraţia de independenţă, Constituţie şi Carta drepturilor cetăţeneşti (Bill of Rights), preluate apoi cu succes de multe ţări din lume, conferă războiului de independenţă american calitatea de revoluţie (răsturnare de sistem), căreia i-au trebuit, peste secole multe, alte episoade sângeroase ca să se desăvârşească.

Ce ne mai spune presa zilei? Rubrica „Money" publică lista a 50 de şefi de întreprinderi mari şi alţi 50 de întreprinderi mici şi mijlocii, care sunt cel mai bine cotaţi din punct de vedere al integrării salariaţilor de diverse etnii şi apartenenţe sexuale (LGBTQ), în cadrul eforturilor anti-discriminatorii constante.

Un editorial îl citează pe Trump că *„a fost o mare onoare pentru mine să pun piciorul dincolo de linie (în Coreea de Nord, când a trecut peste demarcaţia zonei tampon)"*. Alt editorial critică participarea fiicei lui Trump, Ivanka, la întâlnirile la vârf cu Kim Jong Un, Merkel, Macron, Theresa May, Justin Trudeau (Canada), Shinzo Abe (Japonia) şi Cristine Lagarde (FMI). Cei doi sunt ca „the beauty and the beast", glumeşte preşedintele când o trimite cu ministrul de externe Pompeo în Coreea de Sud, dar criticii democraţi consideră prezenţa ei deplasată, pentru că nu are experienţa necesară şi pentru că nu se respectă ierarhile ministerului de externe.

Cum sosim la Philadelphia ieşim pe strada mare, Broad Street. Vis-à-vis e un palat zgârie-nori de granit din anii '20, în stil art déco, cu porţi monumentale de fier forjat aurit şi cu firma Wells Fargo. Ia te uite, are chiar la intrare un muzeu! E al business-ului Wells & Fargo care a început în secolul al XIX-lea ca serviciu poştal, de transport de pasageri cu diligenţa trasă de patru sau şase cai şi a continuat cu banca, devenind a doua bancă a lumii ca greutate de capitalizare, după J. P. Morgan Chase. Pe strada aceasta a University of the Arts şi a show-urilor, muzeul e relativ gol. E gratis şi plin de surprize video şi interactive, pe care le scoţi ca din sipetele căutătorilor de aur: poţi să conduci poştalionul, să tipăreşti bancnote de 5 dolari cu portretul tău în locul lui Lincoln, să mergi cu primul tren American Express şi să visezi împreună cu Mark Twain-copil cum se va face el vizitiu la Wells Fargo când va fi mare. Vizitiul era superman-ul epocii pentru că trebuia să transporte cetăţeni, poştă şi averi pe drumuri desfundate şi periculoase până în vestul sălbatic. Poştalionul Wells Fargo, instituţie marcantă pentru continent înaintea căilor ferate, ne va amuza două săptămâni mai târziu într-un muzical de la Goodman Theatre din Chicago. În *The Music Man* (Premiul Tony), un orăşel prăfuit din centrul US se trezeşte la viaţă cu o arie voioasă, atunci când apare poştalionul Wells Fargo, aducând aventurieri, scrisori de dragoste, ziare şi bunătăţi de la Boston. *„Oh the Wells Fargo Wagon is a coming down the street/ I wish I wish I knew what it could be."* (Oare ce ne aduce poştalionul Wells Fargo?).

Philadelphia este prima capitală şi inima Statelor Unite care bate ca un gong marţial. Oraşul e în vârtejul final dinaintea sărbătorii naţionale. Mic sau mare, negru, alb sau latino, particular, antreprenor sau oficial, tot poporul aşteaptă ziua mare I-Day ca pe o zi de suflet şi de înălţare. Toţi fac ordine, cumpărături sau aranjamente, exersează programe artistice sau îşi oferă serviciile de voluntariat pentru marile întâlniri populare. Acestea au loc în Independence National Historical Park, adică pe pajiştea lungă şi largă ce se întinde până la clădirile naţionale dimprejur: Muzeul Constituţiei, Muzeul Revoluţiei, Visitor Center şi Independence Hall. Ultima seamănă cu State House din Boston, ambele din piatră roşie, în stilul georgian al secolului al XVIII-lea. Această clădire-monument UNESCO este locul de naştere al naţiunii,

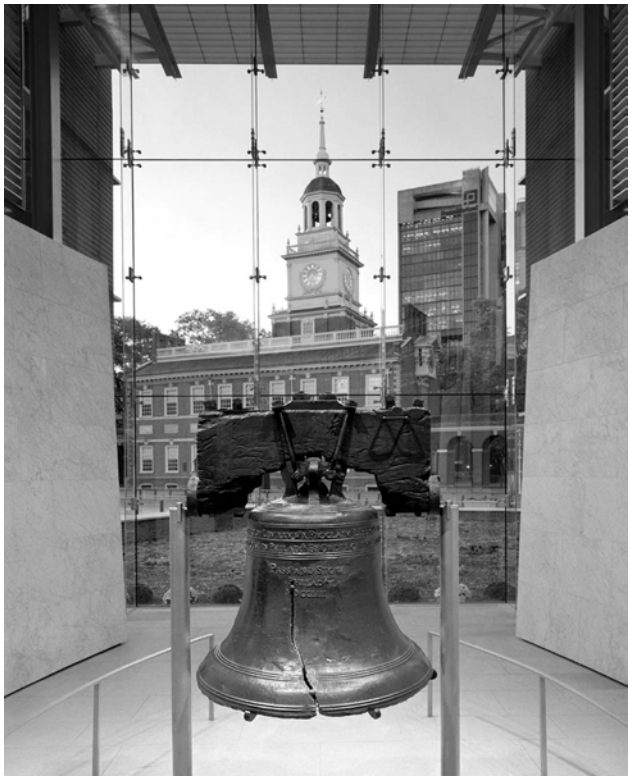

The Liberty Bell și Independence Hall, Philadelphia

pentru că aici s-au dezbătut şi s-au semnat Declaraţia de independenţă şi Constituţia, care au lăsat moştenire lumii principiile de libertate şi democraţie. La 4 iulie 1776 a răsunat aici clopotul libertăţii, The Liberty Bell, care este expus la loc de cinste, deşi este, vai, adânc fisurat, chiar din momentul când s-a încercat să fie reparat. Pe latura foarte lungă a gazonului mărginit de Visitor Center s-a instalat pe toată lungimea un şir de mese de servit sub corturi albe. Mâine, marţi 2 iulie între 12.00 şi 14.00, în pauza de masă a tuturor, se vor împărţi gratis hoagies, un fel de şaorma de porc cu brânză topită, îndesată într-o chiflă mare ovală, băuturi răcoritoare şi dulciuri de toate felurile. Gata, venim şi noi la festinul popular!

Comod, pe la ora 11.00, mergem acolo cu autobuzul cu traseu circular care atinge toate punctele istorice, gratis în zilele acestea. Vom vizita mai întâi Constitution Museum, iar apoi vom servi prânzul popular. Din păcate trebuie să ne punem pofta-n cui: o mare nesfârşită de oameni este deja acolo, frumos aliniată în şiruri lungi, plecând de la 2-3 metri de mese şi tăiând pajiştea drept, ca dinţii de piepten, unduindu-se apoi printre copacii de pe partea cealaltă. Aşa, de la distanţă, parcă mai mult cetăţeni negri stau la coadă, dar şi latinos. Sunt mulţi copii veniţi cu şcolile şi cu profesorii lor şi poartă T-shirturi în culorile şcolii, mai ales în culori puternice, neon. Nu am văzut grupuri şcolare multirasiale, deşi politica declarată şi aplicată cu tam-tam mare (ca în Germania) este deschiderea faţă de toate minorităţile imaginabile (care cu timpul devin majoritare). Stau liniştiţi şi se joacă între ei. Personal, am stat la coadă la paşapoarte la Bucureşti în anii ’80 pentru tot restul vieţii, aşa că renunţăm la hoagies, cu tot regretul că nu servim specialitatea locului alături de cetăţean. De la etajul muzeului, decorat cu steaguri sub toate formele, baloane, cocarde, T-shirturi, berete, şepci, steguleţe, sacoşe, avioane de jucărie..., pavoazaţi şi noi cu şepci şi steguleţe, putem fotografia marea de cetăţeni care aşteaptă calm înşiruiţi la sutele de cozi, fiecare coadă la masa ei, fiecare masă, servită de câte 3-4 tineri, aceştia mai mult albi şi îmbrăcaţi la fel în T-shirturi de voluntari I-Day. Sunt pur şi simplu mândri şi săritori să dea cu bucurie orice indicaţie sau ajutor. Sponsorii sunt şi ei afişaţi şi onoraţi, pe bună dreptate, deoarece îşi oferă donaţiile substanţiale pentru picnicul naţional în tot timpul anului premergător. Când show-masterul a terminat speech-ul cu laude pentru naţiune şi mai ales pentru publicul adunat, distribuirea produselor se desfăşoară ca pe bandă rulantă. Organizarea, disciplina, răbdarea şi voia bună cu care se stă la coadă sunt remarcabile, iar cozile se mistuie văzând cu ochii. După care toţi iau loc pe întinsele pajişti aşternute între instituţiile naţionale. Sunt încărcaţi cu sacoşe pline de produse, fiecare produs bine izolat în plastic, conserve uşoare cu răcoritoare (NU sticle) şi, desigur, tacâmuri de plastic ambalate în punguţe de plastic şi serveţele de hârtie reciclată din abundenţă, deşi toate resturile se aruncă la gramadă în enormi saci negri care dispar în camioanele de gunoi parcate în spatele clădirilor şi pomilor. Încercările de sortare corectă au fost până acum iluzorii.

În muzeu, construcţie nouă şi spaţioasă, cu traseu istoric interactiv variat, afli povestea tuturor obstacolelor ce păreau insurmontabile la vremea aceea, pe care fondatorii statului federal le-au depăşit într-o încleştare eroică, nu numai pe câmpul de luptă, dar şi la redactarea principiilor fundamentale politice, da, aceştia sunt eroii naţiunii în devenire. Fiecare cuvânt a fost dezbătut în faţa delegaţilor celor 13 state insurgente. Aproape trei ani le-a trebuit celor 13 ca să ratifice Constituţia, în 1788, când a fost săpată în piatra conştiinţei americane, unde este şi azi cu veneraţie în vigoare. În filmele muzeului vezi pe imigranţii din toate colţurile lumii, cum depun jurământul de cetăţean american în cadrul unei ceremonii oficiate pentru câteva sute de noi cetăţeni.

„We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.”(„Noi poporul Statelor Unite, cu scopul de a perfecta Unirea, de a instaura Dreptatea, de a asigura Liniştea internă şi

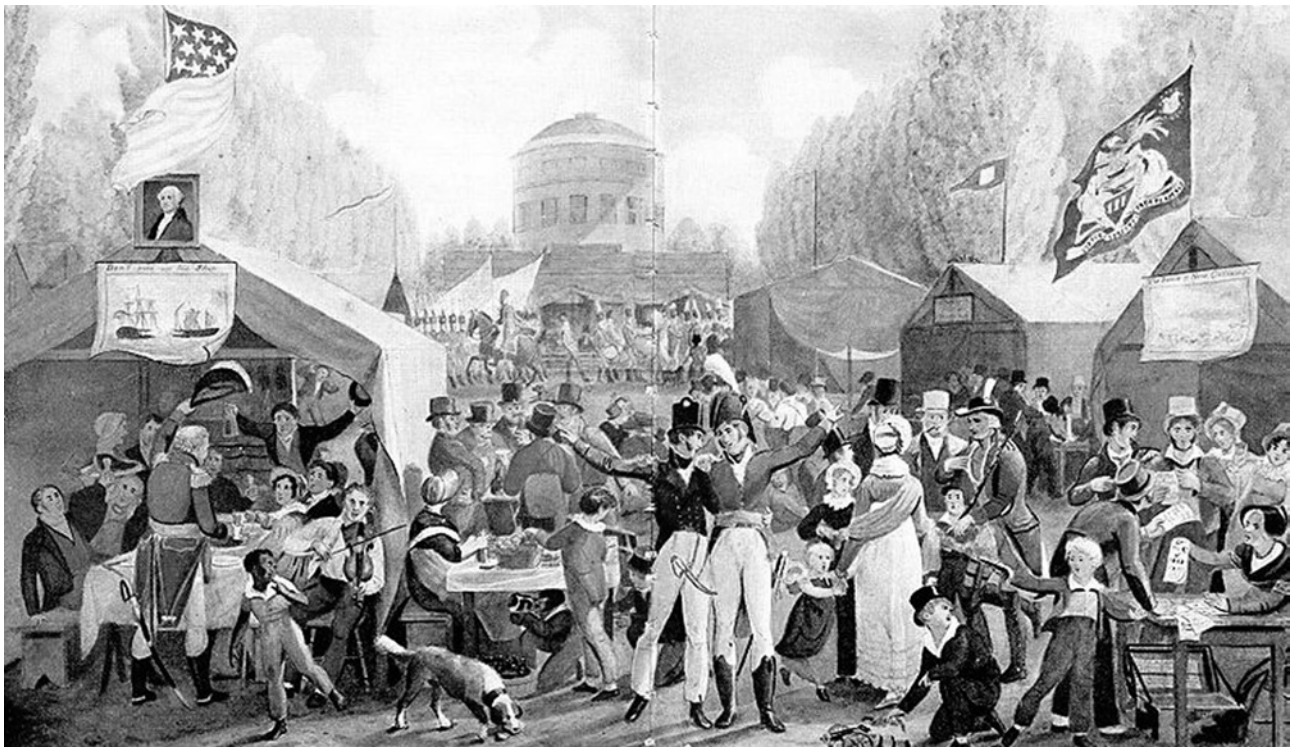

John Lewis Krimmel (1786–1821), *Celebrarea Zilei Independenței în Center Square, Philadelphia*

apărarea noastră comună, de a promova Bunăstarea generală şi de a păzi Binecuvântările Libertăţii pentru noi înşine şi pentru Urmaşii noştri, decretăm şi promulgăm această Constituţie pentru Statele Unite ale Americii.")

La mare vogă este acum pe scenele mari americane muzicalul *Hamilton*, care este un spectacol mult mai complex decât celelalte muzicaluri. Biletele sunt epuizate cu luni înainte, iar în sală nu ai voie să faci poze sau să filmezi. Libretul se complică de-a lungul evenimentelor întemeierii SUA. Partitura sare de la jazz la hip-hop şi pop şi îmbină instrumente clasice cu sintetizatoare. Eroul este eminenţa cenuşie a Constituţiei, juristul şi patriotul Alexander Hamilton. Totuşi, din considerente discriminatorii la epoca respectivă, Hamilton a rămas în a doua linie a fruntaşilor întemeietori: deşi absolvise Columbia University din New York şi se dovedise pragmatic şi vizionar în redactarea Constituţiei, Hamilton era copil din flori. Prin acest muzical cu rezonanţă largă la public, naţiunea îi recunoaşte festiv lui Hamilton meritele de acum un sfert de mileniu.

Muzeul Revoluţiei preamăreşte eroismul american pus în slujba libertăţii ţării. 13 colonii tinere din Lumea Nouă s-au hotărât, prin promotorii lor politici de statură intelectuală şi morală monumentală, să se elibereze de sub metropola britanică, cel mai mare și mai avansat imperiu al lumii de atunci. Pe cei şapte părinţi fondatori i-am numit mai sus, în Providence. Opt ani s-au luptat crâncen pe muchie de cuţit, în disperare şi în dezavantaj de dotare. În luptă i-a condus generalul George Washington, fost colonel al armatei coloniale britanice. Într-un târziu, aproape de pierderea chiar şi a speranţei, le-au venit în ajutor câteva triburi de piei roşii şi Franţa. Interesant este că în muzeu se arată doar ajutorul primit de la indienii Oneida (care au făcut o donaţie substanţială muzeului), nu şi de la francezi. Îl caut printre exponate pe generalul şi marchizul francez Lafayette, dar aflu pe căi ocolite că era un tânăr aventurier, care a pendulat între Franţa şi SUA, exaltat de ideile iluministe şi ale revoluţiei americane. Să fie oare din nou un mit franco-român, care l-a plasat la înălţime pe Lafayette în amintirile mele şcolare? Poate aportul francez era totuşi pitit printr-un cotlon din muzeu. Oricum, în nicio relaţie cu ajutorul real şi nici cu expunerea „universală" a Statuii Libertăţii din New York, creaţia sculptorului francez celebru dinaintea lui Rodin, Auguste Bartholdi, turnată în bronz pe un eşafodaj de fontă marca Gustave Eiffel, cadou al statului francez cu imensă încărcătură simbolică, la aniversarea a 100 de ani de la Independenţa SUA. O expoziţie în premieră atrage în muzeu mult public, mai ales pe tineri: o colecţie de steaguri de la Revoluţie, bine protejate sub geam înrămat. Cel mai impresionant este primul steag, din 1777, de circa 1 pe 2 m, conceput de Washington. Pe steagul din ţesătură deasă în dungi albe şi roşii sunt cusute manual în dreptunghiul albastru din stânga sus 13 stele albe în cinci colţuri dispuse în cerc (cele 13 state ale confederaţiei). Ca pe steagul Uniunii Europene. Există în apropiere şi casa-muzeu

a croitoresei care a confecţionat steagurile comandate de Congres, cât şi oficiul poştal şi tipografia lui Benjamin Franklin, care a tipărit Declaraţia de Independenţă şi Constituţia.

Seara mergem la concertul fanfarei US Field Army în aer liber, pe scena şi amfiteatrul construite pe malul fluviului Delaware. Oamenii se adună încet-încet şi strâng rândurile pe trepte. Câţiva veterani au venit cu scaunele pliante de acasă şi şed mai bine. Crepusculul colorează fluviul şi iolele alunecând domol pe ape în culori violet-roşiatice. Începe concertul: sunt cântece de armată sau pop (foarte populare), unele country. Lumea cântă la refrene. Imnul american îl cântă în cor şi în picioare, iar veteranii albi cu scaunele pliante se ţin foarte drept şi îşi pun solemn mâna pe inimă. Şi unii negri iau aceeaşi atitudine solemnă împreună cu familiile lor. Sunt impresionanţi în mândria lor comună, în unitatea lor, în patriotismul lor afişat.

Din presă aflăm că parcurile naţionale, totalizând o suprafaţă de două ori cât Florida, se deteriorează pentru că au mai puţine fonduri alocate pentru pază. În 2018 parcurile au fost vizitate de 318 milioane de turişti, aproape la fel de mulţi cât populaţia USA, 328 de milioane, numărul de turişti crescând cu 20% în 10 ani. La pagina „Money" se discută pro şi contra despre cum ne va afecta LIBRA, moneda online pe care o va lansa Facebook; europenii sunt contra. O reclamă de o jumătate de pagină ne promite, repetat în ultimele zile şi cu multe explicaţii şi dovezi: *„Acum scăpaţi de durerile de muşchi şi încheieturi şi de hipertensiune"*. Ce mai? – un panaceu universal, sub forma unui preparat din ulei de cânepă, care duce la disperare industria farmaceutică concurentă. Scuzaţi, dar aceasta nu este o descoperire americană: de ani de zile bunul nostru dr. Ghiţă Olteanu din Baden-Baden lucrează cu sârg să ridice starea naţiei (române din Diaspora). Pe lângă nivelul artistic şi istoric, el ne ameliorează şi starea sănătăţii: dimineaţa, înainte de micul dejun trebuie să tragem o duşcă-două de ulei de cânepă, care, încet, dar sigur, ne reîntinereşte şi ne scapă de hiperstensiune.

Miercuri, 3 iulie seara ni se alătură în Virginia Beach, la plaja oceanului Atlantic, fiul şi prietena lui, care vin de la serviciu din Chicago. "Happy 4th of July!", ne spunem cu bucuria revederii. La mulţi ani de 4 iulie! La 4 iulie naţiunea e una. Tot poporul, indiferent de vârstă, culoare şi gabarit, poartă steaguri şi steguleţe, şepci, pantofi, rochii, genţi, ochelari sau machiaje în culorile lui Uncle Sam (U.S.), aşa cum e poreclit steagul american. De fapt tot timpul anului toate clădirile oficiale şi multe din cele particulare arborează steagul american, dar la 4 iulie acesta se dă peste tot gratis şi din abundenţă. Cu un simţ bine dezvoltat al spectacolului, dar şi din respectul valorilor naţionale consecvent educate, toate steagurile care se uzează peste ani se strâng conştiincios şi se pun pe un rug naţional, unde li se dă foc într-un ritual patriotic: le salută veteranii de armată şi Garda de Onoare cu focuri de armă. Adesea se povestesc istoriile unor steaguri care au fost martore la evenimente semnificative. Arderea drapelului nu este un sacrilegiu, potrivit codului federal adoptat de Congresul American în 1942, ci maniera demnă de a scoate steagul din circulaţie. Anual se produc circa 150 de milioane de steaguri americane. (Incredibil, dar aceasta e cifra oficială. În schimb, eu am umblat pe la nu mai ştiu câte oficialităţi române ca să fac rost de 100 de steguleţe tricolore de hârtie de 2 lei bucata pentru festivităţile noastre româneşti din Germania.)

De 4 iulie toata suflarea se salută cu „Happy 4th!" şi se vântură cu mic, cu mare pe la festivităţile publice. Familii pe patru generaţii ies împreună la ce se oferă. Iar oferta este de la an la an mai mareaţă. Seara cântă la scena deschisă orchestre militare sau pop, solişti sau DJs, după specificului fiecărui stat. Artificiile nu au voie să lipsească din program. Evenimentele în aer liber sunt conduse de show-masteri „cu stele".

La 4 iulie plaja din Virginia Beach, curată, lată şi lungă cât vezi cu ochii (20 km, din care 5 km cu faleză largă şi hoteluri), se umple cu corturi, umbrele, şezlonguri, etc. şi cu cetăţeni de toate rasele, albi, afro, asiatici şi latino, toţi echipaţi cu lăzi frigorifice portabile. Nu se mai scoală de la masă, plajă, baie şi iar masă, până când vine paza să închidă plaja spre seară. Restaurantele de pe faleză sunt şi ele arhipline. Doar de 4 iulie, căci după I-Day e lume, fără să fie aglomeraţie. Nu e ca la Miami Beach acum doi ani, când părea să fie 4 iulie într-o zi oarecare din săptămână. Pur şi simplu nu aveai unde să pui piciorul în aglomeraţia de pe Ocean Drive, strada de la ocean. La fel în baruri şi restaurante. Au pasiunea să se ducă şi mai mulţi acolo unde sunt deja foarte mulţi, iniţial un fenomen american, răspândit acum peste tot în lume, pe care mi-l explic prin mania recentă de a te lua după recenziile de pe net.

Dacă vrei însă să prinzi locul cel mai bun de 4 iulie, te uiţi din balcon la plaja şi faleza animate şi după-masă te uiţi din cameră de pe couch la TV, care transmite live de la Washington D.C., de pe esplanada din faţa Memorialului Lincoln, discursul preşedintelui. Vezi de acolo pajiştea (The National Mall) în amploarea ei, dincolo de obeliscul lui George Washington şi până la orizont, la Capitoliu, care e sediul congresului US. În oraşele de pe coasta de est istoria locului este încorporată în peisajul cotidian sau de agrement, ne înconjoară la picnic pe gazonul dintre muzee şi monumente, o respirăm din aerul fluviilor şi al coastelor disputate în bătălii. Numele geografice şi urbane sunt şi ele istorice. Am urmărit discursul lui Trump alternativ pe NBC (anti Trump), cu camera TV fixată doar pe preşedinte strict cât a ţinut discursul, şi pe FOX (pro Trump),

cu multe secvenţe luate din masa de cetăţeni, care îl ascultau în picioare în ploaie sub umbrele şi îl aclamau. Trump s-a adresat mulţimii nesfârşite cu un discurs patriotic. A vorbit o oră liber şi cu patos despre istoria Statelor Unite, cinstindu-i pe eroii de la 1776 şi până azi. A preamărit pe întemeietorii ţării, citând, dintre mulţi alţii, şi mesajul lui Washington către trupe: *„Soarta milioanelor de încă nenăscuți depinde acum de curajul şi de lupta noastră, aşa că trebuie să ne hotărâm să învingem sau să murim...”*. Trump încheie cu *„ţara aceasta este cea mai excepţională naţiune din istoria lumii... Suntem un singur popor, care ne călăuzim după acelaşi vis şi acelaşi destin strălucit. Avem aceiaşi eroi, aceeaşi patrie, aceeaşi inimă şi am fost creaţi de acelaşi Dumnezeu... God bless America”*. Cântecele patriotice, fanfara, parada şi artificiile au completat sărbătoarea.

Tot în primul rând eşti şi dacă te uiţi la TV History Channel, care transmite de dimineaţa până seara un maraton de documentare, *America: the History of Us* (a noastră).

De la războiul revoluţionar de acum 243 de ani, statele americane, între timp 50 la număr, întinse pe o jumătate de continent, cât 40 de Românii, îşi zidesc zi de zi cea mai stabilă democraţie a lumii, realizând convergenţa celor mai diverse interese: de rasă, etnie şi religie, ale industriaşilor, fermierilor, funcţionarilor, bancherilor, universitarilor şi ale concernelor din Silicon Valley. Cum reuşesc? Îşi respectă eroii, istoria şi instituţiile istorice care trebuie să îi servească pe ei, pe popor, cu multitudinea lor de interese.

Mă preocupă un gând: noi, românii, de ce nu putem să vibrăm ca ei, într-o suflare pornită din acelaşi sentiment patriotic, câteva zile pe an sau măcar una singură? Ca să ne încărcăm cu demnitatea unei naţiuni libere şi unite. Doar am depăşit şi noi obidele noastre, 500 de ani sub turci, 50 de ani sub comunişti... şi, spre deosebire de americani, suntem toţi de o singură culoare, limbă şi religie, iar ţara ne e un paradis. Avem atâtea daruri de la Dumnezeu şi atâtea exemple bune de la înaintaşi şi din lume.

Luni 8 iulie, după pauza sărbătorii naţionale I-Day plus weekend, cotidianul „USA Today” expune pe prima jumătate de pagină poza echipei feminine naţionale de fotbal, care este campioană mondială după meciul câştigat cu 2–0 contra Olandei. Pe stadionul din Lyon, câştigătoarele sunt înfăşurate în steagul american şi ovaţionează în jurul trofeului de aur. Sub poză stă scris cu litere mari „WORLD-BEATERS” sau „au bătut lumea”. Tot pe prima pagină: Trump a atins cota maximă de apreciere de când a fost ales el preşedinte în 2016. Discursul lui Trump de la 4 iulie a entuziasmat republicanii (partidul lui Trump), dar nu i-a plăcut deloc opoziţiei democrate, pentru că a ridicat dramatic cota lui Trump. Încă din timpul campaniei electorale din 2016 şi mereu de atunci încoace, m-a contrariat faptul că mass-media din SUA, dar şi din Germania, îl atacă sistematic pe preşedintele SUA în funcţie. De ce oare? Pentru că nu-i pasă de corectitudinea politică, noua biblie marxistă, pentru că se comportă apolitic ca un manager şi pentru că realizează neabătut programul pe care l-a promis. În timpul guvernării Trump apare evidentă disputa feroce dintre grupurile de influenţă (de lobby) care s-au înfipt bine în sistemul politic (establishment) şi poporul alegător, pentru care sistemul şi-a pierdut transparenţa originară. De altfel, electoratul e mulţumit de prosperitatea din anii Trump: *„he does a good economic job”*.

După cele patru zile libere, naţiunea trece din nou la treabă, ca şi fiul nostru cu prietena, care zboară duminică seara la Chicago. Noi ne continuăm concediul la Baltimore. Şi aici istoria întemeierii este trăită zi de zi: luăm micul dejun la fereastra camerei care dă spre golful din inima oraşului. Zilnic la ora 10.00 vedem două corăbii de epocă ancorate la faleză şi o alta, cu cap de mort pe steag, făcând câteva manevre în golf până sub fereastra noastră. Pe vas e agitaţie mare cu multă lume costumată, show în toată regula! Pe faleză aflăm despre ce este vorba: fregatele ancorate Chesapeake (roşie) şi USS Constellation (neagră) sunt Navy Museums, iar spectacolul pe apă este dat de piraţii de pe Fearless (Temerarul), care hărţuiau comerţul maritim american în jurul anului 1800. Intră în aventura istorică familiile cu copii, care se deghizează pe roluri, pe care trebuie să le şi joace cu seriozitate. Flota de război SUA s-a luptat la sânge pentru libera circulaţie a vaselor americane, ca la Baltimore în 1812. De atunci datează şi versurile imnului american, *The Star-Spangled Banner*, închinat drapelului SUA de poetul Francis Scott Key. Te poţi scălda în istorie americană în muzee care o prezintă mai mult sau mai puţin avansat, în funcţie de nivelul de educaţie al publicului, fie gratis, fie la preţuri între $10 şi 30$.

Anul trecut de I-Day eram în excursie prin parcurile naţionale din Alaska, alături de foarte mulţi americani care vin în Nord ca să se răcorească. Am mers cu trenul de la

Chicago

Anchorage, cel mai mare oraş din Alaska, de 300.000, la Seward, oraş de 3.000 de locuitori, dar cu sute de mii de turişti, aşezat în Golful Învierii (Resurrection Bay). William Seward a fost ministrul de externe sub Abraham Lincoln şi Andrew Johnson, care în 1867 a cumpărat Alaska de la Imperiul Ţarist pe şapte milioane de dolari. Opinia publică a vremii a considerat această achiziţie o nebunie a lui Seward şi o risipă a banilor publici, dar acum, de 4 iulie, americanii merg într-un adevărat pelerinaj la Seward.

În trenul cu plafon de sticlă, deschis către culmile munţilor şi spre cer, am întâlnit-o pe Nancy, funcţionara de minister din Washington D.C.. Pe cât era de corpolentă Nancy, pe atât era de simpatică şi comunicativă, deşi se apropia de pensie. S-a înţeles de minune cu fiul, pentru că şedeau alături şi aveau să îşi pună multe întrebări ivite din perspectivele lor diferite. Nancy purta cu graţie o rochie de vară I-Day, cu corsajul bleumarin pe bretele presărat cu stele albe şi cu fusta în dungi orizontale albe şi roşii. Era fericită că e americancă şi era adepta lui Trump, deşi, atenţie, ea făcea parte de-o viaţă din aparatul politic consacrat, din establishment.

Presa relatează repetat despre o reţea de trafic de minore din mediul precar şi despre cum a abuzat sexual de ele financiarul miliardar Jeffrey Epstein, 66 ani, care în 2002–2005 a luat o pedeapsă prea blândă la domiciliul lui din Palm Beach, statul Florida. Procurorul din Manhattan reia acum procesul de la zero, Epstein fiind acuzat de data asta pentru fapte petrecute la domiciliul său din alt stat, New Jersey, cu sistem judiciar independent faţă de cel din Florida. Îl bagă pe Epstein după gratii în arest preventiv, ca să nu dispară cu unul din jeturile personale. Se preconizează o pedeapsă de mai multe ori pe viaţă, în funcţie de câte victime vor depune mărturie. Înapoi în Germania, aflu de la TV că J. Epstein s-a sinucis în închisoarea din Mannhattan. Desigur, au fost vizaţi şi alţi complici sus-puşi. Pe pagina de sport se aşteaptă cu încredere ca Serena Williams sa câştige turneul de la Wimbledon pentru a opta oară, chiar dacă Serena apreciază jocul Simonei Halep din semifinală ca „incredibil". *„Va fi un meci dur",* spune ea.

Strada LaSalle din Chicago, supraaglomerată şi supracirculată, e numită „canionul financiar", pentru că este capitonată pe ambele părţi de instituţii financiare din clădiri reprezentative şi din zgârie-nori eleganţi, care umbresc strada tot timpul. Acum câţiva ani, de 4 iulie LaSalle era goală (empty) şi am făcut excelente poze de perspectivă chiar din mijlocul carosabilului cu CBOT, Chicago Board of Trade, din capul străzii, splendid palat bursier art déco de la 1930. Naţiunea se retrăsese din megacity spre reculegere, relaxare şi revigorare. Dar răsare imediat după I-Day şi mai tumultuoasă.

Întreb pe fiu şi pe prietena lui dacă au prieteni americani. Da, pe cutare şi cutare. Bine, dar aceştia sunt de origine chineză, poloneză, franceză, vietnameză etc. *„Nu, chiar americani nu avem, pentru că sunt... individualişti"*, spun ei. Tina, prietena mea, confirmă.

În cartierul lor se publică lunar un ziar local, „Eastside News". Spicuiesc: se reabilitează locul de joacă şi supermarketul italian; o fată tânără şi frumoasă, agent imobiliar, este o perlă pentru cartier, prin proprietăţile pe care le plasează la clienţi – buni vecini. Sunt onoraţi cu articole speciale: portarul lunii (concierge al unui zgârie-nori), animăluţul lunii (un căţel alb fotogenic), grătarul lunii (un manager care prăjeşte cei mai buni cârnaţi pentru vecini). „Cura de relaţii" este o iniţiativă binevenită pentru cei care suferă de singurătate. Discuţii cu poliţia despre cum să scăpăm de motocicliştii furioşi pe Harley Davidson, care bubuie pe străzi (pe deasupra vacarmului permanent al metropolei). A fost aleasă prima femeie de culoare ca primar în Chicago, Lori Lightfoot; ea promite siguranţă şi şcoli mai bune în tot oraşul de 4 milioane de locuitori, indiferent de zonă.

Pe prietenii mei români stabiliţi în SUA în anii '80, opt perechi, i-am vizitat pe îndelete în 1988: două verişoare, prietena decedată, două colege de facultate repatriate şi alţi trei cărora le-am predat engleza înainte de emigrare: Mel, Pete şi Angie. În '88 aveau toţi în jur de 30 de ani şi debordau de avânt şi energie. Scăpaseră cu greu din România şi erau atunci patrioţi americani. Aveau servicii bune, şi ei şi ele, şi case şi maşini pentru care plăteau, bineînţeles, rate. Eu din Germania eram modestă prin comparaţie, dar îmi petreceam concediul de șase săptămâni în voiaj cu avionul prin SUA. Acum, după 30 de ani, ei sunt sceptici faţă de sistemul american, care te absoarbe cu visul lui de bunăstare. Imigranţii norocoşi îl împlinesc, dar nu şi cei mulţi, peste care trece o concediere, un faliment sau o boală. Încerc să îl sensibilizez pe fiu, tânăr şi dinamic şi el acum, că spirala ascendentă nu e eternă şi că de multe ori degringolada vine mai repede decât te aştepţi. Stilul de viaţă al americanilor este excesiv, instabil, cu provocări anume căutate. La ei e normal să dai faliment de mai multe

ori şi să te ridici din nou, poate mai sus decât înainte. Americanii preţuiesc temeritatea; germanii o consideră imprudenţă.

Tina, colega mea de la Liceul Lazăr", ingineră, s-a aranjat bine la Chicago după 27 de ani grei de muncă, din care primii 10 ani a aşteptat cu sufletul la gură dreptul de rezidenţă (green card) pentru ea şi familia ei. Îmi spune că l-a ales pe Trump pentru că nu mai suporta maşina electorală a democratei Hillary Clinton şi că îl va alege din nou, pentru că economia prosperă sub el. Împreună cu ea mă bucur de victoria Simonei Halep la Wimbledon, care a învins-o scurt, în 55 de minute, cu 6–2 şi 6–2 pe supercampioana Serena W. Ziarul „USA Today" nu comentează jocul uluitor al româncei, „amazing", după cum a recunoscut chiar Serena. Articolul insistă că mai important decât un match pierdut este faptul că Serena se implică în lupta contra discriminării rasiale şi de gen.

Anul aceasta pe coasta de est, ca şi înainte, am vizitat cu pasiune muzeele din universităţile americane. Operele de artă de aici sunt fabuloase. Au fost primite în dar de la donatori ţinuţi la mare cinste. Fiecare muzeu în parte depăşeşte în amploare şi valoare Muzeul Naţional de la Bucureşti (care a fost devalizat de „revoluţia" noastră din 1989). Universităţile de top sunt cetăţi private de ştiinţă, artă şi educaţie, care se conduc autonom, independente de guvern. Prin excelenţa intelectuală pe care o atrag şi pe care o propagă au depăşit modelul britanic de la care au plecat în secolele XVII–XVIII. Cei mai merituoşi studenţi din lume visează să studieze aici şi cei mai renumiţi savanţi au atins aici performanţe inimaginabile pe alte meleagri, ca ai noştri români Eliade şi Palade, al doilea fiind laureat Nobel. În ultimul timp, asiaticii ocupă aici majoritatea locurilor la disciplinele ştiinţifice. Tradiţional, elitele intelectuale şi politice ale SUA s-au format în universităţile lor de prestigiu, începând chiar cu fondatorii. În America elitele se bucură de recunoaştere largă (nu ca în Germania, unde „elitar" este un cuvânt denigrator, chiar proscris). „Căutarea fericirii" în SUA trece pentru cei mai mulţi printr-o universitate de top, de aceea aceste universităţi sunt mereu confruntate cu acţiuni juridice vizând criteriile şi cotele lor de admitere rasiale sau sociale. Educaţia cetăţenilor din universităţi, ridicată, ca şi presa liberă, la principiu fundamental al societăţii, este cheia succesului american. Este fabrica lor devisuri şi rampa lor de lansare pe piaţa muncii, în start-up şi în cosmos. Este a cincea putere în stat, primită de la fondatori şi păstrată cu sfinţenie pentru generaţiile viitoare… ale lumii.

De 243 de ani US-americanii îşi consolidează cu zel şi statornicie, dar şi prin jertfe umane şi prin luptă democratică aprigă, atuurile primite moştenire de la înaintaşi: independenţa, drepturile cetăţeneşti, educaţia şi unirea. Cel puţin prin aceasta sunt exemplari.

Offenbach, Germania
august 2019

„De la războiul revoluţionar de acum 243 de ani, statele americane, între timp 50 la număr, întinse pe o jumătate de continent, cât 40 de Românii, îşi zidesc zi de zi cea mai stabilă democraţie a lumii, realizând convergenţa celor mai diverse interese."

Jurnal de călătorie

ÎN CĂUTAREA EULUI PIERDUT

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă

Cândva demult, sunt peste douăzeci și șapte de ani, cerul se destrămase deasupra mea, luându-mi liniștea și pacea zilnică, confruntându-mă cu moartea, când n-o așteptam, fiind foarte tânără, cu singurătatea și mizeria spirituală. Eram pierdută. M-am rugat cu oameni din toate religiile, sectele, grupările, ce-și inventaseră un dumnezeu al lor, străin mie, dar, cum speranța moare la urmă, mă făceau să cred că ajutorul rugat în genunchi va veni și că familia mea va putea trăi din nou în pace. N-a venit nimic. Cel de Sus era plecat în misiuni cerești, cei de jos nu erau șamani să învie morții, eu eram pierdută și, în loc să cred în viață, nu-mi doream decât să plec și eu dincolo. Pierdusem dragostea vieții mele, rațiunea zilelor mele, visul minunat de-a avea o familie fericită. Nici copiii, nici prietenii, nici doctorii nu mi-au adus liniștea înapoi. Viața mea devenise o fugă, cimitir, serviciu, casă, cimitir. Ca un blestem, aveam închise toate porțile și nu mai puteam vedea înainte. Într-o noapte am visat un vis din copilărie. Uneori aveam adevărate coșmaruri după ce-l visam, dar doctorul de copii a liniștit-o pe mama, zicându-i că uneori se petrec lucruri ciudate între cer și pământ, iar dacă eu, așa de copilă, visam o ciudățenie însemna că eram un copil „semnat" de cineva de sus și că ea trebuie să accepte ciudățeniile mele. Mama, credincioasă din cale-afară, s-a sfătuit cu domnul părinte Săbău, un om extraordinar. El i-a spus același lucru. Era numai un vis. Tata lucra la școală ca administrator. De fapt, făcea de toate. Repara, curăța, cumpăra pentru cantină, făcea focul iarna și uda florile vara. Într-o bună zi, eram cam de cinci ani, a venit acasă cu o hartă mare cât peretele camerei. Harta lumii. Mama, speriată că o furase, îl ruga să o ducă înapoi. Nu, nu era furată. Războiul trecuse peste Europa, marii acelei lumi împărțiseră globul cum „se cuvenea", harta nu mai era actuală, aveau una nouă, iar cea veche putea fi aruncată la gunoi. Tata o agățase pe perete, iar eu aveam posibilitatea să văd o lume care nu mai era ca altădată, dar ce mă interesa pe mine cum era, această lume colorată stătea sub ochii mei, o puteam atinge cu degetele, zăpăcind-o pe mama cu sutele de întrebări. Harta avea, la fiecare țară, ceva specific acelui loc. Maimuțe, animale sălbatice, flori, copaci, câte-o casă colonială, crocodili și copii, majoritatea negri și goi pușcă. Eram nebună după harta aia. Așa am descoperit Brazilia. Mare cât un continent, bogat în culori și desene. Și, din acel moment, tot ce mi-am dorit în viața mea a fost să merg acolo. Bineînțeles că doream să știu totul despre Brazilia și săracul tata, împreună cu domnul Ilieș, învățătorul de la școală, au făcut rost de cărți și seară de seară mama ori tata îmi povesteau despre pământul viselor mele. Indieni, sclavi, portughezii ce cuceriseră acele locuri, furându-le aurul și transportându-l spre Europa cu vapoarele lor mari, albi și negri, săraci și bogați, toți lucrau pentru ei, în loc de colibe se construiau case de piatră, ba chiar străzi, pietruite și ele, altfel ar fi fost groaznic de complicat să transporte aurul din Minas Gerais până în portul nou născut, în Paraty. Sigur că tata mai inventa niște povești de groază. Mai sigur că eu, cu fantezia mea bolnăvicioasă, inventasem un loc al meu, un Paraty crescut la marginea oceanului pentru mine, o junglă ce mă satisfăcea profund, fiind verde și gălăgioasă. Începusem să văd acel loc cu ochii sufletului și el creștea după fiecare vis, devenea crud și zbuciumat, îmi făcea frică, dar nu mă lăsa să mă rup de el.

Trecuseră ani și acel vis se îndepărtase de mine. Aproape că uitasem de el. Până în acea noapte. Înainte să dorm, mă rugam aceluiași Dumnezeu ce mi-a distrus viața, să mă lase să mor și eu. Tot eram o umbră. Și, în loc să visez cu eliberarea, am visat cu orașul meu ascuns între junglă și ocean. Îi uitasem numele. Dar visul era viu. Culori, verde, albastru, galben, negru. Eram acolo și căutam disperată ceva. Sau pe cineva. M-am trezis speriată și, în loc să-mi beau cafeaua în liniște, am fugit la prima agenție turistică din orășel și mi-am

cumpărat un bilet spre Rio de Janeiro. Aveam prieteni în Rio. Mă vizitaseră în Germania, ne sunam, ne auzeam, îmi transmiteau curaj și forță. Era bine să știu că nu sunt singură. Nu mai fusesem niciodată acolo, în afara celor citite de tata nu știam nimic, mă bazam pe visul meu, eu, „aleasa," simțeam că este un semn să plec, să rup ceva și să deschid o nouă poartă în viața mea. Chiar dacă ar fi căzut avionul. Mă gândeam că așa trebuia să fie. Am ajuns noaptea. Prietenii mei, pictori, muzicieni, scriitori, mă așteptau la aeroport. Deja aveam un program. Nu patul, pentru că eram moartă de oboseală și visam cu el. O expoziție de pictură. Apoi, la cererea pictorului, un chef la Copacabana. Miezul nopții, caipirinha, água de coco și cachaca, muzică și voie bună. Puteai să faci baie și fără costumul special de baie. Era vară, hainele de pe tine se uscau repede. Pe la patru dimineața eram în pat. Și am visat din nou. Același vis. Eram în căutare. Pe la prânz am fost cu soțul prietenei mele și mi-am schimbat biletul de autobuz. Cel cumpărat de ei era pentru Salvador de Bahia. Cum nu știam numele orașului din vis, am hotărât să merg cu el la stația centrală de autobuze, să mă uit pe lista tuturor orașelor pe unde treceau aceste curse lungi, sperând că voi descoperi ceea ce-mi ieșise din cap. PARATY. Ăsta era. Am întrebat oamenii dacă era orașul cu străzi de piatră. „Toate orașele vechi au străzi de piatră, mi s-a răspuns, însă Paraty este cel cu portul și transportul aurului…" La căderea serii eram în Paraty. Aerul de mătase. Serra da Cunha domina peste casele albe. Era ora fluxului și centrul vechi devenise o mică Veneție, apă peste tot, trebuia să umbli desculț, s-o simți, vorbea cu tine, te mângâia, erai în puterea ei. Răsărise luna, era mare, stelele, aproape ascunse în Germania, coborâseră până în vârful minunaților coquetos, arbori de cocos, muzica, ce rareori o puteam auzi în Europa, dansa prin mine, mă zăpăcise total. Cu rucsacul în spate, micuț, luasem puține lucruri cu mine, mă lăsam dusă de acel vis nebun din copilărie. Nu mai eram eu. Uitasem de moarte, de cimitir, de lacrimi și discuțiile interminabile cu Dumnezeu, aici pulsa viața, o simțeam, mă atinsese ceva și mă ducea spre o anume casă și o anume stradă.

Orașul este foarte bătrân. Morro da Vila Velha, locul indienilor prin 1540, pe marginea râului Perequê-Áçu, azi este Paraty, locul celor câteva mii de oameni ce au descoperit paradisul și nu au de gând să-l părăsească. Am avut mare noroc să văd orașul, încă, așa cum ar fi trebuit să fie. Case albe, porți și ferestre colorate, cum rar vezi prin alte locuri, străzile de piatră, peste care au trecut carele portughezilor spre port, oraș protejat și declarat monument istoric. S-a schimbat mult. Noroc mare că au lăsat centrul vechi așa cum era. Cu felinare pe străzile înguste și întortocheate, lumina fiind prea săracă sub vegetația ce te copleșește, parcă auzeai cum trec căruțele cu sclavii, plângând și rugându-se ori cântând ceva trist de-ți sfâșia inima. Indienii mai trăiesc și acum în junglă, coborând la malul oceanului să-și vândă produsele artizanale, foarte frumoase și originale. Unii beau peste măsură și uită de copiii flămânzi. Civilizația noastră i-a întors pe dos. Stau între cele

două lumi și asta nu-i bine deloc. Sunt nefericiți. Negrii au și ei problemele lor, dar, spre deosebire de indieni, știu să lupte pentru ce doresc. Iar albii? Viața este frumoasă! Trăim! Și trăiesc. Cu toată sărăcia, mizeria, foamea, lumea n-a uitat să rădă. *Deixa rolar*, lasă să curgă, să se depene, spun cei mai mulți, pentru orice este o soluție. Am stat o lună acolo. Aveam locul meu preferat. O piatră într-un părculeț în fața unei biserici. Padre João, de douăzeci de ani în Vatican, mi-a spus că m-am întors acasă. Îi povestisem de visul meu. Piatra aia albă, ce mă atrăgea, fusese o cruce ruptă. Acolo, unde acum era părculețul, prin 1680 era un cimitir. Padre João era catolic. L-am crezut. Și casa? O credeam a mea. Poate fusese.

Minunile sunt eterne. Cerul nu le divulgă. Pământul nu le trădează. Am crezut în minunea orașului. Și mi-am vindecat sufletul. Visul nu s-a mai întors din acel moment. Și este absolut fără importanță când am să mor. Eu m-am descoperit acolo. Și acolo voi rămâne cu tot ce Dumnezeu a ascuns de mine. Aventura, fuga de mizeria cotidiană, pelegrinajul, visul fără întrebări și răspunsuri. Brazilia mi-a deschis poarta vieții. Pentru tot restul zilelor mele.

Murcia, Spania

Paraty. Fotografii de Letiția Vladislav.

”Cu fantezia mea bolnăvicioasă, inventasem un loc al meu, un Paraty crescut la marginea oceanului pentru mine, o junglă ce mă satisfăcea profund, fiind verde și gălăgioasă. Începusem să văd acel loc cu ochii sufletului și el creștea după fiecare vis, devenea crud și zbuciumat, îmi făcea frică, dar nu mă lăsa să mă rup de el.”

Jurnal de călătorie

ÎN INTERIORUL CERCULUI POLAR (1)

Florentin Smarandache

Profesor universitar doctor,
Universitatea din New Mexico, SUA,
Departamentul de Matematică
Scriitor
Membru al International Writers Association, al Academiei Oamenilor de Știință din România şi al Modern Language Association (USA)

3.05.2018

Cumpărat, cu luni înainte, prin agenția daneză Grønlands Rejsebureau/ Greenland Travel, biletul excursiei groenlandeze: 15–22 mai 2018, cu plata în euro, convertiți imediat în dolari: 3.410,09$, plus taxe. Primit, în sfârșit, prin e-mail, biletul de avion (e-ticket) al excursiei groenlandeze, prin reprezentanta agenției, Ms. Maria Hammer:

– *We wish you a pleasant trip to Greenland!*

Din Copenhaga în Kanngerlussuaq (Groenlanda), apoi Ilulissat (Groenlanda), și înapoi în Copenhaga (opt zile la Cercul Polar).

Sfătuiți să ne luăm haine groase: vara și iarna pe fiorduri, dar și pe mare, e frig. Îmbrăcăminte din blană de focă și încălțăminte cu susținătoare pentru glezne. Mi-am cumpărat de la Walmart scotchgard – spray de dat pe haine, bocanci, rucsac, pentru protecție împotriva apei (water-proof) și ankle support (fabricat din elastic tare, pentru glezne): reține căldura; pentru compresie și îmbunătățirea circulației.

12–14.05.2018

După trei zile daneze (în Copenhaga – capitală – și orășelul Slagelse), urmează… Gro-en-lan-da! Gro-en-lan-da!

Din Antarctica (decembrie 2015) în Arctica (mai 2018).

O nouă aventură și documentare, vara, spre nordul alb și rece.

15.05.2018

142 krone biletul pentru Trenul 206, Slagelse–Københavns Lufthavn (Aeroportul din Copenhaga), 6.4 –8.04. Aglomerat, oameni în picioare.

M-a dus la gară Dr. Saeid Jafari, profesor de mate la Colegiul Vestsjaelland South din Slagelse. Saeid este iranian; vorbește persană, daneză, germană, italiană, rusă și engleză.

De la terminalul 2, zborul GL 781 cu compania Air Greenland (4 ore și 40 de minute) din Copenhaga în Kangerlussuaq, localitate în vestul Groenlandei, care înseamnă în limba inuiților băștinași Marele Fiord.

Zburăm deasupra Mării Norvegiei, pe lângă insulele Shetland și Færoe, peste Islanda.

Groenlanda văzută de sus: zăpadă peste tot, munți pleșuvi… nu sunt decât licheni pe stânci, nicio plantă, niciun arbore.

Am aterizat pe Tărâmul Alb. Se aud aplauze în avion.

Anunțuri în trei limbi: groenlandeză (limba eschimoșilor inuiți din zona aceasta), daneză și engleză.

Câteva case și clădiri colorate: roșu, verde, gri… se zăresc prin hubloul avionului lângă aeroport.

Temperatura: -60. Nu e prea frig. Cazat la Hotelul, cu același nume ca orașul, Kangerlussuaq, camera 3007.

Populația – doar 500 de locuitori.

Fostele barăci militare americane din timpul celui De-al Doilea Război Mondial, vopsite în roșu, galben, albăstrui ori vernil, au fost transformate în oficii de business turistic.

Karl Hoegh se numește ghidul nostru – jumătate inuit și jumătate danez. Cei veniți astăzi sunt toți danezi, doar mie trebuie să-mi explice în engleză. În loc de cojoc sau jachetă, îmbrac două sau trei pulovere, unul peste altul. Așa sunt mai comod și mai… excentric!

Scriu la repezeală pe unde mă găsesc, uneori amestec limbile fiindcă nu pot traduce instantaneu. Ori scriu pe întuneric sau mișcat – din mersul mașinilor și pun semne de întrebare unde nu mi-e clar…

Jurnalul mi-este presărat cu ciorne – care vor fi elucidate mai târziu…

Dar revăd textul înainte de publicare.

*

În daneză, orășelul se numea anterior Søndre Strømfjord. Așezarea Kanger-

lussuaq a fost, începând din octombrie 1941, baza militară Bluie West, construită de colonelul nord-american B. Balchen, împreună cu alte baze americane pentru a preveni cucerirea Groenlandei de către naziști, care deja ocupaseră Danemarca. Aeroportul militar a fost transformat, după război, în aeroport civil – singurul aeroport internațional din insulă.

Ne aflăm deja în interiorul Cercului Polar la 50 km spre nord. Groenlanda, care în limba băștinașilor se numește Kalaallit Nunaat, este cea mai întinsă insulă (2.166.086 km2) de pe Terra, cu o populație de aproape 57.000 de locuitori.

Țărmul vestic beneficiază de un climat mai blând, fiind mai populat și atrăgând turiști, față de țărmul estic. Groenlanda și-a obținut autonomia față de Danemarca. Are și o capitală, orașul Nuuk, care este în plină dezvoltare, cu o populație de circa 17.000.

La prânz, conform panoului electronic, s-au înregistrat 2 grade Celsius; cald pentru Groenlanda.

La începutul iernii, temperaturile ajung aici la -540 C!

După mitingul informativ, am fost luați cu un autobuz 13 km de-a lungul fiordului pentru a vedea panorama: arbuști subțiri; ierburi veștejite; mai apar și animale, când te depărtezi de aeroport; lacuri înghețate care au început parțial să se dezghețe; spre capătul fiordului – o mlaștină înghețată; fertilizatoarele pentru agricultură; regiunea aceasta a fost vulcanică în era geologică; au fost aduși de oameni, 24 de boi-moscați (Bovibus moschatus = Musk Ox) acum douăzeci de ani, iar între timp populația lor s-a înmulțit ajungând la 15.000-20.000; am ajuns apoi la rezervorul de apă de băut.

Prima noapte polară

15.05.2018

Se apropie miezul nopții, dar este lumină afară ca ziua!

Prima Noapte Polară pe care o simt pe viu...

Ce-i rău cu lumină continuă sau noapte continuă este că nu mai percepi dacă este dimineață sau seară. Nu știi dacă e ora zece seara sau ora zece dimineața!

Când vizitasem Alaska, în 2009, cei cu care locuiam acolo îmi spuneau că nu frigul era problema principală, ci întunericul care le provoacă depresie.

Aceeași stare în Groenlanda, chiar și-n Danemarca – unde ziua este foarte scurtă iarna (șapte ore, iar noaptea 17 ore!). Groenlanda are o rată mare de sinucideri și din cauza alcoolismului și a lipsei locurilor de muncă.

Nu am tras perdeaua la fereastra largă a camerei mele, doar de curiozitatea acestei nopți albe... naturale.

Începând cu paralela de 66033'38" N este Cercul Polar: șase luni de predominant ziuă și șase luni de predominant noapte.

Muzeul Kangerlussuaq despre istoria Bazei Militare Americane Aeriene Sondrestrom (Bluie West – 8) între 1951 și 1992, în timpul Războiului Rece cu Uniunea Sovietică, „Bluie" fiind codul militar american pentru Groenlanda în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

După Nopțile Albe, urmează Zilele Negre!

Luni continue de noapte, nu vezi cerul... te simți ca-n fundul iadului!

*

La 12 km de aeroport există și o mică așezare, Kellyville, pentru oameni de știință.

16.05.2018

Dimineața, între 7.30–9.00, avem micul dejun inclus în prețul excursiei la Hotelul Polar Lounge.

150 de oameni de știință locuiesc permanent în Groenlanda pentru cercetări.

Avem un magazin alimentar, Pilersuisaq, lângă hotel; un oficiu poștal Tele-Post.

Avioanele americane U.S. Air Force pe pistă.

Râul Watson, cu podul deasupra.

Îmi place cum colorează ei casele: roșu aprins (aeroportul), verde puternic...

În noua excursie, către Tundra Safari. Se vede tot orășelul Kangerlussuaq, în vale, pe marginea fiordului, la adăpost de vânturi.

Tundra văzută prin binoclu. Vehicule cu tracțiune pe patru roți pot circula pe toate drumurile astea.

Reni pasc pe crestele muntoase.

Autobuzul derapează pe gheață, în pantă, dă înapoi. Panică înăuntru. Coborâm din mașină și urcăm pe picioare. Cel mai sigur. Până la Stația Meteorologică Daneză (DMI).

Radarele și Antenele pentru comunicații radio militare daneze și pentru monitorizarea și transportul oamenilor de știință de pe calota de gheață care arată ca niște sfere cu diametrul de 4-5 metri.

Stația de cercetare a atmosferei și ionosferei arctice se numește Sondrestrom, ne spune ghidul (denumită și Kellyville), aflată la 15 km de aeroport. Se folosește aparatură americană și daneză.

*

După masă, între 13.00–18.00, la Ice Cap (Capota de Gheață), punctul 660. Treizeci de turiști, majoritatea pensionari danezi, și ghidul. 35 de km de zdruncinături de-ți sar mațele. Mare deranj pentru puțină plăcere.

Strada a fost construită de compania germană Volkswagen, care după cinci ani s-a mutat în Finlanda. Specii de arbori din Siberia și Canada au fost introduse în Groenlanda și s-au prins.

Oprim la punctul Old Plane Crash unde un avion islandez s-a prăbușit în 1968 din lipsă de benzină, neputând să aterizeze. Surprinzător ce bine s-a păstrat (conservat)... aluminiul, fierul – neruginite, parcă avionul ar fi căzut ieri, nu acum o jumătate de secol!

Suntem sfătuiți să nu aruncăm nimic neorganic pe câmp, fiindcă nu se descompune.

Reni și bivoli trăiesc în această arie. Există și urși polari pe aici, în Valea Deșertului.

Precipitații puține, ca-n Sahara. De aceea putem vorbi de un... deșert arctic.

Este vară în Groenlanda acum. Zboară păsări, sar animale și e călduț.

*

Ajunși la Ghețarul Russel, al cărui perete vertical de gheață ajunge la 68 de metri.

Calota de gheață acoperă 83% din suprafața Groenlandei.

Straturi de zăpadă, pe alocuri înalte ca în Antarctica. Sub zăpadă e gheață, iar sub gheață, apă. Am pășit pe calota de gheață.

În Antarctica, la Polul Sud (continent format din roci, munți, lacuri, văi) sub gheață este sol. În Arctica (la Polul Nord) este apă; deci Arctica este în realitate un ocean înghețat, denumit Oceanul Înghețat de Nord.

Stratul de ozon deasupra Antarcticii este străpuns de o gaură mare, pe când stratul de ozon de la Polul Nord nu este perforat.

Vârtejuri polare se produc la ambii poli, sud și nord. Câmpul magnetic al celor doi poli este în continuă mișcare: cel sudic cu 10-15 km spre vest, iar cel nordic cu 55-60 km spre partea opusă (est).

Razele ultraviolete de la Soare sunt foarte puternice la ambii poli.

La restaurantul Roklublen. Mult plătit, puțin mâncat, dar calitate super.

Restaurantul Roklublen se află pe malul lacului înghețat Fergerson, la 5 km de Kanger-lussuaq. Ne-au servit un pește deosebit de delicios: Helle vox. Total: 390 kr. (circa 70$).

*

Printre animale specifice groenlandeze: ursul polar, lupul arctic, vulpea arctică, iepurele arctic, bivolul, balenele, câinele groenlandez (pentru sănii). Descendenții animalelor domestice aduse din Europa s-au adaptat condițiilor severe arctice.

Pinguinii trăiesc doar în Antarctica (i-am văzut în 2015), urșii polari numai în Arctica.

”Groenlanda văzută de sus: zăpadă peste tot, munți pleșuvi... nu sunt decât licheni pe stânci, nicio plantă, niciun arbore.”

Fotografii de Florentin Smarandache.

Folclor

MOMENTE SOLARE ALE DEVENIRII ARTISTICE A MARIEI TĂNASE

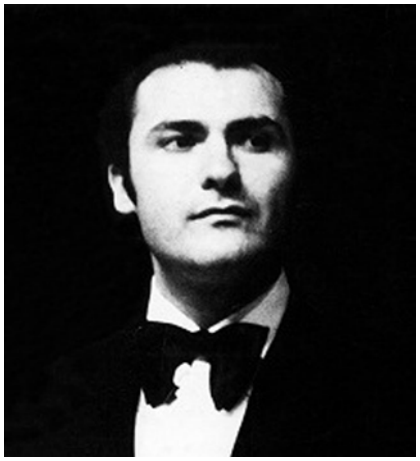

Alexandru Mica

Profesor universitar emerit doctor
Folclorist, etnograf, etnolog,
Membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România

Sandu Eliad, regizor artistic la teatrele „Baraşeum" şi „Alhambra" din Capitală, aflat în biroul directorului Administraţiei Financiare din cadrul Primăriei Municipiului Bucureşti, Horia Oprescu, pentru rezolvarea unor atribuţii pe linie de urbanism ce-i reveneau, rămâne uimit la apariţia unei „arătări" încântătoare care se recomandă sec: **Maria Tănase**.

Splendida apariţie era o fată tânără îmbrăcată într-o rochie foarte înfloratã de mătase, purtând pe cap o pălărie florentină imensă, cu voal, deşi era o oră destul de matinală iar o asemenea ţinută vestimentară, doamnele care se respectau, o arborau numai seara, nicidecum dimineaţa. De sub pălărie priveau pătrunzător nişte ochi de foc, de-ţi tăiau răsuflarea. Venise la director pentru a-i solicita acestuia amânarea unor dări către stat ale tatălui ei, grădinar în cartierul Căramidarii de jos, Moş Tănase, cunoscutul vânzător de flori şi fructe proaspete, descins din Oltenia cu întreaga familie şi stabilit la marginea Bucureştiului, în cartierul Mandravela. Fascinat de frumuseţea ei neasemuită, Sandu Eliad a plecat cu ea şi au rămas împreună opt ani, locuind în tot acest timp pe strada Anghel Saligny, într-un bloc situat lângă fostul Senat, la etajul al şaselea. Era în vara anului 1934.

Într-una din zilele de vară ale acelui an, stând cu Maria pe balcon, furaţi de farmecul ascuns al serii care se anunţa, ea începe să murmure, cu o emoţionantă duioşie în glas, un cântec oltenesc nemaiauzit până atunci. Maria a cântat până după miezul nopţii. Întrebată de unde ştia acele cântece minunate, aceasta răspunde că le preluase de la tatăl ei, oltean de origine, cât şi de la mama ei, originară din Făgăraş. Părinţii le cântau adesea copiilor lor, încă unui frate şi la încă două surori, pentru ca aceştia, învăţându-le, să le ducă mai departe.

Obsedat de dulceaţa glasului Mariei, ca şi de interpretarea cu care reda aceste melodii, dar, mai ales, de originalitatea şi unicitatea acestora (cântecul popular tradiţional se cânta extrem de puţin pe vremea aceea), Sandu Eliad îi propune ulterior să lase revista lui Constantin Tănase, unde dansa în linia a 3-a a corpului de balet, făcând un fel de figuraţie, şi să se dedice interpretării cântecului popular, propunându-i o întrevedere cu profesorul Harry Brauner de la Arhiva de folclor, care ar putea să o ajute în a-şi face o carieră în acest domeniu. Ochii ei mari verzi s-au umezit pe loc, semn că îi surâdea propunerea. La prima întâlnire cu profesorul, Maria, din cauza emoţiilor, nu a fost convingătoare. Încurajată, peste câteva zile, regizorul l-a invitat din nou pe Harry, însoţit de alţi doi prieteni: pictorul Jean David şi Ghiţă Roll (Gheorghe Dinu). De data aceasta, Maria, învingându-şi orice emotivitate, s-a mobilizat şi a dat glas melodiilor sale cu mult aplomb şi dăruire, impresionându-i pe cei prezenţi. Încântat peste măsură, Harry a chemat-o a doua zi la Arhiva de folclor de pe Lipscani, unde i-a cerut să-i cânte, din nou, toate cântecele, imprimându-le pe cilindrii de ceară ai fonografului Edison. Dramaturgul Tudor Muşatescu i-a oferit Mariei, la scurt timp, posibilitatea să înregistreze aceste melodii după noul principiu electric, la una dintre casele de discuri din Bucureşti. Înregistrarea de probă a avut loc la Studioul Tomis din Calea Călăraşilor, cu piesa *Romanţa mansardei*, imprimată, mai apoi, în prezenţa compozitorului Mişu Iancu şi a lui Constantin Brăiloiu. Mai târziu, Maria este invitată şi de Casa Columbia, cu sediul în strada Udricani, pentru a înregistra *Nunta ţigănească*, într-un tiraj impresionant. Reeditată la scurt timp, melodia s-a bucurat de un succes peste aşteptări. Printre altele, era inclus şi un cântec zglobiu, ţigănesc, cules de Harry Brauner de la lăutarul Ion Puceanu, din

Fotografie de afiș cu Maria Tănase din colecția Muzeului Olteniei, Craiova

Teișul Târgoviștei. După mai multe încercări, Maria reușește să-l cânte integral, prin discul, vândut apoi în mii de exemplare, reușindu-se acoperirea sumei de 80.000 lei, din care s-au plătit lucrătorii, mai puțin proaspătul director al Casei de discuri „Pan", adică Brauner, neplătită rămânând și Maria care, ca și profesorul, lucrase doar *„de dragul artei"*. Harry, plin de entuziasm, i-a procurat, mai apoi, Mariei un repertoriu original cu cântece din toate zonele folclorice ale țării, inclusiv din zonele Făgărașului și Olteniei care, pentru întaia oară, se puteau auzi prin glasul și interpretarea sa inegalabile. La puțin timp după acest debut semnificativ, Harry o prezintă pe Maria lui Constantin Brăiloiu, devenit deja celebru în viața culturală a țării prin studiile sale de folcloristică, noua știință „la modă", cât și prin cercetările de sociologie a folclorului întreprinse pe linia Școlii sociologice a savantului Dimitrie Gusti.

Harry Brauner s-a preocupat să-i găsească Mariei și un taraf adecvat, alcătuit din mai marii lăutarilor de prin mahalalele Bucureștilor. Singura locație în care ar fi putut să se producă Maria a lui Ion Coandă Tănase – florarul, nu era decât la un restaurant, pe o estradă improvizată: restaurantul Neptun din Piața Buzești, unde cânta taraful condus de Vasile Julea. Aici au poposit să o asculte scriitorii Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Cezar Petrescu sau Ion Pillat, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Cicerone Teodorescu, dar și basul Nicolae Folescu. Cârciuma devenise în scurt timp, dintr-un simplu și banal local unde se serveau mici și se bea bere, o adevărată scenă de spectacol, unde se cânta și se asculta muzică din toată România, muzica Mariei Tănase, cu chelnerii rânduiți în picioare, pe lângă pereți, cu mesenii stând pe scaune, „ca la teatru", nemișcați, cu tacâmurile puse deoparte, pe lângă farfurii, ascultând-o într-o liniște de catedrală. Era ceva ce Bucureștiul de atunci nu mai văzuse și nu mai auzise. În tot acest timp, Harry se preocupa intens să-i diversifice repertoriul Mariei cu noi și noi melodii, reprezentative și valoroase, iar Sandu Eliad să dea apariției sale scenice o ținută cât mai apropiată de ambianța folclorică originală. Printre melodiile de mare succes, sunt și cele reluate și în 20 februarie 1938, la Radio București, cu acompaniamentul tarafului condus de Ion Matache: *M-am jurat de mii de ori, Ce-i mai dulce ca alvița, Cine iubește și lasă, Geaba mă mai duc acasă, Mărie și Mărioară, Când o fi la moartea mea*. Pe la jumătatea aceluiași an, marele istoric Nicolae Iorga o invită pe Maria să cânte la închiderea cursurilor de vară de la Vălenii de Munte, marcând aniversarea a 30 de ani de la înființarea Universității de Vară. Cu acest prilej, înmărmurit de glasul și prestația artistică a Mariei Tănase, celebrul savant a numit-o, nemurind-o, *Pasărea măiastră*. Încadrarea pe scena profesionistă a Teatrului Alhambra, cu contract, în calitate de interpretă de folclor, a consacrat-o definitiv, redând-o poporului din mijlocul căruia s-a născut. Înființată de Nichifor Crainic, Arhiva de folclor a Societății Compozitorilor Români funcționa pe Lipscani, peste drum de biserica Sfântul Gheorghe, la etajul 1, devenind un adevărat punct de atracție pentru intelectualii vremii, pe care, secretarul ei, Harry Brauner nu pregeta să-i aducă pentru audiții de folclor nemaiauzit în Bucureștii acelor vremuri. Printre aceștia, nelipsită era Maria Tănase însăși, dar și reprezentanți ai caselor străine (His Master's Voice Columbia) care aduceau specialiști, cam de vreo două ori pe an, printre care vienezul Starckmann, pentru a imortaliza vocea Mariei Tănase în vederea completării cataloagelor de muzică românească. Vizitele lui Harry Brauner la prietenul său Sandu Eliad pentru a o întâlni pe Maria Tănase nu conteneau, dar nici Maria cu depănarea amintirilor sale legate de cântările preluate de la membrii familiei sale. Un unchi din partea tatălui, rămas văduv după moartea soției sale, era obsedat de o melodie tristă, melancolică pe care i-o cânta adesea nepoatei sale: *„Geaba mă mai duc acasă, /Că n-am nevastă frumoasă,/ N-am nevastă, nici copii, /C-am rămas al nimănui..."* Sau un alt cântec, *Neghinuță dragă*, învățat de la mama ei, cunoscut lui Harry din timpul monografiilor sociologice ale profesorului Dimitrie Gusti în Drăguș, din anul 1929. Maria învăța cu repeziciune cântecele aduse de Harry pe care, ulterior, le cânta numeroșilor prieteni ai tovarășului ei de

viață. Printre aceștia se numărau și compozitorul Theodor Rogalsky și pianistul Ion Filionescu, care a invitat-o să înregistreze în studiourile Radio. Popularitatea Mariei creștea vertiginos de la o zi la alta, la fel și „onorariul" acesteia. Brauner se preocupa permanent să-i aducă instrumentiști acompaniatori dintre cei mai cunoscuți: renumitul țambalagiu Cârlig sau cunoscutul cobzar Marin Mărțână, „racolat" într-o noapte în „Gura Halelor Centrale", într-o bombă afumată. Altădată, sprijinită de pian sau de țambal, Maria dădea glas doinei bucovinencei Maria Surupat: *„Hai maică la iarmaroc, / Vin și-mi cumpără noroc, /Dragul mamii, fii cuminte, Că norocul nu se vinde,/ Că de s-ar vinde norocul, / L-ar cumpăra tot omul, / L-ar cumpăra bogătani, /N-ar rămâne la sărmani..."* Sau dădea o nouă viață cântărilor altei Marii, neîntrecuta Cîrstoiu Pițuloaia, cum era cunoscută aceasta în Nucșoara-Muscelului, după cum, cu privirea pierdută undeva departe, într-un trecut doar de ea știut, interpreta cu o forță dramatică nemaiîntâlnită, un cântec devenit repede celebru, *Cine iubește și lasă,* pe care Harry i l-a adus, preluat de la Rafirea Husea (Hira lui Lade), singura care îl mai cunoștea în anul 1929 în Drăgușul-Făgăraș. Peste ani, Maria Tănase a obținut cu acest cântec Marele premiu al discului la Academia Charles Cros de la Paris.

Harry Brauner

Maria era de o generozitate proverbială. Deși câștiga salariul unui profesor universitar, ea rămânea, mai întotdeauna, fără un ban în poșetă, iar seara, la plecare, se împrumuta de bani de la colegii lăutari pentru a ajunge acasă. Brauner însuși mărturisea că, în anul 1939, când a trebuit să se deplaseze la Piatra-Neamț, fiind concentrat, nu avea decât foaia de drum, Maria completându-i veniturile pentru a-i ușura viața de cătană. În viața de toate zilele, ea rămânea aceeași modestă fată a lui Moș Tănase, grădinarul. Pe scenă, însă, strălucea.

„...Să răzbați unde meriți, spărgând zidurile pizmașe ce ți se vor ridica în cale, pentru că dumneata ai o mare și nobilă misiune de îndeplinit: să readuci cântecul poporului nostru pe făgașul lui autentic. [...] Misiunea aceasta, pe care dumneata nu o știi încă, în toate posturile ei, dar o știm noi, trebuie să fie îndemnul cel mai puternic, în osteneala dumitale...", sunt vorbele pe care i le adresa Nicolae Iorga, ascultând-o cântând. Maria însă își cunoștea misiunea în toate posturile ei, mult mai mult decât putea bănui marele savant.

Maria Tănase a triumfat pe scena de spectacol, dar nu la fel și pe scena vieții. Ea nu s-a mulțumit să cânte doar de dragul cântecului, ci s-a străduit să învețe cât mai mult și să tindă către un orizont cât mai vast. Asculta muzică cultă, lucra cu profesori de limba franceză, germană și engleză, edificându-și, cu răbdare și putere de muncă, personalitatea unică. În anul 1939, sub dictatura fascistă, când numele lui Brauner era interzis a fi pronunțat în public, într-un interviu acordat lui Gaby Michăilescu, la întrebarea cine i-a călăuzit primii pași și cuvântul decisiv al cui a fost, la începutul carierei sale, cu un curaj neobișnuit aceasta răspunde: *„Esențiale au fost sfatul și truda unui bun prieten, Harry"*. Brauner declara sentențios: *„Țineam la ea, cât ținea ea la mi ne"*.

Din nefericire, la întoarcerea sa din pușcărie și din surghiunul din Bărăgan, ea plecase pe drumul fără întoarcere. Niciodată nu s-au mai văzut.

După extragerea brutală a lui Harry Brauner din societate, Maria Tănase își continuă singură, fără învățătorul ei, drumul către celebritate, încântând sufletele românilor și nu numai, cu splendoarea cântecelor sale. Ascultând-o pe Maria Tănase, compozitorul și dirijorul Theodor Rogalski sublinia: *„Ne aflăm în fața unui fenomen! N-am mai auzit până azi nici un cântăreț izbutind să interpreteze, cu asemenea talent și originalitate, cântecul nostru popular, păstrând nealterate autenticitatea versului și melodiei"*.

În celebra revistă de estradă, *Constelația Alhambrei*, Maria Tănase s-a făcut cunoscută și prin interpretarea unor creații devenite, ulterior, de largă circulație: *Mi-am pus busuioc în păr*, pe versurile lui Nicolae Vlădoianu și *Habar n-ai tu*, pe text de Eugen Mirea, ambele compuse de Ion Vasilescu.

Alături de alți artiști români, printre care Constantin Brâncuși, Maria Tănase a reprezentat România la Expoziția Mondială de la Paris, din anul 1938. Succesul ei a fost enorm. Brâncuși s-a îndrăgostit subit de ea, dar iubirea lor nu a fost de lungă durată. Celebrului sculptor i s-au alăturat imberbul Sergiu Celibidache, dar și un american, supranumit Regele aluminiului, Maurice Negre, corespondent la București al Agenției „Havas," cu care plănuise să se căsătorească, planul eșuând însă.

La *Hanul Ancuței* din Capitală, Maria Tănase, acompaniată de celebrul violonist Grigoraș Dinicu, a impresionat un juriu de elită compus din: dirijorul George Georgescu, compozitorul Mihail Jora, arhitecții Gheorghe Cantacuzino și Octav Doicescu, precum și etnomuzicologul Constantin Brăiloiu, după care a fost desemnată să reprezinte cântecul nostru popular pe continentul american la Expoziția Internațională de la New York, din anul 1939. Aici, ea prestează arta care a făcut-o celebră în fața fostului președinte american, Hoover, a președintelui în exercițiu al SUA, Franklin Roosevelt, a scriitorului André Gide, violonistului Yehudi Menuhin, elev al lui George Enescu, a lui Constantin Brâncuși, Jascha Heifetz, a lui George Enescu, a academicianului Dimitrie Gusti, acompaniată de doi așa ai folclorului nostru, Fănică Luca și Grigoraș Dinicu.

În anul 1940, odată cu venirea la conducerea politică a României a regimului legionar, Garda de Fier, în viața Mariei Tănase s-a produs un eveniment nefast: sub pretextul absurd că aceasta ar fi distorsionat folclorul românesc, i-au fost distruse toate discurile cu înregistrări, i-au fost sparte și matrițele de la Casa de Discuri Columbia, fiind interzisă o perioadă de timp. În acel an fatidic, 1940, Mișcarea Legionară, cooptată la guvernare, a interzis muzica de petreceri, muzica populară, difuzarea ei în public, pe terase, în grădini etc., noul regim decretând doliul național, „Regimul Pompelor Funebre". Pe legionari îi deranjau la Maria Tănase următoarele:

1. Că aceasta ar fi stricat folclorul românesc;

2. Că în cercul său de prieteni, artista avea o serie de intelectuali evrei, aspect repudiat de mișcarea antievreiască legionară;

3. Faptul că, după concertele cântăreției de la Paris, când fondurile obținute din încasări, în loc să fie transferate organizației de sprijinire a dictatorului Franco din Spania, au fost preluate de către o altă organizație adversă, suspicionată că alimenta activitatea subversivă a NKVD, care urmărea instaurarea comunismului în România. Maria Tănase nu avea, în realitate, nici o legatură cu acest transfer de fonduri;

4. Un alt pretext al represaliilor declanșate împotriva artistei l-a constituit și faptul că aceasta apăruse pe coperta unui tabloid, goală, jucând șah. Maria Tănase, care obișnuia să apară în astfel de ipostaze la partidele de șah, de care era pasionată în mod real, intrase în vizorul legionarilor și pentru simpatiile sale comuniste: Sandu Eliad, tovărașul ei de viață, conducea Asociația Amicii URSS, Harry Brauner făcea parte din anturajul liderului comunist, Lucrețiu Pătrășcanu, iar Titus Cristureanu era un prieten apropiat al generalului Emil Bodnăraș, omul lui Stalin.

Și totuși, norocul i-a surâs din nou interpretei: aceasta este invitată să cânte la Ankara și Istanbul la deschiderea Teatrului Taksîm, în acompaniamentul orchestrei conduse de Grigoraș Dinicu, prilej cu care i se decernează titlul de cetățean de onoare al Turciei, președintele țării propunându-i să se angajeze la Radio, ca cercetător la Institutul turc de etnografie și folclor, unde ar fi primit o remunerație demnă de invidiat. Ea, însă, refuză. Revenind în țară, participă la mai multe spectacole organizate pentru soldații veniți de pe front, alături de George Enescu, marele actor George Vraca și Constantin Tănase.

„Maria Tănase avea voce, dar Harry Brauner i-a dat glas românesc. Harry Brauner, pasionat până a se confunda cu folclorul românesc, cutreiera munți, trecea ape curgătoare ca să poposească lângă cine știe ce bătrâni care mai păstrau străvechile amintiri ale durerii sau ale bucuriei locale. Alții făceau din patriotism profesie, Harry Brauner și-a făcut profesia cu patriotism", cum atât de sugestiv se exprima celebrul gazetar și om de cultură Nicolae Carandino. Cântecul Mariei Tănase este ceva care trece dincolo de cântecul popular obișnuit. Maria Tănase *„a refuzat citirea liniară a partiturii și imitarea vocilor anonime, propunând, în schimb, o interpretare care să nu semene cu alta"*, sublinia folcloristul Mihai Pop.

Un rol semnificativ în viața artistică a Mariei Tănase l-a avut o mare cântăreață din Maramureș, elevă a acesteia la Liceul de muzică „Dinu Lipatti" din București, Victoria Darvai. La clasa de canto popular, Maria Tănase era secondată la pian de Constantin Dinicu, fiul celebrului violonist Grigoraș Dinicu: *„Maria Tănase avea un număr de trei ore pe săptămână la clasa de canto. De fiecare dată venea în fața noastră îmbrăcată modest, însă de un ales bun gust. Avea un profil de statuie. Uneori, credeai că parcă nu e vie, doar ochii îi străluceau, învăluindu-ne cu verzuiul lor seducător..."*, își amintește peste timp, Victoria Darvai. Când cânta, adaugă aceasta, exemplificând anumite melodii, ea o făcea cu arta ei inegalabilă de a fraza textele cântecelor și de a mlădia cu glasul său inconfundabil melodiile acestora, stând cu mâinile încrucișate pe piept pentru că, ne spunea maestra, *„cântatul este momentul de repaos al trăirii omului"*. Alteori, punea mâinile la spate, în aceeași idee de relaxare trupească, neuitând să sublinieze întotdeauna faptul că un interpret adevărat trebuie să știe permanent, atunci când se află pe

scenă, în fața spectatorilor, ce să facă cu mâinile. *„Acum câteva zile*, spunea Maria Tănase, *am văzut-o pe o tânără, provenind din zona Apusenilor, care nu știa ce trebuie să facă cu mâinile, ca și pe o alta, din zona Iașului, care se încurca în cântare, din cauza faptului că nu știa cum să-și țină mâinile ce trebuiau pliate după unduirea melodică a cântecului."* Maria Tănase mai recomanda elevelor *„că nu trebuie să te apleci spre sală, ca la restaurant, când trebuie să-l distragi pe ascultător de la preocuparea servirii mesei. Arta interpretativă se face mult mai greu în condițiile unui local, unde consumatorii au și alte preocupări decât acelea de a-l urmări pe interpret. În restaurant se face meserie, acolo este începutul ei. Pe scenă trebuie să chemi tu lumea la tine, aplecându-te ușor pe spate. Lumea plătește biletul să te asculte într-un spectacol, pe când, în restaurant, trebuie să i te vâri în suflet ascultătorului. Pentru aceasta trebuie să ai o sensibilitate anume, o înțelegere și un simț muzical cu totul aparte"*. Maria Tănase mai spunea: *„Eu am cântat la marile restaurante ale Bucureștiului și la fiecare mi s-a prelungit contractul cu câte 4 luni de zile, încântați de prestația mea artistică."* Importantă mai era și ținuta picioarelor, în timpul cântatului, care trebuia să fie despărțite ușor și nu decalate, cu unul în față și altul în spate, pentru că *„țăranul român, când cântă, el se odihnește, alinându-și dorul, suferința sau chinurile de peste zi, ori de peste o viață"*.

Victoria Darvai își mai amintește că în anul 1955, Maria Tănase și-a manifestat un vădit interes pentru repertoriul său vocal, total necunoscut pe atunci și neînregistrat de nimeni: *Buciumul – Trihurihu, hai, Toderel, Horincuța*, cu care a cutreierat multe țări, Anglia, Turcia, America. Pe unele le-a înregistrat ea însăși, cum a fost cântecul *Prin pădure trece-mi-oi, dui, dui*, care a devenit șlagăr mondial, în interpretarea genială a Mariei. Aceeași „soartă" fericită a avut-o și doina de la Geoagiu-Băi, de lângă Orăștie, zona Hunedoara, *Ce mi-e drag mie, vărare*, o melodie splendidă de origine bănățeană, preluată și cântată excepțional de Maria Tănase. La Institutul de Folclor, unde și-a însoțit maestra, profesoara și eleva s-au întâlnit cu marii folcloriști, Emilia Comișel, Mariana Kahane, Zeli Sulițeanu, Lucilia Stănculeanu Georgescu, Eugenia Cernea, Tiberiu Alexandru și Constantin Prichici. Era de față și tehnicianul Nae Mănescu, secondat de inginerul Georgescu, șeful serviciului tehnic. Cu această ocazie, Victoria Darvai a înregistrat câteva dintre cântecele pe care le lucrase la clasă cu Maria Tănase. Acestea se află și astăzi în Arhiva sonoră a Institutului.

Maria Tănase rămâne o personalitate inconfundabilă, care și-a creat un stil propriu de interpretare, inegalabil, cu o mare capacitate de a rezista în timp, definind spiritul unui întreg popor.

„Splendida apariție era o fată tânără îmbrăcată într-o rochie foarte înflorată de mătase, purtând pe cap o pălărie florentină imensă, cu voal, deși era o oră destul de matinală iar o asemenea ținută vestimentară, doamnele care se respectau, o arborau numai seara, nicidecum dimineața. De sub pălărie priveau pătrunzător niște ochi de foc, de-ți tăiau răsuflarea."

Traditiones

TRADIȚII, OBICEIURI ȘI LEGENDE TURCEȘTI
NUNTA TURCEASCĂ (3)

Urfet Șachir

Peste tot în lume, tradiția căsătoriei constă în parcurgerea acelorași etape: alegerea perechii, logodna și ceremonia de căsătorie. Acestea diferă în funcție de cultură; de exemplu, în unele culturi vechi exista și etapa alegerii numărului de soți. În cadrul relațiilor de familie și rudenie, una dintre societățile cele mai importante este, fără îndoială, societatea turcă. De-a lungul istoriei, turcii au avut o structură de familie foarte puternică, au fost o societate care a creat o legătură extrem de strânsă cu familia.

Logodna. După acordul ambelor părți în vederea căsătoriei, încep pregătirile pentru logodnă, atât în partea mirelui, cât și a miresei. O dată pregătirile finalizate, ceremonia de logodnă se desfășoară în casa fetei, cu participarea membrilor apropiați ai familiei și prietenilor. Conform tradiției, toate costurile de logodnă trebuie acoperite de familia din partea fetei. În timpul ceremoniei de logodnă, mirele și mireasa vin împreună cu un bătrân al uneia dintre familii, iar una dintre fetele tinere ține platoul cu inelele legate cu o fundă roșie. Bătrânul ține discursul de logodnă, apoi pune inelele pe degetele noului cuplu și taie panglica. Proaspeții miri sărută mâna bătrânilor, se fac fotografii și se dansează în funcție de regiune. În cadrul ceremoniei de logodnă, miresei i se oferă, separat, o bijuterie cu diamant, iar mirelui un ceas. Familia din partea mirelui împodobește viitoarea mireasă cu bijuteriile cumpărate special pentru ea și oferă daruri rudelor apropiate. Cei din partea fetei oferă, de asemenea, daruri rudelor băiatului. Opțional, se poate organiza o petrecere restrânsă, cu masă, evenimentul fiind sărbătorit în acest fel. După toate aceste ritualuri, logodna continuă până în ziua nunții. Logodna este un pas înaintea căsătoriei și un prilej ca cele două părți să se cunoască mai bine. În caz că apare vreun diferend, logodna se poate rupe, situație deloc preferată și de evitat. Ceremonia de logodnă este condiționată de o îmbrăcăminte specială, deoarece se binecuvântează inelele care urmează a se pune pe degetele mirilor și zestrea miresei. Angajamentul logodnei nu este unul oficial, ci poate fi gândit doar ca o tradiție care a continuat din trecut și până în prezent, precum și intenția împărtășită a cuplurilor de a se căsători. Tradițiile și ritualurile de logodnă pot varia de la o societate la alta. De exemplu, inelele de logodnă. Există multe afirmații diferite despre istoria acestui subiect. Vă voi împărtăși una dintre aceste afirmații. Se pretinde că istoricul inelului de logodnă se întinde până în anii 2000 M.Ö. (înainte de Muhammed). În Egiptul Antic, o serie de plante au primit forma unui inel. Motivația este că se crede că este inspirat de forma cercului care înseamnă infinit. Astfel, este simbolizată nemurirea iubirii. În perioada romană, fierul era preferat în locul plantei ca inel și era purtat doar de femei. Despre inel se știe că în toate civilizațiile există un singur lucru în comun: acela că se poartă pe al patrulea deget al mâinii stângi. Motivul pentru aceasta este credința că o venă care trece prin acest deget ajunge direct la inimă. Pe măsură ce timpul a înaintat, inelele s-au confecționat din metale prețioase, spre exemplu, din aur. Se știe că, separarea inelelor de logodnă de cele de căsătorie a fost făcută de Papa Nicolas în anul 860, pe motiv că inelul de logodnă ar fi forțat cuplurile. Inelul de logodnă și verighetele sunt acum complet separate. Ca urmare a faptului că arhiducele de Austria i-a dat un inel cu diamant logodnicei sale, prima piatră prețioasă adăugată inelelor de logodnă a fost diamantul, fiind compatibil cu acest eveniment. După o călătorie atât de lungă în timp, inelul de logodnă continuă să stea pe degetele cuplurilor, promițându-și reciproc să împărtășească aceeași viață. Și această tradiție continuă să supraviețuiască în același mod. După ce au fost stabilite detaliile, precum data și locul legate de ceremonia de logodnă, există unele obligații de angajare pentru familii. Dacă ceremonia va avea loc într-o sală sau un hotel, toate costurile logodnei sunt suportate de familia fetei. Desigur, acest ritual provine din trecut. Astăzi, familiile preferă să împartă aceste costuri în mod egal. Indiferent de locul unde se desfășoară ceremonia, tradiția cere ca familiile să-și pregătească, înainte de eveniment, câte o **boccea de logodnă,** una pentru cealaltă. Scopul acestei tradiții este sărbătorirea căsătoriei și pentru ca familiile să-și ofere daruri între ele. Angajamentul, care este primul pas al pregătirilor pentru căsătorie, începe cu promisiunile cuplurilor. Procesul de pregătire a boccelei de logodnă, care este destul de interesant și distractiv, continuă de mulți ani ca tradiție și în ziua de

azi. Conținutul boccelei variază în funcție de nevoile cuplului. Pregătirea boccelei de logodnă este pe cât de distractivă, tot atât de complicată și istovitoare. Ea nu conține daruri doar pentru mire sau mireasă, ci și pentru familiile acestora. Și aici e o întreagă tevatură, mai ales când nu se cunosc bine sau deloc membrii uneia sau alteia dintre familii. Fiecare parte se interesează discret și caută să obțină informații corecte în acest sens, pentru a ști precis ce daruri să cumpere și cui să le ofere în mod onorabil. Cadourile sunt astfel pregătite pentru rudele de gradul întâi ale mirilor. Acest ritual face parte din angajamentul de logodnă, ca fiecare parte să-și ofere daruri. Darurile pregătite pentru fiecare parte se pun într-o țesătură din satin (roz sau alb pentru mireasă și albastru sau alb pentru mire) cu broderii și dantelă și pot fi oferite în coșuri, cutii sau valize. Acestea se înfășoară în tul și se împodobesc cu mărgele și pietre semiprețioase.

Suntem curioși, desigur, să aflăm ce conțin aceste bocceluțe de logodnă, care se pregătesc cu mare tam-tam și migală, ținându-se cont de nevoile și, de ce nu (?), de gusturile miresei și ale mirelui. Să facem așadar o incursiune în bocceluța destinată miresei. Vom găsi în aceasta următoarele: un set de îmbrăcăminte de noapte din satin, *penye* (țesătură din lână pieptănată) și bumbac, lenjerie de corp, set de podoabe, set de oglinzi și pieptene, o pereche de pantofi, o pereche de papuci de casă, set de machiaj, o rochie sau material pentru rochie, parfum, deodorant, gel de duș, halat de baie, ciorapi, o poșetă, o cutiuță de zestre ș.a. În plus, se pregătesc bocceluțe și pentru părinții, frații și surorile miresei.

Să vedem acum ce descoperim în bocceluța pentru mire: o cămașă și o cravată, o pereche de șosete și curea potrivite pentru costum, set de lenjerie de corp, set de bărbierit (spumă de ras, cremă după ras și gel de bărbierit), o pereche de papuci de casă, parfum, deodorant, ceas, un prosop, o pereche de pantofi, un portofel, batistă. Se pregătesc de asemenea bocceluțe cu daruri și pentru părinții, frații și surorile mirelui, care conțin, în general, ca și cele pregătite de mireasă pentru partea mirelui, câte un prosop, papuci de casă, șosete, dresuri, pijamale, capot de casă, maieu, batistă, material de rochie etc. Toate aceste daruri trebuie să fie de calitate, în special cele ale mirilor. În calitatea acestora stau onoarea și mândria părților.

După toate aceste ritualuri, vine etapa de nuntă cu tot ce presupune ea. Și vom vedea mai departe, nu înainte de a aminti și unele obiceiuri străvechi. Pe vremuri, bărbații din partea băiatului, tatăl și unchii, luau un copil cu ei și mergeau la familia fetei cu bocceluța de logodnă care conținea îmbrăcăminte, încălțăminte și inelul de logodnă. Bocceluța ajungea la femeile din partea fetei, care o duceau într-o încăpere și, după plecarea musafirilor, o desfăceau după un anumit ritual. Înainte de a o desface, rudele apropiate ale fetei

Bocceaua de mireasă. Sursa foto: graphixto.com.

și tatăl fetei felicitau mireasa și-i urau să fie de bun augur. Cea care deschidea bocceaua primea prosopul și cutia cu zahăr care se afla în ea, apoi se scoteau toate darurile primite și se analizau unul câte unul. Pe fiecare dar era trecut numele celui căruia îi era destinat, evitându-se astfel confuziile și învălmășeala. Rudele apropiate erau invitate apoi la masă, iar după finalizarea tuturor acestor ritualuri, la plecare, peițoarei îi era oferit darul din partea băiatului. Mireasa se întorcea în odaia ei și-și examina darurile primite. Printre aceste daruri se regăseau îmbrăcămintea de mireasă, o pereche de încălțări și un set de cămăși de noapte. În acest timp, în familia băiatului se organiza o petrecere numită *reuniune specială*. Potrivit obiceiului, darurile nu erau duse imediat la familia fetei, ci erau expuse câteva zile și arătate celor care veneau în vizită să-și satisfacă curiozitatea. Erau invitate rude de gradul întâi și doi, iar cei care aveau posibilitate materială organizau o masă de seară atât în casa fetei, cât și a băiatului. Meniul mesei conținea ciorbă, fasole cu carne sau ardei umpluți, iar la desert se servea o prăjitură denumită *„kadın göbeyi" („pântec de femeie")*. În primele două zile după primirea darurilor de către cei din partea fetei, acestea erau expuse și arătate celor care erau dornici să le vadă. Iar în această privință, fără îndoială, erau foarte mulți curioși și nerăbdători. Femeile interpretau cântece specifice în timp ce expuneau darurile pe lăzi și cutii. Ritualul presupunea ca în aceste lăzi să se pună zahăr și orez, deoarece acestea simbolizau o viață îmbelșugată ca boabele de orez și dulce ca zahărul. Din cutiile așezate una peste alta, cea mai mică era deschisă de un copil, parte bărbătească, căruia îi era oferit prosopul și cutia de rahat. Acest copil reprezenta prosperitatea. În ladă se aflau următoarele daruri: trei sau patru perechi de șalvari, *„mintan"* (*cămașă brodată și dantelată*), câteva cămăși, curea, o pereche de cercei, două inele, câteva perechi de încălțăminte pentru mireasă, o vestă tinerească, un lănțișor de aur, ilic tineresc (*Beqiri, 2014*). Fie

Ilic tineresc turcesc tradițional. Sursa foto: revista „Edebiyat folklor".

din motive materiale, fie morale, logodna nu trebuia să dureze mai mult de trei luni. În situații deosebite, putea ține și până la șase luni. De exemplu, întoarcerea tânărului plecat în armată sau dacă logodnica era mică, mirele trebuia să aștepte ca aceasta să împlinească 17-18 ani. În această perioadă, mireasa își pregătea zestrea lucrată cu propriile mâini, cum ar fi dantelele, ștergare, set de masă ș.a. Ea nu-și pregătea singură zestrea, ci era ajutată de fete tinere, necăsătorite, de prietene și verișoare. Toate aceste lucruri erau împachetate cu grijă în celofan, până târziu, zile întregi. În perioada logodnei, familia băiatului continua să-i trimită miresei, frecvent, diverse daruri. După toate acestea, urma să se organizeze invitația la nuntă, obicei care nu se mai practică azi, având în vedere evoluția societății, precum și a căilor de comunicație și mijloacelor tehnologice. Tradiția spune că se desemna o persoană potrivită pentru a distribui *„citirea" („okuntu"*) în sat. Această *„citire"* nu era altceva decât invitația la nuntă, care era pregătită din timp și consta în diferite obiecte, precum o bucată de pânză, o batistă sau alimente ca zahăr, plăcintă ș.a., oferite ca daruri. Oricât ar spune basmele că nunțile țineau patruzeci de zile și patruzeci de nopți, nunta turcească, în vechime, ținea o săptămână, începând de luni. Luni se duceau darurile cumpărate pentru mireasă, marți, femeile duceau mireasa la hamam, miercuri erau duse darurile din partea fetei pentru băiat, iar seara se organiza noaptea hennei și se petrecea, fie cu muzică, fie în rugăciuni; joi avea loc cununia religioasă, iar vineri începea nunta propriu-zisă. În această după-amiază, petreceau femeile, mireasa se îmbrăca în rochia de mireasă, fără voal, pentru a o vedea lumea mireasă, seara era distracție pentru tineret, sâmbăta era ziua când petrecea toată lumea cu muzică și bucate alese, seara se aduna tineretul și se distra. Duminica era ziua când mireasa era luată și dusă în viitoarea locuință, la mire acasă. Seara avea loc marea petrecere, iar luni dimineață mirii își arătau respectul față de bătrâni. Era o zi de relaxare între rude, petrecerea continuând în cadru intim. Cu timpul, ținând cont de aspectele economice și sociale, durata nunții s-a redus la trei-patru zile, iar în prezent, chiar la două zile, preferabil în weekend.

Ceremonia de nuntă care constituie fundamentul căsătoriei, este alcătuită din două părți principale: **noaptea hennei** și **luarea miresei.**

Noaptea hennei. Cu o zi înainte de nuntă, are loc o ceremonie care poartă denumirea de **„Noaptea hennei"**. Aceasta se face de ambele părți, dar mai intens și mai detaliat în casa fetei, între femei. În dimineața care precede noaptea hennei, pe acoperișul casei băiatului se agață un steag de către un stegar ales special pentru aceasta, însoțit de un grup numeros și vesel. În unele locuri, această distracție numită **„pâinea de pavilion"** este urmată de o masă. Agățarea steagului anunță că nunta a început în mod oficial. În ziua dinaintea nopții hennei sau cu câteva zile înainte, este luată zestrea fetei și dusă la casa băiatului, unde este pregătită camera miresei. Zestrea este dusă de către rudele feminine ale fetei, însoțite de rude din partea băiatului. Femeile din partea fetei sunt cele care aranjează mobila, perdelele, lenjeriile, covoarele, milieurile și tot trusoul miresei în casa în care urmează să locuiască împreună cu mirele. Trusoul este expus, înainte de nuntă, în casa fetei și după nuntă, în casa băiatului și arătat musafirilor. O tradiție de largă răspândire este aceea când familia băiatului vine după zestrea fetei, una dintre rudele sau prietenele miresei se așază pe lada de zestre și cere plata. În ziua dinaintea nopții hennei, de dimineață, un grup de femei din partea băiatului duc la casa fetei henna, îmbrăcămintea cu care urmează să se îmbrace mireasa și preparatele care vor fi servite și care poartă denumirea de **„mâncarea hennei"**. Aerul de nuntă începe să se simtă de-a dreptul, toată lumea este în veselie și petrecere, în agitație și emoție, iar mirii în euforie. În ambele familii se manifestă o „dulce" grijă, casa fetei fiind mai plină de viață. În casa miresei sunt prietenele ei și alte invitate. Tinerele necăsătorite și musafirele cântă și dansează singure, în timp ce mireasa le privește în liniște. În scurt timp, după muzică și joc, începe ritualul punerii hennei, cel mai important moment al nopții. Mireasa poartă o ținută numită **„bindallı"** (*„o mie de ramuri"*) cu ramuri și frunze brodate cu fire aurii pe catifea și își acoperă capul cu un voal de tul roșu, brodat. Sarcina de a pregăti și de a pune henna este dată unei femei care are o căsnicie fericită. După ce henna este pregătită într-un bol de cupru sau argint, se pune pe o tavă decorată cu lumânări. Fetele singure se învârt în jurul miresei cu lumânări în mâini și cântă cântece populare, în timp ce o vârstnică a familiei poartă tava cu henna. După obiceiul de *„a face mireasa să plângă"*, henna este pusă în palma dreaptă și învelită cu o batistă, apoi se pune o mănușă. Se servesc apoi dulciuri, halvaua de henna, care este un preparat special de

casă, șerbet și altele. Mireasa se schimbă în haine tradiționale sau haine șic și se distrează alături de oaspeți. Deși tradiția nopții de henna diferă de la o regiune la alta, există un aspect comun și cel mai cunoscut, anume, plânsul miresei care părăsește vatra părintească. Din acest motiv, fetele care se învârt în jurul miresei înainte de punerea hennei, cântă pe teme populare, specifice acestei nopți, melodii precum: *Pe vârfuri înalte*, *Aney, adu henna*, *Noaptea hennei* ș.a. Unul dintre obiceiurile din timpul punerii hennei este moneda care se pune în palmă, peste henna. În timpul acestui ritual, mireasa nu își deschide palma pentru a i se pune henna. Atunci se strigă: *„Mireasa nu-și deschide mâna"*, ceea ce înseamnă că soacra trebuie să-i ofere un ban sau o monedă de aur, cadou de henna și semn al abundenței în casa viitorului cuplu. Se spune că, în mâinile cui pică moneda s-o pună în palma miresei, acesteia îi va surâde norocul. Fără muzică și dans, noaptea hennei nu ar avea niciun gust. Dansurile variază de la o regiune la alta, însă sunt preferabile cele orientale, pe lângă cele moderne. Acestea fac ca noaptea să fie plăcută.

Luarea miresei. A doua zi are loc ceremonia principală a nunții și luarea miresei. În ambele părți se servesc bucate alese și se petrece cu acompaniament de tobă și zurna (un fel de trompetă sau goarnă); în ziua de vineri după-amiază, petrec femeile, ele venind cu daruri. În ziua de joi, are loc cununia religioasă în casa fetei, unde vin invitați din ambele părți, fără mire. Potrivit vechilor obiceiuri, acesta nu are voie s-o vadă pe mireasă, până în noaptea nunții. Se face o slujbă religioasă și se întreabă mireasa de trei ori dacă este de acord cu căsătoria. Tot potrivit vechilor obiceiuri, nunta continua și în ziua de sâmbătă, toți musafirii petrecând și servind bucate speciale, seara fiind dedicată distracției tinerilor. Abia duminică dimineața devreme, în casa mirelui, se adunau cei care doreau să meargă după mireasă, iar seara urma marea petrecere de nuntă. Desigur, în prezent, acest lucru se întâmplă sâmbăta. În ultima zi de nuntă, emoțiile și grijile sunt la cote maxime. În familia fetei, pregătirile pentru primirea musafirilor sunt intense, de asemenea grija pentru împodobirea miresei, iar în familia băiatului, grija pentru bărbierit. Bărbieritul nu se făcea în schimbul banilor, ci mirele trebuia să ofere un dar bărbierului. În unele zone, de cele mai multe ori, costumul de mire nu era unul cumpărat sau făcut nou, ci era împrumutat de la o rudă. În acest timp, se pregătește alaiul de nuntă pentru luarea miresei. De obicei, acesta era foarte numeros, până la treizeci de persoane, iar cei care erau invitați să meargă, așteptau deja pregătiți. Pentru a putea lua mireasa, mirele vine cu daruri și bani, îi oferă un colier de aur miresei și o brățară. În unele zone, mireasa îi oferă și ea un ceas. Înainte de a ieși din casă, fratele miresei sau un unchi îi pune acesteia o curea roșie, denumită *„cureaua de efort"* sau de curaj. Ea își ia rămas-bun de la casa părintească, de la rude, prieteni și vecini. Există unele obiceiuri la plecarea miresei de acasă, spre exemplu: se aruncă apă în urma ei, ca să-i fie lin drumul, în unele zone se ține o oglindă în urma ei, ca să aibă o viață luminoasă. De asemenea, înainte de a intra în casa mirelui, pragul ușii și tavanul erau unse cu ulei sau miere, pentru ca mireasa să se înțeleagă bine cu cei care locuiau acolo.

Astăzi, nu se mai acordă aceeași importanță obiceiurilor și tradițiilor. Tinerii își aleg singuri perechea și se căsătoresc într-o ceremonie simplă, fără a dispune de practicile tradiționale. În afara cununiei religioase, nunțile sunt organizate după precepte moderne, cu influențe din vest, nemaiexistând diferențe între culturi.

În acest articol, am redat doar o parte dintre obiceiurile și tradițiile de nuntă turcești, o parte din surse proprii, altele din surse orale și scrise, care și-au propus să transmită generațiilor viitoare obiceiurile de nuntă bătrânești. Din acest motiv, am descris, pe scurt, fiecare etapă a nunții într-o manieră secvențială, până la final. Desigur, subiectul rămâne deschis unui studiu aprofundat.

Mangalia, 17 octombrie 2019

Bibliografie:

Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri,* s. 105-107; *Ayrıca bkz. Erzurum İl Yıllığı*, İstanbul, 1973, s. 193–200; *Diyarbakır il Yıllığı*, İstanbul, 1973, s. 394407.

Doç. Dr. Canhası D., Suzan, *Priştine Ünıversitesi, Kosova – Vıçıtırın evlenme törenleri ve düğün âdetleri, folklor/edebiyat,* cilt:23, sayı:92, 2017/4.

http://www.milliyet.com.tr/pembenar/nisan-bohcasi-icindekiler-listesi-2738151

https://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda/makaleler/kina-gecesi-gelenekleri-351

„De-a lungul istoriei, turcii au avut o structură de familie foarte puternică, au fost o societate care a creat o legătură extrem de strânsă cu familia."

Poesis

Angela Baciu

Poetă, prozatoare, ziaristă, trainer
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Membră PEN CLUB România
Fotografie de Adrian Mociulschi

***

în mijlocul străzii Rue Sainte-Catherine
plouă torențial oamenii se grăbesc
m-aș ascunde în brațele mamei
sau într-o imagine.
litere mari jucăușe
atârnă
de o franzelă.
c-h-a-r-l-i
am găsit locul potrivit.
aici nu mă cunoaște nimeni.

***

nimeni nu mă cunoaște atât de bine
ca mandarinul miraculos.
nu e aici cu mine
dar îl văd
așezat pe scaunul din față
pălăria verde de fetru stă alături
citește acum menu-ul.
„eu știu ce vreau, tu știi?"
aceeași întrebare în fiecare zi.
nu vede bine prin ochelarii cumpărați de la lidl.
nu vrea să meargă la doctor.
o fi având el un vraci
undeva în pustiu.

***

prin ușa de sticlă se văd cuptoarele de pâine
din boulangeria belgiană.
patiserul, în halat alb și mânecile suflecate
pare că știe ce are de făcut. e atât de serios
de parcă s-ar pregăti de o operație grea.
așază tăvile pe rafturi
le face loc altora.
își pune mănușile,
scoate pâinea fierbinte
din cuptor. aburii,
ei, aburii mă duc acasă
la vatra din pământ de țară.
închid ochii. pâinile
sar de colo colo înghesuite fiecare
își caută locul. unde vor ajunge azi
o rafală de vânt deschide ușa
aerul rece intră nepoftit și geamurile se aburesc
nu mai văd nimic prin lentilele ochelarilor.
pe vârful pantofului o gărgăriță.

***

„pain au chocolat" se aude
vocea tânărului arab din fața tejghelei.
prinsă cu ziarul de astăzi
nu am fost atentă
când a intrat în micuța brutărie. subțirel
poartă pe cap un turban alb cu negru
o haină până-n pământ
soneria telefonului
mă enervează în acest moment
cum o fi
gustul de pâine cu ciocolată
aveam vreo 10 ani
mama lucra în aprozarul din colț și
îmi aducea în fiecare zi marmeladă.
de prune. vedeam marmeladă pe rafturile magazinului,
pe masa din bucătărie,
în frigider,
în ghiozdanul de școală.
nu mai vreau marmeladăăăă...
tânărul arab învârte tesbihul
cu 99 de mărgele
și toate au culoarea marmeladei.

***

se oprește în fața boulangeriei.
numără banii și îi dă
taximetristului.
la radio se aud acorduri de muzică reggae.
se vede mai întâi piciorul stâng
într-un pantof roșu cu toc înalt
coboară calm.
„bonjour" se aude vocea misterioasă
femeia ridică privirea de sub pălăria mare
privește în jur caută ceva
nu mai sunt locuri libere
pe scaunul din fața mea stau cărțile
și geanta. dau să le strâng

dă din mână discret,
nu stă.
nici nu apucă să spună ceva
cutia cu tort și punga cu baghete
sunt deja pregătite.
zâmbește ca pe scenă
și iese pe ușă
trage cu urechea. nimeni nu aplaudă
e actriță la Hollywood

cred că am văzut-o în „dansul cu lupii"
îi spune monsieur de Burje
doamnei cu breton: ...am uitat cum o cheamă

***

plouă iar.
bine că nu am mult de mers
câțiva pași până în capătul străzii
în spate la Maison du Roi din Grande Place
pe străduța cu magazine din dreapta.
am fost pe acolo de dimineață
măturătorii încă adunau hârtiile de pe jos,
femeile scuturau cearceafurile
ușile magazinelor se deschideau pentru clienții
matinali. doamna din magazinul cu haine vechi
îmbracă un manechin în vitrină
mai întâi pantofii
fusta până la genunchi
fără ciorapi. doar pe vremuri
nu se găseau.
femeile își desenau cu creionul dermatograf
o dungă pe picioarele goale.
apoi bluza de mătase
eșarfa galbenă cu buline, pălăria roasă pe margine
și o pereche de mănuși din dantelă
găurite și ele.
ce caut eu aici?

***

nu mai fug de tine.
doar știi că nu mă tem de tunete,
nici de cutremure
doar noaptea aia de iarnă
când alergam în picioarele
goale în zăpadă
și te strigam
a rămas cu mine.
singură, în hotelul Citadines,
pe Avenue de la Toison d'Or
la telefon vocea ta e la fel
„să te duci la Bruges, nu pierde timpul"
„nu sunt cu tine și plouă"
„cumpără-ți ciocolată!"

***

mă tot uit la ceas
greu trece timpul
în Gara Luxemburg,
privesc cum vin și pleacă trenurile.
știu că i-a fost frică mamei.
și ție. pe tine te-am sunat mai întâi
ieri au fost atentate aici.
eram în avionul de Bruxelles.
câteva ore frica era o haină
pe umerii tuturor.
țipete. răniți. oamenii fugeau care încotro
bărbați tineri înarmați
ne priveau în ochi
cine salvează pe cine
cine salvează pe cine
„sunt bine, nu te teme, vin în curând acasă".

în fața clădirii Le Cornet
se închiriază biciclete

au și coșulețe cu lavandă

și pe străduțele din Avignon florile
stăteau agățate de ferestre,
în vitrine ghiozdane și măști de gaze
aici a fost sediul breslei luntrașilor

eheeeee ce păcat
că nu se mai închiriază bărci
îți minte cum vâsleam împreună
într-o carte pe Neva?

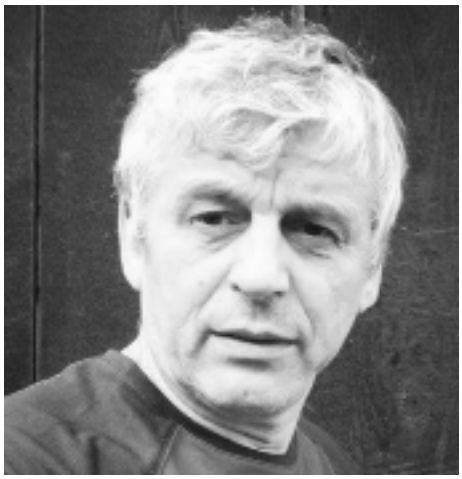

Teodor Dume

Poet, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor Europeni

Jumătatea de cer

luasem cu mine creioanele de colorat
și ultimul zâmbet al mamei
apoi am intrat
ca un pictor
în copilărie vrând
să o desenez pe bunica
cum se înalță pe vârful degetelor
de la picioare să
prindă în căușul palmei
cel mai frumos măr
din livada din spatele casei

cândva ascunsesem acolo
jocurile copilăriei
pentru atunci
când
mă voi înălța pe vârful degetelor
pentru a prinde în căușul palmei
cel mai frumos măr
pe care
să-l dăruiesc nepotului meu

privirea îmi era înnodată de negura vremii
livada din spatele casei
dispăruse odată cu bunica
doar un păianjen rămas acolo
de când lumea
țesea cu migală pe urma bunicii
mi-am scos din desagă
creionul albastru și
am desenat jumătate de cer
de undeva
de pe marginea cealaltă
mă privea Dumnezeu

știu că și înlăuntrul meu
am lăsat ceva neterminat
mă voi întoarce la anul când
vara va fi pe sfârșite și
voi desena jumătatea de cer rămasă
pentru atunci când mă voi
întâlni cu Dumnezeu și
o să-l întreb
în care parte de cer
o găsesc pe bunica
până atunci o să desenez o punte
între cer și pământ
un fel de trecătoare pe care
o să-mi exersez plecarea

mama
a plecat și ea
să o caute pe bunica
și nu s-a mai întors

Nu toți oamenii locuiesc în Dumnezeu

Doamne!

toate degetele lumii arată înspre tine
de parcă ai fi singurul vinovat
pentru neputința noastră și
a lucrurilor din jur
până și povestea cu „a fost o dată”
îmbracă minciuna
adevărul e camuflat în cuvânt

însă nimeni nu știe
cum arată lumina fără tine

E târziu și e toamnă, Ana

în serile când toți Dumnezeii
merg la culcare mi-aș dori
să rămân în mine
într-o lume numai a mea
să devin Dumnezeul tuturor iubirilor să
fac schimb de iluzii
și-n cele din urmă să te cuceresc
ca pe o corabie în derivă

și totuși...

a plouat destul și încă
orizontul e departe
cu amintirile-ngropate printre riduri privesc
din primăvară înspre toamnă deși știu
că scenariul pe care-mi construiesc sentimentele
e un plagiat mă agăț de fiecare clipă și
nu vreau decât să te aud vorbindu-mi
ca și când ai fi lângă mine
pe aleea de piatră udă
să urcăm cât mai sus...

te iubesc și marea e puțin agitată
pescărușii îmi ciugulesc din palmă
misterele au dispărut
sub privirea singurătății
apare uscatul
camuflat cu liniști mă apropii încet și nesigur
durerea pulsează ca un fluture rătăcit
e târziu și e toamnă
inima mi-o împăturesc în două pentru acum și
pentru atunci când nu voi mai putea respira fără tine

e târziu și e toamnă...

Dumnezeu, vis sau realitate

m-a privit în ochi și
mi-a numărat bătăile de inimă
ca și cum aș fi pierdut câteva
semnificația gestului
făcea parte
dintr-un
scenariu ascuns ochilor
privirea sa mută mă trecea
dintr-un gând într-altul
traversând pustietatea din mine
am avut impresia că am murit
era prima oară când
m-am văzut
alergând prin copilărie
pe un drum către ceea ce am fost
l-am văzut pe tata punând
țigle pe casă
mama întindea rufele la uscat
fratele cel mic
îmi fura din bomboanele
puse sub pernă
Dumnezeu
cocoțat pe un nor
îmi vorbea din priviri
eu îmi țineam inima în mână
și zâmbeam

sunt sigur că am fost eu
dialogam cu mine
cu tata cu mama
cu fratele cel mic
și cu Dumnezeu

sunt eu
mi-e dor de atunci
mi-e dor de mine
mi-e dor de ai mei
mi-e dor de voi
mi-e dor de Dumnezeu
trist
îmi pândesc amintirea
timp în care
citesc pe silabe iubirea și
neputința de a mai fi
ceea ce am fost...

Complicele umbrei

când îți vine timpul
calci pe întuneric ca pe o iarbă
cosită prea devreme
primăvara
o altă realitate respiră din tine
e ca și cum ai traversa strada
simțind umbrele altui anotimp
nu te clatini dar brusc
îți amintești de tine

în acest răgaz dintre noapte și zi
ești doar tu și
o umbră care
te desparte de lucruri

cineva intră prin efracție
nu-i nimic
zici
e doar complicele umbrei
pe care o aștept...

Urme de fluturi

dincolo de orice tăcere
e-ntuneric și niciun cer
umbrele adorm într-un fel anume
ca și când
nu ar fi existat atingeri

aciuit în primul anotimp
după naștere
îmi desfac singurătățile în șuvițe lungi

pe palmele mele goale au mai rămas
doar urme de fluturi

Colecționarul de răni

poate că teama pe care o invoc
nici nu există
nici oamenii întorși de la muncă
cu haina purtată pe umeri ca un semn
de ultimă suflare a trudei
nu există
decât
o moarte prin care văd înăuntru

nu știu dacă e bine sau rău
toate acestea îmi inflamează iubirea
și tot ce-am avut...
până la urmă aș putea spune că
nu există nicio amintire
cu un copil în pantalon scurt
ci doar un bătrân colecționar de răni
pe care și Dumnezeu l-a uitat

nu mai știu niciun cuvânt care începe cu mine
știu însă un loc pe unde nu mai trece nimeni
singurătatea cotrobăie prin umbră și
mușcă
puțin câte puțin
îmi fac loc în propria-mi rană și aștept...

Elena Armenescu

Medic scriitor
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Societății Medicilor Scriitori și Publiciști
din România

Pe țărmul drag

Merg pe nisipul prietenos, umezit
De valurile calde, calme, tremurânde,
Și cât e zarea-ntinsă, până la zenit
Sufletu-mi tot cerul îl cuprinde…

Privesc apoi urmele pașilor, forma,
Amprenta tălpilor, flori de serai
Se aseamănă cu conturul, cu norma
Piciorului Evei, la alungarea din rai.

Forma asta ciudată, misterioasă,
Mă duce fulgerător la imaginea ei
Când pleca amărâtă, neputincioasă,
Din Paradis, din grădina dragostei.

În rest, rămas-a taină, întuneric
Pe ce urma să i se-ntâmple
Aflată în afara locului râvnit, feeric,
Poate doar niște cuțite pe la tâmple…

Acum și aici, în minutul următor
Vine valul limpede al mării
Adună urmele pașilor, nepăsător
Este valul ștergător, valul iertării.

Nisipul redevine neted, catifelat
Ca înainte de facerea lumii
Udat egal de valul de smarald
Ca un trimis primordial al genunii

Gemând, se sparge val după alt val,
Se-ntoarce fiecare neștiut în apa mării
Supus legii, se depărtează lin de mal
Îngăduitor, eu îl numesc Valul uitării.

Iunie 2018, Thasos

Spiritualizată, dragostea…

Colindam fericită până-n zori
De vis, livezile cireșilor înfloriți
Eram poate în Japonia, ori
În Câmpiile Elizee, treziți…

Albul strălucitor al petalelor
Cu irizări multicolore, vii
Fără glas șoptesc oamenilor:
Iubiți-vă ca niște copii!

Acolo, unde se face cruce dreaptă,
Unde se împreunează alee cu alee,
Răbdător, surâzător, m-așteaptă
Iubitul, lângă azalee…

El vine din miezul înaltelor trăiri,
Dintre taine cu peceți încifrate,
Vorbesc despre înălțare, deveniri,
Cu Iubitul sosit de departe…

Atingerea lui, îmi dă fiorii calzi
Glasu-i vibrator trimite spre cer,
Ordinea cosmică, piramide, brazi,
Tainele din jur, mister…

Mâna lui, adiere pe umărul meu
Desenează discret semnul infinit
– Știi că suntem lumină și mereu
Alergăm spre El până-l vom fi găsit?

Spiritualizată, creează dragostea
Coridorul de lumină, vertical,
Răpiți, ne poartă Cunoașterea
Spre alte Livezi, cu fructul ideal…

22 august 2018

Lumina Perseidelor

În noaptea când dumnezeirea
Revarsă iubirea pe pământ
Sub ramuri lăstărite-n neuitare
Din potirul dragostei
Sorbim lumini…

Augustele luciri ne mângâiau –
Cândva, alunecând ușor – vrăjite,
Aripi de îngeri ne împresurau
Să nu vedem din cele tăinuite.

Lumina Perseidelor,
Robindu-ne ispitelor,
Ne pătrundea eteric, subtil
În gânduri și în trup, tip-til…

Noi ieșeam din timpul furtunos,
Aidoma acestei seri aproape ireală
Când, iată!
Coboară peste noi, miraculos
Din nou, lumina lor astrală…

Noaptea Perseidelor

Lumini-ciorchini urmând zburătorii
Ne învăluiesc tainic, misterios,
În Noaptea albastră a binecuvântării
Când înflorește Myosotis, curios,
În simfonia valurilor mării.

Mai știi
Cum de pe țărm îmi arătai uimit
Spre cer, cum coborau stelele lin
Din dragoste de dor și alin
Apoi pluteau spre infinit
Pe creasta valului neadormit?

Încântați de-al astrelor fantastic joc
Stupefiați de-al cerului spectacol
Contopindu-ne, te-am auzit șoptind:
Iubita mea, acesta-i un miracol!

Apoi, tăcere, necuvânt,
Până spre zorii presărați cu spumă
Când, timp
Lăsat-am astrelor să spună
Povestea lor
Născută
În a luminilor lagună…

Aureolați, din a Harului poruncă,
Martorii tainelor, sub Ursa Mare,
Îmbrățișați, în noaptea adâncă
Aducem IUBIRII smerită închinare!

14 august 2018

Trăim grăbit

Curg râuri de lumini dinspre munți
Peste grijile și nepăsările noastre
O! Dacă s-ar trezi odată cei mulți
Înstelați în a Domnului oaste…

Trăim grăbit, într-o lume grăbită
Care a uitat de strămoșești cutume
Doar de imagini virtuale este robită
De facebook, celebrul *like* și glume…

Rătăciți în orașe, fără copilărie,
Fără memoria de lungă durată
A zborului în lumină peste glie
A livezilor cu iarbă parfumată.

Nu are nimeni timp pentru citit
Ascultă știri „pe scurt”și „pe lung”
Tinerii n-au timp de îndrăgostit
Fac sex, râd, se despart și plâng.

Cunosc ei oare istoria neamului,
Onoarea, respectul cuvântului dat,
Strigătul strămoșilor, glasul sângelui
Jertfa adusă de ei pământului apărat?

Câți știu că sufletul este nemuritor
Și viața cu care Domnul ne-a înzestrat
Trebuie trăită frățește, în armonie, cu dor
Fără conflicte, în dragoste, neîncetat?

Doar o rămășiță – pentru care scriu –
Din milioanele orbite de pe acest pământ
Își chibzuiesc timpul până seara târziu
Amintindu-și în rugă de Domnul sfânt:

Din adâncul cel mai adânc al amarului
Cu sufletul curat, Părinte al Luminilor
Ne rugăm: nu mai îngădui dușmanului
Să facă din țară Tărâmul minciunilor!

Curg râuri de lumini dinspre munți
Peste grijile și nepăsările noastre
O! Dacă s-ar trezi odată cei mulți
Înstelați în a Domnului oaste…

24 august 2018, Sinaia

Cristian Pavel

Poet, ziarist

mă deznod

ea îmi promite niște ani pașnici
și eu mă uit peste oraș să văd
cum întineresc fără să se vadă
cum se auresc paharele pe buze
cum se subțiază sticla lor până la cristal
cum ploaia se face punch
la ea, în uluce.

eu mă deznod și intru în orașul acesta
cu pești roșii și obraznici
cu lămpi de gaz, apă călâie,
convectoare de căldură și termopane.

eu îi cer mâna măcar
să mă treacă strada, să mă ducă acasă
fără să văd câte etaje.

îmi doresc să îngheț cu ea aici,
să spăl vase cu ea în spinare
să trec canarul ei din mână în mână
până în inima noastră, ca un boiler.

să facem foc în sufragerie cu
cărțile mele nevândute
cu pozele de nuntă cu
munții de facturi plătite și uitate.

am să duc gunoiul toate treptele
și ea mă va spăla pe mâini cu
apa micelară din ea cu
tensiometrul ei din palme cu
săruturile ei transcendentale

și intru eu în viața ei
ca un client de retail
foarte întârziat, gata
să-și facă firmă – pfa sau srl
și completez un formular de înscriere
pe care toamna îl strânge și-l usucă sus, ca pe-o rufă
la ea, în balconul de unde
toate umbrele celor de dinainte
au sărit pe geam.

ochii

trec prin armături și conducte și robineți
prin toate țevile prin care a ajuns apa caldă
să te speli de mine, după mine

trec pe străzile pe care am fost
să-ți aduc să probezi pantaloni
să-ți aduc țigări și flori leșinate.

trec pe la cârciumile
în care am băut jagermeister
și rose de sarica și vin spaniol
în care a a plouat în pahar
până la dezalcoolizare

prin sushi trec de ziua ta,
cu sos de soia pe barbă
cu ghimbir murat pe buze
cu wasabi în mușcături

dincolo, mă duc prin saloane libaneze
și în căutături de chinezi
gata să ne aducă pasta noastră iute
bătută din imaginație și freamăt
năutul și pumnul de tahini
și salata înfruptărilor noastre

și apoi mai trec pe poarta curții tale
cu capul meu țuguiat de așteptare
ca un rugbist cu mingea sa
printre buturile dușmane
ca o lovitură reușită de pedeapsă
ca un eseu sportiv și literar.

voi smulge toate tăblițele cu nume de străzi
cu scoabe
cu fadrome și buldozere
voi scoate din țâțâni
casele în care ai stat
camerele de unde te-ai uitat mirată
bordurile care te-au oprit
burlanele care au zăgăzuit potopul

eu voi resistematiza orașul
am un alt plan de urbanism zonal
am alte rigole și statui
să te recuceresc
alte vrăbii care să vină la tine
alte linii de tramvai gata
să zornăie în somnul tău

voi fi primarul noii urbe în care
tu vei tăia panglici de inaugurare
în alte catedrale și maternități.

mâine candidez,
poimâine câștig sigur dacă îți amintești de mine
dacă ochii mi-i auzi cum te strigă.

punct

nu mai exiști aici nici acolo
nicăieri
nici în memoria prietenilor nici în vecini nici
în cronicile urbei.

nu mai ești în cartea de identitate
nu mai ai spațiu locativ
toate femeile cu numele tău sunt înghițite de fluviu
la primul scăldat

nu mai ai vreme să te despletești să faci
un duș fiindcă apă nu mai e
pentru tine
nu mai ai animale de companie și
trandafiri criogenați și conexiune

nu mai coși papioane și nu mai gătești
nu mai bei bere și nici ciorbă de burtă nu
mai bicilești pe faleze
nu mai ai pixuri și cerneală în stilou și creioane

toate bancomatele nu-ți mai recunosc cardul
toate listele de așteptare șterg automat
numele tău de familie și nici un bon de ordine
nu mai ajunge în palma ta.

te uiți în casă și nu mai știi dacă stai acolo
dacă vreo carte mai miroase cum miroși
dacă vreo pungă vreo cratiță te mai știe
stăpână peste habitat.

lumea nu mai are înveliș și miez
cu trupul tău obosit și familiar
de care au uitat toți amanții tăi mândri
de care s-au spălat pe mâini ca învingătorii

nu mai exiști decât într-un oraș
care lipsește total de pe hartă
în nord și în sud
în care eu dorm adânc, cu proptele,
unde sunt numai virgule și
doar un punct în care m-am strâns.

te descos

descos un sac cu trupul tău
într-o tăcere lungă și rece
pe masă, la morga în care te-ai nimerit
după ce ai murit pentru mine.

mă uit la tine și tac
decos partea cu capul tău
cu părul nelămurit de creștere
cu nasul luat mereu la purtare
și gâtul de pasăre, antrenată să plutească.

mă uit să înțeleg cum ai murit
pentru mine
cum s-a adunat toată deznădejea mea
să te strângă de gât
să nu mai zici nimic,
să dispari într-o ramă aproximativă,
biodegradabilă.

număr toate marginile fericirii
atinse de tine
cu degetele, cu labiile, cu buzele, cu mâinile.

te-am condamnat și te-am urât
te-am dus până peste himalaya
să-ți iau oxigenul, sus, peste crevase.
am fost șerpar și am căzut
și am murit înaintea ta.

și acum, ca de la mort la mort,
te descos, să aflu de la tine, țeapănă
cum ai știut tu să trăiești
într-o buclă repetabilă de minciună.

să înțeleg cum am reușit eu
să te împăiez
cu paiele din ieslea nașterii mele
cu șoaptele magilor
care mi-au tot cântat de leagăn.

îți scot firele din toate
brazdele tale de carne
și tremur ca de parkinson
când iau în căuș liniștea ta definitivă
pe care o beau o torn o împrăștii
cu care mă înmiresmez, sigur pe mine
cu care mă știu îmbălsămat, să nu mă stric
să fac frumos în jur
ziua, noaptea, prin anotimpuri.

Roman

AFACERI INTERNE

Emil Lungeanu

Prozator, poet, dramaturg, critic literar, eseist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

„*Fiecare lucru își are propriul anotimp și orice țel de sub cer își are vremea lui*", de la Ecleziast citire. Nimic surprinzător, deci, să vezi la echinoxul de toamnă musonul arizonian dând o ultimă reprezentație înainte de închiderea stagiunii. Din pricina despăduririlor lăsate de incendiul din 2015, alunecările de teren ale Muntelui Graham, antrenate de averse făceau acum și mai terifiant spectacolul acestor furtuni, cum se întâmplase bunăoară în aprilie la Round the Mountain Trailhead Picnic Area, când șoseaua fusese ruptă de cascadele unui năpraznic *chubasco*.

Și ce alt prilej mai bun să-ți justifici leafa anuală de o sută de mii, dacă nu să fii chemat pe teren la vreun blestemat de eveniment taman în toiul acelor stihii?

Întors la adăpostul sediului G.C.P.D.ud până la piele, scuturându-și de zor pălăria feștelită și lăsând în urmă pe pardoseli o dâră prelungă ca de aligator, șeriful arăta de parcă, sub ploaia torențială de pe străzi, făcuse vreo pană de cauciuc. „*Undersheriff* Ramírez fefe urgent la mine!", îi aruncă misterios secretarei. Și nu isprăvise încă să-și schimbe cămașa când Dolores intră în biroul lui. „Unde dai și unde crapă!", o anunță Corcoran, fără ca prosopul cu care se tampona acum pe față să-i șteargă rânjetul de satisfacție. „Ai idee unde-am stat eu sub duș până adineauri? La mănăstirea sârbească din deșert…" „Sub duș cu maicile, bată-te norocul! Păi, Dumnezeu ce păzea, închisoarea districtuală?" „Lasă circul și-ascultă. În grădinile de zarzavat, una dintre novicele mănăstirii fu mușcată de un șarpe-cu-clopoței." „Drace! O chema cumva Eva, biata de ea?" Mai întotdeauna când venea vorba de șerpi și scorpioni, devenea inutil să mai întrebi despre soarta victimelor. „Un ceas întreg mi-a luat să tot răscolesc grădina și livada de măslini până l-am găsit și l-am împușcat, bașca restul, fotografii, proces-verbal, tot tacâmul. Dar să vezi ce-mi scot eu pârleala!…" „Adică?" „Ha, dacă nu mă deplasam personal la fața locului și nu vedeam cu ochii mei, nu credeam… Tu ai călcat vreodată pe-acolo?" Halal întrebare, se potrivea ca nuca-n perete cu o catolică precum Dolores Ramírez. Izolat în deșert la 2-3 leghe către răsărit de Safford, așezământul dedicat în 1993 isihastului Sfânt Paisie Velickovski era o chinovie ortodoxă grupată în jurul a vreo douăzeci de măicuțe cu serviciul religios ținut în principal în limba engleză, ducându-și traiul de pe urma comercializării de acatiste, mătănii și alte obiecte de cult artizanale, aprovizionarea alimentară fiind asigurată de o turmă de capre, o fermă de animale mici și propriile culturi agricole. Autonomia mai includea și o școală pentru tinerele fete, dintre ale cărei absolvente unele alegeau să rămână în serviciul monahal. Dolores dădu din umeri: „N-am avut nici un motiv." „E, atunci să-ți dau eu motiv. Pe cine crezi că mi s-a părut că văd în vânzoleala de-acolo?" „Adică printre turiști?" „Turiști pă dracu'…", făcu șeriful disprețuitor, încheindu-și anevoie ultimii nasturi. „Se-aude că ar avea peste o mie de vizitatori anual." Din buzunarul bluzei atârnate de spătarul unui scaun, Corcoran scoase câteva fotografii Polaroid și le trânti pe tăblia biroului ca pe o chintă royală. Probabil că, dintre toți copoii *long in the tooth* de modă veche din Vestul Sălbatic, cei ca dânsul care încă mai foloseau Polaroidul se numărau pe degete. Dolores trecu în revistă pozele nedumerită : „Moarta? Ce-i cu ea?" „Lasă moarta. Uite colo în spate grupul ăla de surori. Dacă pozam din alt unghi ratam această șansă prezidențială!" „Prezidențială. Tot nu mă prind ce vrei să-mi arăți." „Cum ce! N-o recunoști?… Italianca, mă!" Binedispus, șeriful trase un sertar și scoase o lupă uriașă de filatelie, apoi cotrobăi în fișet după anunțul oficial cu portretul dispărutei Alessandra Delvecchio, dar, lucru surprinzător, Dolores nu părea interesată de comparația fotografiilor. „Fii serios, ți s-a părut, cum singur ai zis…" Descumpănit, șeriful o privi lung. „Cum, n-ai de gând să dai fuga să te convingi că se ascunde acolo?" „De

cine? A comis vreun delict, a evadat din închisoare?" „De noi, fiindcă ne-a tras pe sfoară cu dispariția, ca să rămână aici în mod ilegal!" „De unde să știm? Suntem noi USCIS, Departamentul de Stat? Nu e treaba noastră." „Atunci, ce caută o italiancă, o catolică, într-o mănăstire sârbească ortodoxă?" „Ce-ți pasă!? Taică-său e om mare, cu relații sus-puse, nu e o biată Ofelie să fie expediată acolo cu un simplu *Get thee to a nunnery*! Ai uitat de dr. Carlo Bui, trimis aici de Ministerul de Interne italian, de clopotele trase de Vatican și tot tărăboiul făcut? Inclusiv ortodocși cu influență din Arizona ar fi putut interveni în favoarea lui, unii proveniți chiar din fosta Iugoslavie, întocmai ca și stareța de la St Paisius. N-ai auzit de Mark Brnovich, care anchetează acum compania Google pentru practici ilegale?" „Ei bravos, mă-ntrebi de procurorul general al Arizonei de parcă aș avea studii făcute la coada vacii! Și dacă e așa de important proful ăsta, de ce se ascunde acum la fel ca fie-sa, ha?" Dolores râse sardonic: „S-o fi călugărit și el pe la vreo abație!" „Să-ți zic eu de ce: ca să nu dea socoteală că ne-a pus pe drumuri de pomană, acum că umblă FBI-ul după el!" „Păi, de ce mai umblă? Mi-au luat investigația pe motiv că ar fi suspect de *foul play*, dar fata cică-i teafără bine-mersi. Ce treabă mai are așadar cu dânsul mumia aia a lui Vanderbildt scăpată din sarcofag?" Corcoran își flutură fotografia ca pe un trofeu. „Stai că acuș îl las în ofsaid când am să-i comunic personal descoperirea mea. Abia aștept să văd ce moacă face când o să-l las fără jucării, ca să nu mai uite altă dată cine-i șeful aci în Graham!" „După ce l-ai pupat în fund cu conferința aia de presă rușinoasă, acum ești grozav și ai *cojones*? Scriitoarea venită de la Roma să-l viziteze pe profesor, pe care paranoicul tău voia s-o dea în urmărire pentru complicitate, o să te facă praf!" „*I don't give a shit*. Și ce propune gura aia a ta bogată?" „Să terminăm naibii odată joaca asta de-a v-ați ascunselea cu italienii și să ne vedem de treburi." „Aha, să mă fac că n-am văzut nimic!" „Nici n-ai văzut, doar ți s-a năzărit." „Și poza?" „La ce-ți mai trebuie când ai atâtea altele!" „Da, dar în alea fata nu apare." „*Me vale madre*. Tu te-ai dus acolo să faci constatarea morții, ori să pozezi maici? Dă-o-ncoace să te scap eu de ea, dacă te dor degetele." „Ha, mă crezi prost?" „Nu chiar atât de prost încât să nu-ți mai pese de propria imagine, după ce abia ai fost ales. O imagine ca asta, spre exemplu…" Dolores își scoase portvizitul din buzunarul de la piept al uniformei și culese dintre pliuri o fotografie mică. Șeriful înlemni. Cea din instantaneu, surprinsă de undeva din spate ghemuită, făcându-și de lucru la prohabul lui, nu era chiar Lewinski, ci duduia Coco, dar în Arizona, unde circulația ziarelor scăzuse cu 37 % în ultimii cincisprezece ani, fotografia s-ar fi vândut și mai bine decât la Washington D.C. Imediat însă, fața șerifului se întinse până la urechi într-un rânjet larg, atât de larg încât îi puteai auzi mustața uscată pârâind ca niște vreascuri în foc. „Așa deci, și credeai că mă dai pe spate cu făcătura asta, ha?… *Big deal* ! Dacă o muiere rupe cu dinții ața, după ce ți-a cusut un nasture, nu înseamnă că trebuie să-ți fie neapărat croitoreasă." „Aha, acum te-ai convins ce ușor te poți înșela, atunci când crezi că ai văzut ceva!" „Dar cine-i autorul capodoperei?" „Unul Samsung, dacă mai contează…" „Ah, mare poamă ești, Ramírez, ce te-aș mai rupe eu acum bucăți, dacă n-aș lua până la 25 de ani pentru tăierea unui cactus!…" „Perfect, începem să ne înțelegem." „Și când te gândești că te-am numit chiar eu a doua la comandă!…" „Preferai să fiu prima, să candidez împotriva ta? *No me jodas*! Te-aș fi scos din ring cu targa." „A dracu' hoanghină…" „Cap de dovleac!" „Dacă n-ar fi uniforma asta…" „*Ay, caramba* !" „Hm… atunci, suntem chit?" Mârâiala încetă și schimbul de fotografii fu făcut.

Studiul agenției CareerBuilder asupra frecvenței înjurăturilor la locul de muncă, potrivit căruia acestea „pot ajuta la ridicarea moralului angajaților și la legarea de noi prietenii", se confirma din nou, iată, în practică.

Apoi, șeriful dărâmă ușa cu un strigăt după Coco și bomba sexy apăru în prag cu un blocnotes ținut la piept ca un scut, așteptând instrucțiuni.

„Comunicat oficial. Având în vedere pericolul pe care-l reprezintă înmulțirea șerpilor, scorpionilor și altor lighioane veninoase în urma ploii torențiale și a furtunii, G.C.P.D. recomandă evitarea drumețiilor pe munte sau în celelalte vecinătăți ale orașului Safford. Conducătorii de vehicule care ignoră dificultățile din trafic produse de inundații, vor fi trași la răspundere, în conformitate cu *Stupid Motorist Law*, secțiunea 28-693. Notat?" „Nu vreți să zic «proliferarea» în loc de «înmulțirea» și «specii» în loc de «lighioane»?", ciripi melodios vrăbiuța, notând în blocnotes. Corcoran stătu pe gânduri să analizeze, cu un aer important, de parcă era o șuetă între academicieni. „Hm, știu și eu? «Specii» sună nițel cam așa… N-a fost parcă și un film de groază cu extratereștri?…"

Fragment din romanul în curs de apariție
Viitorul a trecut pe aici

„Și ce alt prilej mai bun să-ți justifici leafa anuală de o sută de mii, dacă nu să fii chemat pe teren la vreun blestemat de eveniment taman în toiul acelor stihii?"

Cronică literară

UN NUME PE NISIP SAU ETERNITATEA CLIPEI

Pușa Roth

Dramaturg, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Referindu-se la creația lui **Christian Tămaș** și cu precădere la romanele sale (*Cavalerul negru*, Junimea, 1992; *Blestemul catharilor*, Graphix, 1993; *Labirint*, Ars Longa, 1995; *Un nume pe nisip*, Ars Longa, 2019), criticul literar, prof. univ. dr. Liviu Antonesei spunea despre autor că *„este unul din liderii generației, tocmai în virtutea faptului că explorează un domeniu – fantasticul și misteriosul – aproape în întregime neglijat de aceasta."* [1] Este vorba de generația optzeci la care scriitorul este afiliat. Despre cea mai nouă creație literară, ***Un nume pe nisip***, criticul face următoarea considerație în legătură cu modul în care scriitorul construiește planurile romanului său, mai ales că generația optzecistă era marcată în zona epicului de realism: *„În acest roman, lucrurile stau altfel, planurile – să spunem cel real sau al prezentului și cel fantasmatic, fie ca falsă amintire, fie ca falsă premoniție – alternează și se intersectează perfect, la «sfert de cheie», cum se spunea pe vremuri. Și nu, nu e un roman fantastic, dar este unul cu mistere. Schimbările de planuri sînt atît de abile încît, dacă nu ești atent, riști să nu-ți dai seama că ai trecut dintr-un plan în celălalt, chiar dacă autorul e generos și marchează asta printr-un rînd alb în text. Și mai este ceva – autorul are buna inspirație să introducă două răsturnări de situație în final, care potențează misterul".* Aș adăuga că *Un nume pe nisip* este și un roman al emoțiilor care sunt potențate, poate, de obsesia singurătății. În acest roman în care predomină misteriosul și fantasticul, există două sau chiar mai multe realități. Prin acțiunile sale, personajul explorează, etalează realitățile existenței umane, realitatea visului – presupusă lume paralelă a existenței noastre. Visul pornit de la dorință, curiozitate, teamă, de la toate sentimentele omenești, este ca un drum care desparte realitățile cotidiene, întorcându-se la punctul de plecare – *visul în vis* –, creând astfel misterul,

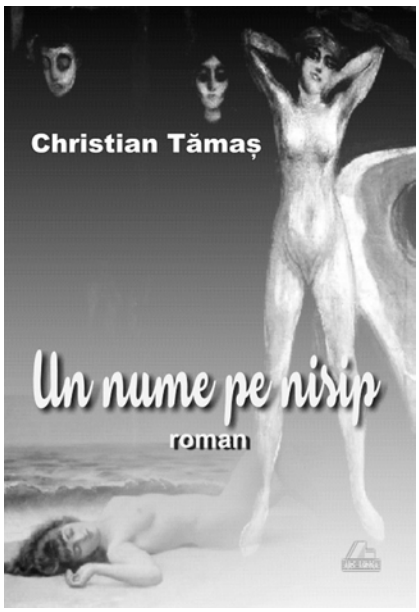

așezând deopotrivă personaj și cititor în zona fantasticului, un fantastic confundabil cu realitatea vieții.

Un nume pe nisip, Kismet, este de fapt numele Destinului (în turcă, urdu, hindi și arabă, dar intrat și în engleză), pe care El, bărbatul, fugarul prin propria sa viață, îl urmează, fără să știe că la capătul căutărilor Destinul este întrupat în femeia pe care a căutat-o mereu. Romanul lui Christian Tămaș nu poate fi povestit, pentru că suma emoțiilor pe care este construit nu poate fi rezumată narativ, de aceea trebuie citit, analizat. Mai mult, linia vieții bărbatului căutător de sine însuși se poate intersecta, împleti sau chiar suprapune cu linia vieții cititorului.

Un Nume pe nisip sau, dacă ne imaginăm, putem spune o Urmă pe nisip, ca semn al existenței noastre efemere, semn al fragilității adevărului existenței noastre pământene.

[1] **Liviu Antonesei**, *„Un nume pe nisip" de Christian Tămaș,* Leviathan", anul II, nr. 3, iulie–septembrie 2019, p. 65.

Cu ocazia apariției volumului de proză scurtă *Liniștea albă*, criticul literar Costin Tuchilă remarca, referindu-se și la creația literară a lui Christian Tămaș în general, fina analiză a psihologiei comportamentale care *„din lucrările științifice, se răsfrânge în ipoteze de lucru. Iar în literatură, în descifrarea subtilă a unor teme și caractere universal valabile în lumea de azi. [...] Deși nu își refuză plăcerea de a intra într-un spațiu fantastic, Christian Tămaș este mai degrabă un raționalist deghizat într-un colorist de substanță"*.[2] Un colorist al stărilor sufletești, un colorist al sentimentelor, al cuvintelor cu ajutorul cărora construiește lumea prin care trece, o lume posibilă, dar cu o coordonată sigură: iubirea. Și ce culoare îi poți dărui iubirii? Sigur, albul, culoarea permanenței, după părerea mea. De aceea femeia în alb poate fi reper al dorinței de a cunoaște, dar și dorința de a continua drumul vieții în doi. Și cum? Braț la braț ca o singură ființă.

Un alt element, un leit-motiv al romanului, este ploaia. Ploaia este cortina dintre vis și realitate, realitatea în care se trăiește, realitatea visului, posibila realitate. Christian Tămaș scrie tulburător, îmbinând planul real cu cel fantastic, dar lăsând cititorul să aleagă ce este ficțiune sau ce este realitate. De ce? Poate și pentru faptul că lumea ficțională e mult mai fascinantă, iar lumea reală e ca o carte citită de prea multe ori. Emoțiile sunt create în acest roman prin suprapunerea planurilor existențiale și prin relativitatea lui „da" sau „nu".

Cheia, ca simbol al cunoașterii dar și ca semn interzis (ambele variante sunt posibile în roman), reprezintă un punct de plecare al discursului scriitoricesc. Romanul este de fapt un poem al existenței, al fragilității vieții, al visului care poate deveni o altă realitate, mai confortabilă decât realitatea însăși.

Fuga continuă prin viață sau prin vis este un alt reper al acestui tulburător roman care nu oferă soluții, ci doar sugestii. El este de fapt un *roman al sugestiei*. Trecătorul nostru trup își creează universuri, întâmplări niciodată întâmplate, necesare însă parcursului emoțional. Ce este sau ce poate fi Un nume pe nisip? Nimic altceva decât viața pe pământ. Eternitatea unei clipe într-un nume pe nisip. Nume cu șase litere, Kismet sau Destin. Pot oare cele șase litere ce construiesc un nume sau un destin să se multiplice în realitate până la exemplaritatea visului? Poate... Ploaia sau marea, două constante în opera scriitorului, au nevoie de o clipă pentru a schimba parcursul existențial. Marea sau, de ce nu, ploaia sunt sau pot fi singurele certitudini.

„Un nume pe nisip, Kismet, este de fapt numele Destinului (în turcă, urdu, hindi și arabă, dar intrat și în engleză), pe care El, bărbatul, fugarul prin propria sa viață, îl urmează, fără să știe că la capătul căutărilor Destinul este întrupat în femeia pe care a căutat-o mereu."

[2] Vezi **Costin Tuchilă**, Prefață la vol. **Puşa Roth**, *Un dialog al timpului câştigat, convorbiri cu filosoful **Christian Tămaş***, Iași, Editura Ars Longa, 2006.

Cronică literară

CINE NE LOCUIEȘTE?

Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România
Fotografie de Ion Lazu

Cunoscută în calitate de critic literar, cu numeroase cărți de critică, istorie literară, eseuri și monografii, **Ana Dobre** debutează în proză cu volumul ***Eu și celălalt***, apărut în 2018, la editura târgovișteană Bibliotheca, în colecția „Proză contemporană", coordonată de Mihai Stan, șef al editurii și al revistei „Litere", unde a impus și promovat o serie de scriitori din zonă și din țară. În acest sens, Ana Dobre este emblematică, fiindcă revista a publicat-o frecvent cu o serie de texte care, ulterior, s-au corporalizat în cărți de sine stătătoare, ilustrându-i evoluția plurivalentă, viguroasă, susținută de talent nativ, sensibilitate și forță expresivă.

Noua sa carte este complexă. Pe copertă apare pentru prima dată **Ana Dobre-Pelin**, iar eu (și poate că nu numai eu) m-am grăbit să o felicit pentru fericitul eveniment care i-a adus o schimbare la numele cunoscut până atunci. Dânsa ne-a lămurit. Din gratitudine și iubire față de părinții Pavel (pictor decorator) și Catrina (casnică) Pelin, și-a adăugat și numele de dinainte de căsătoria cu „cel mai bun teleormănean", cum îl caracterizează pe soțul său. Actualmente locuiește în municipiul Alexandria, județul Teleorman, unde este profesoară la Colegiul Național „Al. D. Ghica". Cartea are două părți, din motive bine gândite de autoare; prima, *Eu și celălalt*, cuprinde nouă proze scurte, iar în cea de-a doua, *Eu și ceilalți*, sunt incluse patru interviuri pe care autoarea le-a acordat de-a lungul anilor. Ele sunt precedate de un cuvânt de întâmpinare al scriitorului teleormănean Ștefan Mitroi, *Nimic despre poezie*, care accentuează adevăratul caracter și miza prozelor, ele fiind „despre realitatea acestei tranziții lungi", dar și despre autoarea lor, ,,ca martor și protagonist al acestei realități", așteptând-o, totuși, în viitor, fără să-l mire, și cu poezie, într-un parcurs oarecum atipic, fiindcă cei mai mulți autori încep cu poezie, apoi trec la proză și critică. La rându-i, autoarea, în argumentul *Doar o vorbă să-ți mai spun*, expune concepția și intenția demersului său: o carte despre omul și creatorul Ana Dobre-Pelin, care își pune întrebări, răspunde la întrebări, propune teme de meditație asupra unui subiect dezbătut de atâtea generații înaintea noastră: De ce scriem? Cine este

cel care scrie cu mâna noastră? O sugestie ar fi că acel eu misterios care scrie este eul nostru profund, diferit de eul comun, empiric, cu ale lui trebuințe și tribulații zilnice. Autoarea noastră consideră că cele mai importante cerințe în arta scrisului sunt sinceritatea și povestirea: *„Scriitura presupune absolută sinceritate"*. Iar povestirea este absolut necesară pentru ca un text să te „prindă", să te captiveze, să existe. Povestirile de aici se citesc cu plăcere, au fluență, ritm, logică a desfășurării și mai presus de toate știința limbii române, pe care autoarea o slujește de ani buni ca profesoară de limba română, un privilegiu pentru cei care îi sunt elevi. Numeroasele elemente autobiografice sunt absorbite în țesătura unor întâmplări din prezent, dar și din trecutul de dinainte de '89, trecut marcat de consecințele dramatice ale politicii fostului regim. Considerațiile personale sunt susținute de trimiteri și aluzii la

înțelepciunea populară, la caractere și fapte din literatură cu scopul de a reliefa un concept moral, o normă etică. Personajele reale sau imaginare prind viață prin limbajul specific, prin gestica particulară, dinamica vorbelor și acțiunilor sugerând că lucrurile cele mai importante abia urmează să se întâmple. Tabloul în ansamblu este unul veridic, vibrant, oferind imaginea unei societăți în care cetățeanul are prea puține opțiuni în plan concret față de idealurile și dorințele lui.

Diverse ca subiect și abordare stilistică, prozele sunt străbătute în subiacent de o continuă neliniște existențială, de o căutare febrilă a esenței creatoare a omului, cu încercările lui de a-și înțelege rostul, misterul ființării pe o planetă unde sublimul coabitează cu mizerabilul. Datarea scrierilor semnifică dorința de a fixa acel moment al „transcrierii" lor, unul astral, benefic, capturat din convingerea unicității și valorii lui. Nu întâmplător, prima proză, *Așteptările lui Candid Toma*, este despre un om aparent obișnuit care scrie o poveste (fiindcă toți avem nevoie de povești, nu-i așa?), trecând prin toate stările specifice unui creator, de la bucuria finalizării textului la îndoielile asupra calității lui, urmând apoi așteptarea înfrigurată a feedback-ului, în urma trimiterii spre lectură unor cititori mai mult sau mai puțin avizați. Candoarea lui dubitativă dă naștere unor reflecții asupra actului creator: *„Perfecțiunea nu înseamnă frumusețe, frumusețea nu înseamnă perfecțiune"*. Cel ce scrie pare a nu-și mai aparține sieși, ci este manipulat de o forță necunoscută, ciudată, de unde întrebarea sfâșietoare: Cine ne locuiește? Sondarea misterului creației literare continuă în proza următoare, *Incognito*, dar sub o altă viziune. De astă dată, un individ cumsecade e asaltat de personajele evadate din *Levantul* lui Cărtărescu, dar și din alte cărți, venind insidioase, acaparante, cerându-și drepturile la viața reală, un avertisment privind responsabilitatea creatorului față de produsele halucinatorii ale creației sale. Filonul autobiografic e dezvoltat în povestiri despre familie, precum *Album de familie*, unde bunica autoarei povestește tragedia unei fete frumoase de la sat pentru care propria-i frumusețe a fost un blestem, murind otrăvită de o rivală. Aceasta e pedepsită nu de oameni, ci de dreptatea divină, în care oamenii de atunci aveau o încredere de nezdruncinat. La distanță de zeci de ani, o altă fată frumoasă vine în Capitală, cu speranța de a se face actriță, ca în proza *Frumoasa și Bestia*. Descinderea fetei împreună cu tatăl în București, cu acea dezorientare a provincialului aflat într-un oraș mare și necunoscut, unde cei doi devin victimele unor escroci, e descrisă cu ironie și umor. Capitala e necruțătoare la venire, dar și la examenul de admitere la actorie. Nu o vrea. Eroina îi promite „Bestiei" că va reveni. *„Dacă mă voi întoarce, mă voi întoarce ca un învingător!"* Și s-a ținut de cuvânt.

Cea mai emoționantă povestire este *Căprioara din vis*, în care visul premonitoriu îi anunță metaforic tinerei autoare viitoarea ipostază de mamă. Emoțiile și sentimentele personale se derulează pe fondul unui context socio-politic amintind de umilința pe care o suportau femeile fiind obligate la consultul periodic în vederea depistării unei eventuale sarcini, prilej de a aminti și de cazurile în care unele femei mureau în urma unui avort provocat, nemaidorindu-și încă un copil. Bucuria nașterii unui copil în plină iarnă e însoțită de observațiile asupra unui mediu cu specificul lui ținând de epocă, mentalități, caractere. Oamenii se află sub influența timpului și locului în care trăiesc, dincolo de care se află instanța creatorului concluzionând, accentuând semnificațiile. Fiecare text are un miez moral, cu un ton ușor satiric, ca în *Poveste. Eterna prostie*

cu alți proști, un „remake" după cunoscuta poveste a lui Ion Creangă. De data aceasta, lucrurile sunt translate în epoca noastră și, în pofida dialogurilor savuroase, a parfumului autohton de incultură și superstiție, rămâne nostalgia că oamenii nu se schimbă prea mult fără educație; răul se îndreaptă prin râs, dar nu numai prin râs. Jocul vieții e uneori plin de haz dar și de absurd ca în *Cei doi regi*, unde apar coincidențe de nume, dar nu și de soartă. Doi bărbați poartă același nume, pentru unul este un nume ilustru, pentru celălalt blestem. Un om simplu poartă povara unui nume – Carol Caraiman. Este arestat ca dușman al poporului de autoritățile vremii doar pentru că purta acest nume. A fost înmormântat în aceeași zi cu fostul rege. Pe ultimul drum, regele este condus pe un afet de tun, celălalt e dus spre cimitirul satului cu un car tras de boi. Doi oameni având același nume, dar destine diferite. În final, însă, egali în fața morții.

Atractivitatea și valoarea povestirilor scrise de Ana Dobre-Pelin nu se rezumă doar la istorisirea unor întâmplări și creionarea unor personaje, ci ele problematizează, pun în discuție stări, moravuri, ridică la nivel de simbol o situație, informează, detaliază, exprimă opinii despre un aspect sau altul privind un individ sau o comunitate.

Partea a doua a volumului, constând în interviuri pe care autoarea le-a acordat unor ziariști, ar putea constitui o carte de sine stătătoare prin amploarea răspunsurilor. Aici, descoperim omul Ana Dobre-Pelin, unul lucid, intransigent cu sine și cu ceilalți, un intelectual de ținută, cu rigoare a gândirii și disciplina rostirii, cu rememorări ce pot constitui documentele unui timp istoric. Este impresionantă gratitudinea cu care îi amintește pe foștii profesori care au contribuit la formarea sa, cu nume și amănunte, care astfel nu s-au topit în uitare. La polul opus se află dezvăluirile din perioada primilor ani ca profesoară în învățământul fostului regim, o perioadă cu abuzuri, nedreptăți și umilințe din partea unor inspectori școlari, ale unor persoane cu funcții politice. Viziunea criticului literar se exprimă la fel de realist și deopotrivă exigent față de literatura actuală. În poezie, optzeciștii, nu sunt după opinia sa, depășiți valoric până acum. Verdictele sale sunt exprimate tranșant, luând uneori forma unor butade sau maxime, sintetizând experiența de cadru didactic, de soție, mamă, scriitor profesionist. Imaginea integrală este a unui om împlinit și demn, pentru care viața este o provocare continuă primită cu un zâmbet încrezător.

Întrebată despre rolul demnității în societatea contemporană, autoarea răspunde: *„Când am pierdut totul, ne rămâne demnitatea. Dacă o terfelim și pe aceasta, merităm să murim. Rostul nostru pe lume, sub soare este acesta: să ne păstrăm verticalitatea, să înfruntăm încercările vieții cu demnitate. [...] Iar frumusețea omului rezidă în demnitate. E o valoare la care mă raportez mereu, după care evaluez lumea, mă autoevaluez"*. Și o altă „autoevaluare": *„Nu aș vrea să se știe despre mine decât că sunt un om obișnuit cu o mare dragoste pentru literatură"*. Și, aș mai adăuga eu, cu o mare dragoste față de oameni, fiindcă literatura este făcută de oameni și pentru oameni.

„Diverse ca subiect și abordare stilistică, prozele Anei Dobre-Pelin sunt străbătute în subiacent de o continuă neliniște existențială, de o căutare febrilă a esenței creatoare a omului, cu încercările lui de a-și înțelege rostul, misterul ființării pe o planetă unde sublimul coabitează cu mizerabilul."

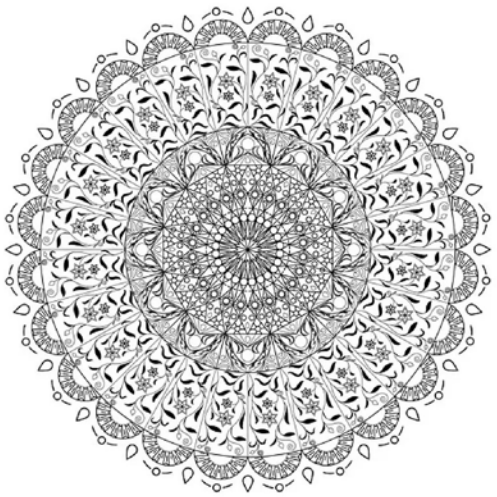

Cronică literară

ANOTIMPURI DIN PLUMB ȘI MĂTASE

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Ca să trăiești în *Anotimpuri de plumb* [1], îți trebuie o inimă de aur. Or pulsul acestora se simte din plin în poemele **Valeriei Manta Tăicuțu**: de la *„o primăvară cu picioare de plumb, înfiptă în carnea orașului orb"*, la *„toamna într-o cușcă de plumb, cu zborul închis la poruncă"* ori *„plumb de iarnă împușcând orașul"* și *„vara turnată în plumb",* se întinde eșarfa de mătase a gândurilor cele mai înalte, ca o pecete pe trupul timpului, atât cât să lase urme fine ale pașilor prin gala cenușie a trecerii noastre.

Să stai de veghe într-un clopot înseamnă că trăiești în ecoul rugăciunii și să te întorci în fiecare cuvânt rostit cu lacrima și cu brațele întinse către cer: *„Doamne Iisuse Cristoase, răstignit/ în cuvânt și-n crucea oricărei secunde/ sângele nostru e mai subțire ca apa/ înoată în el șerpi fără solzi". (Chiar dacă)*. Până și zborul între pereți de ceață, unde frica stă la pândă, poate fi mai intens la flacăra uitării *„în acel ascunziș al fricii" (Devenire)*. Dar cât de puternic trebuie să-ți fie gândul, așa încât să simți cum credința intră în pietre și *„se întoarce într-o altă pădure de crini"*, sub chipul Maicii Maria, așa încât blestemele, jurămintele și păcatele dispar ori se ascund în spatele altarului de lumină *(Altă lumină)*.

Poetul poate muri în poemul său de câte ori își transformă jocul într-un *„vălmășag de pene, de cenușă, de dor",* însă tot de atâtea ori poate simți corbii cum *„ciugulesc din carnea fosforescentă în întunericul vreunui poem și pleacă spre cer,/ cu fărâme de mine în ciocul de sânge"*. Pe norii înroșiți vor crește maci, iar *„cuvintele-sinoade de corbi intră zgomotoase/ pe calea crucii, lacome de mit și de zei furioși/ schimbați în pâine și vin, în cină stinghere/ și lacrimi de mir"*. Iată sacrificiul ca o binecuvântare în haină divină! *(Moarte mereu amânată)*. Nu poți ocoli drumul pe *„miercurea cenușii"* fiindcă, spune poeta, atunci *„sufletul e gol, poți scrie versuri pe el" (Penitență)*, dar mai ales poți îngenunchea printre cuvinte și cruci, simțind cum din cenușă renasc *„vrăbii și porumbei de îmblânzit văzduhul"*.

Pe o sigură fereastră intră parfumul caprifoiului de *„acasă",* dar e o fereastră pe care nu vezi nimic, doar ghicești cerul, fie lumină, ori întuneric, cerul care, peste timp, va umple încăperea; cândva se va

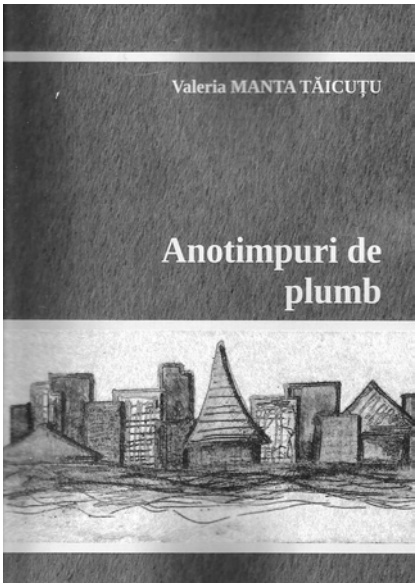

auzi scrijelitul cuvintelor de acum într-un ecou nemuritor, unde *„melcii vor lăsa urmă argintie"*. Și adaugă autoarea: *„acasă e locul din care nu poți pleca nici în viață,/ nici în moarte, nici în blestem",* fiindcă nimic nu e mai sfânt decât primăvara eternă în care trăiești *„în seva crinului". (Acasă)*.

Valeria Manta Tăicuțu și-a construit, din credință, o fortăreață. Între ziduri tainice și trainice domnește *Liniștea spațiului închis: „aici sunt ziduri concentrice, cu șanțuri și răni între ele,/ și aici se aud doar cârtițele din adânc ori liliecii/ țipând spânzurați sus în turle". „Bătaia de clopot, cântecul de mierlă"* și ziua de peste *„șapte ziduri concentrice",* iată spațiul ales de poetă pentru îngenunchere. Jertfa nu e izolarea între pereții care o strâng mereu mai tare, nici nesomnul, nici întunericul care n-o împiedică să simtă *„aroma de mir a fâșiilor de pânză"* unde bănuiește că e *„lespedea funerară a lui Lazăr",* adică saltul deasupra lucrurilor lumești, ci este locul unde *„bobul de grâu poate încolți*

[1] **Valeria Manta Tăicuțu,** *Anotimpuri de plumb,* Buzău, Editura Editgraph, 2019.

sub genunchi" și *„bobul de tămâie veghează rugăciunea",* este încrederea că pe drumul credinței nu te poți rătăci, nici îndoi de înălțimea cerului. *(Liniștea spațiului închis)*.

„Turnul zidit de la temelie din cărți necitite" stă la temelia poemului *Rugăciune*. *„Sfânt al zilelor mele pierdute, al obiectelor greu de găsit",* se roagă autoarea, *„sfânt al celor pierduți, de o mie de ani/ te încingi cu o frânghie peste sutană,/ de o mie de ani străjuiești pruncii cu lacrimi în ochi/ și poeți închiși în statui"*. Iată, se umple universul de stări, sufletul poetului cunoaște mii de taine, din amintiri croiește drum înapoi și leagă întunericul la ochi pentru o clipă de strălucire a unul timp plecat, ori încremenește în lacrima pruncilor ca o binecuvântare de pace.

Partea a doua a volumului – *Toamnă într-o cușcă de plumb, cu zborul închis la poruncă* – începe cu o *Ploaie acidă*. Apare *„golul acela nimicitor de culori și curaj"* – un tablou în care frica și deznădejdea aduceau țipătul cocorilor, iar *„cerul se umplea de vocale"*. Este inevitabil momentul de *„așteptare"*, momentul în care culorile încep să-și piardă strălucirea și rătăcesc în gol, când îți curge printre degete și ultima nuanță dintre apus și răsărit, nuanța pe care ai strâns-o în priviri și-n suflet, ai denumit-o în multe feluri și îți era credincioasă, acum aștepți ca un străin la propria poartă, așa cum *„un alt anotimp așteaptă la frontieră"*, în timp ce jumătate din tine pășește peste culori șterse, iar cealaltă jumătate soarbe picăturile ploii care spală tristeți și neliniști, dar netezesc drumul zăpezilor de sub norii cuvântului.

Lumea poetului e dinastia în care păsările spintecă somnul. Cârduri de ciori se înfășoară în valsul vântului, iar *„poarta sărutului prinsă-n cuvânt va scârțâi/ ca un poem de divorț sub luna ascunsă"*. Te desprinzi din tine, vezi *„biserici drepte și pustii/ unde nimeni nu mai aprinde lumânări pentru morții cei vii"*, urci treptele întunericului și scrii în visul tău tulbure până ce *„scrisul devine crivăț și ger"* (*Păsări și somn* din *Plumb de iarnă împușcând orașul*).

Imaginea îngerului *„în costum serios de culoarea cetei/ și cu o floare de vânt la butonieră"* apare în oglindă ca o umbră îndepărtată și sfidătoare, ca un răspuns întârziat al rugilor de Bobotează, când busuiocul de sub pernă uită să aducă ursitul la timp. Gerul se face stăpân, intră în casă, pe lângă el se strecoară *„oameni lichefiați"*, tu știi că ochiul *„Celui Preaînalt"* te veghează, iar nu departe de crezul tău stă caprifoiul înghețat ca o dovadă a iernii care te ține în brațe și te acoperă spunând: *„stai liniștiti, toți murim, până și/ oamenii atât de lichizi, atât de fluizi"* .

În chilia de vară *(Vară turnată în plumb)*, dincolo de magia pe care poeta o invocă pentru *„întoarcerea sufletului în poem"*, există un colț în care *„te-ai înghesuit"*. E ca o încăpere a inimii în care nu pătrund fluturii și lumina, ci doar *„furnici roșii/ devoratoare de carne și vise"*. Continui să te rogi, dar sunetele cad în clepsidră ca o pulbere de gânduri, le asculți și accepți că *„în colț"* e o parte din viață.

Și se face un drum prin nisip, drum care duce spre vindecare. *„Cu urciorul pe creștet și picioarele desculțe prin praf"* simți că mersul tău nu e zadarnic. Deșertul este de fapt oaza din care pornește lumina, alungând *„șerpii împletiți"*. *„Nu mai măsoară drumul rămas până la Tine"*, dar e sigur că la capătul lui, tălpile goale vor mulțumi nisipului că le-a purtat și le-a arătat calea spre inima adevărului *(Cu tălpile în nisip)*.

Valeria Manta Tăicuțu scrie cu o forță uimitoare. Scrie pe pereții temniței, pe ziduri, pe bolta crezului și-n ecoul clopotelor, în brazda întunericului, pe drumuri geroase ori deșertice, dar totdeauna sigure și încrezătoare că în cuvintele sale crește adevărul, iar în toate și peste toate stă ruga rostită din suflet.

„Valeria Manta Tăicuțu
și-a construit, din credință,
o fortăreață.
Între ziduri tainice și trainice
domnește
«Liniștea spațiului închis»:
«aici sunt ziduri concentrice, cu
șanțuri și răni între ele,/
și aici se aud doar cârtițele
din adânc ori liliecii/
țipând spânzurați
sus în turle»".

Note de lectură

Cesare Pavese, *Femei singure*, traducere de Florin Chirițescu, Iași, Editura Polirom, 2014
Vianu Mureșan, *Pavese, omul jignit*, București, Editura Eikon, 2015

Veronica Pavel Lerner
Poetă, prozatorare

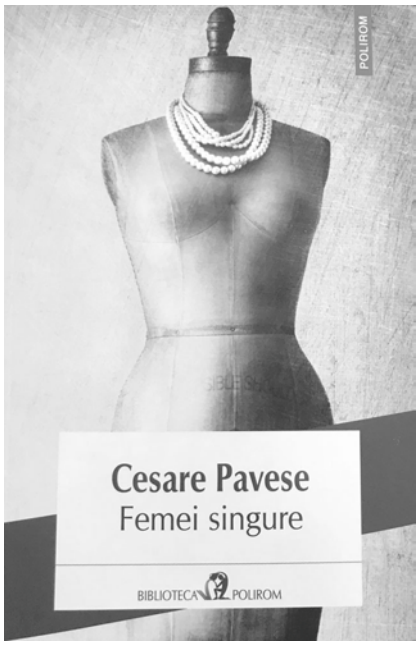

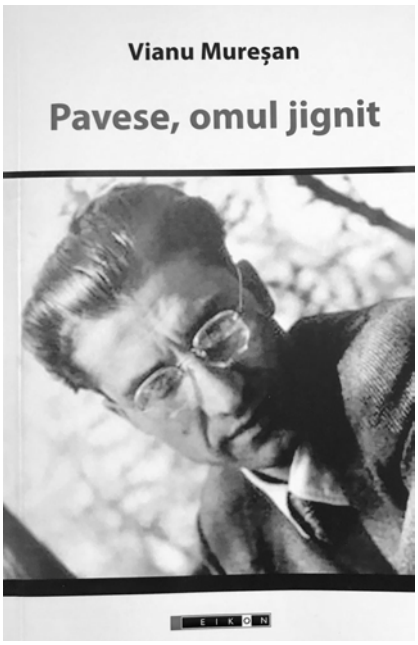

Am citit cele două cărți menționate în titlu la un foarte mic interval de timp și mi s-a părut că, deși conținutul lor diferă, lectura lor împreună e esențială pentru înțelegerea marelui scriitor **Cesare Pavese**. N-a trăit decât 42 de ani (1908–1950), dar a lăsat o marcă importantă în literatură. Este considerat unul dintre cei mai mari scriitori italieni ai secolului trecut. Meritele sale literare nu se rezumă numai la scrierile personale – a fost prozator, poet, eseist și autor al memorabilului jurnal *Meseria de a trăi*, ci ele se extind și la numeroase traduceri în limba italiană din autori ca Gertrude Stein, John Steinbeck, John Dos Passos, Ernest Hemingway, William Faulkner, Herman Melville și James Joyce.

Romanul ***Femei singure***, publicat cu doi ani înainte ca Cesare Pavese să se sinucidă, a primit cel mai apreciat premiu italian pentru literatură: Premiul Strega. În afară de povestea în sine a cărții, interesantă prin realismul cu care surprinde societatea decadentă italiană a epocii, ceea ce este tulburător e faptul că una dintre eroinele romanului se sinucide în final, iar modul de a-și sfârși viața – într-o cameră de hotel – coincide cu al scriitorului însuși, doi ani mai târziu. Este evident pentru cititorul care cunoaște biografia lui Pavese că acesta își planificase deja moartea când a scris romanul.

Aici intervine – cred – necesitatea de a citi cartea lui **Vianu Mureșan**, ***Pavese, omul jignit***, care face o analiză amănunțită a relației lui Pavese cu moartea. Mărturisesc că am parcurs-o cu sufletul la gură și că am îndrăznit să o menționez în ciuda faptului că nu mă simt în stare să scriu o recenzie despre ea. Mi se pare că orice comentariu al meu ar rămâne palid față de competența, logica și claritatea textului oferite de autorul cărții.

Vianu Mureșan, care și-a prezentat cartea anul trecut la Toronto cu ocazia festivalului de carte ToRoFest, a mărturisit publicului că a scris-o pentru că a fost preocupat de „enigma" Pavese, care n-a fost însurat, dar a iubit multe femei și, după părerea autorului, a fost jignit de viață, fapt care a provocat, probabil, finalul lui. *„Dacă îl vom urmări cu atenția cuvenită, însoțindu-l prin câteva din cărțile lui, analizând datele pe care ni le oferă în jurnalul* ***Meseria de a trăi****, poate vom ajunge să pricepem că jignitul este o ipostază*

deloc marginală a omului social și că unul din riscurile de necontrolat, extreme, ale jignirii, poate fi, uneori, moartea." [1]

Autorul cărții despre Pavese a încercat așadar să-și explice enigma printr-o lungă și amănunțită analiză filosofică, pe care o justifică la începutul cărții: *„Cesare Pavese este mai mult decât un autor de literatură. El este un caz, motiv suficient pentru a se fi contaminat aproape întreaga analitică a operei lui cu prejudecata că trebuie să fie un mister în acel gest."* [2]

Volumul are 167 de pagini împărțite în 16 capitole, fiecare din ele tratând explicit subiectul anunțat. Voi da ca exemplu câteva titluri de capitole, pentru ca cititorul să-și facă o idee asupra conținutului lor: *Suicidul, ritual de seducție, Sinuciderea ca act de interpretare, Jignirea, boală socială și complex relațional, Cum este omul jignit?, Sexul, bestia divinității, Surdina marii pasiuni, La urma urmei, destinul, Scriitura morții și scrierea ca moarte* etc.

Citatele din poeziile și proza lui Pavese sunt prezente la fiecare pas, iar explicațiile date pe marginea lor de Vianu Mureșan, care afirmă că relația dintre Pavese și moarte este una de dragoste, sunt mai mult decât convingătoare. Iată un exemplu: *„Cel care decide gestul ultim își spune – și spune lumii – că moartea nu a dat peste el din întâmplare ori pentru că viața i s-ar fi epuizat, ci a fost adusă cu forța, luată în captivitate. Sinucigașul vrea să își posede moartea, nu să-i cadă victimă. Toată strategia lui este gândită ca un* ***ritual de seducție*** *– o captează fantasmatic, îi testează figurile poetice, o mitologizează, îi dă consistență feminității* [aici este nota de subsol, citată mai jos de noi] *cu care, de altfel, Pavese a întreținut un erotism agonic întreaga lui viață și, în cele din urmă, vrea s-o răpească, s-o dețină definitiv pentru sine."* [3]

Iată și nota din subsolul paginii: *„Pavese spune într-unul din ultimele poeme, poate cel mai grav și patetic din întreaga lui scriitură:* «*Va veni moartea și va avea ochii tăi / această moarte ce ne însoțește/ din zori și până-n seară, fără somn,/ surdă că o veche remușcare,/ absurdă ca un viciu. Ochii tăi/ vor fi zadarnicul cuvânt,/ un strigăt mut, liniștea însăși;/ astfel în fiecare dimineață,/ când în oglindă te apleci deasupra-ți, singură, îi vezi. / O, neprețuită nădejde, / în ziua aceea vom ști și noi/ că viață ești și ești neantul / Pentru toți moartea are o privire. / Va veni moartea și va avea ochii tăi. / Va fi precum un viciu, așa cum poți vedea în oglindă/ o față moartă cum răsare,/ așa cum asculți o gură ce se-nchide. / Și muți vom coborî-n vâltoare.»* *(În volumul Cesare Pavese,* ***Poeme****, traducere de Nicolae Argintescu-Amza, București, Editura Albatros 1971)".*

Poate că subiectul ales de mine pentru această toamnă e trist, dar nu e oare luna noiembrie cea mai *întunecată* lună a anului? Și nu e apropierea de moarte, așa cum a făcut-o Pavese – ca de o iubită – un interesant subiect de meditație?

Mississauga, Ontario, Canada

[1] **Vianu Mureșan**, *Pavese, omul jignit*, București, Editura Eikon, 2015, p. 9.

[2] *Idem,* p. 15.

[3] *Idem*, pp. 40-41.

„Cesare Pavese este considerat unul dintre cei mai mari scriitori italieni ai secolului trecut."

Cesare Pavese (stânga), editorul și scriitorul Leone Ginzburg, poetul și eseistul Franco Antonicelli și tipograful Carlo Frassinelli la San Grato di Sordevolo, cca 1940.

Teatru

SCENE PE O SCENĂ CU FEREASTRĂ
Fragmente de povești dramatice cu un singur sens

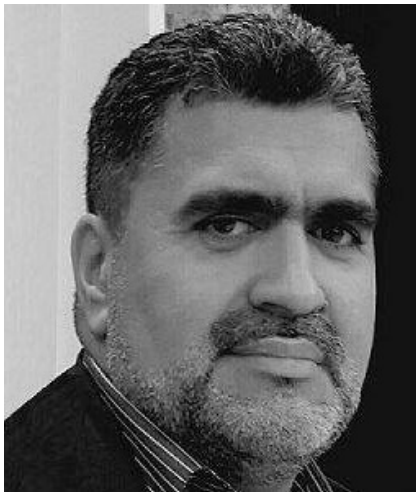

Radu Comșa

Prozator, dramaturg

Personajele:

Femeia 1, Femeia 2, Femeia 3, Femeia 4, Femeia 5, Femeia 6, Femeia 7, Femeia 8, Femeia 9, Femeia 10

și

Bărbatul 1, **Bărbatul 2**, **Bărbatul 3**, **Bărbatul 4**, **Bărbatul 5**, **Bărbatul 6**, **Bărbatul 7**, **Bărbatul 8**, **Bărbatul 9**, **Bărbatul 10**

Decor:

Interiorul unei încăperi ce pare a fi o cameră de zi. Pereții sunt albi. În stânga o ușă. Ușa este albă. Când ușa se va deschide, dincolo de ea, se va zări o lumină slabă, rece și difuză. În mijloc, două fotolii așezate convergent, destul de apropiate. În fața lor o măsuță de cafea, destul de mare. Fotoliile și măsuța stau pe un covor gros, dar simplu (poate chiar o bucată de mochetă) care atenuează pașii celor care intră în scenă. Fotoliile sunt gri, masa de cafea este albă, covorul este gri închis. Pe măsuță se vede un blocnotes în format mare, deschis și îndoit, iar deasupra lui stă, perfect vizibil, un stilou cu capacul pus. Pe parcursul întregii piese blocnotesul va rămâne deschis la aceeași pagină, stiloul va continua să rămână închis și nemișcat. În spatele fotoliului cel mai îndepărtat de ușă este o fereastră destul de mare. Lemnul ferestrei este alb, prin geamurile ferestrei se vede de aproape un copac în plină vigoare, dar nu uriaș. Pe măsura desfășurării piesei, copacul va trece prin etapele de frunziș verde închis, frunziș galben sau ruginiu, fără frunziș, înmugurit și frunziș verde-pal.

Indicații cu privire la personaje:

Femeia 1 *este brunetă,* ***Femeia 2*** *este blond-pai-natural,* ***Femeia 3*** *este brunetă,* ***Femeia 4*** *este brună-mignonă,* ***Femeia 5*** *este roșcată-castaniu-buclată,* ***Femeia 6*** *este șatenă,* ***Femeia 7*** *este șaten-deschis,* ***Femeia 8*** *este brună,* ***Femeia 9*** *este blondă-oxigenat,* ***Femeia 10*** *este roșcată.*

Toate femeile (Femeia 1, Femeia 2, Femeia 3, Femeia 4, Femeia 5, Femeia 6, Femeia 7, Femeia 8, Femeia 9, Femeia 10) sunt bine-frumoase-interesante, fără ostentație.

Toate femeile (Femeia 1, Femeia 2, Femeia 3, Femeia 4, Femeia 5, Femeia 6, Femeia 7, Femeia 8, Femeia 9, Femeia 10) sunt tinere sau relativ tinere, dar oricum mature.

Fiecare dintre aceste femei (Femeia 1, Femeia 2, Femeia 3, Femeia 4, Femeia 5, Femeia 6, Femeia 7, Femeia 8, Femeia 9, Femeia 10) are vârsta și temperamentul ușor vizibile din felul cum se mișcă și în acord cu apariția lor exterioară. De exemplu, o femeie șaten-deschis va fi (mereu) ceva mai tânără decât o femeie blond-oxigenat sau o femeie brunetă va fi (aproape cert) mai sanguinică decât o femeie blond-pai-natural sau o femeie roșcat-castaniu-buclată va fi (foarte probabil) mai înaltă decât o femeie brună și mignonă, ați prins ideea?

Regizorul (sau Cititorul) le poate îmbrăca cum dorește. Îmbrăcămintea lor poate fi pusă în legătură cu ceea ce spun și cum spun. Sau nu.

Niciuna dintre femei (Femeia 1, Femeia 2, Femeia 3, Femeia 4, Femeia 5, Femeia 6, Femeia 7, Femeia 8, Femeia 9, Femeia 10) nu va bate la ușă, ci va intra pur și simplu, mai liniștit sau mai puțin liniștit.

Bărbatul *1 nu are nimic caracteristic în afara figurii oarecum prelungi și masive; culoarea tenului și a părului sunt nesemnificative; nu știm dacă este înalt sau scund (va sta așezat pe fotoliu pe parcursul întregii piese); poartă jeans*

și o cămașă în carouri cu mânecile pe jumătate suflecate (ambele în culori șterse albastru-gri); este încălțat cu ghete trappers, destul de uzate.

*Vârsta **Bărbatului 1**, oricât între 29 și 43 de ani.*

*Celelalte personaje masculine (**Bărbatul 2**, **Bărbatul 3**, **Bărbatul 4**, **Bărbatul 5**, **Bărbatul 6**, **Bărbatul 7**, **Bărbatul 8**, **Bărbatul 9**, **Bărbatul 10**) seamănă cu **Bărbatul 1** până la identitate. Pentru simplificare și evitarea creșterii costurilor de producție, personajele Bărbatul 2, Bărbatul 3, Bărbatul 4, Bărbatul 5, Bărbatul 6, Bărbatul 7, Bărbatul 8, Bărbatul 9, Bărbatul 10 nu vor mai apărea în scenă, rolurile lor fiind suplinite de **Bărbatul 1** (rolurile în cauză fiind absolut identice, de fapt).*

***Bărbatul 1** va rămâne deci în scenă pe toata durata piesei, de altfel el nu va face mai nimic. **Bărbatul 1** nu are indicații de temperament, totuși mai mereu când va rămâne singur, își va freca barba de trei zile cu mâna dreaptă, sprijinindu-și bărbia în podul palmei și trecându-și degetele, cu zgomot uscat-hârșâit, peste obrazul stâng.*

*Urmare a lipsei de complexitate a rolului, **Bărbatul 1** va fi/poate fi jucat de un figurant.*

SCENA 1

Bărbatul 1, apoi **Femeia 1**

***Bărbatul 1** stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Își freacă barba. Copacul este verde închis. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră de Vivaldi.*

*Intră **Femeia 1**. Clanța ușii se mișcă, ușa se deschide încet. **Femeia 1**, cu mâna încă pe clanță, privește în cameră. **Bărbatul 1** își ridică privirea. **Femeia 1** trece dincolo de prag și închide ușa cu grijă. Se îndreaptă spre **Bărbatul 1** și se așază pe fotoliul gol, cel aflat mai aproape de ușă.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 1: Am venit. Nu mă așteptai… Nu mă așteptai. Am venit. *(Tace.)* Am tot încercat să îți spun în zilele din urmă… dar niciodată nu am putut să o fac. Am și plâns. Îmi vine să plâng și acum, dar trebuie să știi, trebuie să spun. Am venit să îți spun că plec. Adică nu, nu plec, nu dispar… Voi fi aici, dar nu mai pot fi împreună cu tine. Nu știu unde vrei să mergi, nu înțeleg deloc ce vrei să faci. Te iubesc, te iubesc, dar nu știu ce vrei să faci. Vorbești mereu de plecări spre departe, de aventuri absurde… Eu nu pot face asta. Te-am ascultat și am încercat să gândesc ca tine. Nu pot, nu văd un astfel de viitor pentru mine. Am încercat să te opresc și am văzut ce înseamnă asta pentru tine, ce nefericit erai de fiecare dată când te dezaprobam, oricât de delicat aș fi făcut-o. M-am gândit mult. *(Tace, se frământă, ezită.)* E mai bine pentru tine așa. Nu-ți mai stau în cale și pentru mine va fi mai sigur. Nu te împiedic și nici nu aștept de una singură ceva ce oricum nu se va întâmpla… Să nu fii supărat pe mine. Poți face acum ceea ce îți dorești, lucrurile acelea care nu mă includ pe mine, care nu m-au inclus niciodată… Nu mai ai nicio greutate legată de picioare… parcă așa ai spus odată. Așa ai zis, așa ai zis… m-am supărat și am plâns atunci… Dar apoi am înțeles că așa ești tu, că asta se întâmpla cu tine și mi-am dat seama că ceea ce spuneai era ceva real pentru tine, ceva simplu, ceva normal… Știu că nu o făceai intenționat… Dar mie mi-ai făcut rău, a durut atunci și am realizat că nu vom rămâne împreună, a fost ceva atât de brusc și de dureros… Apoi, cu fiecare zi care trecea am văzut mai mult și mai clar ce voiai, cum voiai… Acum nu mai e nimic de văzut, am văzut tot… Nu pot face parte din viața ta așa cum îți dorești tu, legată de ceva ce nu îmi aparține și nici nu-mi va aparține. Să nu fii supărat, mai bine plec acum, e mai ușor pentru toată lumea. Mai târziu ar fi mult mai rău… Nu pot visa ca tine… Eu îmi doresc ceva concret, oricât de simplu, dar concret… Nu pot visa ca tine… aceste vise solitare… frumoase, dar atât solitare și uneori chiar… Lasă… Visează mai departe, visează-mă și pe mine din când în când, dacă îți vei mai aminti… *(Se ridică și aplecându-se, îl sărută pe obraz pe **Bărbatul 1.**)* Te las acum… Drum bun, călătorule… călător singuratic… Eu n-am să te uit. Nu mă uita nici tu pe unde vei fi.

***Femeia 1** iese încet, fără zgomot.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou, un pic mai intens.

SCENA 2

Bărbatul 1, apoi **Femeia 2**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este galben. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Intră ***Femeia 2****. Ușa de deschide larg și ea calcă lung peste prag.* ***Bărbatul 1*** *întoarce capul spre ușă, În timp ce merge,* ***Femeia 2*** *privește (peste* ***Bărbatul 1****) la copacul cu frunze galbene din fereastră. Când ajunge lângă fotoliu, își pune mâinile pe spătarul acestuia și privește la copac încă o vreme. Apoi se așază pe brațul fotoliului în așa fel încât să fie mai aproape de* ***Bărbatul 1****.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 2: Ce faci…? Ei…?!? Nu m-ai mai căutat. Mă rog, ai dat un telefon și gata… Atât? Nu merit și eu un pic mai mult efort? Ei… așa ești tu… Dar să știi că atunci nu puteam vorbi… Și mai târziu mă tot sâcâiau o mulțime de chestii. Ai mai adăugat și tu la ele… Apoi am uitat pur și simplu. E adevărat că eu sunt cam nebună și mai mereu dusă, dar știi că trebuie să tragi de mine un pic. Până la urmă, mă las… Ha, ha! Eu am așteptat să apari, să știi! A trecut ceva timp de când… cam cât? Ultima oară am plecat așa aiurea, dar nu puteam rămâne prea mult și, în plus, știi că eu am nevoie de spațiu pentru mintea mea aiurită și nu pot sta agățată așa… ca de o cracă… Chiar și după ceva foarte frumos. Căci a fost frumos atunci, nu? M-ai surprins, nu credeam că poți fi așa de… Așa, la început pari altfel. Mai știi biletul acela pe care mi l-ai scris? L-am păstrat, îl am și acum. Ca să vezi! Oricum, ce mai contează… De fapt, am venit să te anunț ceva… Voiam să îți spun că mă mut, plec din oraș. Nu chiar acum și nici nu-ți spun unde, deocamdată. Vreau să văd cum iese întâi, cum se leagă. Te anunț eu… când va fi… *(Merge până la fereastră, vorbește stând cu spatele.)* Să nu crezi că nu mi-a păsat de ce-a fost… Dar eu sunt dusă cu capul și mă apucă așa… *(Se întoarce spre* ***Bărbatul 1.****)* Și tu știai asta. *(Revine pe brațul fotoliului.)* Știai. M-am gândit ce pierd… Să nu-mi spui că nu pierd nimic… Știu că pierd… chiar de-ar fi numai puțină tandrețe, tot contează, poate n-am s-o mai găsesc așa curând. Nu știu câtă afecțiune dau… Nici nu știu dacă o primesc cum trebuie. Sunt aiurită, ți-am spus și mereu e nevoie să mă limpezesc. Le-amestec pe toate… De asta plec. Și-ăștia de la serviciu, care mă înnebunesc pur și simplu, mi-au oferit o poziție nouă undeva, mai departe. Cred că și vor să scape de mine de aici. Dar oricum mie îmi convine, nu-i mai suport, așa că am să accept. Altfel îmi dau demisia de tot. Scuze de toate astea, deși știu că nu-ți place cu scuze. Dar să știi că îmi pare rău, am vrut să ți-o spun *face-to-face*. Putea fi ceva, dar viața e cum e… N-a fost, gata! *(Întinde mâna să îl atingă pe* ***Bărbatul 1****, se oprește la jumătatea gestului, se ridică brusc.)* Iartă-mă și tu, dacă poți. Plec așa… Poate mai vorbim… mi-ar plăcea o cafea mai încolo… Te pup! Pa!

Femeia 2 *se îndepărtează repede. La ușă șovăie la ultimul pas, trage de clanță, iese.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou, puțin mai tare.

SCENA 3

Bărbatul 1, apoi **Femeia 3**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este ruginiu. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Femeia 3 *deschide ușa și intră în cameră. Îl privește pe* ***Bărbatul 1****, apoi închide ușa cu grijă. Se apropie cu pași mici, dar deloc furișați.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 3 *(încă în picioare, lângă fotoliu)*: Hei, bună! Ce faci, iubitul meu? Ești bine? Ce ai mai făcut de când nu ne-am văzut? Cum îți merge viața? Eu? Eu sunt bine, m-am liniștit cu toate și încerc să nu mai duc grijă la nimic… În afară de tine, doar ție îți mai duc grija… Da, serios. Spune-mi, ești chiar așa de ocupat? Nu mai ai deloc timp liber? Timp pentru mine? Cât de greu e să găsim timp să fim împreună? Spune-mi, când ai să vrei să ai acest timp? Eu să mi-l potrivesc după al tău, iubitule. Aș vrea să fim împreună cât mai mult, mă crezi? Știu că situația e mai complicată, dar dacă tu ai vrea, am găsi o soluție, nu? *(Își trece amândouă mâinile prin păr și și-l așază pe spate cu mișcări sacadate, trage aer în piept.)* Ne vedem rar și aproape întotdeauna pe fugă. E frumos și

îmi place, mă bucur, dar vreau mai mult, înțelegi? Eu vreau să fiu cu tine, să petrecem timp, să facem dragoste fără grabă… Tu nu ai niciodată timp și peste toate astea, când să zicem că e bine, mai apare și câte-un ghinion, ai văzut? *(Zâmbește.)* De ce nu poți? De ce nu poți să fii cu mine? Niciodată nu ajungem să petrecem destul timp împreună, vreau altceva! Cer prea mult, iubitule? Facem ceva să fie mai bine? Vrei? Că eu nu mai știu ce să cred. Nu ne sincronizăm deloc, trece timpul… Iar de la tine… nu știu cât îți dorești, dacă îți mai dorești… Cât trebuie să treacă până îți găsești tu loc și timp? *(Tace.* ***Femeia 3*** *se îndreaptă pe fotoliu.)* Auzi, mai are rost să încercăm? Îmi spui dacă mai are rost? Dacă are sens să încerc de una singură așa, aiurea… Știi că așa mă simt? *(Tace.)* Aiurea! Așa mă simt! *(Tace.)* Tu vrei așa, să mă rog de tine? Sau ar fi mai bine să nu mai fie nimic? Încep să cred că asta îți dorești… Greșesc? *(Tace.)* Auzi, hai că suntem penibili! Ia, hai să te las eu în pace, să nu te mai stresez cu propuneri de astea indecente? *(Zâmbește crispat).* Las-o baltă! Nu va mai fi nimic! E mai bine așa? Este? E mai bine cum am zis? *(Tăcere.)* Eu nu sunt așa… Poate ai crezut… *(Cu claritate.)* Eu știu ce simt și ce vreau. Mi-e dor de tine mereu. Vreau să îți fie și ție. (*Se ridică, se apleacă și-l sărută pe buze pe* ***Bărbatul 1***). Te las să te gândești. *(Apasă pe cuvinte.)* Și mai vorbim când o să ai timp de mine. Și de iubire, da? Nu mai înainte de asta… n-ar avea niciun rost!

Femeia 3 *se îndepărtează cu pași lenți, lipiți de podea, plușați. Iese și închide ușa atentă.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou, distinct.

SCENA 4

Bărbatul 1, apoi **Femeia 4**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul mai are doar câteva frunze, unele umed-ruginii, altele aproape negre. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Femeia 4 *deschide ușa puțin, își strecoară capul prin crăpătură.* ***Bărbatul 1*** *n-o vede. Ea privește două secunde și apoi deschide ușa, doar atât cât să se strecoare. Intră, închide ușa cu amândouă mâinile pe clanță și cu spatele spre cele două fotolii.* ***Bărbatul 1*** *aude și își saltă capul.* ***Femeia 4*** *se întoarce, șovăie, apoi o ia oblic spre fotolii. Se așază pe marginea fotoliului, cu picioarele strânse, cu pumnii lipiți unui de altul, puși pe genunchi.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 4: Saluut… Am venit… Nu rămân mult… Ești supărat? Tu?… De ce să fii tu supărat? De ce? Tu ai mințit! Nu eu! Să fii supărat pe tine, tu ai mințit! Poate că nu ai vrut să îmi faci rău, dar mi-ai făcut! Am venit pentru că vreau doar să știu… Să înțeleg… *(Aproape rugător.)* Hai spune-mi, de ce m-ai mințit? De ce? Ooo… și n-a fost o minciună trecătoare, m-ai mințit mult timp. Cum ai putut? De ce? Pe mine? Ți-am dat tot și am lăsat tot… *(Își înăbușă un început de plâns.)* Sufăr ca o proastă… *(Are lacrimi pe obraz.)* Îmi vine să mor, nu mai am liniște… Din cauza ta… de când ai apărut… înainte eram așa de liniștită… cum am putut să mă las așa prostită… Așa de ușor prostită… *(Plânge cu pumnul la gură.)* Te-am iubit ca o proastă, ți-am dat tot… Aș fi mers cu tine oriunde, te-aș fi urmat peste tot… chiar și în munții aceia de care vorbești mereu… Te-aș fi urmat, aș fi stat cu tine, auzi? La marginea pământului aș fi mers! Să mă minți… atâta timp… *(Îl privește lung, își șterge lacrimile cu podul palmei.)* Iar acum? Acum nu poți spune nimic? Nimic-nimic! Am venit la tine și am venit degeaba, nu-i așa? Nu ești în stare nici acum să spui adevărul, să spui ceva, orice? *(Își îndreaptă umerii și își strânge pumnii.)* Lasă că spun eu adevărul. Ai văzut foarte repede că te plac mult, apoi eu m-am îndrăgostit ca o proastă și ai profitat… După aceea ți-a fost de ajuns, iar restul n-a mai contat. M-ai mințit de la început și ai continuat să mă minți, doar ca să îți fie bine. E ceva adevărat în ce mi-ai spus? M-ai iubit? M-ai iubit vreun pic? Spune-mi…. *(Tăcere.)* M-am gândit eu… Doare atât de tare… Ooo, ce tare mă doare! Când mă gândesc ce vise aveam… *(Cu dosul degetelor își șterge ochii și obrajii de lacrimi.)* O să trec eu și peste asta. Și o să țin minte. Aș fi vrut să aud ceva, orice, de la tine… *(Se ridică de pe fotoliu și face un pas lateral, apoi se apleacă un pic.)* Să mă lași, auzi? Nu mai vreau să știi nimic de mine, să uiți totul, să nu mai vorbești cu mine niciodată! Nu mai am nimic să îți spun! Ai înțelege ce simt, numai dacă ai suferi cum sufăr eu acum… Am crezut că ești altfel, am sperat că ești așa cum visam eu… Și nu ești! Doar visam. Degeaba am sperat, degeaba vorbesc… Cum ești de fapt, nu e nevoie s-o mai spun eu. Nu meritam asta… Nimeni nu merită asta! *(Inspiră lung, își lasă bărbia în piept.)* N-a avut niciun rost, eu am pierdut, dar îți va veni și ție rândul… Mă duc.

Femeia 4 *merge spre ușă, prinde clanța cu amândouă mâinile, trage încet de ușă. Își mai întoarce o dată capul, ar vrea să mai spună ceva, dar nu mai spune nimic. Iese și închide ușa fără zgomot.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou.

SCENA 5

Bărbatul 1, apoi **Femeia 5**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este golaș. Își freacă obrazul stâng cu degetele întinse. Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude limpede, deși îndepărtat.*

Ușa se deschide larg și ***Femeia 5*** *intră în cameră cu pași mari, atenți și studiați. Se așază cu distincție pe fotoliu. Îl privește lung, cercetător.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 5 *(tace o clipă)*: Ce faci, dragul meu? Nu spui nimic? M-am gândit la tine cât am fost plecată. M-am gândit mult la tine… și la mine… Nu știu cum s-o spun, adică știu, vreau s-o spun direct și cu imensă părere de rău. A venit vremea să ne oprim. Știam de la început că avem drumuri diferite. Am știut, dar acum… nu pot merge în felul acesta mai departe. Mai vreau să-ți mai spun ceva, de aceea sunt aici. *(Întinde mâna și ia mâna dreaptă a* ***Bărbatului 1*** *în mâna ei.)* Aș fi vrut să-ți spun ție, bărbatului atât de solitar, că există, poate, cineva… cineva care este la fel de puternic ca tine, deși poate tu nu poți crede așa ceva. Cineva care ți-ar fi putut fi alături, fără ca tu să fii mai puțin bărbat. Înțelegi? Cineva care ți-ar fi fost alături necondiționat, care ar fi fost acolo, doar atât cât i-ai fi permis tu. Cineva care să-ți întindă mâna, când ai fi avut nevoie, cineva tăcut, dacă tu nu ai fi vrut să vorbești, cineva cu care să vorbești, dacă ai fi dorit, cineva care ar fi știut, dacă ți-ai fi dorit cu adevărat, înțelegi? Aș fi fost aceea care i-ar fi oprit la ușă pe toți ceilalți, dacă ar fi trebuit. Poți crede că sunt atât de puternică? Sunt puternică și lupt când e nevoie, dar e ceva cu care nu pot lupta. Nevoia aceasta a ta de a fi singur… Am vrut să îți spun toate acestea și știu că dacă rolurile noastre s-ar fi inversat, tu, omule, ai fi vrut să fii pentru mine tot așa cum aș vreau să fiu pentru tine, cum vreau eu să fiu acum. Știu și simt în adâncul ființei mele asta. *(Îi trage mâna, se apleacă și și-o lipește de propriul obraz, continuă să vorbească de acolo, aproape cu capul pe genunchi și cu mâna* ***Bărbatului 1*** *ținută pe obrazul ei.)* Mă bucur de ceea ce a fost între noi și mă voi bucura mereu de asta. Voi fi bucuroasă când cineva îți va fi aproape, chiar dacă nu voi fi eu aceea, aș putea să îi fiu chiar recunoscătoare aceleia, oricare ar fi ea. *(Își ridică privirea, îi lasă mâna încet.)* Drumurile noastre, atât de despărțite, se întâlnesc parcă din întâmplare, se întâlnesc un pic și apoi continuă, dar fiecare separat… Nu pot merge mai departe cu tine, dragul meu. Nu pot fi partenera ta de plimbare pe aleile unui parc oarecare și apoi, o dată ajunsă în stradă, în lumină, să îmi continui drumul de una singură. Nu vreau să plâng de una singură în pernă… Sau dacă plâng, vreau să plâng de bucurie, de emoție. Nu de durere, nu de tristețe… Nu asta ar trebui să fie ce se întâmplă cu noi… Însă îți mulțumesc pentru acest extraordinar început… Da! Îți mulțumesc! Și îți mulțumesc și pentru acest sfârșit… atât de special… *(Se ridică încet, își trece mâna cu degetele ușor desfăcute peste păr și și-o retrage lăsând-o să alunece cu palma desfăcută prin spatele urechii și peste gât, înclinând ușor capul pe spate – își îndreaptă capul și trage aer în piept.)* Ai grijă de tine, dragule. Ciudat… deja mi-e dor de tine… te sărut.

Femeia 5 *își face loc printre fotoliu și măsuță, merge atent către ușă. Iese.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou slab.

SCENA 6

Bărbatul 1, apoi **Femeia 6**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este golaș și înghețat. Dacă te uiți atent, poți vedea țurțuri mici de gheață pe crengile lui. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Intră ***Femeia 6****, bărbatul o vede cum intră și cum își lasă geanta direct pe covor, lângă fotoliu, dar nu sprijinită de el. Se așază pe fotoliu oarecum într-o parte. Se leagănă un pic de parcă își caută cuvintele.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 6: Am venit. Așa am promis, dar nu rămân, să știi. S-a întâmplat ceva, s-a întâmplat… N-am vrut să îți dau un mesaj că nu mai apar, deși am fost foarte tentată să o fac. Mă frământ de azi-noapte… Până la urmă am

zis că e mai bine să ți-o spun direct. M-am gândit toată ziua cum să fac până la urmă, ce să-ți spun… Dar cred că așa e mai corect, să îți spun de la om la om. *(Își trage un picior sub șezut.)* Rămân doar cât să îți povestesc de ce nu pot rămâne. Nu, nu-mi spune că nu e cazul să dau explicații, e mai bine să mă asculți. Îi poți spune nebunie și eu îmi cer scuze de pe acum, dar asta s-a întâmplat. Îmi pare rău… cred că te-ai pregătit de venirea mea și știu că îți doreai să vin, mi-ai spus… *(Își împletește degetele și le mișcă lent în forfecare.)* Uite… Când ne-am văzut, când ne-am revăzut și am vorbit noi doi, știi, eram într-un fel de pauză. Ți-am și spus că sunt singură și era adevărat. Mai înainte, pe la începutul verii trecute (câte luni sunt? vreo opt-nouă?) am cunoscut un tip… Unul care m-a dat peste cap. Mi s-a mai întâmplat o singură dată asta… Mai demult. Cel de care îți vorbesc a fost al doilea, l-am cunoscut atunci, cum ți-am spus. Am fost împreună puțin, a fost nemaipomenit de frumos pentru mine, dar a trecut vara și apoi el a dispărut. Adică n-a dispărut, dar a dat semne din ce în ce mai puține și apoi deloc. Înainte de asta am fost ca amețită și nu mai respiram decât pentru acest om. Am văzut că nu mai răspunde. S-a plictisit, a plecat, așa credeam. Mi-am zis, asta a fost și am acceptat situația. Oricum nu aveam ce face. *(Zâmbește stânjenită și îl privește cu ochi mari.)* Așa… Și îmi trecuse, erau câteva luni de când nu mai dăduse niciun semn de viață. Și când m-am revăzut cu tine, m-am simțit foarte bine și când ți-am spus că sunt singură, am fost corectă. Ți-am zis că ne putem vedea și ne-am și văzut. Ei, și când mi-ai zis să vin aici, am acceptat și chiar ieri când am vorbit, ți-am zis că vin. Dar mă crezi că azi-noapte omul acesta a fost la mine? Acum câteva zile, imediat după ce ne-am văzut noi, am primit un mesaj. De la el. Era așa, oarecum neutru. Și i-am răspuns tot așa, căci nu știam ce vrea de fapt. Dar ieri, pe zi, a revenit și a insistat și aseară a venit la mine și ce să îți spun, sunt dată peste cap… *(Surâde.)* A fost… nici nu-ți pot spune… Și nu pot fi cu tine, acum… Crede-mă! Nu pot! Am vrut doar să îți spun așa, față în față, chiar dacă mă simt ca o… Poate că el o să mă părăsească iar și o să vin să plâng pe umărul tău… Poate atunci va fi și altceva… *(Zâmbește.)* Dar acum nu pot să fiu cu altcineva, chiar și numai pentru… Nu te supăra, n-aș fi vrut să fac asta, dar nu pot altfel, nu mă pot preface. Nu am avut cum să îți spun, s-a întâmplat repede și practic nu am avut cum să te anunț. Doar nu era să te sun azi-noapte!? Doar pentru asta am venit. Și plec. Am crezut că e corect să îți spun direct, nu să dau un mesaj… *(Schițează un zâmbet, se ridică și din aceeași mișcare își culege geanta de pe jos.)* Nu mai stau, îmi cer o mie de scuze, iartă-mă, te rog, iartă-mă, sunt amețită de tot… Nici nu știu cum va fi, situația e un pic mai încâlcită… Dar îmi doresc să fie, atât cât o să fie. Poate mai vorbim, după ce mai trece ceva timp, poate îmi trece și mie amețeala, poate că și tu… nu știu, poate nu-mi vei purta pică… *(Zâmbește cu ochii.)* Plec, pup.

Femeia 6 *se îndreaptă fără grabă spre ușă, dar decis. Deschide ușa cu gesturi moi, iese.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou distinct, deși slab.

SCENA 7

Bărbatul 1, apoi **Femeia 7**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este înmugurit. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Intră ***Femeia 7****, pășește vesel, își scoate jacheta, o împăturește de-a lungul și o pune pe spătarul fotoliului. Se așază cu un mic oftat de satisfacție.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 7: Cum îți merge, dragă domnule? *(Tăcere.* ***Femeia 7*** *își pune capul pe un umăr, i se aude respirația cam agitată, își șterge buza de sus cu degetul mare, inspiră lent, expiră adânc.)* Mă uitam acum la tine… Știi că de fiecare dată când ne-am văzut, te-am studiat? Adică m-am uitat atent la tine, la cum stai, ce spui, cum spui. Când mă gândesc la tine, în timpul zilei, mi se pare că îți lipsește ceva. Apoi, când mă gândesc noaptea, cred că nu îți lipsește nimic. Poate și din cauza cuvintelor care se împletesc cu muzica din fundal și cu lumina lunii rotunde pe care o simt gata-gata să-mi intre pe geam și să sară o dată cu mine în pat… sau să sară pe mine în pat… Oau, ce mi-a plăcut asta! De fiecare dată când vorbesc cu tine și când fac și altele cu tine, găsesc aceleași lucruri: plăcere, senzații la limita unei dureri dulci-sărate, dar și singurătate, gânduri nespuse și o prezență absentă care m-a atras mereu într-un mod pe care abia dacă îl înțeleg. *(Râde și se șterge cu degetul mare sub buza de jos.)* Nu mă păcălește deloc viața ta aparent bine mobilată și organizată. Nici comportamentul tău echilibrat. Enervant de echilibrat, uneori aproape absent. Căci știu că mereu vine și o parte mai amară, tumultoasă și amară. Te-am

plăcut din prima clipă, ți-ai dat seama? *(Se răstoarnă pe fotoliu.)* Totul a fost firesc, elegant și simplu, de parcă așa ar fi trebuit să fie. Mi-ai făcut semn să trec înaintea ta și pentru că ezitam, mi-ai pus palma deschisă pe spate, între omoplați și m-ai împins ușurel… Și gata! Acum nici nu-mi imaginez că ar fi putut fi altfel. *(Își pune amândouă mâinile în jurul gâtului.)* Și totul a fost minunat, e minunat. Nu mă pot abține să mă gândesc… Știi, am o întrebare: poți iubi pe cineva cu care te vezi rar și numai pentru dragoste fizică? Adică te pot iubi doar când ne vedem și în restul timpului să te las în pace și să mă lași în pace? Este vreo problemă să iubesc așa? Știi cât mă bucur că ne-am cunoscut…? Ești un bărbat fascinant, domnule! Totuși, nu pot rămâne cu tine, lângă tine… Nu, dacă pui condiții. Eu nu vreau să duc povara unor obligații de felul asta. *No strings attached!* Așa vreau eu și cred că e cel mai bine așa. Hai să lăsăm lucrurile cum sunt, fără chestii impuse și fără datorii, să ne bucurăm doar de ceea ce simțim, când ne întâlnim. Nu-mi pune condiții, te rog! *(Se ridică pe jumătate și apoi se lasă înapoi.)* De fapt, le-ai cam pus și nu mi-e bine cu asta. Dar ce bine îmi e în anumite momente, domnule! *(Râde.)* O lăsăm așa cum e și nu facem planuri? Când va fi să ne întâlnim data viitoare, și nu știu când va fi, eu voi fi fericită. Și îmi doresc să fie și cu tine la fel. *(Se ridică și se apropie de **Bărbatul 1**, îi ia capul și îl lipește de abdomenul său apoi îl îndepărtează, încă ținându-l mâini, se apleacă spre el și-l sărută lung.)* Da? Așa facem? *(Se desprinde de **Bărbatul 1** și face doi pași până în spatele fotoliului pe care stătuse, vorbește în timp ce merge.)* O, Doamne, ce bine miroși! Mă înnebunește asta! *(Se oprește și se întoarce spre **Bărbatul 1**, îl privește o secundă ca și cum se gândește ce să mai spună.)* Bine, domnule, eu plec, nu uita ce ți-am spus. Ne liniștim, da? *(Scurtă tăcere.)* La revedere, domnule!

***Femeia 7** se îndreaptă vioi către ușă, apasă clanța pe jumătate și trage, ușa nu se deschide. Mai apasă o dată, deschide ușa. Iese.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou, slab, dar clar.

SCENA 8

Bărbatul 1, apoi **Femeia 8**

***Bărbatul 1** stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Își freacă barba. Copacul este verde-pal. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

*Intră **Femeia 8**, deschide ușa cu putere, nu brusc, doar apăsat. Pășește în cameră, ajunge în fața **Bărbatului 1**. Stă două secunde uitându-se la el, apoi se așază brusc pe fotoliu într-o poziție rigidă, aplecată puțin în față.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 8: Auzi, bolovane, tu ai spus o dată un lucru deștept, deși Dumnezeu știe cum ai făcut-o, dar ai zis: majoritatea oamenilor nu înțeleg nimic! Ha-ha-ha! Mare descoperire! Nici tu nu înțelegi nimic! Tâmpitule! Doar atât ai putut scoate din tine?! Bolovan! Bolovan! Eu am vrut să-ți dăruiesc ceva, ceva care conta pentru mine, ceva din mine, egoistule! Și nici nu ți-a dat prin minte măcar să apreciezi sau măcar să primești. Să primești pur și simplu. Nu mai zic că niciodată nu ai fost curios să afli ceva important despre mine, nici măcar ceva neimportant. Ceva din mine, oricât de mic. Mereu a fost mai important ca tu să te expui și în același timp să fii sigur că eu văd ce expui tu! Ca un cretin! Daaaa… reflex de exhibiționist. Ești exhibiționist, știai? Cretin! Bine că măcar recunoști că bărbații sunt o specie foarte cretină. Iar tu, perfect integrat, cretin absolut, te crezi dur și te porți ca atare. *(Se lasă puțin pe spate și își desface picioarele.)* Mai are rost să te lămuresc, idiotule, că sunt pe lume lucruri personale, importante, sensibile, dar și perfect acceptabile, așa sensibile și vulnerabile cum sunt? Acceptabile chiar și pentru criteriile tale snoabe! Căci ai devenit snob, ți-a mai spus cineva? Sau le e prea frică de tine ca să ți-o spună, brută? Îți place să controlezi totul și să îi ai pe ceilalți sub laba ta de monstru antropofag. Dar mie nu-mi pasă… Frică, mie, de tine!? Nu are de ce să îmi fie frică, ești mult mai slab decât ți-ai putea imagina vreodată. Eu vreau să îmi trăiesc viața, să mă bucur și să râd. Să râd mult! Auzi? SĂ – MĂ – BUCUR!!! Iar tu crezi că m-aș lăsa călcată în picioare?! Ce-ai vrea? Să primești totul? Fără să ceri nimic? Să mă topesc de admirație? Să mă ofer ca la colț de stradă? Iar tu să îmi arunci doar o privire îngăduitoare, ha? Iar acum încerci să mă pedepsești prin tăcere, idiotule? Singurul lucru care te-a făcut oarecum suportabil a fost că îți știam gusturile și dezgustările, fir-ai al dracu' cu gusturile tale de tâmpit sexist și fixist! Totuși, cât credeai că am să te suport? Acum gata! Ți-am spus ce voiam să spun și dacă nu-ți convine, să te mai ia și dracu'! *(Se ridică.)* Am plecat! Să nu îndrăznești să mă cauți! Ar fi prea de tot! *(Pe drumul spre ușă.)* Decât unu' ca tine, mai bine înlocuiesc bărbații cu o sticlă de băutură bună. Beau din ea când vreau și doar cât îmi trebuie. Chiar, uite ce idee! Să consum un bărbat

pe sezon, în doze zilnice și limitate, 'r-ați ai dracu' de nenorociți! Nu ți-am cerut nimic, prostule. Nici asta nu ai înțeles. Nici măcar asta nu ai înțeles!!! Nici măcar atât! Gata! Am plecat. Am vorbit serios! Să nu îndrăznești să mă cauți, că nu știu ce nu fac!

Femeia 8 *iese în viteză și trântește ușa.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou slab.

SCENA 9

Bărbatul 1, apoi **Femeia 9**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Își freacă barba. Copacul este verde, pe o creangă se zăresc câteva flori mici și albe. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Intră ***Femeia 9****, deschide ușa și pășește în cameră. Ușa rămâne deschisă, femeia se oprește după primul pas.* ***Bărbatul 1*** *o privește rămasă acolo.* ***Femeia 9*** *se reculege și merge spre fotoliu, pe care se așază cu aerul că are ceva deloc plăcut și obligatoriu de făcut.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 9: Așadar am ajuns și aici… Nu am avut încredere în tine, dar am sperat că totuși vei face ceea ce era bine, ce era corect. Acum însă s-a terminat cu speranțele… Speranța moare ultima, nu? Dar când e vorba de tine, moare prima. Să pleci din viața mea așa cum ai intrat: fără nimic! *(Trage aer în piept și îl eliberează încet.)* Știi cum mă simt? Nu, nu știi, nu ai cum să știi… Să te văd eu cu ea de mână, să mă uit la voi… Nu am nimic cu femeia aceea, probabil că va păți la fel ca mine, dar tu… Tu! Să dispari din viața mea, să nu te mai văd, să nu mai aud de tine! Dispari, dispari cu toate prostiile cu care mi-ai umplut capul, cu care mi-ai amărât zilele… Să ajung eu să văd asta… O țineai de mână și pe mine abia dacă mă mai atingeai în public… Mi-au spus mie și nu am vrut să cred, nu am crezut pe nimeni… Au încercat să-mi spună și la început să mă feresc de tine și pe nimeni nu am ascultat! Pe nimeni! Mi-au zis: ce faci cu omul ăsta, nu vezi că el are viața lui și tu nu faci parte din ea? *(Respiră adânc și scapă un geamăt înăbușit.)* Nici măcar acum nu… Spune-mi altceva, dacă poți… Spune-mi că nu e așa, spune-mi că e o întâmplare… N-ai vrut, s-a întâmplat, nu ai vrut să-mi faci rău… Daa… știam. Știam că așa va fi, aveam un ghimpe în inimă… Da… Cum ai putut să faci asta? Cum, cum ai putut? Când am fost plecată, primăvara trecută, am cunoscut pe cineva… Doamne… Ce frumos s-a purtat și cât a insistat omul ăla… M-a rugat să mă gândesc și chiar să mă mut cu el, acolo. Îmi dădea dintr-o dată ceea ce ție nici prin gând nu-ți trecea să îmi dai, ceea ce nici nu acceptai să discuți cu mine, măcar. Și el… ce frumos s-a purtat, ce rău i-a părut când am plecat și mi-a spus că o să regret mai târziu… Și eu? Eu, proasta pământului, mi-am zis că nu-ți pot face asta ție, că nu te pot trata așa… M-am gândit la tine și n-am putut! Nu m-a lăsat inima! Înțelegi? Am lăsat un om dezamăgit care mi-ar fi dat orice i-aș fi cerut… Ca să te văd pe tine acum, așa… Și să trec prin ceea ce trec… Îndrăznești să te uiți în ochii mei… cum te mai rabdă pământul?! *(Trage aer în piept și își înalță fruntea.)* Din suflet îți doresc să ți se întâmple la fel, ceea ce mi-ai făcut tu mie, să îți facă și ea, să simți ce simt eu acum, să te doară până n-ai să mai poți suporta! Să își bată joc de tine și să nu poți face nimic! Da! Din suflet îți doresc! Așa meriți și sper să… *(Se ridică și își prinde coapsa cu degetele întinse, răsfirate.)* Viața te duce unde nu gândești! Să ții minte asta, ai să plătești cândva! Între noi s-a terminat totul, orice ar fi fost, s-a terminat! Pentru mine nu mai exiști, nu mai vreau să știu că exiști! Dacă mori mâine, mâine dacă mori, nici nu vin să te văd!

Femeia 9 *se întoarce și o ia decis spre ușă. O deschide, iese și o lasă deschisă.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude din nou distinct, venit de departe.

SCENA 10

Bărbatul 1, apoi **Femeia 10**

Bărbatul 1 *stă pe fotoliu și privește blocnotes-ul de pe măsuță. Copacul este verde strălucitor. Se aude slab Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră.*

Intră ***Femeia 10****, pășește în cameră privind surprinsă ușa deschisă. Se oprește și se uită întrebător la* ***Bărbatul 1*** *care o privește la rândul său.* ***Femeia 10*** *privește încă o dată ușa deschisă, ridică din umeri, o lasă cum a găsit-o și se îndreaptă spre fotoliul gol. Își lasă poșeta pe marginea acestuia, se așază comod și respiră cu voluptate.* ***Femeia 10***

*privește lung la **Bărbatul 1**, își mângâie un cercel, oarecum pe gânduri, cu privirea pierdută într-o parte.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră nu se mai aude aproape deloc.

Femeia 10: Ce s-a întâmplat aici, mon amour? Nimic? *(Se întoarce spre **Bărbatul 1**.)* Și tu ce faci? Toujours bien, comme d'habitude? *(Zâmbește, continuă să își mângâie cercelul din dreapta cu trei degete.)* Am venit într-o doară, nici nu știam dacă ești acasă… Vin și ce văd? Ușa deschisă… aerul ăsta… Până la urmă, nu e treaba mea, dar e prima oară când… En fin… Dacă tot am venit, aș vrea să vorbim despre ceva. *(Surâde.)* Încep eu, ca de obicei? Uite… Mă gândeam zilele acestea… Simți și tu că ceva nu merge? Nu știu cum să îți spun, dar vreau altceva de la noi, de la tine, de la mine… Deși eu una cred că am făcut și fac tot ceea ce se poate face. Dar e ceva care nu îmi place… E ca o umbră între noi. Nu mai e la fel, nu-i așa? Simți și tu? Era nemaipomenit la început… Ți-mintești când mi-ai deschis atunci și ți-a căzut prosopul? N-am mai apucat nici măcar să îmi las poșeta din mână, am ținut-o strâns, înghesuită în perete, iar ușa rămăsese deschisă de-o palmă și ne-am dat seama după vreo zece minute sau cât naiba trecuse… *(Râde de-a binelea.)* Sau atunci când m-ai răsturnat pe canapea, eram cu florile de la ziua mea în brațe, s-au împrăștiat toate… Și-acum se vede urma făcută cu tocul pantofului pe perete, deasupra canapelei, pe-acolo îmi ajunseseră picioarele! Mon Dieu, nu că vreau să fie ca în primele zile când ne-am cunoscut, dar parcă… Acum ai absențe de care nu știu nimic, nu pui o întrebare după ce nu ne-am văzut câteva zile, *ce n'est pas vraiment bon, n'est-ce pas*? Dar nu e vorba numai de asta… Sunt multe și le știi și tu. Eu nu mai simt la fel, poate din vina mea, poate din vina ta… Deși îmi vine să zic că e mai mult din vina ta, *maître. (Surâde vag.)* Credeam că vin aici să vorbesc cu tine și să mă relaxez, poate chiar să facem dragoste… Și iată, ajungem la vorbe rele care sună a despărțire. Nu știu ce m-a apucat așa deodată, voiam doar să… Să nu crezi că a intervenit cineva între noi. Nu am pe nimeni așa de apropiat… În definitiv, ce rost are să mă justific și de ce să prelungim ceva ce scârțâie, *n'est-ce pas? (Se mișcă în fotoliu și își îndreaptă spatele.)* A fost formidabil cât a fost și acum mergem mai departe. *(Își duce mâna dreaptă la umărul stâng și o ține acolo sprijinită ca și cum s-ar agăța de ceva pentru echilibru.)* Vom trece repede peste asta, sper. Deși tu… cu felul tău ciudat de a parcurge bucuriile și tristețile… Parcă ești blindat. Dar eu cred că le treci greu pe amândouă… Și bucurii… Și tristeți. De fapt nu știi ce să faci cu ele. Și câteodată ești nesuferit de-a dreptul din cauza asta! *(Se ridică, se apropie de **Bărbatul 1** și se apleacă spre el, îl sărută scurt și continuă să vorbească de acolo, ușor aplecată, cu buzele aproape lipite de obrazul lui.)* Să nu-mi porți pică. Dacă ar fi să ne regăsim peste un timp, fără reproșuri și fără comparații… ce ai spune, *mon chéri*? Peste un an, peste doi, peste trei… En fin, *on verra. (Se ridică dreaptă, își scutură părul, zâmbește.)* Dar acum… Acum, suntem la final. Toate lucrurile au un sfârșit, chiar și mica noastră piesă, *mon ami*. E finalul… Ce natural a venit.

***Femeia 10** se îndreaptă, se trage o jumătate de pas în spate și îl privește pe **Bărbatul 1**. Se întoarce pe un picior, își culege poșeta de pe fotoliu și și-o pune cu un gest expert pe umăr, rămâne pe loc, dar își răsucește capul spre **Bărbatul 1**, îi aruncă o privire lungă, apoi se îndreaptă spre ieșire. În dreptul ușii se mai oprește preț de o secundă cu mâna pe clanță, își desface apoi degetele încet, lasă ușa deschisă, pășește dincolo de prag, iese din scenă. Lumina difuză, slabă și rece din cadrul ușii virează spre albastru și se stinge.*

Concertul în si minor pentru 4 viori și orchestră se aude mai tare.

SCENA 11

Bărbatul 1

***Bărbatul 1** stă pe fotoliu, drept, lipit de spătar. Copacul verde întunecat se zbuciumă bătut de vânt.*

***Bărbatul 1** privește lung și nemișcat la blocnotesul de pe masă. **Bărbatul 1** își freacă barba crescută de trei zile cu mâna dreaptă, sprijinindu-și bărbia în podul palmei și trecându-și degetele, cu zgomot uscat-hârșâit, peste obrazul stâng. **Bărbatul 1** privește ușa deschisă care rămâne nemișcată, cadrul ușii rămâne întunecat.*

***Bărbatul 1** se apleacă puțin, întinde mâna, trage mai aproape blocnotes-ul deschis, apucă stiloul și îi deșurubează capacul cu mișcări lente.*

Cortina

București–Pitești, februarie–septembrie 2019

Cronicar de teatru

DE-ALE SENECTUȚII

Gheorghe Miletineanu

Regizor, profesor, critic de teatru

Molière avea 51 de ani când a murit. S-a crezut vreme îndelungată că a fost un om suferind și s-a presupus chiar că maladia lui ar fi fost tuberculoza pulmonară (tusea lui Harpagon a întărit această presupunere) și că piesa care avea să devină ultima lui operă, *Bolnavul închipuit*, reflectă panicile unui om care simte că i se apropie sfârșitul. Cercetări mai noi – mă refer la monumentala monografie despre dramaturg a lui Georges Forestier – susțin că Molière era perfect sănătos și că moartea lui a fost considerată de către toți contemporanii ca un eveniment cu totul neașteptat. O să fie însă greu să mi se scoată din cap că *Bolnavul închipuit* – comedie delirantă pe întinse porțiuni ale ei – e o piesă despre confruntarea omului cu perspectiva morții. Nu neapărat a unei morți iminente, ci cu acel sfârșit care decurge din însăși condiția umană.

Tema e străveche. Platon îl citează pe Socrate care afirma: *„E un fapt [...] că adevărații filozofi își exersează moartea și sunt, dintre toți oamenii, cei care se tem cel mai puțin de moarte”*. Și, pe de altă parte: *„Nu a trăi e de mare preț, ci a trăi cinstit”*, adică în conformitate cu principiile morale cele mai înalte.

Eroul lui Shakespeare, Hamlet, prințul care se întreabă ce-l așteaptă după moarte *(„Să mori, să dormi/ Sau poate să visezi”)*, deși student la Universitatea din Wittenberg, pare să nu-l fi citit pe Montaigne. Acesta scria: *„A filozofa înseamnă a învăța să mori”*. Și tot el, în trei propoziții care fac cât un tratat*: „Ne posomorâm viața preocupându-ne de moarte. N-am văzut niciodată un țăran dintre vecinii mei să cugete ca să afle cu ce atitudine și cu câtă siguranță de sine își va petrece acest ultim ceas. Natura îl învață să nu se gândească la moarte decât atunci când stă să moară”*. Iar cât privește antidotul la obsesia morții, așa cum antidotul acesta apare la Molière: *„Este o perfecțiune absolută și ca să spunem așa, divină să știi să te bucuri de propria ta ființă”*. E așadar un antidot cât se poate de greu de asigurat…

Dintre autorii moderni de teatru, unul dintre cei mai obsedați de ideea morții pare să fi fost Eugène Ionesco. Se știe că în *Regele moare*, eroul este îmbiat să se resemneze total cu ideea morții, numai atunci el poate muri cu seninătate. Și, în paralel, filozoful Emil Cioran…

Dar rândurile acestea nu și-au propus să fie un studiu riguros și exhaustiv despre prezența ideii de moarte în literatură și în filozofie de-a lungul tuturor timpurilor – asta ar fi o temă pentru cel puțin trei teze de doctorat! Însemnările mele izvorăsc din altă dorință și se întemeiază nu pe bibliografie, ci pe constatarea foarte simplă că, de la o anumită vârstă încolo, oamenii, și mai cu seamă cei pe care vârsta îi limitează fizic, nu pot să nu se întrebe, deopotrivă, ce au realizat în anii pe care i-au trăit (ca Marin Sorescu în *Contabilitatea* lui: *„Vine o vreme/ Când trebuie să tragem sub noi/ O linie neagră/ Și să facem socoteala…”)* și ce-i așteaptă dincolo. Mai pe față, mai pe ascuns, fără s-o mărturisească, asta e o preocupare pe care o cunoaște, sunt sigur, și prietenul meu George Banu, Biță, o cunosc și eu, dar și mulți alții leat cu noi. A cunoscut-o și Molière și a împărtășit-o contemporanilor și posterității în *Bolnavul închipuit*.

Înainte însă de a mă opri asupra câtorva pasaje din piesă, o precizare mi se pare absolut necesară: starea medicinii în secolul al XVII-lea era, și nu numai în Franța, cu totul departe de a fi strălucită, după cum arată istoricii acestei științe. Faimoasa ceremonie care încheie piesa lui Molière, ceremonia prin care Argan e consacrat medic, cu toate că n-a studiat medicina șase ani, ci, la drept vorbind, nici măcar cinci minute, este un indiciu – chiar așa hiperbolică precum e această ceremonie – al puținătății de cunoștințe cerute unui medic, într-o epocă în care epocala teorie a lui William Harvey despre circulația sângelui încă nu era acceptată de toți medicii.

Bolnavul închipuit, frontispiciul ediției din 1682.
Sursa: Biblioteca Națională a Franței.

În privința sănătății depline a lui Argan depune mărturie energia neobosită cu care se ocupă de treburile curente, cu care îi terorizează pe ai casei, sub pretext că e foarte suferind. Relațiile lui Argan cu cele două fiice ale lui și cu mai tânăra lui soție implică și ele un tată de familie perfect sănătos și în deplină posesiune a facultăților sale. Într-o faimoasă scenă de farsă, lui Argan i se propune să se prefacă mort, pentru ca să se dumirească în privința sentimentelor pe care i le poartă soția și fiica mai mare. La experimentul acesta Argan se lasă convins mult mai ușor decât s-ar putea presupune, fiindcă el numai se informează (*„N-o să păţesc nimic făcând pe mortul?”*) și se mulțumește cu răspunsul: *„Nu, nu! Ce să păţiţi?”*. Iar atunci se lămurește că nevasta e o fățarnică lacomă de bani (*„Ce mare pierdere înseamnă moartea lui şi la ce bun mai făcea umbră pământului un încurcă-lume, murdar, scârbos, mereu cu-o clismă sau o doctorie în burtă, mucos, tuşind, scuipând mereu, prost, plictisitor, morocănos, obosindu-i necontenit pe cei din jur şi certându-şi, zi şi noapte, slujnicele şi valeţii*”). Și apoi (*„Să-l ducem în pat şi să ascundem mortul până ce-mi descurc treburile. Sunt aici hârtii de valoare şi bani pe care vreau să pun mâna, căci n-ar fi drept să-mi fi petrecut lângă el anii cei mai frumoşi, fără nici un folos. Vino, Toinette: să-i luăm în primul rând cheile.”*), pe când fiica îl iubește cu adevărat (*„Doamne! Ce nenorocire! Ce încercare nemiloasă! Vai! Să-mi pierd tatăl, singurul bun ce-mi rămăsese pe lume şi, ce-i mai dureros, să-l pierd tocmai când era supărat pe mine! Ce-o să mă fac, nenorocita de mine, şi ce mângâiere aş mai putea afla după o asemenea pierdere?”*), reacțiile lui Argan sunt reacții de bun-simț, prompte și energice, și nicidecum reacțiile unui om apăsat de angoase metafizice:

*„**Argan*** (ridicându-se brusc)*: Binişor! … Da, nevestico, şi zi aşa mă iubeşti! …* (Către Béline, care părăsește încăperea). *Îmi pare bine că am văzut cât mă iubeşti şi că am auzit frumosul panegiric pe care mi l-ai ţinut. Iată un «avertisment către cititor» care, în viitor, o să mă împiedice să mai fac cine ştie ce prostie.”*

Și, respectiv, Argan către fiica sa:

*„**Argan*** (îmbrăţişând-o pe Angélique)*: Ah, fata mea!… Apropie-te. Nu-ţi fie teamă, căci n-am murit. Orice s-ar spune, tu eşti adevăratul meu sânge, adevărata mea fiică, sunt nespus de bucuros că am putut să-ţi cunosc firea ta cea bună.”*

Argan, eroul lui Molière, vrea să se asigure că face tot ce se poate ca să-și prezerve buna stare a sănătății. Plătește sume mari de bani și se îndoapă cu medicamente care, mai mult ca sigur, n-au absolut nici un efect și în clipa în care apare în fața lui un medic, tânărul Thomas Diafoirus, pe care vrea să și-l facă ginere, ca să aibă în familie un doctor în medicină, deși junele e evident un idiot, acesta e invitat să-i facă un mic control medical. Controlul are loc în prezența tatălui lui Thomas, medic și el, care e invitat să confirme, cu autoritatea vârstei și a experienței lui, opiniile fiului. Diagnosticul lui Thomas îl contrariază însă pe Argan, fiindcă el nu coincide cu diagnosticul pus de unul dintre medicii lui curanți – unul consideră că necazurile bolnavului se trag de la ficat, celălalt susține că i se trag de la splină. Din această dilemă nu putem ieși, cum ar zice un gânditor profund din cei ai lui Caragiale.

Se consideră adesea că ideea centrală a piesei se află în confruntarea dintre Argan și fratele acestuia, Béralde, care susține că un om bolnav nu trebuie sub nici un motiv să se adreseze medicilor, pentru că, în afară de terminologie latină, aceștia nu știu nimic și sunt incapabili să lecuiască vreo boală, bolnavul trebuie să aștepte ca natura să-și facă treaba singură și să-l vindece. E un punct de vedere la fel de absurd ca și credința superstițioasă că medicii pot rezolva toate necazurile de sănătate ale oamenilor, iar reacția lui Argan la observația fratelui său despre medici nu este reacția unui fanatic al credinței în medicină, ci o reacție de bun-simț – oricât de puțin ar ști medicii, ei știu mai mult decât simplii muritori. Și mi se pare foarte semnificativ că atunci când în focul disputei celor doi frați este pomenit Molière, Béralde face observația, iarăși de bun-simț, că Molière își bate joc de

Bolnavul închipuit (Argan și Toinette), gravută de Moreau cel Tânăr (1741 – 1814)

medici, la fel cum își bate joc de reprezentanții altor profesii, în timp ce Argan se imaginează un medic la care a apelat dramaturgul și care, în loc să-și trateze pacientul, îi urează cu cinism, ca răsplată pentru satirele lui, să crape cât mai repede. Argan însuși devine obiectul unor cinice urări similare, câteva minute mai târziu, când, simțindu-se ofensat, domnul Purgon, medicul lui Argan, îi urează vindicativ pacientului său toate bolile de pe lume.

Argan i se adresează încă unui specialist – acesta e propria lui slujnică, o fătucă înfloritoare de nici 30 de ani, deghizată în medic, care susține că are 90 de ani, dar arată în travesti, firește, ca un băiat tânăr. Toinette se interesează de simptomele bolilor lui Argan, le află (migrene, ochi împăienjeniți, dureri de inimă, oboseală în toate membrele, dureri de burtă – toate suferințe pasagere de care se poate oricând plânge și un om perfect sănătos), diagnostichează bolile lui Argan ca decurgând toate dintr-o afecțiune a plămânilor (ca aceea, presupusă, a dramaturgului) și îi recomandă, ca tratament împotriva acestor boli, să renunțe la dieta foarte strictă prescrisă de medicul lui curant și să consume vin curat, neîndoit cu apă, carne de vită şi carne de porc, brânză de Olanda, arpacaş şi orez, castane şi pesmeciori. Cu alte cuvinte, îi recomandă să trăiască bine, nu neapărat socratic, în conformitate cu anumite principii morale, dar în așa fel încât trupul lui să nu se priveze de nici una dintre plăcerile vieții. Bucuria de a trăi e, prin urmare, leacul optim pentru teama de moarte.

Încă o observație: Molière a găsit cu cale să încastreze primele acte ale comediei între interludii muzical-coregrafice; în zilele noastre acestea sunt de obicei suprimate în montările piesei. Poate că această tradiție modernă ar trebui revizuită. Cel dintâi episod este dedicat monarhului, pe tonul obsecvios obișnuit la Molière în acele pasaje din comediile lui în care își manifesta gratitudinea față de comanditarul atâtora dintre ele. Dar – ironie a sorții! – acel monarh luminat pe care-l preaslăvea Molière nu numai că și-a transferat protecția acordată odinioară dramaturgului asupra lui Lully – muzicant de geniu, dar caracter infam –, dar a și dat curs unei sugestii a compozitorului și a interzis trupelor de teatru să monteze tablouri muzical-dansante cu mai mult de doi cântăreți și șase viori... Ca urmare, există o variantă drastic prescurtată a prologului muzical-coregrafic al piesei, o variantă intim și explicit legată de conținutul comediei pe care o prefațează. Pe de altă parte, al doilea interludiu al comediei se afla, din capul locului, pe făgașul ideii ei centrale: *„Trăieşte primăvara. / Frumoşilor tăi ani,/ Plăcută tinereţe/ Trăieşte primăvara./ Frumoşilor tăi ani,/ Iubirea te răsfeţe!"*.

Comedia-balet *Bolnavul închipuit* e o piesă neagră – așa ar fi categorisit-o Anouilh. Ar merita o montare modernă care să nu se eschiveze de la aspectele ei neplăcute – Shaw ar fi categorisit-o, mai îngăduitor decât Anouilh, ca piesă neplăcută. Când sănătatea ta nu mai e nici pe departe perfectă, când începi să te lupți cu fel de fel de beteșuguri, când știi pe câte dintre ele medicii nu le pot lecui și mai știi și că bugetul de timp care ți-a fost acordat la naștere se apropie încetișor de epuizare, tema relației tale cu moartea, care, uite-o, uite-o la orizont, începe să devină pentru tine acută, ideea că, una peste alta, medicina nu-ți poate oferi decât clistire – și cuvinte frumoase – încetează să mai fie chiar atât de amuzantă, și devii sensibil la profunda – și virila – melancolie a lui Molière din acest *Bolnav închipuit*, despre care nu se gândea că va fi ultima lui creație și a fost totuși cîntecul lui de lebădă, fiindcă așa a fost să fie.

Tel Aviv, Israel

„S-a crezut vreme îndelungată că «Bolnavul închipuit» reflectă panicile unui om care simte că i se apropie sfârșitul."

Proză scurtă

MEDITERANA ÎN LACRIMI

Pușa Roth

Privind Mediterana, dimineața și seara, mai ales, a realizat, oare a câta oară!?, că sufletul omului are aceeași mișcare ca și apa, când lină ca o mângâiere de mătase, când învolburată ca o tornadă tropicală. Femeia tânjea să asculte marea care aducea în valuri simfonii nebănuite cu note în tonuri majore, cu pasaje de o limpezime și fragilitate neobișnuite. În ritmul mării derula imaginar secvențe dintr-un spectacol pe care nu ar fi putut niciodată să-l scrie, fiindcă era mai mult vis decât realitate. S-a imaginat dirijând spectacolul mării, dar nu în fața acestei orchestre albastre, ci deasupra ei, purtând aripi ca un pescăruș. Era momentul ei de glorie, fiindcă viața o înfrânsese, o umilise, sau poate ea se umilise așteptând gesturi de tandrețe, cuvinte frumoase, așteptând ca cineva să îi întindă o mână. Marea o chema, dar viața se codoșea și nu o lăsa să treacă pragul invizibil, să se bucure de libertate. Era doar un gând, dar ce să mai faci cu viața, când e doar o trecere sincopată de la o zi la alta? Era liniște în jur, lumea se retrăsese, pentru lume conta doar soarele, iar marea eliberată de miile de trupuri, se desfăta aruncând pe maluri valuri înspumate. Deodată auzi o voce care o întrebă șoptit: „Ce faci aici, femeie? Fără să-și schimbe privirea, femeia răspunse aproape mecanic: „Ascult simfonia mării". Vocea continuă: „Marea nu cântă, marea se zvârcolește, se luptă să mai câștige un firicel de plajă". Brusc deranjată de această conversație în contradictoriu, femeia aproape că strigă: „Cine ești tu să mă deranjezi? Mă cunoști de undeva?". Vocea râse scurt și spuse pe același ton: „Te cunosc de o viață, așa, ca să îți preiau vorbele... mereu am fost lângă tine". Femeia încercă să vadă cine îndrăznește să o oprească din visare – era timpul ei liber –, dar nu știa din ce parte vine vocea. Cam speriată întrebă: „De ce nu pot să te văd, ce mă împiedică să te văd?" Vocea râse iar, și-i spuse pe cel mai calm ton cu putință: „Cum să mă vezi, că sunt chiar tu. Adică sunt partea logică din tine. Sau, dacă vrei să gândești altfel, sunt conștiința ta". Femeia enervată la culme îi răspunse: „Ce prostie mai e și asta cu conștiința!? Vorbim de comportament, educație, sentimente, nu de conștiință ca ființă. Lasă-mă în pace, oricine ai fi! Vreau să ascult cântecul mării".

Vocea dispăru ca prin farmec, dar simți că cineva o trage de mână. Furioasă, spuse: „Ți-am spus să mă lăși în pace? Du-te naiba de conștiință perfidă ce ești!" Însă mâna aceea fermă a trezit-o din visare. „Doamnă, treziți-vă că vă ia apa. A venit fluxul. Sunteți în apă". Femeia deschise ochii și realiză brusc pericolul. Îi era frig. Stătea de ore bune pe plajă. Bărbatul din fața ei o întrebă brusc: „Aveți nevoie de ajutor?" Ea răspunse la fel de brusc: „Mulțumesc, nu". Omul s-a depărtat, iar ea privea marea ca și cum ar fi văzut-o prima dată. Îi era teamă de apă, nu înota. Se pierdea cu firea, când nu simțea pământ sub picioare. A intrat în apă, s-a spălat, era plină de nisip, dar brusc a început ploaia, o ploaie măruntă, dreaptă, o ploaie rece ca de toamnă. A început să plângă. Marea nu mai cânta, marea plângea, sau așa i se părea ei. Și-a adus aminte de vis, de conștiință, de dialogul acela tulburător, deși, gândea ea, a fost doar un vis, s-a uitat în jur, era singură, și a strigat spre nevăzuta sa conștiință: „Nu te uita așa lung la mine, nu sunt lacrimile mele, sunt lacrimile Mediteranei. Ce, nu mă crezi? Privește atent, Mediterana plânge o dată cu ploaia". Mulțumită parcă de această punere la punct a conștiinței, plecă spre hotel, râzând de propria ei nebunie: „Doamne, ce minune, Mediterana e în lacrimi!".

„...ce să mai faci cu viața, când e doar o trecere sincopată de la o zi la alta?"

Mediterana la apus de soare, înainte de furtună, Palma de Mallorca, septembrie 2019. Fotografie de Pușa Roth.

Proză scurtă

UN SINGUR RĂSPUNS

Claudiu Neacșu

Prozator

Locuința Alexandrei era exact așa cum își imaginase Răzvan, după ce ea îi explicase prin telefon câte ceva despre noua ei proprietate din zona Corbeanca. Livingul larg și luminos al casei se potrivea cu personalitatea jovială a gazdei, verișoara lui, femeia pentru care avusese dintotdeauna o admirație aparte.

Alexandra era o femeie foarte ambițioasă, un adevărat munte de voință gata să răstoarne modele sociale întregi, dacă de asta era nevoie pentru ca ea să își atingă scopurile. Însă dincolo de carcasa destul de dură se ascundea un suflet dispus oricând să asculte păsurile sau chiar și simplele confesiuni ale celor care aveau nevoie de un partener atent de conversație.

Acum Răzvan se bucura din cauză că, după drumul lung pe care îl străbătuse din provincie, avea în București o rudă la care putea găsi un acoperiș răcoros în zilele acestea de vară toridă și o masă plină cu tot ceea ce ar fi putut inima să își dorească: o băutură răcoritoare și naturală, un platou cu fursecuri gătite după o rețetă foarte greu de găsit, o vază cu crizanteme albe.

Alexandra avea în comun cu Răzvan această slăbiciune: crizantemele albe. Cu ani de zile în urmă, pe vremea când amândoi erau adolescenți și locuiau în același oraș provincial, purtau deseori discuții despre delicatețea acestor flori și despre felul în care delicatețea lor se împletea armonios cu semeția. Alexandra era convinsă de puterea crizantemelor de a le oferi oamenilor liniște, calm, seninătate. Răzvan știa că mai ales în China ele sunt foarte apreciate. Iar azi el se bucura că poate regăsi ceva din bucuria zilelor în care putea discuta nestingherit cu Alexandra. Da, crizantemele erau un fel de punte de legătură cu trecutul și cu amintiri dragi lui Răzvan.

Totuși, amintirile erau îndepărtate, iar prezentul indica unele schimbări în ceea ce o privea pe Alexandra. Răzvan nu reușise să se mute din orașul în care se născuse și crescuse, iar Alexandra, dimpotrivă, urcase foarte repede treptele unei cariere la care alții pot doar să viseze. El era tot un bărbat jovial și care părea că abia ieșise din adolescență, cu statura sub medie, detaliu care nu îl lăsa să scape de un anumit complex de inferioritate. Alexandra, în schimb, se comporta de parcă era un simbol al succesului personal. Emana siguranță de sine, conștientă că viața ei urma un traseu marcat cu anii în care ea studiase din greu. În plus, statura ei era mult mai impunătoare decât a lui Răzvan. Înălțimea ei fizică făcea casă bună cu amplitudinea cunoștințelor pe care le acumulase în timpul masteratului și a pregătirii lucrării de doctorat. Răzvan se străduia tot timpul să nu se arate prea intimidat de această personalitate sclipitoare.

– Doar o zi rămâi în București, Răzvan?

– Este suficient. Am deja programarea făcută la clinica de unde îmi voi lua analizele, așa că nu are rost să te deranjez mai mult decât e necesar.

– Dar nu e niciun deranj. Eu oricum mai am zece zile de concediu. Chiar mi-a făcut plăcere să știu că te pot ajuta. Poți rămâne până când mă întorc eu în Germania.

– O, mulțumesc Alexandra, însă nu am cum să rămân atâtea zile. Am un job de la care nu pot lipsi mai mult de treizeci și șase de ore, așa că mă poți înțelege.

– Sigur că înțeleg. Crezi că la institutul la care lucrez am un program foarte lejer?

– Sper că nu te superi dacă îți spun că nu sunt la curent cu toate noutățile…

– A, credeam că știi. Lucrez la un institut de fizică atomică, deschis recent în Berlin. Mi-am luat și doctoratul în fizică atomică.

– Serios? Asta e foarte bine. Cred că-ți place mult ceea ce faci acolo.

– E puțin spus că îmi place. E pasiunea mea. Hai, Răzvan, nu mai știi ce mult îmi plăcea fizica la școală?

– Sigur că știu. Aveai numai note maxime la o materie care de mine nu s-a lipit deloc. Dar deloc. N-am putut

niciodată să pricep chestiile alea cu atomi, electroni, energie, masă. Și formulele… Da…, formulele alea care umpleau tabla clasei… Le priveam ca pe niște hieroglife lungi și interminabile.

Alexandra izbucni într-un râs sănătos. Îi plăcea felul naiv în care vărul ei își făcea „autocritica". Îl admira pentru firea lui practică și îi dădea dreptate atunci când el recunoștea că nu era deloc potrivit pentru „chestiile" abstracte cu care ea se juca la școală și acasă. Îl și respecta pentru disponibilitatea lui de a fi deschis înțelegerii lucrurilor pe care nu le poate asimila, chiar și pe cele aflate la cea mai mare distanță de maniera lui de a percepe lumea.

– Ce haios ești, Răzvan! M-ai făcut să râd. Dar nu de tine râd.

– Nici n-am crezut că de mine râzi. Mă cunosc destul de bine. Eu am spus doar că mi se pare ceva imposibil ceea ce faci tu. Matematică, fizică, formule… Cum de-ai reușit să îndeși în mintea ta atâtea noțiuni așa de complicate?

– Ei…, ți se pare ție că sunt complicate. Totul devine dintr-o dată foarte plăcut dacă dai frâu liber imaginației și curiozității. Mai ales curiozitatea este foarte importantă atunci când vine vorba despre știință. Hai, să-ți răspund la întrebare. Sau măcar să încerc să-ți răspund.

– Sunt numai urechi.

– Foarte bine. Dacă stau acum și mă analizez mai cu atenție, îmi dau seama că m-au frământat tot timpul întrebări de genul „De ce existăm noi?", „De ce a apărut lumea?". Înțelegi? „De ce-ul" ăsta parcă mi-a urlat mereu în minte. Trebuia să găsesc niște răspunsuri. Foamea de adevăruri nu-mi dădea pace. Știința descoperă mereu alte și alte legi care fac parte din mecanismul uluitor al Universului. Și totuși, eu am simțit încă din timpul școlii gimnaziale că aceste legi nu-mi satisfac nici pe departe curiozitatea. Ele îmi ofereau niște răspunsuri, dar nu erau răspunsurile finale, cele care să mă facă să spun „Da, acum îmi este clar totul. De aici înainte nu mai am ce să descopăr."

– Curiozitatea despre care spuneai…

– Exact. Ia spune și tu dacă ți se mai par grele materiile de la școală atunci când te macină curiozitatea de a afla totul despre lume.

– Dacă vrei să-ți răspund la întrebarea asta…, cred că este afirmativ răspunsul. Dar să știi că eu am trecut altfel prin școală. Adică am învățat doar cât să iau notele de trecere. Nu am trăit curiozitatea care te-a ajutat pe tine să devii doctor în fizică atomică.

– Da, fiindcă nu te-ai prins atunci ce e dincolo de curiozitatea asta.

– Cum adică nu m-am prins? Dar ce-ar fi trebuit să înțeleg?

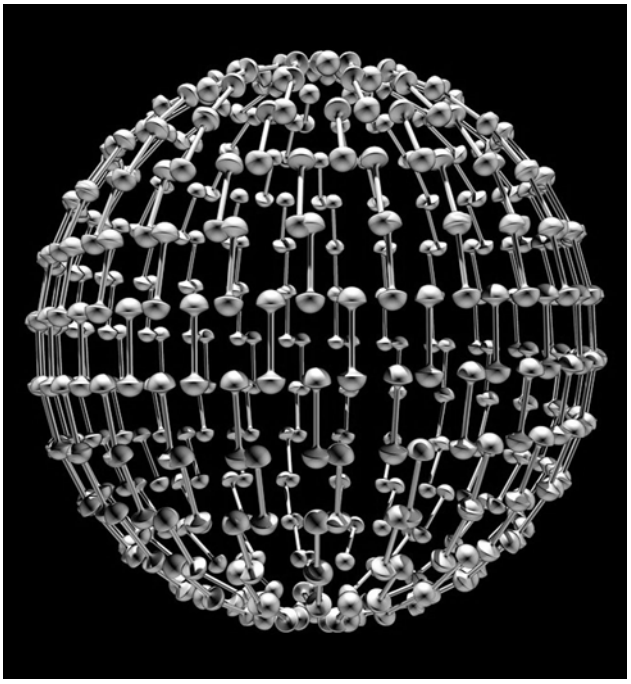

– E simplu. Hai să folosesc o comparație. Mi-am amintit acum că te pasionau cândva jocurile.

– Și acum mă pasionează, dar nu mai am timpul liber care mi-ar trebui.

– Însă vei înțelege comparația mea. Știi bine cum e atunci când te joci și ai ajuns la un anumit nivel.

– Da, vreau să trec cât mai repede la următorul nivel.

– Exact. Parcă simți „foamea" de a trece mai departe. Nu e suficient unde ai ajuns. Vrei să treci la următorul nivel. Și niciodată nu te mulțumește nivelul pe care te afli. Ai mereu senzația că îți vei potoli pe următorul nivel „foamea". Dar e doar o păcăleală. Ajungi pe următorul nivel și „foamea" crește, în loc să scadă. Și cauți cu înfrigurare următorul nivel, apoi următorul nivel. Și tot așa, fără oprire. Asta e dependența. Vrei mai mult, mai mult, tot mai mult. Nu există un capăt. Tu ai citit vreodată un roman, Răzvan?

– Ce întrebare mai e și asta? Bineînțeles că am citit.

– N-am vrut să te jignesc. Voiam doar să fac prezentarea mai interactivă. Dacă romanul pe care l-ai citit era extrem de interesant, treceai imediat la următorul capitol, apoi la următorul capitol. Simțeai că nu mai ai răbdare și că vrei să citești mai departe, să afli ce se întâmplă în capitolul următor. Și uite așa ai căzut pradă… adicției. Adică ai devenit dependent. Da, dependent de romanul pe care nu îl mai puteai lăsa din mână. Cuvântul „addictus" provine din limba latină. Pentru romani, „addictus" erau cei care trăiau în sclavie. Într-un anume fel, romanul pe care îl citeai te-a făcut „sclavul" lui. Sclavie este atunci când voința ta pare să nu mai conteze. Dacă la început voința ta era să citești doar câte un capitol

pe zi, voința ta inițială nu a mai contat, după ce s-a instalat adicția. Cu fiecare capitol citit, romanul era așa de captivant, încât citeai mai multe capitole pe zi, nu doar câte unul zilnic, așa cum ai vrut inițial. „Captivant" vine de la „captiv", nu-i așa? Dar captivi erau și sclavii. Un roman captivant produce adicție pentru cititorii care „îi cad pradă"...

– Da, ai dreptate. Cam așa s-a întâmplat când am citit un roman foarte interesant. Am lăsat la o parte multe treburi, doar ca să termin mai repede de citit povestea.

– Vezi? Asta s-a întâmplat și cu mine în timpul școlii, apoi al facultății. După ce aflam cauza unui fenomen, înțelegeam, de fapt, că acea cauză dădea naștere altor întrebări. Cum să-ți explic...? Multă vreme, oamenii au știut că materia este formată din atomi și atât. Apoi au descoperit că, de fapt, atomii sunt formați și ei din alte componente. Au vrut să meargă mai departe cu cunoașterea. Și-au dat seama că și componentele acelea erau formate, la rândul lor, din alte componente. De fapt, Răzvan, descoperirile științifice se aseamănă cu capitolele unui roman. În următorul capitol descoperi alte răspunsuri și alte întrebări. Eu studiam un fenomen, îi aflam cauzele, le înțelegeam, apoi descopeream că aceste cauze au, la rândul lor, alte cauze. Și treceam la studiul lor, evident. Numai că înlănțuirea asta de efecte și cauze nu se termina niciodată. Învățam ceva, apoi îmi dădeam seama că mai trebuie să învăț ceva, dacă voiam să înțeleg și mai bine un anumit fenomen. Am devenit dependentă de următorul răspuns pe care îl puteam afla. După fiecare răspuns se afla o altă întrebare, cu un alt răspuns. Știam asta. Totul era ca eu să-l descopăr pe acel răspuns. Curiozitatea poate produce o adicție foarte puternică, așa de puternică încât am luat cu brio toate examenele, am fost selectată să lucrez cu o echipă strălucită de specialiști în fizică atomică și mi-am luat foarte ușor doctoratul.

Răzvan o privea acum cu mult mai multă admirație pe Alexandra. Nu că nu ar fi admirat-o și înainte, dar acum, după ce ea îi expusese cu așa intensă pasiune felul în care a reușit să asimileze cantități impresionante de știință, o vedea ca pe un fel de reprezentant perfect al savanților preocupați exclusiv de pătrunderea cu mintea a tuturor tainelor Universului.

Rațiune, rigoare, studiu permanent, experimente, iar experimente, laboratoare, halate albe, consfătuiri pe teme științifice, tratate voluminoase și pline cu calcule, formule, grafice, statistici. Pentru Răzvan, Alexandra se încadra de minune în acest tablou cuprinzând tot felul de elemente familiare pentru elitele gândirii. El s-ar fi simțit complexat în fața ei, dacă ea nu ar fi avut grijă să îi vorbească foarte firesc și degajat, de parcă în discuție era vorba numai despre cele mai frumoase amintiri din timpul concediului petrecut la mare. Îi era recunoscător pentru atitudinea ei, pentru felul răbdător de a-i explica ceea ce el ținea de ceva timp să afle.

După întoarcerea lui din București, Răzvan a menținut vie, timp de câteva zile, impresia pe care Alexandra, femeia savant, femeia echilibrată, riguroasă, prietenoasă și caldă, i-o produsese.

Se părea că, după reîntâlnirea cu Alexandra, sănătatea lui Răzvan se îmbunătățea într-un ritm mult mai alert decât sperase el atunci când venise în capitală pentru analize. Era oare acesta un efect al energiei binefăcătoare pe care crizantemele o transmiteau mai ales celor dispuși să o primească din toată inima? Sau pur și simplu minutele pe care Răzvan le petrecuse cu Alexandra în livingul ei spațios avură darul de a înlocui cu un „material" proaspăt textura cam uzată a unui organism trecut deja de prima tinerețe?

După încă un drum în București, după aproape trei luni, Răzvan era bucuros să afle că valorile transaminazelor i se normalizaseră ca prin minune. Medicul lui de familie se arătă mirat și încântat de acest progres. Ceva mersese mai bine decât se așteptaseră toți, iar cel care beneficia de rezultatele nesperat de bune ale analizelor simți nevoia de a mulțumi cuiva foarte important pentru îmbunătățirea sănătății sale.

Într-o duminică rece și înnourată, Răzvan intră în catedrala construită în centrul orașului în care locuia. Părinții lui îl crescuseră și îl educaseră în spiritul credinței, așa că pentru el era ceva firesc să se roage în locașul sfânt, acolo unde alți creștini se adunau pentru a le oferi sufletelor încă un „medicament" de esență divină, taina pe care nu o poți desluși oricum și oricând, ci numai atunci când ești pregătit cu adevărat.

Răzvan era, până la urmă, un om simplu și cu câteva principii foarte clare. Niciodată nu își bătuse capul cu idei cum ar fi cele privitoare la veșnicul conflict dintre atei și credincioși. El știa că trebuie să creadă într-o forță aflată mai presus de înțelegerea tuturor și atât. Mergea la catedrală de fiecare dată când simțea nevoia să facă asta, se ruga, se liniștea în interiorul său, apoi revenea calm la treburile de zi cu zi.

La fel ar fi trebuit să fie și în această zi cu cerul acoperit de nori cenușii. Însă nu a fost chiar așa. Catedrala era plină cu oameni de cele mai diverse vârste și categorii sociale, aspect care pe Răzvan nu îl mira.

Fără voia lui, mai mult cu coada ochiului, Răzvan observă, în mulțimea celor care se rugau, un chip care i se părea ciudat de familiar. La început se gândi că ar putea fi vorba despre o coincidență bizară sau despre o simplă asemănare de fizionomii. Însă, după ce privi mai atent spre persoana care

îi atrăsese atenția, se convinse că nu era vorba despre niciun fel de confuzie.

În catedrală, la aproape șase metri distanță de el, undeva în dreapta, se afla Alexandra, verișoara lui pe care o vizitase cu câteva luni în urmă.

Prezența Alexandrei în acest loc îl surprinse pe Răzvan. Lui îi era evident contrastul dintre imaginea femeii-savant, imagine căreia îi rezervase un loc distinct în memoria sa, și ființa care aici părea fragilă, murmurând rugăciuni și identificându-se la nivel spiritual cu energia unui ritual mult mai vechi decât poate cuprinde mintea unui om obișnuit.

Alexandra nu îl observase pe Răzvan. Era concentrată la datoria sacră de a oferi mulțumiri Creatorului ei, rugându-se și șoptind cuvinte pe care doar ea le auzea. Însă putea fi vizibilă pentru toți cei aflați în catedrală pasiunea cu care Alexandra afișa ceea ce se afla undeva în interiorul sufletului ei.

Pe Răzvan îl fascina în modul cel mai profund această transformare a verișoarei lui. Ceea ce se petrecea în interiorul ei era destul de vizibil pentru el. Postura corpului ei transmitea tuturor, de asemenea, mesajul că ea își pune toată încrederea în puterea binefăcătoare a legilor morale și divine, în voința pură și care se revarsă asupra ființelor acestei lumi efemere.

Pe lângă pasiune și postură, un fel de strălucire de bun augur acoperea chipul Alexandrei, o strălucire izvorâtă din încărcătura de speranță, iubire, fericire și recunoștință cu care ea își murmura în tihnă rugăciunile.

Răzvan aproape că uitase pentru ce venise azi, în acest locaș sfânt. Îi tot reveneau în memorie imaginile în care Alexandra stătea aproape de el și îl impresiona cu erudiția ei dobândită pe băncile școlii și ale facultății, în orele nenumărate petrecute în biblioteci, în zilele dedicate muncii de laborator și cercetare, în mijlocul formulelor și al tablelor pline cu șiruri de calcule și tot felul de reprezentări grafice ale moleculelor, atomilor, forțelor Universului.

Pentru el, Alexandra era omul care înțelege absolut tot ceea ce se petrece pe pământ, precum și în apropierea sau în depărtarea acestuia. Pentru ea nu ar fi trebuit să existe niciun fel de secret privind mecanismele cele mai fine ale naturii și vieții. Ea ar fi trebuit să aibă, de fapt, toate răspunsurile. Și totuși, ea se afla aici, în mijlocul unor oameni cu o condiție intelectuală destul de modestă în comparație cu a ei, de parcă ar fi vrut să evadeze din lumea rigorilor științifice și să se refugieze, fie și pentru câteva minute, într-un mediu al regăsirii de sine și al îndemnului spre bunătate.

După ce slujba se termină, Răzvan avu grijă să se strecoare printre primii oameni care ies din catedrală. Ajuns în curte, urmări atent șirul celorlalți credincioși care părăseau catedrala, până când o zări pe Alexandra. Se îndreptă spre ea, apoi, după ce ajunse la doi pași în fața ei, îi spuse:

– Hei, ce surpriză!

Alexandra se opri mirată. Îl recunoscu pe Răzvan și îi zâmbi, spunându-i:

– Salut, Răzvan! Ce faci? Cred că mai surprinsă sunt eu. Nu m-așteptam să te întâlnesc aici.

– Eu am fost la slujbă. Și te-am observat când eram înăuntru. Ca să fiu sincer, nici eu nu m-așteptam să te văd azi și, mai ales, aici.

– A, da? Și de ce nu te-ai fi așteptat să mă vezi aici? Nu sunt și eu om ca toți oamenii?

– Ba da, normal. Doar că eu te văd ca pe o persoană care s-a integrat la perfecție în elita aceea a savanților. Știu că ești tobă de carte. Și nu orice fel de carte, ci aia în care se explică secretele lumii, ale Universului.

– Secrete… Mda… Răzvan, poate că ar trebui să discutăm un pic mai mult pe tema asta. Hai, să facem niște pași. O plimbare, prin părculețul acela de peste stradă. Ce zici?

– De acord. Chiar nu mă grăbesc.

– Nici eu nu mă grăbesc. Acum sunt mai liniștită. M-am întors pentru câteva zile din Germania. Am fost nevoită să vin acasă la ai mei, fiindcă tatăl meu nu se simțea prea bine.

– Dar ce are? Eu nu știam nimic.

– A vrut să fie discret. M-a anunțat doar pe mine. Știi tu, vechile lui probleme cu inima. Dar acum, din fericire, e în regulă. Bine că a fost alarmă falsă. Nu contează c-am bătut atâta drum. Mă bucur că tatăl meu e mai bine.

– Și eu mă bucur. Nici revederea noastră nu strică.

– Poate că e mai mult, nu doar o revedere… Observ că încă mai ești nedumerit. Spuneai despre secretele Universului. Și

nu înțelegeai de ce-am venit eu la slujba religioasă. Să știi că aș putea să-ți dau niște explicații. Ești pregătit să le asculți?

– Bineînțeles.

– Vezi tu, Răzvan, știința mi-a oferit foarte multe răspunsuri, așa de multe încât ele par a fi greu de asimilat. Mai știi că ți-am spus ceva despre dependența mea de aflarea a alte și alte răspunsuri.

– Da, iar dependența asta te-a ajutat să fii o studentă strălucită, apoi o savantă care a ajuns să lucreze în afara țării.

– Pentru mine nu există titluri academice, ci doar curiozitatea de a trece cât mai repede la următorul răspuns. Ei bine, după atâția ani de studiu și de cercetare, mi-am dat seama de un lucru esențial. Am înțeles că în lumea științei, oricât de multe răspunsuri aș obține, nu voi avea niciodată răspunsul care mă interesează cel mai mult.

– Și care ar fi răspunsul acesta?

– Hai, să-ți dau câteva exemple. Eu am ajuns să aflu niște informații care m-au pus pe gânduri. N-are rost acum să discutăm despre autenticitatea lor. Îți spun doar că, după ce am aflat, printre altele, despre informația cu analizele care arată că, atunci când vrei să elimini microbii patogeni din apă, radiația electromagnetică dă rezultate mult mai slabe decât citirea rugăciunii *Tatăl nostru* asupra acelei ape, am știut că lumea va fi împărțită în două tabere: cei care nu cred așa ceva și cei care cred. Cei care nu cred țin cont doar de ceea ce știința le spune. Iar știința le spune cam așa: fenomenul A se petrece fiindcă are o cauză, respectiv cauza B. Dar cauza B, la rândul ei, este un fenomen cu o altă cauză, respectiv cauza C. Mai departe, cauza C este, la rândul ei, un alt fenomen, cu o altă cauză, respectiv cu cauza D. Și tot așa. Dar, chiar și după ce se termină literele alfabetului, șirul acesta de fenomene și cauze pe care ni-l oferă știința nu se încheie niciodată. Adică știința nu va găsi niciodată cauza finală, cauza dincolo de care nu se mai află nicio altă cauză. Dacă oamenii de știință din toată lumea s-ar apuca să încerce să demonstreze că informația despre puterea rugăciunii asupra apei nu este adevărată, n-ar face altceva decât să declanșeze un lanț de posibile explicații, iar lanțul acela nu s-ar încheia niciodată. Și astfel niciodată n-am putea afla răspunsul final, cel care să-i satisfacă pe toți cei care cred numai în puterea științei.

– Stai să văd dacă am înțeles bine, Alexandra. Tu spui că știința nu va afla niciodată cauza tuturor cauzelor, adică explicația finală a tuturor fenomenelor.

– Da. Ai înțeles bine. Există un singur răspuns pe care știința nu îl va putea oferi niciodată. Prin urmare, eu am decis să găsesc acest singur răspuns, în locul în care m-ai văzut ceva mai devreme. Să-l găsesc, nu să-l caut. El există, iar eu trebuie doar să-l accept. Înțelegi ce vreau să spun, nu-i așa?

– Acum înțeleg. Dar de ce nu gândesc toți savanții așa cum gândești tu?

– Mulți dintre ei suferă de un orgoliu care pe mine nu m-a atins. Este orgoliul celor care se împăunează cu grămezile de tratate scrise și cu cărțile studiate. Dar știința, cum spuneam, va avea mereu o limită, oricât de mult ar avansa ea. Ei bine, aici, în locul în care m-ai văzut rugându-mă, există ceva care transcende dincolo de orice fel de limite. Aici toți oamenii vor găsi…

– …un singur răspuns.

– Da, Răzvan. Un singur răspuns, cel care nu mai are nevoie de nimic altceva. Răspunsul care cuprinde tot.

”Pentru el, Alexandra era omul care înțelege absolut tot ceea ce se petrece pe pământ, precum și în apropierea sau în depărtarea acestuia. Pentru ea nu ar fi trebuit să existe niciun fel de secret privind mecanismele cele mai fine ale naturii și vieții. Ea ar fi trebuit să aibă, de fapt, toate răspunsurile.”

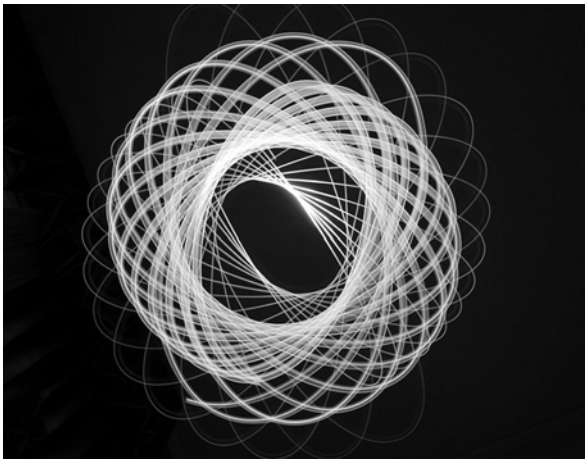

Proză scurtă

TRISTA DUMINICĂ ÎNCĂ DE SÂMBĂTĂ SEARA

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare

Încep povestea printr-o sinceră destăinuire, care-mi face mult bine. Numai așa îmi pot deschide sufletul și pot da frâu liber gândurilor înghesuite de-a lungul anilor în el…

Și anume, trebuie să recunosc că mie îmi place să mă uit la oameni, la fel de mult cum îmi place să mă uit la cer. Îmi place să-i urmăresc cu privirea, să-i ascult, să-i privesc. Stau de multe ori așa, cu mine și îi bănuiesc în fel și chip. Îi observ cu sufletul și-i aflu cât sunt de buni, de răi, de liniștiți, de grăbiți… aproape ca un cățel care poate simți de la distanță dacă omul care se apropie de el este un om bun, sau un om rău și îl întâmpină după cum merită… Mare lucru să ai cât de cât această calitate!

Nu-i întreb nimic. Aproape niciodată nu intru în vorbă cu ei, ca să aflu mai mult. Îi las așa cum îi bănuiesc. Uneori mă înșel. Deh… aparențele înșeală… dar eu continuu să-i privesc… așa nu mă simt singură nicăieri și niciodată. Nici când ridic ochii și mă uit la cer și însoțesc cu privirea norii, nu mai sunt singură. Figurile norilor capătă identitate și mă însoțesc pentru o clipă. Doar că, acolo, sus, decorul se schimbă des, rapid și fără să pot interveni cu nimic. Doar imaginația are un rol decisiv. Dar aici, pe stradă… zi de zi… viața te cheamă altfel, să participi la trecerea ei.

Jos, în fața blocului, sub balconul meu, curge o stradă. E mereu plină de viață, de mișcare. Zi și noapte. Plină de mașini, tramvaie, troleibuze, copii, oameni, câini, pisici… Pe unii îi văd zilnic, sunt aceiași de ieri, de azi, de mâine… îi văd pășind în graba cotidianului, preocupați de ce au de făcut. Îi cunosc aproape și le bănuiesc și meseriile. Alții trec numai pentru o clipă în căutarea cuiva. Nu-i cunosc încă. Doar dacă timpul ar sta lângă mine și m-ar ajuta, voi putea afla mai multe. Dar așa mă mulțumesc cu ce văd, cu ce observ, cu ce trăiesc, privind mișcarea și scurgerea timpului pe strada de sub balconul meu. Dar nu numai strada. Ne trăiam viețile în blocurile acelea imense, cu nouă etaje și șase intrări, suprapunându-ne zi și noapte neliniștile și întâmplările vieții, unii peste alții, participând, vrând-nevrând, la toate evenimentele familiilor vecine, cu morții, cu nou-născuții, cu cei plecați…

De pildă, știu că fata brunetă care abia a terminat școala, adică liceul, cu diploma de absolventă în buzunar și cu mândria succesului întipărită de la un timp pe chipul ei frumos, nu o să mai treacă pe sub balconul meu, pe strada aceea aglomerată mereu. Zi și noapte. S-a măritat. Și-a luat calabalâcul, puținul agonisit sau ce a primit de la părinții ei ca zestre și a plecat. A plecat pentru totdeauna. Așa cum e mereu în viață. Unii ne părăsesc pur și simplu și drumurile noastre nu se mai intersectează, iar alții își aleg cerul, acolo sus, ca să trăiască mai departe și să ne trimită mesaje nouă, celor care avem bucuria să privim cerul, regăsindu-ne pentru o clipă.

Îmi plăcea de fata aceea, pe care o știam încă de pe vremea când purta uniforma de liceană. Brunetă, cu părul frumos lăsat pe spate, liber și curat. Cu paltonul ei bleumarin scurt, până la genunchi, cu ochii ei mari și negri. I-am văzut ochii mai de-aproape, într-o zi, când eram jos, la soare. Balconul meu nu are soare decât foarte de dimineață. Când eu încă dorm. Când mă trezesc, nu mai e soare. Și atunci cobor, uneori, în fața blocului, la soare între copacii de pe alee, între oameni. Acolo e toată ziua soare. Când e. Și sunt și câteva bănci.

Într-o zi, era mult soare și lume puțină din cauza căldurii, iar copii se întorceau de la școală… și am văzut-o și pe ea de-aproape. Ochii ei negri i-am văzut tot atunci. Ni s-au întâlnit privirile, înainte de a păși pe ușa de la intrarea din bloc. Dar de la povestea aia cu calabalâcul n-am mai văzut-o niciodată și de atunci mă gândesc de multe ori la ea, la fel cum mă gândesc și la sufletele celor plecați între timp dintre noi… Oameni cu care ne-am trăit viața cu toate întâmplările, bucuriile și

necazurile lor la un loc, împreună, suprapuși în apartamentele de beton ale unui bloc cu nouă etaje și șase intrări…

Și, culmea, acum, când mă gândesc, după atâția ani trăiți într-o altă țară, într-o altă lume, totul mi se pare normal, să fii luat de vârtejul întâmplărilor altor familii, să fii martor la bucuriile, dar și la tristețile lor… să fii observator, dar să nu participi decât cu gândul… să-i însoțești numai cu sufletul, să constați cum se scurg evenimentele pe lângă tine și devii martor implicat pentru o clipă.

Aici, în această nouă lume în care mi-am petrecut a doua parte a vieții, cu toate că locuim unul lângă altul, în blocuri mai mici, suntem tot suprapuși. Nu aflăm decât întâmplător ce s-a întâmplat în jur: o mutare, o nuntă, alai, gălăgie, muzică, botezuri, onomastici, popii citind rugăciuni la capătul morților sau citind pentru sfințirea casei, prin apartamente, plânsete, înmormântări… Nimic din toate acestea. O liniște deplină. Poate doar sirena salvării, dacă se oprește în fața intrării, să te trezească puțin și să fugi pe balcon, ca să vezi despre ce e vorba… În rest, liniște. Fiecare își petrece bucuriile sau necazurile în tihna familiei, în intimitatea sa, fără să poți deveni martor la evenimentele lor, vesele sau triste. Așa m-am obișnuit să trăiesc acum, aici. Nu mi-a fost ușor.

Dar, atunci, acolo, în blocul acela uriaș cu nouă etaje și șase intrări era cu totul altfel și mi se părea normal să fie așa…

Îmi reamintesc cum a venit o furgonetă, dis-de-dimineață, care a parcat în fața intrării, blocând toată strada, cu câțiva tineri, și au încărcat câteva lucruri. Niște cărți, o etajeră, un lampadar, oglinda și noptiera din fața ei, un scăunel rotund, patul, masa, câteva geamantane, o plapumă și cam atât, coborâte pe rând pe scară, fata locuind la etajul nouă, și au plecat. Apoi s-a lăsat liniștea în bloc. Era sâmbătă dimineața.

Liniștea a fost binevenită pentru preotul care tocmai se grăbea să urce, tot pe scări, la etajul trei, murmurând un „Doamne, miluiește", cu un dascăl după el, ce cădelnița mereu, răspândind mirosul de tămâie. Ușa apartamentului era deschisă, iar coroana de flori, lumânările din pragul ușii anunțau tragedia unei alte familii. M-am dus cu o lumânare și un buchet de flori să stau, așa cum se cuvine, la slujba de rămas bun… Murise o femeie, una dintre femeile mereu prezentă, cu toată vârsta înaintată, la toate evenimentele din bloc. Știa tot, dorea să știe tot, se uita, suna pe la uși când avea nevoie de ceva, întreba vecinii, era curioasă. Dacă nu te cunoștea, te întreba cine ești, de unde vii, la cine te duci. *„Aha… acolo, o știu pe doamna X, oameni buni, cumsecade, familie frumoasă"*, își dădea cu părerea. Nu dorea să piardă nimic din schimbările care aveau loc cu și fără ea, de parcă presimțea apropierea trecerii într-o altă lume, departe de lumea asta de aici, reală, adevărată. De fapt, oamenii o vedeau, o salutau, o știau mereu prezentă, până într-o zi când nu a mai fost văzută, apoi încet-încet uitată. Apoi s-a deschis ușa și a rămas deschisă două zile, pentru cei care doreau să-și arate durerea, să stea o clipă alături de familia îndurerată. A murit, stingându-se ca o lumânare… în liniște. Așa cum, pentru o clipă, liniștea s-a așternut în bloc, pentru liniștea sufletului ei, pentru a o însoți pe drumul de duminică, ultimul ei drum pe care a pășit încă de sâmbătă.

Oamenii intrau și ieșeau cu capul plecat, care cu câte o lumânare, o floare… Preotul plecase și urma o noapte de priveghi care însemna și mai multă liniște, și mai multă tristețe.

Dar puțin după miezul zilei liniștea a fost spartă de zgomotul unei camionete oprite în fața blocului. Totul a fost nemaipomenit de rapid, totul părea foarte normal să fie așa… Era sâmbătă după masă. Niște tineri gălăgioși și veseli au coborit din camionetă, îmbrăcați cu pantaloni negri și cămăși albe, dar nu erau de la serviciul funerar. Nu. În camionetă se vedeau câteva instrumente muzicale. O tobă, un acordeon, o chitară, o trompetă și un difuzor, cred. Băieții le-au coborât pe asfalt, au fumat câte o țigară, au râs… și au pornit să urce scările până la etajul nouă. Poate și-au încetinit pașii și vorba la etajul trei… Un semn pios în fața morții. Poate și-au făcut și crucile cuvenite în asemenea situații. Doamne ferește!

Camioneta golită a plecat, așa încât, pentru o clipă, liniștea s-a așternut din nou pe scară, nu se mai auzea zgomotul motorului… Doar pașii celor care părăseau apartamentul de la etajul trei… apartament cu ușa deschisă. Încă. Se știa ce urmează. Nunta.

Seara își lăsa pleoapele obosite, la unii obosite de plâns, la alții după atâtea pregătiri și emoții triste, vesele. Toate la un loc se adunau la umbra unui apus de soare. A mai trecut o zi, se anunța o noapte grea.

Toată noaptea și-a lăsat toba pielea bătută în ritm nebun. Era cam tot ce se auzea în noaptea aceea de sâmbătă. Toba suna ca un ceremonial ciudat, ritmic, puternic, răsunător, nu-ți dădea răgazul unei clipe de liniște… Acordeonul foșnea ceva mai armonios, poate mai discret, chitara îl însoțea puțin obosită și fără chef, trompeta nici nu am mai auzit-o, iar din când în când niște chiuituri ce coborau printre ferestrele deschise, până la scara blocului. Nuntașii dansau. Oamenii nopții treceau, se opreau, își ridicau ochii și plecau mai departe. Ușa apartamentului de la etajul trei s-a închis după miezul nopții, începea priveghiul, iar noi, ceilalți, de la alte etaje, de mai sus, ori de mai jos, încercam să închidem ochii, pentru a fi în stare să întâmpinăm acel mâine, o zi nouă, o zi de duminică. Doamne, tristă duminică încă de sâmbăta seara!

Asta a fost nunta. Au dansat și chiuit toată noaptea, până în zori. Toba a bătut mereu.Trist.

Dar înainte de isprava asta cu camioneta și instrumentele muzicale, am văzut-o pe ea mireasă. Când a plecat la pozat. A coborât pe scări. Nouă etaje. Cu acordeonistul în față. Doamne, ce mai chinuia burduful plisat, bietul băiat! Mi-am adus aminte de marele Fărâmiță Lambru, în mâna căruia acordeonul se topea în notele muzicale, lipit de pieptul lui. Ce spectacol minunat să-l vezi și să-l auzi cântând. Ah, a mai trecut o amintire frumoasă prin haosul dezlănțuit de noul acordeonist, făcându-mă să tânjesc după ceva de odinioară, al meu, de neuitat, când l-am auzit cântând alături de marea Maria Tănase… Alte vremuri, alte amintiri, pe care le prețuiesc foarte mult și-mi fac foarte bine.

Blocul răsuna ca un codru, nu ca un codru verde, ci ca unul din beton încins, între ușile și ferestrele apartamentului. Și, culmea, aproape la fiecare etaj, ușile s-au deschis ca oamenii să vadă mireasa, chiar și cei de la etajul trei s-au oprit din plâns privind-o, iar în fața blocului au încins o horă, până au găsit două taxiuri. Mirele s-a dus până la colțul străzii după taxi. Așteptase mireasa în fața blocului să coboare nouă etaje. Așa l-am văzut și pe el. Era foarte mândru, subțire, brunet, îmbrăcat în costum negru și cu o floare mare, albă în piept. Cocarda albă a nevinovăției miresii, ca o palmă albă ce avertiza nuntașii, trecătorii, întâmplătorii spectatori curioși. *„Sunt mire fericit!”* Buchetul miresei era mare, alb și sclipitor, era singurul lucru sclipitor, în afara acordeonului care lucea în soare, desfășurat de mâna tânărului.

De fapt, mirele arăta ca un stârc, puțin prea tânăr. Nu știu de ce, dar nu mi-a plăcut de el. Și asta pentru că o știam pe fata aceea tânără și frumoasă. Azi ea nu mai era ca întotdeauna. Fata brunetă, fără uniformă de liceană, nu avea părul lăsat liber pe spate, era sobră și, poate, puțin tristă, gânditoare. Era mireasă într-o rochie lungă, dantelată, albă și cu părul prins într-un coc de bucle și dat cu mult fixativ. Totul trebuia să fie perfect. Era mireasă. Apoi nu mai știu ce s-a întâmplat. Ea s-a urcat în taxi cu o femeie îmbrăcată în rochie lungă, mov, din tafta. Cu siguranță era nașa și tatăl cu două lumânări mari, albe, înzorzonate, care a luat locul din față, lângă șofer… El, mirele, în altă mașină, cu alți oameni îmbrăcați sobru, ca de nuntă. Câțiva care nu au încăput în cele două taxiuri, s-au urcat înapoi la etajul nouă, așteptându-i. Acordeonistul s-a întors pe călcâie, singur și tăcut. De data asta a urcat cu liftul.

După câteva ceasuri de liniște, gălăgia a revenit pe scările blocului… Alaiul trecuse pe sub balconul meu, în tăcere, și nu l-am mai văzut. Apoi toba și toate la un loc, până spre ziuă. Parcă uitasem și așteptam, alături de alte suflete obosite, venirea acelei duminici triste.

De atunci nu a mai trecut pe sub balconul meu fata brunetă care abia terminase liceul. Nu a mai dat la facultate. S-a măritat cu un învățător care terminase cu succes studiile unui institut pedagogic, cursuri fără frecvență…

Duminica, ușa de la intrarea în bloc a rămas închisă. Cortegiul funerar s-a pierdut în liniște pe ușa din spatele blocului, lăsând o dâră cu miros de tămâie, de lumânări și flori pentru tot restul zilei…

Mönchengladbach, Germania

”Trebuie să recunosc
că mie îmi place să mă uit
la oameni, la fel de mult
cum îmi place
să mă uit la cer.
Îmi place să-i urmăresc
cu privirea, să-i ascult,
să-i privesc.
Stau de multe ori
așa, cu mine
și îi bănuiesc în fel și chip.
Îi observ cu sufletul și-i aflu
cât sunt de buni, de răi,
de liniștiți, de grăbiți…”

Proză scurtă

LUCRARE DE CONTROL LA FIZICĂ

Florentina Loredana Dalian

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Nume elev: BXW70127
Data: 4 iulie 3019

Subiect: Despre trecutul OZN-urilor și reacția populației planetei Pământ la apariția acestora și a extratereștrilor aferenți

Acum mai bine de o mie de ani, oamenii credeau sau nu credeau în existența vieții extraterestre și a obiectelor zburătoare neidentificate. Și toți aveau dreptate. Ăia care credeau – fiindcă e bine să creadă omul în ceva. Cei care nu credeau, fiindcă nu poți crede în ceva neidentificat. Despre întâlnirile cu extratereștri s-au găsit în arhive multiple relatări, care mai de care mai lămuritoare, conform principiului 200 al termodinamicii: „Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o!" Sau poate al mecanicii? În fine, nu contează. Una dintre aceste dovezi scrise relatează cu lux de amănunte despre întâlnirea extraterestrului W-K-McCoy cu multpreaterestrul Gheorghe MacArie.

Era într-una din verile toride așa cum au fost dintotdeauna în Bărăgan, iar Gheorghe MacArie (prescurtat McAry) se afla la arie, adică în locul unde lumea, de obicei, muncea din greu ogorul. Era pe la ora prânzului, așa, și McAry trăsese tractorul la umbră și acum se odihnea și el lângă un pahar de țuică de prună, cum era obiceiul și tradiția. Deodată în raza lui vizuală s-a precipitat un contur nedefinit și neidentificat despre care McAry a crezut mai întâi că e Fata Morgana. Asta era un fel de arătare care se arăta destul de des prin câmpie, în verile toride, pe la prânz, să tulbure somnul de frumusețe al țăranului obidit. Dar când s-a uitat mai bine și cu ochiul cu care vedea, McAry a conchis că e o arătare ne-mai-arătată pe tărâmul acela. Și cum sta el și cugeta într-o rână, întrebându-se în ce categorie să includă dihania, pentru a face rapid un scenariu de acțiune pentru situații de urgență, deodată s-a pomenit cu gujelia neidentificată fix în nasul lui. Trebuie spus că McAry avea un nas foarte fin, te mirosea de la o poștă ce hahaleră de om ești, dar în cazul acela nu i-a mirosit a nimic.

Stârpitura, înaltă ca la vreo 50 de centimetri, drept care Gheorghe o privea de sus, stând jos, adică în poziție culcată și rezemată-n cot, i-a întins un fel de mână și s-a prezentat pe limba lui Gheorghe din strămoși:

– McCoy!

După ce l-a studiat atent preț de câteva secunde, McAry a conchis:

– Mde… semeni, ce să să zic?

– Eu sunt de pe altă planetă și am venit să te răpesc, să facem studii pe tine.

– Bine, zise Gheorghe, dar înainte să mă răpești, șezi colea și bea și tu un pahar de țuică; nu pari să fii de prin locurile astea și mă gândesc că pe la voi nu s-o fi făcând.

Acestea fiind zise, îi și umplu „păhărelul", o cană de tablă pe care o găsi la îndemână. McCoy, crezând că-i apă, o substanță despre care auzise că se află în mari cantități pe planeta Pământ și care, mai mult, era un fel de element vital pentru existența pământenilor, luă cana și o dădu realmente pe gât, spre indignarea lui Gheorghe, care îi reproșă că avea cana aia de la bunică-su, singura amintire, și el, cu mintea lui de McCoy, o făcuse să dispară cât ai zice… mă rog. Cât despre acesta, cu tabla s-a descurcat el cum s-a descurcat, corpul lui fiind fabricat astfel încât să asimileze orice metal, sau element, chiar și pe cele radioactive, fără probleme; în schimb, cu țuica i-a fost mai greu, simțind că i se împânzesc toate circuitele într-o ceață deasă. După ce și-a împleticit picioarele într-un dans care părea mai mult un fel de ritual african, a încercat să ajungă la navă, dar aceasta l-a rejectat, nerecunoscându-i amprenta parfumată și într-o clipă a dispărut în Univers, lăsându-l pe extraterestrul McCoy pradă capriciilor lui Gheorghe, căruia, după ce a încercat

să-l folosească la muncile câmpului, văzând că nu-i bun de nimic, i-a venit în cele din urmă ideea să scoată bani frumoși de pe urma lui, ducându-l la circ și punându-l să înghită tot felul de obiecte din metal, de la căni până la cuțite, topoare și săbii, iar numărul de excelență era acela în care McCoy executa dansuri rituale africane, după ce înghițea un kil de țuică, cu cană cu tot.

Conform izvoarelor istorice, acesta se pare că a fost începutul invaziei extraterestre pe Pământ, întrucât McCoy reușise să ia legătura prin telepatie cu semenii săi și le-a transmis acestora informații prețioase despre licoarea fermecată a pământenilor, numită „țuică", naiba știe de ce. Și astfel, una câte una aterizau OZN-urile în Câmpia Bărăganului și apoi, când n-au mai avut loc, și prin împrejurimi, până ce au invadat toată planeta, de nu mai știi astăzi să faci deosebirea dintre un McAry și un McCoy. În încheiere ar mai fi de spus că și în zilele noastre oamenii de știință se străduiesc să cerceteze efectul țuicii asupra extratereștrilor, dar nu s-a ajuns încă la o concluzie unanimă.

Slobozia, 5 iulie 2019

„Acum mai bine de o mie de ani, oamenii credeau sau nu credeau în existența vieții extraterestre și a obiectelor zburătoare neidentificate. Și toți aveau dreptate. Ăia care credeau – fiindcă e bine să creadă omul în ceva. Cei care nu credeau, fiindcă nu poți crede în ceva neidentificat. Despre întâlnirile cu extratereștri s-au găsit în arhive multiple relatări, care mai de care mai lămuritoare, conform principiului 200 al termodinamicii: «Na-ți-o frântă, că ți-am dres-o!»"

Proză scurtă

PRIZONIERA TOAMNEI

Gina Zaharia

– Știi că la Muzeul Toamnei se întâmplă fenomene fantastice?

– Cum așa?, se miră David, în timp ce schița un desen cu un cârd de cocori. Își ridică privirea, dorind să dea importanță cuvintelor mele, dar l-a prins râsul. Abia trecuse de amiază iar cerul se înfuriase, răspândind fuioare cenușii. Vântul le fugărea trufaș, lăsând impresia că vrea să le facă în ciudă. Pete vineții se cuibăreau în hamacul culorilor mai puțin răsfățate. Începuse să-mi fie frig și mi-am încheiat hanoracul. Am măsurat terasa în lung și-n lat, cu brațele încrucișate. Din când în când îl priveam pe furiș. Părea concentrat asupra pânzei, de parcă o spărgea și o cosea cu fire asortate. Uneori înclina capul, schimbând unghiul. Îl înclinam și eu. Din tablou se revărsa un pârâu. Mă repezeam să-l strâng, dar cel mai bine îl înfășuram ca o binecuvântare.

– Vreau să înțeleg ce e dincolo de imaginația pictorilor, deci și a ta!

– Ei, e lumea în faze speciale, mi-a răspuns, dând drumul unui cocor spre vârful unei păduri de brazi.

Eram pe terasă. Îmi plăcea să stau lângă David ore întregi, să-i urmăresc privirile cum alunecă pe șevalet, să-i las gândurile să se rătăcească, fiindcă totdeauna cerea timp în care să-și coordoneze inspirația.

– Hai, mai așază un cocor acolo, și îi arătam cu degetul o pată verde-închis, de parcă aș fi dorit să mă pun bine cu acest anotimp în care fiecare suflare își deretică prin hambarele sinelui.

– Acela are mai multă lumină, dar e marginalizat de crezul care clocotește în strâmtoarea de după-amiază.

Nu înțelesesem nimic, dar nici n-am cerut explicații. David își ridică privirile de pe schiță și surâse.

– Ești acolo, femeie-cocor, dacă asta vrei să afli. Te vei învârti în jurul lunii. Cum mai știi tu să străbați cerul cu pacea, fie și numai într-o singură aripă, ciugulind cămașa norilor…

Nu l-am lăsat să continue.

– Știi că muzeul de toamnă e abstract? File suprapuse, cataloage stridente împăienjenite și un coordonator excentric. La noapte aș vrea să-l vizitâm.

M-am apropiat de el și l-am sărutat. Îmi dăduse de înțeles că dincolo de lume e un mister pe care vrei să-l păstrezi în căni de lut, să-l faci să te caute, să se înfurie, să-l înnebunești.

Trecuse de miezul nopții. Strada sfida întunericul și împărțea bacșiș ploii. Aveai senzația că are un singur sens, nu-l puteai devia, însă puteai fi trubadur, ori un semn de trecere pe tabla unui începător de exerciții nautice.

David râdea și-mi povestea că de mic a știut să-și fixeze talpa într-o evadare specială. Mă enerva cumva. Subestima dorința mea de a fura puțin aura artiștilor și de a marca doar copacii care-și vor fi încuiat ozonul într-o nucă.

Ușile erau larg deschise. O mulțime de admiratori, ca o mare de somnambuli pretențioși. Ne-am amestecat printre ei. O senzație plăcută îmi cuprinse inima. Tabloul lui era acolo. Pe simeze și pe terasa noastră de acasă. Același. Neterminat. Numai că aici era un fel de rege și mă chema. Avea o creangă dezbrăcată și un pârâu șugubăț peste care se pălmuiau, de zor, așchii de ceață.

De cum l-am zărit, am zis că-i al nostru. L-am prins pe David de mână și am pătruns în acel cadru. Am dat de un mic imperiu, ușor dezordonat, și o avalanșă de frunze bătrâne. Am intrat în ele până la gât. Înotam împreună, căutând un deal ceva, să ne ducă în cârcă.

Pentru că citisem destul despre scriitorul anonim, l-am invocat ca pe un idol. Știam că hrana cea mai gustoasă e la masa lui. Și, tot acolo, o cutie cu zăvoare. Trebuia doar să ghicești codul și să ai norocul de a se declanșa faza lunii pline, în pieptul tău. În schimb, puteai risca să te tratezi cu leacuri amnezice.

Apoi am întâlnit un fenomen al fântânilor. Toate erau pline, unele cu senzații domnești, altele serveau vin la crâșmele inimii, iar câteva erau împletite cu fire de borangic. Așa e, va să zică, în mintea artiștilor! Mâna lor poate fi sărutată cu plecăciune, e un fel de baghetă. Dacă ai norocul să te atingă, înseamnă că un înger ți s-a așezat pe umăr. Eu am avut. Mi-era foame pentru că toți cărturarii erau flămânzi. Mi-era seară pentru că toate malurile își înălțaseră gâtul să fure bruma de pe cugetul omului simplu. Mi-era toamnă pentru că lăsasem corabia inimii în derivă și lovise un colier de stânci. Dar aici nu era vreme pentru orânduieli. Toate se petreceau prin prisma unei căderi din turnul penultimilor cascadori. Până și albinele glumeau pe seama uimirii mele. Sculptau în trunchiuri de copac și își instalau stupii acolo. Făceau parte, desigur, din compania lui David. Începusem să cred că, într-o altă viață, mă voi naște înainte de eclipsa cu efect de bumerang, din care vor fi plecat, acum, cocorii…

David se înțepase într-un ghimpe. Șchiopăta. Soarele își întinsese aproape tot arcul. I-aș fi pus un lanț, să-l dau mai încolo, să mă furișez în rândul întâi, ori de câte ori vreau să discut despre discul de platină al imaginației brute.

– Să ne așezăm, m-am adresat lui David.

Imediat se pornea un loc arid, de parcă ar fi fost deșțelenită o grădină antică. La câțiva metri de noi, patrona un lac și el pictat cu talent. Deodată, am făcut ochii mari. Din apă se ivi un trup de femeie. Pe brațe ducea un paner cu inițialele mele. În coș – câteva gutui și o hârtie mototolită pe care cineva scrijelise ceva: prizoniera de toamnă a evadat?!

Era tânără și o invidiam pentru asta. Stăpână pe gesturi, se apropie de David:

– Ai aici zarul pe care mi l-ai dăruit în târgul dintre anotimpuri. Și cele două monede din care ai alungat pajura… Apoi, îi întinse mâna. David o prinse fără ezitare. Aveam impresia că e o strângere reciprocă, simțeam asta. Doamne, am zis, de ce privirea mea cade ca o binecuvântare peste ei, când aș putea să ridic un zid, astfel încât ea să rămână de partea cealaltă?

Pe ușa unei colibe apărută de nicăieri se zărea focul într-o vatră. Asta îmi mai trebuie! Poate e și o cană de vin, ceva, acolo! Când am privit mai bine, rochia tinerei era la fel cu rochia mea. Pe ea se așeza mai bine, dar și eu o purtam cu mândrie. Abia atunci am realizat că mi-era frig. Chipul lui David se lumină dintr-odată. Îi căuta privirile, parcă se temea să nu dispară, iar ghimpele acela i se mutase în inimă.

– Te doare?, l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns.

– Te doare?, l-a întrebat și ea.

– Rău, a zis.

Apoi s-a îndreptat spre mine. Am numit-o femeia fără nume. Avea privirea senină și i-am zărit ceasul de la mână. Mi-am amintit că și mie îmi dăruise tata, demult, unul asemănător. Un fior îmi trecu prin inimă. Ceasul meu dispăruse. M-am fâstâcit și nu am îndrăznit s-o acuz de nimic.

– Dar pe tine te doare?, a mai zis, privindu-mă în ochi.

– Eu am lăsat durerea la intrare, știi… e ca la circ, cred că sunt fericită.

– Lasă asta. Spune drept: cine a lăsat poarta deschisă și de ce? Tu m-ai chemat, nu-i așa? Îți eram datoare dintr-o primăvară în care ai investit în mine.

Amândoi mi-erau dragi. Aveam impresia că o diademă se tot plimba pe deasupra lor. Îi vedeam bucurându-se și le trăiam bucuria. O vedeam alintându-se și o admiram, o simțeam trădându-mă și eram convinsă că David îi aparținuse de-o viață.

Brusc, se făcu dimineață. Soarele se răsfăța, frângându-și razele de stânci. Se zăreau carele cu mere traversând dealuri și viile golașe amestecându-și corzile ca un cântec de bețiv. Un câine ciobănesc își plimba mioarele, iar sus de tot, la poalele cerului, câțiva ulmi își verificau înălțimile. Pădurile făceau inventarul vreascurilor și al noilor chiriași. Am făcut stânga-mprejur și m-am frecat la ochi. David dispăruse. Nici tânăra aceea nu mai era.

Am început să-l strig. Vântul se arăta distrat și o mulțime de castane se agățaseră de rochia mea. Mirosea puternic a crizanteme, însă nu le zăream.

După câteva minute, din pragul colibei, a apărut ea.

– Du-te, mi-a zis, te așteaptă!

– Dar e al tău, am replicat, eu împletesc coșuri pentru ghebe, știi câte încap în toamna mea?

– Ai plâns. Șterge-ți ochii. David e al meu numai în fotografiile cu parfum de ieri, al tău e în cea mai adevărată secvență a inimii, iubirea. Întinde mâna! Am întins-o.

– Vezi? Linia vieții mele se prelungește în palma ta, mi-a zis, crezi că poți sărăci doar pentru că i-am mai făcut, o dată, cu ochiul?

Am început să râd:

– Stai, învață-mă să zâmbesc și eu ca tine.

– Cum? Ai uitat? Așa l-ai cucerit pe David. M-a iubit pentru asta, te iubește pentru că ai știut să-i împlinești existența. Inima nu are toamnă. Dacă ai știut să contabilizezi bine toate culorile, îți poți hrăni sufletul cu ele de câte ori vrei. David e autograful vieții tale. Nimic nu poate fi mai adevărat decât încrederea că-ți aparține, că nicio nuanță nu poate fi falsă atâta timp cât punctele cardinale le-a învățat pe de rost.

Apoi dispăru, odată cu lacul din care venise. David mă îmbrățișa și râdea. Știa că port în piept un crez uriaș. Din când în când mai creiona câte o stare și îi dădea strălucire.

Toate diminețile mele sunt la fel de brumate. Cei mai frumoși ani locuiesc în preajma muzeelor. Au curte comună și o ieșire pe deal. Ascult cerul cum își duce rugăciunea prin cristale de suflet, sunt fan al albumelor cu frunze de stejar. Dacă îți voi povesti, cititorule, că port cămașa de anul trecut, să mă crezi. Înseamnă că nu am terminat de țesut…

”Știi că la Muzeul Toamnei se întâmplă fenomene fantastice?”

Proză scurtă

COȚU

Ion Lazăr da Coza

Prozator, poet

Știți acele primăveri în care verdele crud al plantelor de cultură, din cauza unor perioade prea lungi de vreme ploioasă, întunecată, dar mai ales rece, se transformă într-un galben bolnăvicios, de-i pune pe gospodari să jure că n-or să mai bage plugul în brazdă, decât atunci când vor vedea că ouăle de ciocârlie-s ciocnite-n cuib? Sigur, nu le știți.

Seara, ploaia se oprise și după cum erau purtați norii, gândeam, dimineața va trebui să scot vaca la păscut. Trecuse vreo săptămână de când trândăveam. Nu că părinților le-ar fi păsat ca eu să nu stau în ploaie și vânt, protejat, eventual, cu un sac din celofan, pentru îngrășăminte chimice, tăiat în formă de glugă ciobănească, ci Marțolea era, de felul ei, mai bolnăvicioasă, așa că preferau, în astfel de năvădea strâmbă, să cotrobăiască prin podul grajdului după vreo mână de pleavă, rămasă peste iarnă, ori tata cosea un braț de iarbă de pe vreun hat estic de grădină.

Când în cameră e al naibii de frig pentru acea dată din calendar, când vrei, din lene și orgoliu, ca numai celălalt să aprindă focul în sobă și să-l întrețină, preferând doar așternutul să te iubească, nu-i nicio plăcere să fii trezit brusc de razele ascuțite ale soarelui, dintr-un somn devenit atât de dulce, aproape placentar, peste care să se suprapună și amenințările mamei cum că va îndrepta vaca la păscut, fie că ești gata au ba. Și cum să mai mofturesc vreun bob de in, când din același așternut, pentru care mi-a trebuit un sfert de noapte să-l încălzesc, a fost smuls și mai de dimineață, pentru o altă muncă, fratele – frate cu un an și jumătate mai mare, dar căruia mi se impusese să-l apelez „nenea", deși eu nu-mi doream asta, deoarece toți străinii ne întrebau dacă suntem gemeni, iar el ținea prea adesea și-n orice loc, mai ales printre puștanii de-o seamă cu noi, să-și arate, prin forța pumnului sau, mai rar, prin vocea ridicată, cine e șefu'? La drept vorbind, lui nenea i-ar fi plăcut să-l strig „nenică", așa cum făceau ceilalți copii cu frații lor – apelativul „bădiță" fiind pentru un frate mult mai mare –, însă eu, sesizând oportunitatea de a scăpa de această umilință, continuam să-l irit cu acest „nenea", pe care știam să-l fac foarte distonant, poate-poate o să le ceară părinților dezlegarea ca eu să-l strig numai pe numele primit în cristelniță. Deocamdată, nesupravegheat, m-am îmbrăcat repede, deși cred că îmbrăcat am dormit, am mâncat, de-a-n picioare, mămăliga și laptele din castronul de tablă din aluminiu și-am pornit după vacă. Marțolea mă aștepta la vad, parcă neîndurându-se să treacă prin apa tulbure și rece dacă nu era cu folos. Văzând că are pod de vorbe mute, placidă și-a continuat drumul. Lăsând ulițele în urmă, cu multe case încă dormitând, am ajuns pe țarină. La bifurcația drumeagului, i-am dat ei posibilitatea să-și aleagă locul unde voia să pască.

Aveam să regret amarnic deschiderea mea democratică.

Dețineam doar două pârloage luate, cu doi-trei poli, în arendă, în acest scop – *La Cruce* și *La Albu* –, noi fiind printre puținii gospodari care-și mai cultivau pământul și nu-l lăsam înspre înierbare ca să devină pârloagă, ci îl țineam *blană*, cum i se spune prin partea locului unei suprafețe arabile. Dacă până *La Cruce*, proprietate aflată aproape de șaua dealului – dealul fiind coada unei dumbrăvi generoase –, am mormolocit în urma vacii, ca să ajung la bucata arendată, trebuia să o strecor, în viteză, pe hatul îngust de trei palme, dintre niște blăni. Și tare aprigi mai erau gospodarii dacă le mejeleai munca! Însă pe megieșii mei estivali parcă i-a scos nichipercea din timpanul lui stâng să nu-i mai frece nicovala și scărița cu arcușul fără sacâz, chiar dacă asta le-a fost învoiala. Păi, erau așa: sub noi se întindea Ceafăncur – la acesta nici să te uiți spre domeniile lui nu era bine, dar aveam noroc de hatul abrupt și înalt de-un stat de om, pe care vaca nu-l prea încerca de teamă să nu-și luxeze vreun picior; deasupra, cu un hat micuț, cât un prag de casă, tolănea pricăjită pârloaga Mucioaiei – asta, și dacă trecea un bondar de la noi la ea, ne spurca avan cu apa în care au fost spălați trei morți zăcuți

o iarnă în șopron, unși cu prapur de porc; tot deasupra, în dreapta, seculariza Gafița lu' Birică – ei, primăvara, tata îi cerea pârloaga în arendă, pe trei-patru șiștare cu lapte, dar păs de voia, pentru ca vara, după ce seceta îi topea iarba, să-și pună a obidă mâinile în brâul mlădiu, de văduvă tinerică, mignonă, și să-mi dea dezlegare să-i devastez păiuga aurie, chiar de pe amândouă pârloagele dacă m-ar fi dus capul, căci de fiecare dată când trecea pe acolo, legănându-se ca într-un hamac selenar, se așeza mai sub pleoapa gardului, mă chema lângă ea, mă privea galeș în ochi și, în timp ce se lăsa să alunece pe catrință, dezvelindu-și genunchii mult, tot mai mult, îmi zicea că știe ea ce i-aș face unei fete de-ar fi cu mine, și cât de des i-aș băga mâna sub rochiță ori în sân, după muguri, dar eu negam grăbit, făcând fețe, fețe… pe atunci nu știam de ce îi spuneau flăcăii „Gafița – garofiță-de-prund"; ei bine, ca o răzbunare mârșavă a sorții, la capetele pârloagei noastre, ceva mai mică decât un teren de handbal, aveam același megieș cu apucături de jder turbat – Coțu –, dar și aici plutea puțin noroc fiindcă în partea dreaptă însăilase un gard, năvodul necazurilor pândind doar din stânga. Respir ușurat și aproape mă felicit cu voce tare că Marțolea nu a șterpelit niciun păpușoi când am trecut printre blănile lui Șperlă, Ceafăncur și Samsoilă, dar ceva al naibii de concret mă aducea, cu o ușurință afurisită, la realitate – frigul! După cum spuneam la început, fusese o perioadă cu ploi lungi și extrem de reci, iar acum, ca un zapciu nebun, un vânt polar biciuia subțire dinspre nord-vest, brumărindu-mi până și aortele, făcându-mă să trimit firman cătrănit paltonașului și căciulii pe care le-am lăsat acasă, în cuier. „Așa pleci?" m-a întrebat mama când a văzut că ies pe poartă. Abia acum înțelegeam rostul întrebării. Am căutat adăpostul unei tufe de măceș. Evazivă, aceasta îmi ajungea doar până la șale. Pielea mă strângea dureros, ca o opincă uitată pe sobă. Urmăresc, pentru câteva clipe, felul în care Marțolea păștea sistematic și cu poftă de iac supărat iarba tânără, bogată și zemoasă. Hotărăsc să mă cuibăresc discret la rădăcina măceșului. Pământul era rece și mai umed decât mă așteptam. Totuși, la nivelul ierbii, nu se mai simțea așa tare biciul vântului, iar căldura soarelui trecea de pulovărul subțirel, din lână sainâ, până la cămășuță. Subtil, starea de mulțumire se instala.

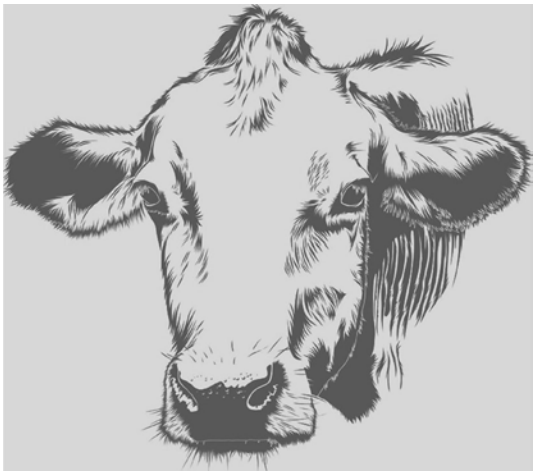

Trăind în natură, dinspre partea ei nu ar trebui să mai ai revelații, sau, în orice caz, nu unele care să te uimească peste măsură. Cu toate acestea, de-ar fi să mă nasc încă o dată, tot nu cred că o să mai văd un cer atât de senin. Profunzimea lui mă fascina până la teamă. Din când în când, niște vapori de apă – aveam să descopăr cu o uluire de nestăpânit – reușeau să se coaguleze pe furiș, formând caiere dezlânate. Cu o furie nevăzută, curenții de aer de înaltă altitudine mi le luau la rost și le spulberau cu aceeași tenacitate. Victorios, de parcă participam cu ceva la această luptă, am început să număr în gând: un nor, doi nori, trei nori, patru oi, cinci oi, șase oi, șapte oi… clopoțelul de la gâtul vacii sună liniștitor lângă tâmpla mea… soarele încălzește… opt oi, nouă oi… clopoțelul sună, soarele dogorește… zece oi… unșpe oi… unșpe mii de oi… clopoțelul… clopoțelul… unde e clopoțelul? Parcă era prin preajmă… Parcă era… Cât timp mi-a luat să deschid ochii, tot atât mi-a luat pentru a ajunge în picioare și a scana blănile lui Samsoilă, Șperlă și Ceafăncur. De Gafița și Mucioaia chiar nu-mi păsa în acea clipă. Dar de Coțu? Nu! Nu! Nu… De un catrilion de ori, nu!… Căzusem în mijlocul celui mai mare ambuteiaj existențial imaginat vreodată – Marțolea hrăpănea păpușoii jderului turbat. Nu doi. Nu zece. Nu douăzeci. Bărbierise peste o treime din blană. Ca să nu fac paguba și mai mare, o scot binișor și o aduc, vorbindu-i calm, în mijlocul pârloagei mele. Smulg un smoc de iarbă și înfund clopoțelul ca să nu mai sune și să atragă astfel atenția vreunui eventual trecător pe drumul de dincolo de Ceafăncur, drum care ducea în satul vecin. Marțolea știa că îmi greșise tăios. Ca s-o liniștesc, îi mângâi crupa. Răzbunarea avea să fie cruntă, însă trebuia să mai aștepte. Năucit, mă întorc la locul unde parcă un singur lup căsăpise nouăzeci și nouă de mioare gestante. Ce era de făcut? Fără nicio justificare aparentă, logică – dezastrul fiind vizibil și de pe capra Carului Mare –, plângând de frică, de furie, dar și de milă, mă apuc să acopăr urmele vacii. Păpușoii, semănați manual, primiseră prima prașilă. Erau cam cât un stilou de mari. Din cei mâncați de Marțolea mai rămăseseră unu-doi centimetri de tulpină. În vârful mușuroiului lor păreau niște cetăți țărănești în ruină, uitate de toți, chiar și de turiști. „Ce vacă, bre? Coropișnițele au mâncat păpușoii! Cum, ele rod numai rădăcini?! Atunci, or fi fost rățișoarele… A… astea trăiesc numai la șes, la căldură? Să știi c-au fost lăcustele! Ai auzit și matale, din gura popii, de molimele ce s-au abătut asupra Egiptului. De ce nu au atacat și blana lu' Ceafăncur sau Șperlă? Păi, ce, Țara Sfântă ori Fenicia au fost molimate? Doar Egiptul faraonilor celor haini… Nu,

bre, matale nu ești faraon!... Și nici hain nu ești.". Of, mi-era greu să-l conving pe Coțu din coșmarurile mele, darmite pe adevăratul Coțu... Mă duc la Marțolea, îi fac vârful cozii covrig la mine în palmă și accelerez. Alunec în viteză printre blăni, ca un fachir pe covorul său fermecat pe străzile nopților cu stele din Bagdad. Puteam, ca și până atunci, să folosesc varga pe post de pedală de accelerație, dar ca să intimidez vaca să nu întindă botul spre vreo blană trebuia să fac și zarvă, or tocmai asta urmăream – șapte sate să poată jura că eu nu am fost pe acolo, în acea zi, căci în următoarele opt zile și scarabeul de pe cer, cel care face luna rotundă, putea jura. Mama observase și ea că Marțolea, în ultimul timp, îi venea cam flămândă în grajd și mă tot întreba pe unde o port, însă când s-a întors din sat măscărită de Coțu, cum că l-am nenorocit cu jumătate de blană și că o să ne ia vaca să ne-o ducă la obor – oborul era un fel de arest preventiv pentru vite, unde, musai, trebuia să plătești o cauțiune pentru eliberare condiționată – mi-a impus ferm să o duc *La Cruce*. Nu aveam cum s-o descânt cu spermanțet rânced pe mama, în loc de mir vrednic de Sfântul Dumitru Izvoditorul, căci din temelia din dos a casei noastre izvora muntele. Dacă te urcai în fundul grădinii și priveai peste casă, aveai sub ochi tot dealul țarinei. Aman, cu pingele groase de plumb, în dimineața aceea urcam, ca osânditul spre o ghilotină ruginită, la cuibul împrejmuit cu vipere aspre, având grijă, încă de la bifurcație, să înfund clopoțelul cu iarbă. De cum am ajuns în pârloagă, m-am dus – rază de laser – să cercetez molima marțoliană. Ciocnire de atomi grei – abia se mai putea face diferențierea dintre păpușoii palisați și ceilalți. Doar dacă analizai de aproape frunzele de la baza tulpinii le vedeai vârfușoarele cicatrizate. O ploicică netezise și mai mult urmele de copite. E adevărat că dacă te uitai atent spre centrul blănii, observai o oarecare falie. Însă cine ar fi cutezat să caute cu geana până acolo? Chiar și așa, speranța mea era ca Marțolea să se sature cât mai repede, pe urmă să mă retrag strategic în pârloaga de *La Albu* și să aștept cuminte ceasul de mers acasă. Înțelegându-mi parcă temerile, Marțolea mânca făcând spume verzi la gură. Prevăzător, îi stăteam în preajmă, tot cu ochii pe drumeagul pe care ar fi venit Coțu, gata să păstrez un perimetru înfoiat față de acesta, iar de-ar fi vrut să-mi ducă vaca la obor, eram hotărât să o ațin spre casă, de la distanță, cu pietre și porunci, și-n cazul în care nu reușeam, câteva dintre pietre puteau zbârnâi și pe la picioarele jderului. Dar soarele urca blând pe cer, burdihanul dospea senin și cu spor, iar eu începeam să mă relaxez. La un moment dat, Marțolea se oprește cu gura plină de iarbă și privește spre mine ca spre o călăuză stelară, căzută de pe o cometă.

– Ce te uiți așa? Ce, n-ai mai văzut un om de știință? Iată-mă-s în toată splendoarea.

– Om de știință la pizda mă-tii, mă! Nu ești în stare să păzești o vacă și te dai om de știință?!

Cât auzeam eu vorbele acestea, de parcă eram cu capul în clopotul mare al catedralei din Köln, în timpul chemării păcătoșilor întru duhovnicire, un vârf de arac îmi fulgerase de două ori, pe orizontală, fesele slăbănoage. Să fug? Până mă depărtam, tot mai încasam patru-cinci araci. Să stau? Furia jderului era nemăsurată și inepuizabilă:

– Nu eu, bre. Nenea! găsesc instantaneu soluția salvatoare, fără să am mustrări de conștiință căci, la urma urmei, la câtă bătaie luam, gratis, de la nenea...

– Nen-tu, zici?! Las' că-l prind io...

– Și cu mine ce-ai avut?, o fac eu pe piranha, deși eram solitar și, desigur, vinovat.

– Ai uitat câți păpușoi mi-ai stricat acu' anu'?!

Dacă tăceam, mucenic rămâneam. Coțu plecă de lângă mine, mustăcind. Neîndoios, îi mai rămăseseră rânduri de sudălmi și movile de furie. Se opri, încurcat, pe hatul său. Nici el nu mai era sigur până unde Marțolea mea făcuse din păpușoii lui acronime...

Pe cât posibil, eu și nenea pășteam vaca alternativ, iar când nu ne înțelegeam asupra acestui aspect, mama ne trimitea pe amândoi, așa că rar eram în dezacord. La vreo trei zile, după ce a legat-o pe Marțolea de stănoaga din grajd, nenea a intrat în casă smiorcăindu-se. Eu, având aerul unui înger trecut cu bursă de merit în ceata serafimilor, tatonez terenul:

– Ce-ai pățit, băi, nenea?

– Taaaaaci!, se isterizează el către mine, apoi, se adresă mamei imperativ: Dacă îmi mai zice „nenea", îl omooor!

– Gata. De azi înainte, fără „nenea"!

Jubilând în sinea mea pentru această victorie, ascult lamentările vădit exagerate – ce, eu am zis măcar „pâs" cuiva despre fesele mele vărgate? – și analizez cele patru urme concrete de arac de pe spinarea lui.

– Io-te ce mi-a făcut Coțu. M-am dus fuga să văd dacă cireșu' lu' Troju are cireșe... Vaca a luat trei frunze... Atât!

– Îuuu!... Chișu-i ochii lui de porc bătrân... Am trecut alaltăieri pe-acolo și n-am văzut un păpușoi mâncat, da' el mă curpenește-n sat cu hamei nebun cum că Marțolica noastră i-a ferfelit juma de blană... Păi, nu dau eu cu crucea de el, duminică, în piață?...

Credeți-mă, Coțu încă nu știa cu cine s-a pus...

Din volumul în lucru ***Durere de dinți***

„Știți acele primăveri în care verdele crud al plantelor de cultură se transformă într-un galben bolnăvicios?"

Tabletă

IUBESC LUMEA

Dori Lederer

Poetă, prozatoare

În ultima vreme am tot citit și auzit cuvântul patriotism. L-am întâlnit în diverse locuri, l-am auzit la diverse persoane. Este adevărat că ființa umană se naște cu un soi de mândrie, la urma urmei, dacă suntem creația Divinului, e firesc să fim mândri de felul nostru. După ce a muncit să facă Universul cu tot ce este în el, cu siguranță, Creatorul a fost mândru de realizare. Însă, faptul că sunt româncă nu mă face să cred că niciun popor nu e mai bun ca al meu, nu mă face să spun că noi suntem centrul pământului, ci îmi dă un sentiment de mândrie că suntem și noi o rotiță care, împreună cu alte rotițe, ne-am făcut și ne facem treaba de-a lungul istoriei pe această planetă minunată, în sânul acestei lumi care, pe lângă imperfecțiunile ei, este totuși frumoasă. Nu știu dacă destinul a făcut să ajung prin locurile acestea, nu știu dacă a fost doar simpla mea alegere de a continua să trăiesc printre oamenii de aici. Știu doar că au devenit a doua casă și a doua lume pentru mine. Mă simt ca un copil care s-a rupt de la sânul mamei și a plecat să-și întemeieze o altă familie, copil care revine de câte ori poate la casa părintească, pentru ca apoi, să se întoarcă acolo unde are periuța de dinți, colțul său intim, planurile pentru a doua zi și datoriile făcute ieri. Faptul că trăiești cu drag acolo unde te duce viața, că-ți faci datoria acolo de unde iei pâinea și o pui pe masa copiilor, nu cred că ar trebui să fie motiv de stinghereală în fața fraților care au rămas în casa părintească. Nici nu cred că ar trebui să fie motiv de îngâmfare. Este pur și simplu viața, așa cum alege fiecare. Întotdeauna am comparat patria cu familia. Niciun fost copil bine crescut, devenit adult, nu-și va ponegri familia din care provine în fața lumii, nici măcar în fața partenerului de viață. Orice om conștient de toate câte îl înconjoară va ști că nimic și nimeni nu este perfect, că pădure fără uscături nu există și că peste tot și în orice este și bine și rău. Dar stă în puterea lui să vadă ambele fețe ale existenței și să ia în casa inimii lui ceea ce îl definește.

De multe ori m-am aplecat asupra acestui cuvânt fluturat din ce în ce mai des, patriotism. Am scormonit cu mintea prin cotloanele istoriei, printre amintiri, prin cărți, prin sufletele oamenilor pe care i-am întâlnit și tot nu am reușit să-i dau o definiție potrivită tuturor timpurilor, definiție pe care să o acceptăm cuvânt cu cuvânt toți oamenii de pe pământ. Poate că totul se limitează la vechea noțiune: iubirea. Dar și iubirea este un cuvânt pe care începem să nu-l mai înțelegem, dacă l-om fi înțeles vreodată. Faptul că iubesc ghioceii, flori pe care aici nu le întâlnesc, nu mă face să urăsc leandrul de pe marginea drumului. Faptul că iubesc iernile cu zăpezi nu mă face să urăsc verile lungi de aici. Faptul că iubesc limba în care sufletul meu simte totul mai viu și mai adânc, nu m-a făcut să nu doresc să învăț limba țării în care trăiesc și să nu îndrăgesc cântecele, poveștile și glumele acestui popor. Omul se naște pentru a iubi, nu pentru a urca pe cel mai înalt munte și a trăi acolo izolat, fără a cunoaște și răcoarea umbrei dată de copacii de la câmpie și pasul minusculei furnici, nu doar fâlfâitul aripilor de vulturi, nu doar ceața norilor ce-i împresoară fruntea.

Pentru mine, a fi patriot, înseamnă a fi om în rând cu oamenii pe care viața îi scoate în cale, fără a-și imagina că este inferior ori superior acestora. Înseamnă a purta cu demnitate și bun simț numele locului în care s-a născut și căruia îi va aparține pentru totdeauna, oricât și oriunde ar merge pe această Planetă Albastră, leagănul nostru, al tuturor. Iubesc tot ce este frumos, așa cum iubește orice om cu sufletul sănătos, iar lumea, dincolo de accidentele ei nefericite, este frumoasă. Toată lumea!

Portimão, Portugalia

„Faptul că sunt românca nu mă face să cred că niciun popor nu e mai bun ca al meu.”

Lumea copilăriei

POVESTEA LUI „NINO NINO”

Lică Barbu

Prozator

Copiii sunt dorul nostru de a mai fi copii.

A fost odată ca niciodată... Parcă așa începe o poveste. În cazul nostru, parțial adevărat. De ce spun „parțial”? Nu putem vorbi la trecut despre această poveste pentru că „Nino Nino” este și va fi întotdeauna, dar nu pot nega partea despre „ca niciodată”. Vom afla și de ce.

Nu întâmplător, totul a început la sfârșitul lunii florilor, ca un semn că florile erau pregătite să coloreze voioșia copiilor cuprinși de năzuințe și încredere pe drumul pe care au pășit.

De fapt, povestea a început mai demult. Derulez timpul și regăsesc în mine copilul cu poftă de joacă, cu dorința de a cunoaște lumea, un copil visător cu tot elanul speranțelor.

Imaginea copilăriei mele e doldora de episoade care mai de care mai fanteziste. Mereu îmi doream să schimb lumea. Vedeam poleite de dragoste fiecare ființă sau lucru și credeam că prin această formă lumea va fi mereu mai bună, nu vor mai fi niciodată războaie, iar diferența dintre bogați și săraci va pieri. Mijloacele mele de a realiza un așa vis nu erau decât iubirea și imaginația.

Atât de vie s-a păstrat această dorință încât, într-o dimineață, la o cafeluță, un gând neastâmpărat de zeci de ani mi-a dat puteri și mi-a prezentat în imagini cum să fac primul pas în a iniția un grup de copii dornici de cultură. Chiar atunci, pe loc, l-am botezat „Nino Nino”.

Acum, mulți mă întreabă *„de ce Nino Nino?”* Habar n-am. Așa mi-a venit.

Și tot gândul m-a motivat să înțeleg cum aș putea să-mi realizez visul din copilărie. *„Lumea o poți schimba prin cultură, dragule. Primul pas e acolo, în lumea inocenței, o lume nepoluată de ipocrizie și lăcomie. Îmbrățișează copiii cu drag de cultură și ei te vor urma pe acest drum!”*, mi-a șoptit gândul răzleț mângâiat de o luminiță venită din prima rază de soare a acelei dimineți.

Nu am mai stat pe gânduri și mi-am făcut planuri, adică un proiect.

Redactarea proiectului a curs de la sine, cuvintele erau acolo de când lumea. Problema era că toată această intenție trebuia desăvârșită într-un formular tip, iar eu nu prea le aveam cu formalitățile și am cerut ajutorul colegilor de la Asociația Culturală Leviatan.

Ceea ce m-a surprins în mod deosebit este că nici nu au pus la îndoială faptul că aș putea realiza acest proiect. De unde până unde? Că doar nu mă știau de când lumea și nici nu-mi știau potențialul de a coordona un proiect, mai ales că era cu copii. Încrederea oferită m-a impulsionat și mai mult.

Și totuși, cu toate instrumentele la îndemână, cu experiența mea artistică, cu creațiile literare, cu dragostea mea pentru copii, cu dorința, aceea de care v-am spus, de a schimba lumea, furnicături îmi străbăteau toată ființa, la gândul responsabilității la care mă angajam.

Ce-o fi, o fi! Copiii sunt pe primul plan și asta mi-a dat curaj.

Fără să stea să analizeze prea mult intenția mea, **Rudy Roth**, președintele Asociației Culturale Leviathan, membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, aflat peste mări și țări, tocmai în Spania, mi-a redactat conform normelor tot proiectul.

Ce bucurie! Aveam în mână un „act oficial” ca un permis de liberă trecere pe drumul cu povești adevărate cu copii și despre copii. Un drum nu așa de ușor pentru mine, având în vedere că niciodată în viața mea nu am luat lecții de pedagogie și habar nu aveam cum să procedez, să mă fac înțeles și plăcut de copii.

Nu exista decât o singură soluție: în fața copiilor trebuie să mă prezint curat și simplu, să mă cobor la nivelul inocenței lor și să las la o parte pretențiile de om mare. În jocul cu exigențe de educație cultural-artistică în care sunt atrași copiii, nu există reguli emise de nu știu ce dogme bazate pe criterii mecanice. Nu există decât joacă de cea mai pură imaginație.

În tot acest proiect de formare a unor mici artiști, importantă este răbdarea, elementul esențial al unui succes. Și ca să nu las „răbdarea” singură în toată

ZÂMBETUL UNEȘTE
LEVIATHAN
Panait Istrati
Biblioteca Județeană Brăila
Proiect al Asociației Culturale Leviathan în colaborare cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" din Brăila și prozatorul Lică Barbu

această călătorie, i-am oferit o călăuză simplă, la îndemâna tuturor: Zâmbetul.

Acesta a fost și motivul pentru care am denumit proiectul „Zâmbetul unește".

Blindat cu mult curaj, cu proiectul în mână și zâmbetul pe buze, am bătut la câteva uși pentru a primi găzduire. Și unde altundeva era să mă duc decât la instituțiile culturale ale orașului Brăila?

N-am crezut că propunerea mea va întâmpina obstacole. Începând chiar de la Primărie. Le-am prezentat proiectul, m-au privit ca pe un extraterestru și m-au întrebat dacă vreau să fiu plătit pentru asta. Evident că am negat și m-am simțit jignit. Ce le propun eu și ce mă întreabă ei?

Mi-au cerut datele de contact și am tot așteptat vreo veste. Nimic. Da' nimic.

Nici în prezent nu am primit vreun răspuns. Proiectul meu zace și acum în vreun sertar sau le servește ca suport de băut cafeluța, pentru a nu păta „beroul".

Dezamăgit, nu știam unde să mai încerc. O soluție ar fi fost să acționez pe cont propriu. Cam greu. Veniturile nu-mi permiteau să închiriez o sală, băsca plata utilităților. Și care părinți și-ar fi lăsat copiii într-o improvizație?

Mă tot tânguiam pe la cunoscuți, așa, ca să-mi treacă necazul. Până când, într-o zi, un domn tinerel, care apreciază activitatea mea artistică, mi-a recomandat să merg la Biblioteca Județeană cu proiectul și dacă nu primesc vreun răspuns să-i dau un telefon.

Am bătut la ușa domnului director al bibliotecii, **Dragoș Neagu** și i-am prezentat proiectul. A apreciat intenția mea și a subliniat că această activitate pentru copii este o excelentă provocare.

N-am așteptat prea mult și după o săptămână doamna **Doinița-Mihaela Stanciu**, bibliotecară la Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă, o neobosită inițiatoare în educația copiilor, m-a sunat că gata, la treabă, să demarăm proiectul.

Cu concluzia că recomandările chiar funcționează, am lansat anunțul cu preselecția pentru copii cu vârste între 6 și 14 ani, cu scopul de a forma grupul artistic „Nino Nino", atât pe site-ul Leviathan.ro și pe Facebook, cu sprijinul bunilor mei prieteni, **Pușa Roth**, redactor șef adjunct și senior editor al revistei culturale „Leviathan", membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, și **Costin Tuchilă,** redactor șef al revistei culturale „Leviathan", membru al Uniunii Scriitorilor din România, cât și în cadrul Bibliotecii Județene „Panait Istrati" Brăila, cu ajutorul bibliotecarei **Doinița-Mihaela Stanciu.**

Inițial, îmi calculasem un grup de cel mult opt copii. Așteptările mi-au fost întrecute când la înscrieri s-au prezentat peste douăzeci de copii. Preselecția, care preselecție?, i-am înscris pe toți.

Vă dați seama ce bucurie imensă m-a cuprins? La întâlnirea de pe 30 mai 2019, într-o joi, nu am cum să uit, explicațiile

Preselecție, 30 mai 2019

pe care le-am dat copiilor și părinților erau parcă scrise pe fruntea mea și nu făceam niciun efort ca să mă fac înțeles. N-am citit de pe o hârtie, culmea e că nici nu sunt un bun orator, ci cuvintele au venit din vârtejul dorințelor care mocneau încă din copilărie. Pur și simplu. Să nu-mi cereți să relatez ce am spus atunci că nu mai știu nicio iotă.

În acea zi și la întâlnirile care au urmat, s-au înscris mulți copii, dar nu toți erau pregătiți să pășească mai departe în această lungă călătorie. Din păcate, unii părinți se așteptau la rezultate imediate cu toate că fiul sau fiica dumnealor nu aveau un talent înnăscut. Explicațiile mele despre proiect, cu mențiunea că avem în plan și alte activități culturale nu numai muncă artistică de scenă și că orice copil are în el o picătură de frumos pe care eu voi încerca să o scot la lumină și să o dirijez către un potențial artistic mai amplu, nu au fost înțelese de unii părinți sau nu au avut răbdarea să meargă mai departe, retrăgându-și copiii din grup.

Îmi asumam întreaga responsabilitate să lucrez și cu douăzeci de copii, nu cu opt, așa cum mi-am propus. Evident și cu colaborarea părinților. Deci, efortul era și mai mare cu mai mulți copii, dar nu am dat semne că mă deranja acest fapt. Participarea mea la acest proiect este absolut voluntară și gratuită. Ba din contra, cu sprijinul Asociației Culturale Leviathan, le-am oferit de multe ori copiilor dulciuri și alte cadouri, pentru că, nu-i așa?, orice copil se bucură de orice dar pe care i-l oferim, care poate fi chiar și o mărgică.

Voi enumera în ordinea înscrierii copiii care au rămas în grup până la ora actuală, inclusiv cu porecla dată de ceilalți copii la sugestia mea.

Ema Popîrlan (Greieraș), 8 ani

Ema Popîrlan, zisă și Greieraș, 8 ani, a fost prima înscrisă în acest grup. Așa s-a nimerit. Nu a fost vreun criteriu stabilit pentru ordinea înscrierilor.

Ema este o fetiță oacheșă, plină de energie, cu o ambiție debordantă de a face de toate. Avea deja o experiență vastă în munca artistică la Palatul Copiilor Brăila, cu un repertoriu bogat în interpretarea melodiilor populare.

Pe loc ne-a cântat o melodie populară din folclorul dunărean, pe un negativ pregătit special.

Aveam să aflu mai apoi că Ema deținea și un frumos costum popular specific acestor plaiuri brăilene, costum care o așeza într-o lumină specială, atunci când am văzut-o îmbrăcată cu el.

Aptitudinile ei artistice m-au determinat să-i scriu un text pentru o parodie muzicală, *Eu am jantilică nouă* pe cunoscuta melodie „Mi-am făcut bundiță nouă". A fost primul moment artistic al grupului „Nino Nino", deci, o premieră.

După două-trei repetiții și câteva înregistrări, Ema a evoluat excelent în interpretare și, hotărât, am mers pe Faleza Dunării unde am înregistrat-o pe film și i-am realizat un videoclip. Fără prea multe indicații de regie, Ema a dat nuanță interpretării prin atitudinea ei artistică pe care o apreciez sincer și cred că va ajunge o artistă de succes.

De menționat faptul că Ema vine de la un centru de plasament și este în grija doamnei **Didina Tătaru** de când avea un an și jumătate.

I-am promis un mic interviu în care voi prezenta medaliile și diplomele obținute la festivalurile pentru copii, la secțiunea muzică populară.

Nici nu terminasem bine înscrierea Emei la catastif, că, țop!, lângă mine apar două fetițe frumușele foc care m-au cucerit pe loc. Rimă întâmplătoare. Cele două fetițe s-au înfățișat ca fiind surori și vor la „Nino Nino". M-au întrebat ce-i aia „Nino Nino"? O salvare?

După ce le-am explicat că „Nino Nino" înseamnă zâmbet și bucurie, le-am înregistrat ca înscrise în grup și le-am cerut detalii:

Ilaria Turea, zisă și Pisicuța, cu drept de soră mai mare, mi-a spus că are 8 ani și merge pe 9. Cântă, dansează, desenează – mi-a explicat ea în câteva cuvinte. Mai apoi, după câteva întâlniri, mi-am dat seama că are dreptate și are talent la toate.

Giada Turea, zisă și Fluturaș, sfioasă și timidă, mi-a spus că are 6 ani, dar în curând va face 7.

Și așa a fost. Pe 12 octombrie 2019 i-am sărbătorit cei 7 anișori împreună cu tot grupul, într-un cadru festiv, minunat înregistrat pe un videoclip.

Timidă-timidă, dar a avut curajul să mă întrebe cum mă numesc și câți ani am. Răspunsul meu a venit fără reținere: *„Mă numesc Licuță și am trei luni și cinci ani."*

Aniversare Giada Turea (Fluturaș, 7 ani), 12 octombrie 2019

Și dacă tot sunt surori, le-am scris un text potrivit pentru ele: *Ilaria și Giada sau Giada și Ilaria?*, o scenetă haioasă în care cele două surori vor să fie care pe care.

Totodată le-am scris câte un text, parodii muzicale, pe melodiile *Sunt o fată frumușică* și *Bade, pălărie nouă*. Toate momentele lor artistice sunt în lucru.

Pe **Maria Bălan,** zisă și Balerina, 9 ani, o cunoșteam mai demult, suntem prieteni și am invitat-o la grup înainte de a începe acest proiect. Din păcate, Maria, pe timpul vacanței, nu a venit la întâlnirile grupului pentru că era plecată la bunici, iar când a început școala a venit mai rar fiind prinsă și în alte activități extrașcolare.

Totuși, contez pe talentul ei de bună dansatoare și sper că o vom avea alături în spectacolele grupului artistic.

Briana-Maria Băjenaru, 10 ani, este Zburlita grupului. Fără îndoială. Are o energie de ne-a uimit. Nu e acțiune sau dialog în care să nu-și bage nasul. Cu talent, desigur. Este înscrisă la o sumedenie de cursuri, inclusiv sportive și are puterea să vină și la „Nino Nino". Am apreciat talentului ei actoricesc, dar și la dans și la cântat, dar unde nu e talentată? Am toată încrederea că Briana va fi întotdeauna alături de noi și prin implicarea ei în orice, calitatea artistică a grupului va fi mereu la cote mari, până la cer.

Zburlita e o adevărată zburlită, ce mai! Mereu mă face să zâmbesc. Mai ales atunci când face o greșeală gramaticală: *„Nino Nino vă iubește/ Luați o carte de citește!"*, replică spusă într-una dintre activitățile recente și care va rămâne celebră în cadrul grupului.

Sfioasă, cu doi ochi sclipitori și amețitor de verzi, **Cristina-Eutalia Mincu**, 9 ani, s-a înscris în grup cu toate visele ei. Pentru că asta și este, o visătoare. Nu e clipă să nu-i vină o idee. La tot ce întreprindem în grup, ea este prima la sugerat tot felul de cuvinte, imagini, acțiuni, scenarii de teatru sau film. Asta am observat și în desenele ei. Nu m-am întrebat prea mult de unde-i vine atâta imaginație pentru că, la întâlnirile grupului, Eutalia era mereu confundată în lectură. Și nu orice carte pentru copii, ci cărți mult mai complexe de literatură. Asta este sursa imaginației ei debordante.

Glasul ei cristalin m-a inspirat să o poreclesc Clopoțica. Un clopoțel visător.

Dintre toți copiii prezenți la înscriere, cea mai mare, și la înălțime, și la vârstă, s-a făcut observată **Cristina Dragomir**, zisă și Sfioasa, 14 ani. O cântăcioasă talentată de muzică populară și nu numai, prezentă pe multe scene de concurs și în spectacole organizate în Brăila.

Atitudinea ei timidă la testele care au urmat la „Nino Nino" m-a determinat să o poreclesc Sfioasa și imediat i-am scris un text cu titlul *Cine mă vrea om mare* pe melodia *Cine m-a făcut om mare*, adică, o replică la cunoscuta melodie. I-a plăcut foarte mult și interpretarea ei ne-a impresionat nostalgic.

Karina-Marina-Christine Zaharia, 10 ani, este cea mai tăcută membră a grupului. Din cauza asta a primit porecla Peștișor. Și ea e o cântăcioasă. Tot de muzică populară. Desenează excelent, ca o cumințenie care are mereu ceva de spus și vrea să se exprime prin desen.

La întâlnirile care au urmat, când toți copiii zburdau veseli în năzbâtiile lor, Peștișor era cea mai cuminte. Un gest nu schița. Doar așa, câte un zâmbet. Suavitatea ei m-a inspirat să-i scriu un text pe o melodie mai veche, un șlagăr internațional, *Vreau și eu un cățeluș*.

Cu sprijinul bibliotecarei **Doinița-Mihaela Stanciu**, s-au înscris mulți copii. Peste douăzeci, dar, așa cum am mai spus aici, au rămas cei care au prins drag de „Nino Nino" și au avut încredere în proiectul „Zâmbetul unește".

Poarta de la „Nino Nino" fiind mereu deschisă, ulterior, s-au înscris și alți copii.

Cu **Miruna-Gabriela Matei**, 6 ani, a fost foarte simplu. Cunoscând-o de ceva vreme, l-am sunat pe bunul meu prieten,

Desen de Miruna-Gabriela Matei (Perluța), 6 ani

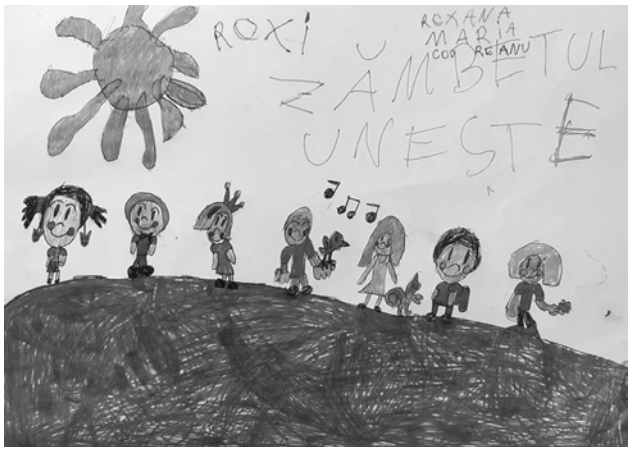

Desen de Roxana-Maria Codreanu (Licurici), 6 ani

Virgil Matei, cunoscutul prozator brăilean, și l-am invitat să vină cu nepoțica lui la „Nino Nino". Musai. Am insistat astfel pentru că Miruna m-a fascinat cu lumea din desenele ei, cât și cu „perlele" ei la orice comunicare. Normal că am botezat-o Perluța.

În ziua când a vent la „Nino Nino" ne-a salutat în stilul ei original, spontan: *„Bonjour, copii!"* și ne-a spus că ea este statuia Libertății pentru că iubește lumea.

Porecla Licurici mi-a venit instant când am remarcat-o pe **Roxana-Maria Codreanu**, 6 ani. Aveam și de ce. Roxana este cea mai mică la înălțime din grup, o păpușică vie, gata mereu să ne surprindă cu ceva. La câteva întâlniri nu i-am auzit glasul, dar apoi, după ce parcă a studiat toată situația de la ,,Nino Nino", s-a dezlănțuit cu tot talentul ei. O mărgică, aș spune, cu talent la desen, la cântat, iar la dansat este ca un titirez care se învârte la infinit.

Licurici este iubită de toți membrii din grup, iar eu o ador.

Și pentru că am scris cuvântul „titirez", iată și primul băiat apărut la orizontul grupului. Ta-na-naaa! Titirez! Asta a fost porecla pe care a primit-o **Daniel Dan**, 12 ani. Nu știu de ce, așa mi-a venit. Și grupul a fost de acord. Titirez este un băiețel plin de glume. Nu este mișcare scenică la care el să nu scoată o poantă. Foarte bun la pantomimă, fapt care m-a convins să-i scriu scenarii cu momente de pantomimă. În rest e băiat normal. Oare? Mă mai întreb uneori.

În aceeași zi, când m-a surprins Titirez cu glumele lui, pe scena „Nino Nino" a apărut și **Roxana-Ioana Dan**, 10 ani. De ce spun „pe scenă"? Pentru că Roxi Foxi, poreclă venită cu ea de acasă, ne-a copleșit cu talentul ei la teatru. Ne-a interpretat un monolog din *Chirița în provincie* de ne-am prăpădit de râs, iar când am remarcat-o cum dansează și cât de mult se implică la scenetele în lucru, gata, am spus, Roxi Foxi, când va fi mare, pe scenă ajunge. Fără îndoială.

Când s-a înscris în grup **Andreea-Rocsana Scară**, 13 ani, ne-a adus un desen interesant cu un robot. Și Roboțica i-a rămas porecla. Andreea este fata cu cea mai mare implicare în grup. Atât la cele organizatorice, cât și la propuneri de noi activități. Împreună cu Sfioasa mă ajută foarte mult la disciplinarea celor mai mici, pentru că sunt momente când mintea mea e varză de atâta veselie și chiote. Toți născocesc tot felul de jocuri gălăgioase. Dacă strig să se facă liniște, îi pufnește râsul. Mai am de lucrat la stilul de lucru cu copiii, ce să fac!

Roboțica desenează excelent și are mereu idei de jocuri noi. O iubim, pentru că și ea ne iubește. A declarat-o în scris. Pe bune!

Cristinei Bratu, 13 ani, mult timp de când s-a înscris la „Nino Nino" nu i-am dat o poreclă. Nu că nu aveam inspirație ca să-i găsesc și ei una, ci gingășia ei, sufletul ei curat și iubirea pe care o emana din privir, mă copleșeau și îmi era teamă să nu o jignesc.

Ei bine! Porecla tot a venit, cu ocazia unui meci de fotbal organizat de „Nino Nino" între Pisicoasele și Zburlitele, adică numai între fetițe, cu participarea neimportantă a băieților. Cristina a fost arbitru. Fluiera pe teren degeaba. Toate fetițele voiau mingea cu orice preț și nu mai auzeau fluierul domnișoarei arbitru. Șiii... S-a stabilit. Cristina Fluierina i-a rămas numele.

Cristina recită emoționant și se implică permanent în activitățile grupului. E prima la ce-o fi, dar să fie cu „floricele".

Cristina Bratu (Cristina Fluierina), 13 ani

Pisicoasele la sfat de taină

În timpul activităților de grup, la biblioteca pentru copii, tot ne dădea târcoale un băiețel și ne privea pe după rafturile cu cărți. O dată, de două ori, până nu a mai rezistat și a cerut și el la „Nino Nino". Normal, i-am spus. Poftim, oricând.

Alexandru-Gabriel Ioniță, 12 ani, este un băiețel bine făcut, puternic, am aflat că face și box. Imediat a primit porecla Ursuleț. Nu e un dur, cum pare unora, ci are un suflet blând, de ursuleț drăgălaș din pluș. Este corect și atent cu activitățile grupului și mă sună deseori, nu neapărat ca să știe de întâlniri, ci ca să comunice. De multe ori îmi mai face și câte o farsă, schimbându-și vocea la telefon. L-am apreciat pentru improvizațiile pe care le face la unele scenete.

Ultima înscrisă, dar nu și cea din urmă, a fost **Giulia Orășanu**, 9 ani, care a venit cu bunica ei, cu tot cu negative, pentru a ne arăta măiestria ei la cântat muzică populară. Diplomele și medaliile câștigate la multe festivaluri și concursuri de gen ne-au convins că Giulia este un rapsod popular de excepție al plaiurilor dunărene. Este la început de carieră, dar atitudinea ei artistică, stilul de interpretare, talentul ei la teatru și dans ne dau speranțe că mica artistă va ajunge o mare artistă. Pentru „Nino Nino" este un privilegiu să o aibă alături. Cu toate succesele ei, Giulia n-a scăpat să fie poreclită Furnicuța. Pentru că e harnică, frumușică și micuță ca o furnicuță. Iar „Nino Nino" o iubește, na!

Multe, foarte multe activități cultural-educative au avut loc la „Nino Nino". Dunărea ne este martoră la tot ce s-a întâmplat și se va întâmpla și, considerând toate acțiunile lui „Nino Nino" niște jocuri copilărești, a insistat, râzând, să-i laud pe copii cu toate năzbâtiile lor.

Cea mai hazlie activitate a fost un joc de fotbal, ei na ,,fotbal"!, o joacă cu mingea, plus o bătaie cu frișcă. Scorul dintre Pisicoasele și Zburlitele a fost de 1–1. Pentru „Nino Nino", firește.

Sub lozinca *„Nino Nino te iubește/la o carte și citește!"*, copiii au distribuit gratuit cărți trecătorilor aflați la o plimbare pe Faleza Dunării

În Parcul Monument din Brăila, „Nino Nino" a desenat *„cai verzi"* pe asfalt și a dăruit îmbrățișări trecătorilor, iar copacii din parc au suportat, zâmbind, desenele copiilor prinse pe ramuri.

La grupul „Nino Nino" am invitat personalități culturale brăilene, **Tudorița Tarniță, Angela Burtea, Armanda Filipine** și **Liliana Toma**, care au transmis copiilor dragostea de carte, drag de Brăila lor și povești cu mesaj educativ.

Un mic spectacol la Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Ana Aslan" Brăila a fost o primă lecție constructivă pentru spectacolele care vor urma.

De curând, „Nino Nino" a participat la un eveniment cultural, lansarea unei cărți pentru copii, finalizată cu un flashmob, pe strada Mihai Eminescu în fața Teatrului Municipal „Maria Filotti".

Lică Barbu, ziarista Tudorița Tarniță, grupul artistic „Nino Nino", Biblioteca Județeană „Panait Istrati", Brăila, 1 august 2019

Permanent, au loc multe, chiar foarte multe teste de comunicare, de atenție și memorare, iar în agenda de lucru a grupului se află concursuri de desen și creații literare, activități în derulare.

M-am atașat așa de mult de acești copii încât, deseori, mi-i atribui ca fiind „ai mei". Și o spun cu dragoste, din inimă. Nu e clipă să nu mă laud pe unde merg cu „copiii mei" și îndrăznesc să spun asta pentru că și ei sunt atașați de mine, ca de un bunic aplecat din dragoste pentru ei, într-o poveste nemuritoare. „Nino Nino" nu este numai un grup artistic, este o familie.

Sunt atent permanent să le ofer și mai mult. Orice copil merită asta și nu-mi precupețesc timpul de a le dărui cultură, zâmbete, dragoste de oameni, iubire de sine, iubirea ca forță a tot ce ne înconjoară, pentru a înfăptui acel vis pornit din copilăria mea. „Nino Nino" este un prim pas micuț, dar mare în năzuința mea de a schimba lumea, începând de aici, din Brăila. Asta își doresc și copiii de la „Nino Nino". Întrebați-i!

De aceea povestea lui „Nino Nino" continuă, *„ca niciodată"*. Visul meu pornit din copilărie se unește cu gândurile acestor copii în minunatul proiect inițiat pentru ei, „Zâmbetul unește".

Pam-pam!

„Nu întâmplător, totul a început la sfârșitul lunii florilor, ca un semn că florile erau pregătite să coloreze voioșia copiilor cuprinși de năzuințe și încredere pe drumul pe care au pășit. De fapt, povestea a început mai demult. Derulez timpul și regăsesc în mine copilul cu poftă de joacă, cu dorința de a cunoaște lumea, un copil visător cu tot elanul speranțelor."

Cu prof. Angela Burtea, 2 august 2019

Cu scriitoarea Armanda Filipine, 27 august 2019

În Parcul Monument din Brăila, 15 septembrie 2019

Cu prof. Liliana Toma, 20 septembrie 2019

Ilaria Turea (Pisicuţa), 8 ani

Giulia Orăşanu (Furnicuţa), 9 ani

ZÂMBETUL UNEȘTE
Proiect al Asociației Culturale Leviathan în colaborare cu
Biblioteca Județeană „Panait Istrati" din Brăila
GRUPUL ARTISTIC
NINO NINO

„Nino Nino" are banner

Moment coregrafic, 13 noiembrie 2019

Fotografii de Doinița-Mihaela Stanciu, Lică Barbu,
George-Ion Matei, Virgil Matei și Virgil Andronescu

Lumea copilăriei

PROTECTORII ORAȘULUI-DE-PE-STÂNCI
(Et Praesidia Ad Urbis Saxa)

Carmen Vințan

Prozatoare

Orașul medieval Urbs-Etiam-Super-Abruptissimas-Petras (Orașul-De-Pe-Stânci), construit pe marginea stâncilor se ridică triumfător din ceața densă a zorilor parfumate cu miros de pâine coaptă și flori de magnolie. Mărginit de cele trei sute de trepte de piatră prin care se revarsă apa, ca un pârâu, prelingându-se printre crăpături până la baza peretelui, orașul se bucură de o privelişte pitorească. În oraș se vorbește o limbă melodioasă moștenită din timpuri străbune și anume *prisca latinitas* (latina arhaică). Un aspect mai puțin obișnuit în aceste locuri se petrece la nașterea pruncilor. Părinții găsesc în fața casei lor o pasăre sau un animal (trimise de zei, desigur!), considerate totemuri vii, nedespărțite de micuții lor, dar care pot fi îndepărtate abia la vârsta adolescenței copiilor, separându-se de aceștia pentru totdeauna.

Într-una din zilele de vară ale anului 79. î. Hr., Antelos se plictisise să mai lucreze cu tatăl său în atelierul de vase-amfore și porni agale pe drumurile prăfuite ale orașului. De la un timp, tânărului cu pletele negre ca abanosul și cu ochi azurii, îi încolțise un gând ce nu-i dădea pace. Aflase că mulți se încumetaseră să coboare treptele până la baza stâncii, însă se opriseră după primele cincizeci, apoi se întorseseră fără grai și fără auz. Curiozitatea îi dăduse ghes în fiecare zi, astfel că până la urmă se hotărî.

Coborî fără grabă panta abruptă însoțit de Câinele Alb, blândul său protector, acoperit de o blană albă, cu urechi mari și ochi ovali de culoarea chihlimbarului, care se oprea din când în când pe marginea drumului. Casele de piatră săpate în stâncă, așezate la distanțe mici unele de altele se iveau printre copacii înverziți. În urmă, urcușul până în vârful stâncii se dovedea a fi foarte greu, iar drumul până la ultimele case se făcea chiar și în genunchi. La poale însă, o mare uriașă de arbori și de vegetație sălbatică acoperea ținutul în întregime, până acolo unde soarele urca către cer sau cobora dincolo de marginea pământului.

Între timp, o zări pe Elina, fata cu pletele aurii, lungi până la mijloc, singura pentru care începuse să simtă ceva nedesluşit, dar plăcut. O privi îndelung, ascunzându-se în grădina de zarzavaturi din apropiere până ce trecu pe lângă el, apoi își continuă drumul până la marginea treptelor de piatră.

– Să ne întoarcem!, zise în urma lui Câinele Alb, cu glas grav.

– Trebuie să cobor!, răspunse băiatul, păşind pe prima treaptă, simțind apa strecurându-se printre baretele sandalelor din coajă de sagerbrus, udându-i tălpile.

– Vreau să văd ce se află sub stânca asta, zise tânărul.

– Știi că nu ai voie! Să ne întoarcem!, zise trăgându-l încet de mânecă.

Antelos nu îi dădu ascultare, sărind peste câte două trepte odată. După ce parcurse primele cincizeci bucurându-se că nu i se întâmplase nimic până acolo, se așeză să se odihnească, însă imediat ce făcu asta apăru lângă el o fată grațioasă, cu pletele de culoarea vântului, lungi până la tălpi. Privirea cu sclipiri de cer mohorât, cu buze rotunde sângerii, purtând o rochie transparentă azurie sub care se zăreau tălpile moi ca de catifea, îl făcu pe flăcău să se ridice iute în picioare.

– Numai un voinic viteaz ca tine poate ajunge până aici. Vino cu mine!, îl ademeni Nimfa Munților îndreptându-se către gura unei catacombe săpată în peretele de stâncă.

Băiatul își trecu privirea de la nurii rotunzi, la pletele lungi care se răsfirau peste umerii mici. Își răsuci capul înspre protectorul său, apoi coborî mai departe treptele, indiferent la chemarea ei. Fata dispăru pe lângă peretele de stâncă lăsând în urmă o aromă de trandafiri.

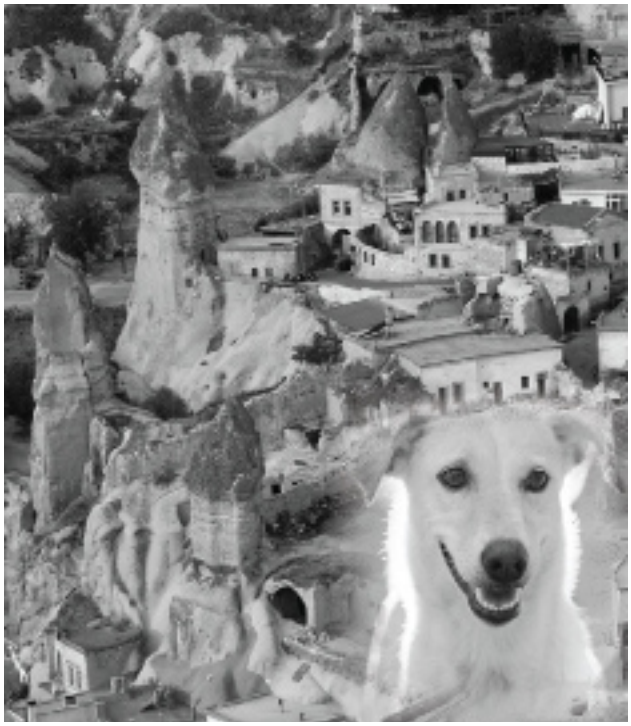

După un timp, picioarele îl dureau, însă nu se opri și bine făcu, căci treptele începură să se miște în urma lui de parcă un cutremur de pământ se pornise cu furie, clătinându-l de colo, colo. Câinele îl ajunse din urmă și când treptele se crăpară rostogolind bucăți de piatră în spatele lor, Antelos urcă pe spinarea prietenului său care o luă la fugă până ce se opri în fața unei nișe scobite în stâncă. Antelos deschise gura să zică ceva, dar protectorul lui îl mușcă atât de tare de mână încât acesta sări într-o parte împiedicându-se de un bolovan și căzu pe spate. Pricepu că nu are voie să scoată nici o vorbuliță.

La baza stâncii găsiră un cerc din pietre asemeni unor capete de uriași cu patru ochi. Pe suprafața lor se vedeau scrijelite niște semne și desene pe care Antelos nu le-a înțeles, astfel că nu zăboviră prea mult acolo. Câinele Alb trecu pe sub stânca ce se adâncea tot mai mult deasupra capetelor lor până ce dădură de un pasaj între două încăperi care se continua pe o galerie îngustă luminată de torțe. Poposiră de două ori până ajunseră la lumina orbitoare care venea de pe partea cealaltă a coridorului ce-i ducea în orașul numit Urbis-Sub-Saxa (Orașul-De-Sub-Stânci).

Dădură la o parte bolovanul folosit ca poartă. În depărtare se vedea un canion cu o adâncime de vreo două sute de metri format prin corodarea stâncii de apele unui râu, lung de mai bine de zece kilometri, înconjurat de o faună și o floră foarte bogate.

– De necrezut!, exclamă Antelos, privind în jurul lui. În aceste locuri gândurile protectorului său se amestecară cu gândurile lui și, spre uimirea băiatului, puteau comunica și în acest fel.

– Vino! Nu li se permite oamenilor să calce pe acest pământ!, zise acesta îngrijorat. Aici locuiesc protectorii.

Dar când se îndreptară spre una din grote, două lebede negre cu coroniță aurii pe cap îi văzură. Își deschiseră larg aripile și se ridicară în înaltul cerului scoțând niște sunete ascuțite, învârtindu-se în cerc până ce sute de animale și păsări de toate felurile apărură de peste tot și se adunară în fața stâncii. Din mulțime ieși o panteră cu mișcări grațioase, de culoare argintie. Toți îi spuneau Regina și se înclinară înaintea ei.

– Câinele Alb!, zise ea abia șoptind. De ce ai adus om pe tărâmul nostru?

– Curiozitatea lui l-a adus aici, Măria Ta. Trebuia să-l adăpostesc de uriași. Venim de sus, din Orașul-De-Pe-Stânci.

– Știu de unde veniți!

– Nimfa nu i-a luat graiul, este diferit de ceilalți. Nu vă faceți griji în privința lui!

– Va fi izolat!, decretă Regina.

– Nu! Te rog, Măria Ta, îl voi duce înapoi!, zise punându-se înaintea tânărului.

– Sunteți protectorii noștri!, spuse și Antelos. Aveți misiunea de a face bine, nu mă puteți închide!

– Ați încălcat legea noastră! Odată ce suntem alungați și separați de oameni, venim să locuim aici. Nimeni din orașul de sus nu cunoaște aceste locuri. Dacă te vom lăsa să pleci, vor veni și vor stăpâni Orașul-De-Sub-Stâncă. Nici picior de om nu a călcat vreodată aici.

– Bine, dar... eu nu...

– Luați-l!, zise hotărâtă.

Maimuțele îl închiseră într-o catacombă, apoi puseră un bolovan la intrare. După un timp îl aduseră și pe Câinele Alb.

– Nu trebuia să îți fac una ca asta!, îi spuse Antelos, cu regret.

– Nu-ți face griji pentru mine. Am promis zeilor să te protejez. Așa voi face!

– Nu cred că zeii sunt de acord cu frații tăi.

– Frații mei au iubit oamenii, dar au fost alungați.

Antelos se sprijini de perete. Pe jos, la mică distanță de el găsi câteva obiecte rudimentare: o lingură veche, un vas crăpat și câteva unelte rupte.

– Aici au locuit oameni. Ce s-a întâmplat cu ei?, se întrebă, apoi tăcerea umplu locul.

Trecu o săptămână de când plecaseră de acasă. Pierdu orice speranță de a se mai întoarce. Privirea i se încețoșă și nu după mult timp căzu într-un somn adânc. După încă o săptămână apăru Nimfa Munților care îl stropi cu apa de pe trepte.

– Va trebui să pleci imediat de aici, altfel vei pieri!, zise fata când Antelos își reveni în simțiri.

– Du-te cu ea!, șopti Câinele Alb la urechea tânărului. Te previn: să nu scoți niciun cuvânt după ce te îndepărtezi de locurile astea, altfel vei amuți! Puterile ei nu au limite!, spuse, apoi dispăru dincolo de galeria întunecată.

Nimfa Munților îl conduse până la trepte. Când ajunseră în dreptul celor cincizeci, fata începu să-i vorbească:

– Viteazule, uită-te la buzele mele, îți plac?, îl ademeni iar cu glas mieros, întinzând o mână către el. Mulțumește-mi viteazule, te-am scăpat din ghearele morții! Vino cu mine!

Antelos părea surd și mut la chemarea ei. Urcă în grabă. Când înserarea cuprinse orașul, ajunse acasă. Povesti tuturor despre locul unde trăiau protectorii. În următoarele zile coborâră cu toții treptele și se îndreptară către Orașul-De-Sub-Stânci. La îndemnul lui Antelos, nimeni nu scoase nicio vorbuliță. Din pricina freamătului produs de oameni, uriașii ieșiră din scorburile unde se aflau culcușurile lor, însă oamenii aduseseră cu ei multe lucruri de trebuință acestora și fuseseră lăsați în pace. Ajunseră pe teritoriul protectorilor și, după multe tratative, făcură pace cerând iertare pentru nesăbuința lor de a-i alunga.

Legenda spune că de atunci, deși și-au pierdut graiul sau poate că oamenii nu îi mai pot înțelege, protectorii le sunt mereu alături conviețuind în armonie pe acest pământ.

„Orașul medieval Urbs-Etiam-Super-Abruptissimas-Petras (Orașul-De-Pe-Stânci), construit pe marginea stâncilor se ridică triumfător din ceața densă a zorilor parfumate cu miros de pâine coaptă și flori de magnolie.”

Filosofie politică

SPRE O GUVERNANȚĂ PLANETARĂ? O schiță utopică

Nicolae Lotreanu

Doctor în filosofie, politolog

Să fim mereu în acord cu natura: să interpretăm aceeași partitură, într-o simfonie care deschide larg porțile desfășurării naturii noastre proprii!

Deși omul este singura ființă, cunoscută până acum, cu vocație universală, omenirea actuală suferă de „sindromul mușuroiului": privim spre Univers din locul strâmt în care ne-am născut. Astfel, după ce am crezut timp de mai mult de 2000 de ani (și unii încă mai cred) că pământul e plat, l-am decretat pe Iuri Gagarin primul om care a zburat în Cosmos. Dar noi trăim în Cosmos; zburăm, de când ne-am născut, în Cosmos deodată cu planeta.

Să convenim că „primul om care a zburat în Cosmos" este o poveste adolescentină. În spațiul cosmic ne aflăm cu toții, inclusiv ultimul „sălbatic" din cine știe ce tufiș. Și totuși gândim Universul ca ceva foarte îndepărtat, în vreme ce el este pe cât de îndepărtat tot pe atât de apropiat. Ne mișcăm trudnic din loc în loc, gândim din paradigmă în paradigmă, evidențele ne păcălesc, iar aproape toți sperăm că la capătul drumului cineva ne va aduce salvarea.

Expansiunea omului pe planeta Pământ s-a încheiat însă. Pământul a devenit realmente un „sat planetar". Această expansiune a lăsat răni adânci (vezi efectele globale asupra societăților și planetei) și a suspendat, pentru cei mai mulți dintre indivizi, călătoria spre propria conștiință, adică expansiunea umanului.

Omenirea se află acum în fața unei alegeri capitale: va continua pe drumul actual și se va sufoca într-un apendice al istoriei ori va activa vocația sa universală și va stimula formarea unei conștiințe planetare.

O dată cu implozia comunismului, statele, în loc să deschidă noi căi pentru cooperare și pace, au relansat vetuste strategii geopolitice de expansiune și o ocazie rarisimă pentru umanitate a fost pierdută. Este a doua după victoria împotriva fascismului. Sursele conflictelor nu numai că nu s-au diminuat, ci, dimpotrivă, s-au multiplicat și accentuat prin războaie numeroase și violente iar terorismul a căpătat accente apocaliptice.

Această renaștere virulentă a strategiilor geopolitice, în statele cele mai puternice, și nu numai, indică preferințe vii spre prima variantă. Căutarea unei soluții în numele unei viitoare comunități planetare înclină spre a doua. Se cuvine să spunem însă că o guvernanță planetară ar putea să ghideze dinamica omului spre umanitate deplină.

Conturarea unui model este însă la limita imposibilului: statele au devenit atât de puternice încât riscă să devină victime ale propriei puteri, problemele globale de rezolvat sunt numeroase și care mai de care mai dificile, s-a creat un hățiș de organizații internaționale, aproape toate riscând să se sterilizeze prin rutină sau dominație statală, iar pământenii se lasă prinși în cursele unor scenarii extravagante. De aceea în loc să căutăm la nesfârșit o **cale**, riscând să cădem în gropi etatiste, ar fi preferabil să configurăm o **dinamică** spre o asemenea guvernanță. În acest fel, ridicându-ne deasupra pădurii, am putea avea o imagine comprehensivă pe baza căreia am putea identifica posibili vectori ai unei planetarizări reale a vieții și conștiinței pământenilor și să ne îngrijim de fiecare copac în parte.

În atari condiții, pentru declanșarea unui proces atât de complex, este necesar un nucleu care să cuprindă elemente apte să genereze idei, cunoștințe, informații și direcții de acțiune la scară

planetară și în jurul căruia să graviteze celelalte organizații existente sau viitoare. Acestea din urmă vor fi atrase, la rându-le, într-un proces de perfecționare, selecție și reorientare. Nucleul ar putea avea următoarele unități structurale: **Carta Umanității (CU), Forumul Comunelor (comunităților) (FC), Consiliul Terra (CT), Institutul de Cercetare Transdisciplinară a Pământului (ICTP)** și **Grupul pentru Automodelare Dinamică (GAD)**.

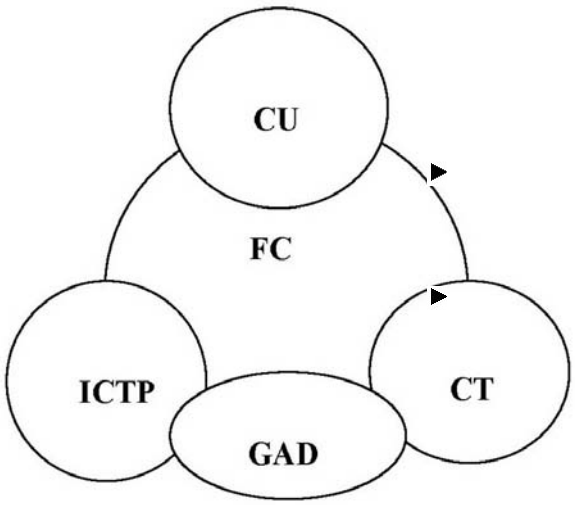

Fig. 1

CARTA UMANITĂȚII

La redactarea și adoptarea acesteia va fi, bineînțeles, necesară o participare largă și diversă, dar pot fi decelate de acum câteva principii generale și obiective ce nu ar fi potrivit să fie ignorate.

PRINCIPII GENERALE:

▶ Din ce știm până acum, **omul este o ființă cu vocație universală**. Viața lui este rezultatul unei evoluții îndelungate a ecosistemului universal. Prezența sa este posibilă pretutindeni, în întregul Uunivers. El devine în dinamica generată de următoarea triadă:

• **Natura umană** – o complexitate bio-psiho-spirituală de potențialități cu maximă (infinită) varietate;

• **Condiția umană** – un sistem evolutiv de relații socio-naturale, numite societăți, menite să provoace, să stimuleze și să sublimeze potențialitățile naturii umane; Legitimitatea acestui sistem este asigurată numai prin continua sa complexificare care să tindă spre atingerea gradului de complexitate al naturii umane.

• **Esența umană** – echivalentă cu dinamica devenirii umane în interrelația dintre natura umană și condiția umană care se concretizează într-o o ascensiune spirală de calități umane. Am putea conclude că:

$$\mathbf{Eu} \approx \mathbf{Nu} \cdot \mathbf{Cu}^{n}$$

▶ Se încheie un megaciclu din istoria omenirii în stadiul său animal, la limita căruia libertatea specifică omului, adică sublimarea necesității în libertate, devine singura deschidere spre conservarea și actualizarea deplină a potențialităților umane. Suportul acestei întreprinderi, care ar stimula decisiv vocația universală a ființei umane, este revitalizarea spirituală a subiectului prin ieșirea din dualitatea animalitate/umanitate și deschiderea generalizată a triadei dinamice: **natură umană – condiție umană – esență umană**.

Omenirea intră în era universală. **Începe expansiunea umanului sau omenirea va dispărea!**

▶ Istoria ne dezvăluie că inventivitatea ființei umane este inepuizabilă, mai ales atunci când dorințele sau scopurile sale sunt restricționate ori chiar reprimate în vreun fel sau altul. Când motivația sa este puternică, omul nu poate fi oprit prin niciun mijloc exterior, oricât de represiv, din activitățile sale, fără voia lui. Doar propria conștiință îi poate tempera puterea de mobilizare a potențialităților sale, prin simplul fapt că aceasta, prin elevație, generează responsabilitate. Or, conștiința nu poate evolua decât în condiții de libertate individuală deplină. Iar acest grad de libertate nu a fost atins încă nicăieri pe Terra.

La rigoare, am putea afirma că marea majoritate a indivizilor umani **nu sunt conștienți** și, deci, nu pot fi considerați pe deplin responsabili pentru faptele lor și nici nu pot fi constrânși să se supună unor imperative sociale, afectându-li-se astfel natura lor umană. Adoptarea de către state a concepției privind drepturile omului – un progres imens al secolului trecut – este doar un început timid pentru situarea omului în locul pe care chiar natura sa îl impune.

▶ **NECESITATEA, PENTRU OM, ESTE CĂUTAREA ȘI ASUMAREA LIBERTĂȚII. Doi factori deosebit de rezistenți cenzurează libertatea umană: rezerva și neîncrederea cronice ale instituțiilor sociale față de individ și slăbiciunea cronicizată a individului în fața asumării spontane a responsabilității față de actele și faptele proprii. Aceștia se întrepătrund în acțiunea lor regresivă și determină o sclavie sclipitoare pentru unii oameni și mizeria morală tot mai adâncă pentru alții. Dacă nimic nu se schimbă, rezultatul final nu poate fi altul decât dispariția omului.**

Cauza determinantă este o educație restrictiv/protectivă care se bazează pe modelul de adult indus de un anumit tip de societate. La rigoare, individului i se recunoaște doar

dreptul de a opta pentru o personalizare superficială a acestui model. **Scapă din acest malaxor doar indivizii nonconformiști, care își pot salva creativitatea, dar se pot orienta spre direcții opuse: vor fi creativi în interiorul societății sau vor deveni antisociali.**

▶ **Drumul spre libertate al fiecărui individ începe în momentul activării potențialului naturii umane.** Fără suport educațional acest drum nu poate fi parcurs decât de indivizi excepționali. Este timpul să acceptăm un adevăr elementar: societatea, instituțiile nu pot „face educație", ci doar să ofere suport educațional, material (infrastructură, tehnologii) și uman („profesori" îndrumători). Prin acest sprijin, subiectul se formează/educă el însuși, iar direcția poate fi greșită sau deturnată dacă obiectivele sociale sunt alienante sau îndrumarea nu este „calificată". Este necesară reevaluarea întregului sistem educațional pentru a fi reorientat spre dobândirea libertății nu spre modelul de adult, dorit sau promovat de societăți, care a devenit anacronic și lasă în urmă prea multe victime.

▶ **Niciun sacrificiu nu poate fi socotit prea mare pentru o educație consacrată libertății depline a persoanei umane. Doar libertatea generează responsabilitate. Un om este liber doar în momentul în care propria-i conștiință a luat controlul deplin asupra comportamentului său, iar acest fapt se petrece după parcurgerea drumului spre libertate. La rigoare, un om nu este responsabil pentru faptele sale dacă nu este cu adevărat liber.**

Libertatea generează responsabilitate, iar, la rândul ei, responsabilitatea consacră și asigură libertatea prin activarea conștiințelor individuale. Instituțiile iau în seamă doar parțial acest adevăr. Penitenciarele actuale ar trebui să devină complexe de recuperare a omului rătăcit în societățile noastre prost alcătuite. De ce doar cel bolnav psihic este considerat iresponsabil pentru faptele sale? Ignorăm că și cei aflați sub presiunea nevoilor imediate ori sunt lipsiți de educație elementară nu au, *ipso facto*, discernământ.

Ca omul să fie liber pe deplin el trebuie să parcurgă ciclurile devenirii umane: să devină conștient de propria subiectivitate, să se elibereze de nevoile elementare, să treacă prin „școala intereselor" (în care se poate trezi conștiința socială), să facă față exercițiului valorii (pândit de idolatrie și fanatism), să-și conștientizeze deplin individualitatea (evitând egocentrismul), să înflorească prin iubire, să-și activeze universalitatea sa potențială prin autocreație (fig. 2).

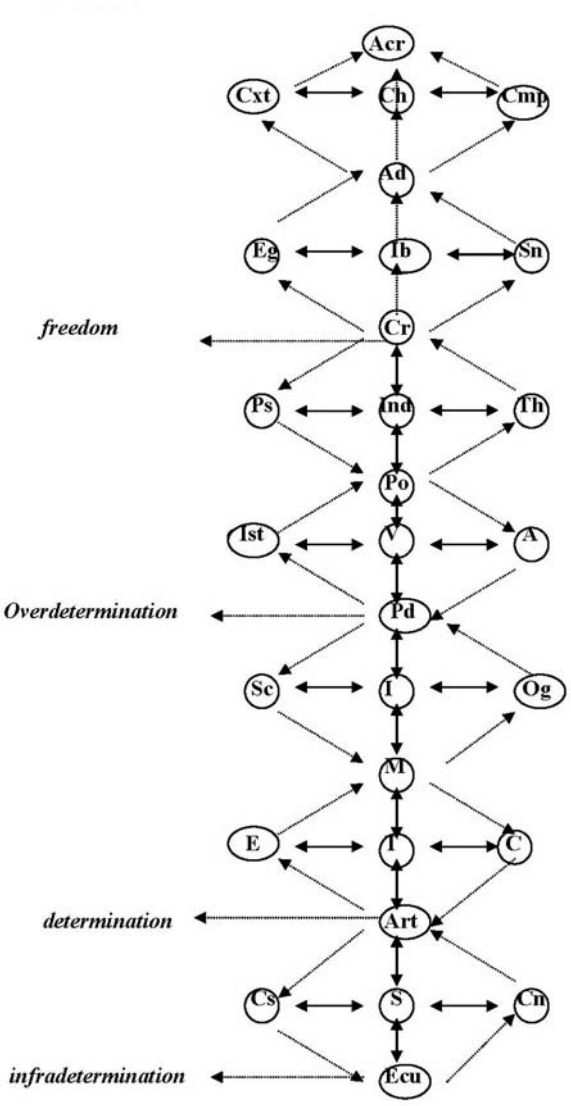

Fig. 2. **Un model dinamic al libertății**

Legendă: **Ecu** – ecosistem universal; **S** – subiect; **Cn** – cunoaștere; **Cș** – conștientizare; **Art** – artefact; **T** – trebuință; **E** – economie; **C** – cultură; **M** – muncă; **I** – interes; **Sc** – scop **; Og** – organizare; **Pd**– producție; **V** – valoare **A** – aspirații; **Ist** – instituții; **P** – politic; **Ind** – individualitate; **Th** – tehnologie; **Ps** – Personalitate; **Cr** – creație; **Ib** – iubire; **Eg** – ego; **Sn** – sine; **Ad** – autodescoperire; **Ch** – comprehensiune; **Cmp** – complementaritate; **Cxp** – complexitate; **Acr** – autocreație.

În acest fel, se va naște, prin el însuși, ca om deplin. ***La capătul acestui drum el devine cu adevărat liber și, deci, întru totul responsabil.*** În acest moment, umanitatea poate conta pe fiecare individ în recâștigarea conștientă a comuniunii cu natura și universul.

▶Omul este o ființă purtătoare de suveranitate, nu o societate ori statul. Este un nonsens suveranitatea statului sau ideea ca statul să se apere pe sine; el apără, asigură și garantează securitatea comunităților și indivizilor care

le compun, iar aceștia, în ansamblul lor, sunt purtători de suveranitate prin originalitatea lor culturală.

Scopul oricărei forme societale este întotdeauna înflorirea omului, iar statul, mijlocul prin care i se asigură apărarea și securitatea în fața piedicilor sau amenințărilor. Societatea umană s-a înstrăinat într-atât de om încât acesta este considerat una dintre resursele ei. **Or, omul este însuși izvorul societății**!

OBIECTIVE FUNDAMENTALE ALE CARTEI

▶ Toate resursele disponibile ale societății vor fi îndreptate treptat pe axa **hrană – educație – libertate**, o triadă care reprezintă cheia pentru soluționarea definitivă a tuturor problemelor și amenințărilor globale.

• **Eradicarea foametei**. Asigurarea unei hrane diversificate și pe deplin sănătoase pentru toți oamenii planetei ca o condiție elementară a deschiderii individului spre umanitate.

• **Orientarea educației spre libertatea deplină a persoanei umane**. Se va promova o relație interactivă adult-copil, ghidată spre stimularea potențialului creativ al copilului și reîmprospătarea continuă a mentalităților adulte. Interacțiunea fertilă ȘTIINȚĂ–CONȘTIINȚĂ va ghida orice acțiune educațională.

• Prin **libertate** se va reuși conturarea și stimularea formării unei civilizații etice. Omenirea va fi chemată să se îndrepte spre o morală liber consimțită, guvernată de conștiință și eliberată de orice imperativ social.

▶ Descurajarea și eliminarea treptată a ierarhiilor, a relațiilor de putere și activitățile sociale generate de voluntarism, care, prin natura lor, tulbură cursul firesc al devenirii umane și tind spre totalitarism. Soluții reale și de durată nu pot fi obținute decât prin **relații armonice** între individ și societate și între instituțiile umane.

▶ Reașezarea relațiilor interumane și internaționale pe baze temeinic umaniste care să ducă la eliminarea definitivă a conflictelor și focarelor de conflict între indivizi, state și comunități.

▶ Instaurarea unei democrații diferențiate și complexe: descurajarea mentalităților conflictuale, ponderarea voturilor (voturi pe grupuri sociale și comunități), diferențierea politică nonpartinică, elemente de democrație directă (referendumuri diferențiate).

▶ Controlul conștient și deplin al amprentei ecologice a habitatului uman.

FORUMUL COMUNITĂȚILOR

Ar fi un organism de maximă reprezentativitate a diversității și potențialităților omenirii și ar asigura o moderare a relației între indivizi, stat și societate, deschizând calea unor relații armonice între state și comunități și înlăturând astfel una dintre cele mai vechi surse istorice de conflict de pe planeta noastră. Forumul ar cuprinde toate comunitățile politice, etnice, vocaționale, religioase și profesionale care ar adera la acesta liber și cu bună-credință. Fiecare comunitate va face o declarație de aderare și își va asuma un angajament necondiționat de solidaritate. Constituirea acestui forum ar putea să debuteze printr-o hotărâre solemnă a Adunării Generale a ONU de a se divide în Forumul Comunităților și Adunarea Generală a Statelor Terrei și de a adopta statute specifice pentru fiecare dintre aceste organisme.

Statutele vor defini rolul, organizarea și funcționarea, activitățile și responsabilitățile, relațiile cu statele naționale ale noilor instituții planetare. În acest fel, statele își vor redescoperi originea lor de organizații militare și se vor concentra asupra apărării și securității oamenilor, comunităților și planetei ca atare, în vreme ce forumul va revitaliza rolul, asumat până acum parțial de ONU, de a realiza o cooperare efectivă și din ce în ce mai cuprinzătoare între toți pământenii și între instituțiile și organizațiile lor pentru a deschide calea unei dezvoltări reale și durabile a umanității în întregul său.

Treptat, și cu asentimentul tuturor statelor membre, NATO se va alătura ONU și se va deschide opțiunii de aderare pentru toate statele, fără rezerve și fără discriminare. În același timp, armele nucleare existente pe planetă vor trece sub controlul ONU prin intermediul NATO. După o perioadă de tranziție, armatele naționale vor deveni unități sub comanda NATO, iar aceasta va deveni singura organizație militară de pe Terra și va asigura apărarea planetei și securitatea locuitorilor ei. Comunitățile vor putea să-și organizeze o gardă proprie pentru apărare și securitate internă. Se va stimula puternic realizarea unor arme eficiente, neletale, pentru imobilizarea oricărui atacator, moment în care va începe eliminarea tuturor armelor actuale cu forță de distrugere. Forumul va avea un secretariat executiv care se va constitui după modelul actualului Secretariat General al ONU, dar în forme mai simple și mai dinamice.

CONSILIUL TERRA

Acest organism va avea rolul de a sintetiza cele mai fertile și mai armonioase idei, de a semnala și sprijini cele mai bune inițiative și practici privind elevarea omului și protejarea planetei. El va fi alcătuit din reprezentanți consacrați ai celor trei generații semnificative pentru viața socială și comunitară, care se afirmă prin idei creative, prin umanitate (dăruire și generozitate) și printr-o înțelegere profundă a realităților prezentului și a perspectivelor umanității. Selectarea lor se va face într-o formă asemănătoare cu cele consacrate deja pen-

tru diferitele forme de selecție practicate, cu deosebirea că orice individ poate face propuneri. Se va urmări reprezentarea cea mai potrivită a diferitelor zone ale planetei, a culturilor, a cunoașterii și credințelor.

Numărul celor aleși ar trebui să nu depășească pragul optim al funcționării acestui organism, dar *short list* ar putea să fie întotdeauna de două ori mai mare. Jumătate dintre aceștia ar putea fi reprezentanți ai comunităților membre desemnați prin rotație, iar cealaltă jumătate, membri individuali: „înțelepții Terrei", savanți consacrați, de prim rang, experți, lideri religioși recunoscuți și influenți, filosofi umaniști de mare valoare, teologi proveniți din diferite religii etc. Consiliul ar putea concentra și stimula potențialul infinit al minții umane spre valorificarea unor energii încă ignorate și ar putea deveni, în viitorul apropiat, organismul interrelativ al omenirii cu posibile civilizații extraterestre.

INSTITUTUL TRANSDISCIPLINAR DE CERCETARE A PĂMÂNTULUI

Un astfel de institut reprezintă o necesitate vitală pentru înțelegerea comprehensiv/universală a condiției umane actuale și a stării căminului comun al omenirii – planeta Pământ. Istoria a separat și paralelizat procesele de cunoaștere și de conștientizare. După cum se știe cunoașterea s-a specializat analitic pe „domenii" și „discipline", iar conștientizarea, prin slăbirea influenței religioase sub presiunea modernizării vieții umane, aproape s-a sterilizat în ideologii „revoluționare"; astfel încât prima riscă să se închidă în pragmatism, iar cea de a doua, din nou, în dogme religioase. Cercetarea universului cuantic și implozia comunismului au deschis însă calea refacerii, la nivelul unor posibilități uluitoare, a unității gândirii umane cu sprijinul tehnologiilor inteligente.

De aceea întreaga activitate de cercetare va fi orientată într-o perspectivă transdisciplinară: vor fi cuprinse toate domeniile semnificative ale cunoașterii prin antrenarea cercetătorilor din cele mai variate specializări științifice, dar și din sfera reflecției filosofice sau meditației religioase, se vor folosi metodologiile cele mai cuprinzătoare și eficiente de culegere a datelor și informațiilor și de prelucrare a acestora, iar cercetările calitative sau elaborarea teoriilor necesare vor fi perseverent ghidate de o viziune integrativ/transdisciplinară.

Institutul ar putea realiza, cât mai rapid posibil, o bază de date planetară pe principalele domenii ale vieții umane, cu precădere privind efectele „globalizării", inițiativele și proiectele inovatoare de locuit, educație, stil de viață, cele mai bune practici și forme inedite de solidaritate umană, în general tot ce vizează ieșirea omenirii din cercurile vicioase ale rutinei birocratice, ale mediocrației sau mentalităților înghețate.

Va putea difuza metodologii comune, mai ales în domeniul educației, rapoarte și prognoze periodice privind evoluția sistemului ecologic terestru. Structura departamentală a institutului va fi orientată spre obiectivele fundamentale ale Cartei Umanității. În același timp, vor fi instituite filiale în punctele critice ale Terrei privind evoluțiile environamentale și vor fi organizate work-shop-uri pe probleme de actualitate. Ar fi potrivit ca Institutul să fie condus de un consiliu științific alcătuit din cei mai reprezentativi 13 gânditori ai planetei.

Direcțiile de cercetare vor fi concentrate asupra asigurării hranei pentru fiecare locuitor al planetei, pentru garantarea educației adecvate potențialului individual și orientate spre înțelegerea și asumarea libertății într-o asemenea măsură încât, la maturitate, fiecare pământean să fie pe deplin responsabil pentru actele sale.

Triada dinamică a „noii lumi" ar putea fi: HRANĂ – EDUCAȚIE – LIBERTATE. Hrana, educația și libertatea, asigurate prin coordonare planetară, vor deveni triunghiul structural al vieții umane pe Pământ. Ceea ce înseamnă ca nimeni să nu mai treacă prin experiența foametei – agentul primar al blocării devenirii umane (educația dominantă azi este agentul secundar) și fiecare să beneficieze de un mod și un nivel de educație corespunzătoare potențialului naturii sale umane (individualizată pentru copiii „supradotați", grupată organic pentru cei cu aptitudini complementare, experimențială pentru opțiuni cu precădere practice etc). Plastic exprimându-ne, ideal ar fi ca școala să devină o uzină a autoformării armonioase și depline.

Educația deplin umană este mediul în care un individ își poate găsi calea proprie spre libertate. La capătul acestui drum, el atinge conștiența deplină și astfel devine propriul său stăpân în înțelesul cel mai blând al acestui cuvânt. Efectul cel mai important va fi scoaterea definitivă a omului din cercul vicios al distrugerii, în care orice produce, inovează sau creează este un amalgam creație – distrugere. Iată posibilitatea acordului omului cu natura sa, cu ecosistemul universal și cu Universul în ansamblul său. Oricare altă soluție ar fi un paliativ. Deviza omului care atinge pragul maxim al conștiinței de sine este: *„Să fim mereu în acord cu natura: să interpretăm aceeași partitură într-o simfonie care deschide porțile desfășurării naturii noastre proprii!"*

GRUPUL PENTRU AUTOMODELARE DINAMICĂ

O observare atentă a instituțiilor sociale ne dezvăluie că instituționalizarea interiorizează virusul distrugerii valorilor originare prin încetinirea continuă a dinamicii interne și orientarea funcționalității unei instituții spre propria supraviețuire. Scopurile inițiale se estompează treptat în favoarea unor beneficii sectare.

Fără a fi ținută sub control, inerția instituțională ajunge să producă daune vizibile pentru toți și atunci se declanșează

revolte sau revoluții. Acestea nu sunt elemente de progres, ci, dimpotrivă, de distrugere, generatoare de eforturi sisifice și de costuri umane irecuperabile. Ele sunt, în fond, adevărate catastrofe sociale. Agenții acestei involuții sunt transformarea educației într-o simplă adultizare/integrare, cultivarea supremației societale prin impunerea de scopuri alienante și de modele conformiste, sărăcirea mesajelor religioase prin specularea credinței în scopuri sectare și prin revitalizarea anacronică a spaimei originare.

În atari condiții, existența unui observator de mare acuitate, a unui focar dinamizator și a unui centru de inițiativă care să revitalizeze valorile inițiale ale unei instituții este o necesitate stringentă. Acest rol îl poate îndeplini **Grupul pentru Automodelare Dinamică**. El poate construi un mecanism care să îmbunătățească ori să semnaleze noi nevoi ale menținerii în stare activă și eficientă a modelului de guvernanță și să împiedice automatismele rutiniere să diminueze dinamica componentelor sale.

Compus din oameni cu o gândire comprehensivă și cu expertiză în domenii ca sociologia ori managementul organizațiilor, Grupul va trebui să-și ghideze activitățile după ideea că puterea este abuzivă prin ea însăși și că abuzul de putere nu-l poate elimina definitiv decât lipsa puterii. De aceea este timpul să fie evitate raporturile de putere din activități care nu impun sacrificii anihilante cum sunt cele de tip militar, iar politica să devină pe deplin deliberativă și mobilizatoare și să se bazeze pe încredere și control reciproc și nu pe suspiciune, controversă sau conflict.

O misiune de primă importanță a Grupului va fi o relaționare simbiotică între Consiliul Terrei și Institutul Transdisciplinar de Cercetare a Pământului cu scopul coordonării resurselor necesare pentru transpunerea, de către state și comunități, în decizii clare și complete a orientărilor și recomandărilor survenite din dezbaterile Forumului Comunităților și va deține toate mijloacele de urmărire, sprijin și control în realizarea acestor decizii. Principalul aliat în realizarea acestui scop va fi individul uman, în virtutea unui adevăr simplu: ***orice om devine automat responsabil pentru sănătatea planetei prin propria conștiință, dacă a atins pragul libertății.***

GAD va observa continuu funcționarea actualelor organizații internaționale și va identifica soluții optime de colaborare și coordonare reciprocă între acestea pentru ca acțiunile lor să se concerteze în beneficiul întregii umanități. Acestea se pot adăuga/elimina/reforma/interesecta/mixta în funcție de dinamica nevoilor de funcționare a modelului. Ponderea cea mai importantă o va avea, pentru început, ONU și organizațiile subsumate acesteia.

IMPLEMENTAREA MODELULUI

Instituțiile propuse mai sus vor constitui, treptat și prin respect deplin pentru fiecare ființă umană, Comunitatea Planetară a tuturor oamenilor, iar instaurarea ei se va produce gradual pe măsură ce vor fi asigurate toate condițiile funcționării nucleului sistemului de guvernannță planetar. Din acel moment, poate începe o evoluție spre un sistem de guvernanță deplin și atotcuprinzător.

PASUL 1. Crearea pe lângă Secretariatul General al ONU a Grupului pentru Automodelare Dinamică și inițierea activităților de redactare a Cartei Umanității și de constituire a Institutului de Cercetare Transdisciplinară a Pământului și a Consiliului Terrei.

PASUL 2. Redactarea Cartei Umanității. Se va face prin antrenarea tuturor celor care doresc să participe cu idei și propuneri, selectarea celor semnificative și redactarea lor sub forma cea mai substanțială, mai simplă și mai cuprinzătoare.

PASUL 3. Crearea Institutului pentru Cercetare Transdisciplinară a Pământului. Acest pas este esențial pentru că necesită recrutarea unor cercetători cu variate și complexe calificări și organizarea unor structuri dinamice, inovative.

PASUL 4. Crearea Consiliului Terra. Esențială este aici selecția membrilor, reprezentativitatea lor pentru diferite domenii și zone culturale, vivacitatea mentală și umanitatea formării acestora. Secretariatul acestui consiliu va răspunde de organizarea actiunilor preparative în vederea convocării Forumului Comunităților.

PASUL 5. Constituirea Forumului Comunităților. Într-o sesiune extraordinară a Adunării Generale a ONU se va cere un **angajament solemn al tuturor statelor, comunităților etnice, vocaționale, profesionale de aderare la FORUMUL COMUNITĂȚILOR și de transformare specifică în decizii proprii a tuturor documentelor generate de acesta, de realizare a cerințelor și recomandărilor acestui organism în cel mai simplu, mai rapid și mai eficient mod. În același timp, aderenții vor depune o declarație solemnă de solidaritate necondiționată cu toți oamenii de pe planetă, înțelegând, prin aceasta, cu fiecare individ uman, în misiunea de a reproduce și apăra viața, demnitatea și elevarea ființei umane și de a sprijini fiecare individ uman în drumul său spre înțelegerea și asumarea conștientă a libertății.**

Adunarea Generală a ONU s-ar divide în Forumul Comunităților și Adunarea Generală a Statelor. Aceasta

din urmă va păstra toate competențele privind apărarea și securitatea planetei, delegând toate celelalte atribuții Forumului. Într-un viitor cât mai apropiat va putea include NATO, care se va deschide contribuției și participării tuturor statelor și va marca în final dispariția armatelor naționale. Acestea vor fi înlocuite de grupări militare la dispoziția Comunității planetare și de gărzi cu rol comunitar. Statele vor putea opta între furnizarea de resurse millitare sau încheirea unui contract de apărare și securitate.

NATO va putea iniția, de asemenea, punerea sub control a tuturor armelor atomice sau nucleare, eliminarea treptată a armelor letale pe măsură ce va fi stimulată și susținută dezvoltarea tehnologiilor neletale de apărare și securitate. Toate armele letale vor fi puse treptat sub control planetar, iar dacă necesitățile o vor cere se va putea închiria pe termen limitat persoanelor sau gărzilor interne asemenea arme cu muniția aferentă, din depozite destinate anume.

Statul se va retrage treptat din societate, redevenind organizația militară de la origini, iar Adunarea Generală a Statelor va evolua corespunzător ca o organizație de state independente și suverane cu drepturi și obligațiuni pe deplin egale și va elimina, într-un viitor cât mai apropiat, privilegiul veto-ului.

Funcționarea tuturor componentelor sistemului de guvernanță va exclude total autoritarismul intrinsec al actualului tip de instituții terestre: nu va emite hotărâri, ci proclamații, declarații și rapoarte; nu va utiliza votul, ci **exclusiv** consensul (să nu uităm că este uneori extrem de dificil de a obține consensul tocmai pentru simplul fapt că există, ca alternativă, votul); nu va impune obligații, ci va stimula asumări; nu va promova sancțiuni de nici un fel, ci doar „calificări" morale și va constata autoexcluderi. În cazul existenței unor rezerve sau opțiuni diferite față de orientările și direcțiile de acțiune care au întrunit adeziunea majoritară, clară și afirmată de cvasitotalitatea membrilor, acestea vor fi anexate documentului adoptat, dar nu-i vor scuti pe promotori să elaboreze și să pună în practică decizii specifice de realizare a celor prevăzute de documentul comun.

Se va instaura o relație de încredere deplină în asumarea liberă a responsabilităților ce decurg din actul aderării la Comunitatea Planetară și nu se vor prevedea sancțiuni materiale împotriva nimănui. Chiar dacă pare utopic, sau poate mai ales de aceea, omenirea ar trebui să renunțe, desigur treptat, dar definitiv la sancțiunea de constrângere punitivă care nu dă roade nici în plan individual, nici în plan colectiv și acumulează efecte contrare. Cei mai mulți infractori rămân infractori în pofida sancțiunilor, iar la nivel de state s-a ajuns ca state mici sau chiar necunoscute să sfideze hotărâri ale ONU. În același fel s-a produs escaladarea războiului până la dubla megacrimă din zilele noastre: **folosirea bombei atomice și autosuprimarea în numele divinității îndreptată împotriva semenilor**. Un individ, un grup sau un colectiv, dacă resimte că o sancțiune pornește, în fond, de la el însuși scapă de sentimentul de adversitate care îi alimentează dorința de revanță și percepe mai ușor propriile slăbiciuni.

Toate documentele adoptate de unitățile componente ale modelului vor constitui surse ale deciziilor liber consimțite și adoptate de state, comunități sau alte grupuri sociale. Ignorarea sau denaturarea lor atrage răspunderea subiecților în cauză, declanșând automat sistemul de descalificare morală: **dezavuare**, **blam** și **autoexcludere**.

Moțiunea de dezavuare constituie o primă atenționare privind atitudinea unui subiect față de directivele sau recomandările comunității planetare și un semnal pentru cei pe care acesta îi reprezintă că sunt antrenați într-o direcție greșită sau inacceptabilă pentru umanitate.

Sancțiunea de blam este o condamnare formală a comportamentului unui membru al Forumului Comunităților și decurge automat din încălcarea uneia sau alteia dintre recomandările la nivel planetar.

Autoexcluderea va fi, de asemenea, constatată în momentul în care un subiect, sancționat deja cu blam public, a încălcat, din nou, angajamentele asumate prin aderarea la Comunitatea planetară. Revenirea sa în sânul comunității va fi posibilă după reabilitare și conform unor proceduri specifice.

Finanțarea va fi, cel puțin în perioada implementării nucleului viitorului sistem de guvernanță planetară, relativ simplă, prin utilizarea de fonduri alocate de ONU în acest sens. În momentul în care acest nucleu este pus în funcțiune, fondurile actuale ale ONU vor fi repartizate corespunzător cu nevoile fiecărei instituții în parte. ICTP și GAD vor putea cu ușurință să se autofinanțeze prin valorificarea informațiilor, cercetărilor și experiențelor acumulate.

„Omenirea se află acum în fața unei alegeri capitale: va continua pe drumul actual și se va sufoca într-un apendice al istoriei ori va activa vocația sa universală și va stimula formarea unei conștiințe planetare."

Silogismele culturii

POLITICILE CULTURALE ÎN ACTUALITATE. O DISPUTĂ „AMARĂ", GREU DE SOLUȚIONAT

Partea I

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie

Mulți cercetători și oameni de cultură sunt de părere că noțiunea de cultură a devenit confuză „din interesul" celor care s-au străduit s-o definească, dar mai ales din interesul oamenilor politici pe care adesea ascultându-i evocând cultura ai penibila impresie că nu prea știu despre ce vorbesc sau, dacă știu, își bat joc, mizând pe faptul că, fără îndoială, oamenii cărora se adresează („bunul popor") au uitat ce li s-a spus ieri și că e suficient să pronunți cuvântul cultură pentru ca ,,vraja să opereze"[1].

[1] **Michel Schneider**, *La Comédie de la culture,* Paris, Éditions du Seuil, 1993, p. 10–11.

Se consideră, de obicei, că o noțiune se definește prin antonimele sale, un lucru prin ceea ce nu este. Plecând de la această premisă, se poate aprecia că, în sens de cultură generală, cultura se opune inculturii și, în sens de obiceiuri, de stil de viață, se opune naturii. „Culturalul", însă, noțiune atât de uzitată de politicieni, ca spațiu în care se ordonează forțele constitutive, atât ale persoanei ca personalitate, cât și ale comunității, nu se opune la nimic; este, cum spune Michel Schneider, un „cuvânt norocos" care intră în centrul atenției, în principal, pentru că *„asupra a ceea ce nu semnifică nimic, oamenii se pun destul de ușor de acord"*. Și totuși, poate părea că „întregul cultural", în logica amintită că totul e cultură, devine „întregul social", deci politica culturală n-ar face-o doar Ministerul Culturii, ci toți miniștrii, începând cu primul-ministru. Asta nu înseamnă că n-ar fi nevoie de un ministru al culturii, așa cum afirmă adeseori majoritatea intelectualilor atașați rațiunii aservite sofismului. Dimpotrivă, ministrul culturii care are în administrare și este însuflețitorul celei mai elevate forme de cultură – arta – trebuie „să devină un exemplu alături de ministrul educației" în îmbunătățirea și chiar inventarea de noi politici culturale care să uzeze în cât mai mare măsură de principiile celei mai avansate politici a tuturor timpurilor: **democrația.**

În acest context, a apărut ca stratagemă necesitatea de a căuta sensul sau sensurile expresiei „politică culturală" și, în special, sensul sintagmei „politică culturală de stat", încercând recunoașterea personajelor acestei acțiuni (respectiv ale politicii culturale), decodificarea temelor care o însuflețesc (obiectivele politicii culturale) și judecând efectele sociale pe care le produce.

În încercarea de a depăși stările emoționale copleșitoare provocate nu numai de „tragedia culturii" (despre care Georg Simmel a scris o superbă carte), dar și de savuroasa farsă descrisă de Michel Schneider în *Comedia culturii*, în care burghezul gentilom, în detrimentul culturii, face loc monarhistului democrat, e greu să scapi de obsesiva întrebare: în fond, statul, prin politica sa, se pune în serviciul artei, sau, mai degrabă, își aservește arta? Iar răspunsul nu poate fi decât cel dat de M. Schneider: ambele, *„pentru că trebuie făcut tot ce pune arta la adăpost, demonstrând vitalitatea sa, perenitatea sa, cu scopul ca în revanșă, statul să-și asigure statutul de stat-mecena"*. Dar mecenatul statal, s-a dovedit deja, îi „îmbogățește", îi întreține pe artiști, în aceeași măsură în care îi disprețuiește. Și dacă ținem cont de faptul că dorința de a servi conține întotdeauna un risc al celor care se cred serviți, se poate crede că situația îi face să se simtă bine pe artiști. Dar numai în condițiile în care puterea se mulțumește să fie putere, iar artistul nu iubește decât arta sa. Cel puternic, însă, nu se mulțumește să fie ascultat. El vrea să fie iubit. Și, de multe ori, creatorul se vrea un sfios timid căruia nu-i place să fie direct lăudat. Ce oprește confuzia dintre „piele și cămașă", ca să folosim expresia lui Montaigne, în procesul de „deghizare" a

culturii ca „strălucire fabricată de politică", sau în îmbrăcarea, „împodobirea politicii cu zorzoane culturale"? Se pare că răspunsul la această întrebare este aproape imposibil, sau oricum, deosebit de particularizat, în funcție de context social și de indivizi implicați. Dar căutarea unui răspuns i-a ajutat pe mulți să descopere naivitatea credinței în posibilitatea îngemănării verbelor a dirija cu a dori, sau a decide cu a gândi. Și cu toate aceastea, studierea unei culturi anume se construiește poate, așa cum susține Michel Schneider, în jurul unui „silogism fatal" care „prezidează destinul politicii culturale". Iată silogismul:

„Totul este cultural în viața socială. Statul este și trebuie să fie cultural. Deci Statul are vocația de a acoperi toate aspectele vieții sociale."

Concluzia nu se vrea o simplă afirmație, fiind – cum arată Michel Schneider – un dat incontestabil, de exemplu, în Franța perioadei Lang. Și nu pare, cel puțin la prima vedere, stupefiantă asemănarea dintre acest stat capitalist modern, **Franța** și **România** „predecembristă"?

Examinând premisele se constată, din nou, nevoia acută a definirii cât mai exacte a „culturalului" și „culturii" pentru a înțelege cât de cât ce „pretind" aceste premise; ceea ce, de fapt, nu fac deloc politicile ministeriale care preferă să lase, „pudic", în umbră aceste concepte scoase la lumină periodic de câteva așa-numite „spirite juste" care, de cele mai multe ori, n-au nici o legătură cu vreo politică culturală de stat.

În această situație, concluzia silogismului este departe de a fi justă. Dacă ne gândim că, de fapt, cultura conține prin artă propria ei critică, propria sa criză perpetuă care nu poate fi anihilată decât prin ,,confiscarea" culturii, a artei, descoperim încă o dată situația paradoxală în care se găsește cultura în postura ei de mijloc al politicii de maximizare a calității vieții omului.

Teoretic deci, pare de neacceptat expresia „politică culturală", nu numai pentru că „sună rău" sau pentru că reunește noțiuni contradictorii[2] ci, mai ales, pentru că politica nu poate fi decât colectivă, iar creația nu poate fi decât individuală. Arta nu poate fi decât liberă, iar intervenția statală nu poate fi decât însoțită de finalități, de judecăți, de evaluări. Cultura nu poate fi decât independentă, după cum puterea nu poate fi decât organizatoarea unei națiuni structurate, ordonate, concertate. Tocmai de aceea este refutabilă cea de-a doua premisă a silogismului, conform căreia statul este și trebuie să fie cultural.

Fiind vorba de cultură în sensul moravurilor sociale, asistăm la o curioasă răsturnare. Cultura, despre care antropologii ne-au învățat cândva că reprezintă opoziția față de starea naturală, este prezentată acum ca fiind expresia intrinsecă a acesteia din urmă. Se vorbește astfel de cultura suburbiilor, de culturi marginale, fără a zăbovi vreo clipă asupra contradicției interne dintre conceperea culturii ca expresie intrinsecă și necesitate, pentru ca ea să poată „înflori" și să poată fi organizată sub toate aspectele. Dar prea adesea se uită că nu există domeniu mai necruțător decât cel al creației. Și, cum arată M. Schneider, dacă se poate supune dezbaterii conținutul concret al unui „drept la cultură" care ar constitui totodată și un drept la memorie și la tradiție, atât de nobil proclamat ca vag din punct de vedere juridic și practic ridiculizat, ar fi absurd să vorbim de un „drept la creație" și cu atât mai puțin, așa cum se aude deseori, de un „drept la creația subvenționată". Și aceasta pentru simplul motiv că acest drept nu există decât în proclamații demagogice, *„creația nefiind un drept, ci un lux, sau poate chiar o maladie"* [3] sau, oricum, doar o șansă, o posibilitate, dar nu o necesitate stringentă.

Sigur că afirmația autorului francez poate fi șocantă pentru un intelectual format ,,în interiorul utopiei" experimentate în țările foste așa-zis comuniste, unde s-au consumat hectare de hârtie și litri de cerneală pe tema ,,omului creator". Cu atât mai mult cu cât, într-adevăr, orice om este creator în raport cu animalele inferioare lui, dar dacă ne gândim la creația umană „de valoare" care merită să fie însușită de toți ceilalți oameni, care îmbogățește omul în general, ducând la maximizarea calității vieții umane, câți dintre semeni se pot lăuda cu așa ceva? Câți dintre oameni sunt cu adevărat creatori, capabili de o idee nouă și de înfăptuirea ei, capabili de creație durabilă, de folos pentru generații întregi? Încurcarea planurilor, a unghiurilor de referință, duce, cum se vede, la confuzii periculoase și poate de multe ori intenționate, considerate drept necesare unor ideologii.

Tot de idelogie ține și tema „deschiderii culturii", însușită adesea de demagogie (ca variantă a elitismului), atunci când se confundă planul culturii în general cu cel al creației concrete, se substituie termenului de cultură acela de operă, de produs al acțiunii.

Sigur că avem de-a face cu un nonsens de tip cerc pătrat, când vorbim de „deschiderea culturii" și ne gândim la opera culturală. Pentru că nu există operă artistică, filosofică, științifică sau orice fel de creație concretă care să nu comporte o închidere drept condiție a posibilității sale, creația finalizată în opere nefiind altceva decât o acumulare de timp și de spirit într-un obiect material format, adică închis. Dar cultura

[2] **Cornelia Costin,** *Încercare de aproximare a sintagmei* ***economia culturii***, în lucrarea *Politicile culturale și calitatea vieții*, Timișoara, Editura de Vest, 1996, p. 54.

[3] **Michel Schneider**, *op. cit.*, p. 74.

în general (știința, arta, filosofia etc.) comportă o anumită deschidere spre fiecare individ care poate s-o îmbogățească sau să o simplifice sau chiar să o mutileze.

Este evident că acest punct de vedere al deschiderii culturii nu e teoretic, ci mai degrabă ideologic. Iar simplitatea lui seduce cu ușurință democratismul anarhist al tinerei generații, pentru că, așa cum toate gusturile se regăsesc în natură, toate expresiile se regăsesc în cultură. Astfel că deschiderea este în același timp estetică și socială. Demagogilor cinici, însă, le este întotdeauna „rușine" să aibă accesul rezervat la „cultura dominantă" și au renunțat să extindă acest acces la cei dominați care își preferă propriile îndeletniciri și moduri de divertisment. În aceste condiții e suficient și ,,avantajos" chiar să fie numite activitățile preferate de aceștia din urmă, cultură. De ce să ruinăm creativitatea înnăscută a celor dominați cu așa-zisa cultură „superioară", „savantă", care are un aer ușor decrepit? Mai bine botezăm toate acestea cu sintagma „cultură tânără", de exemplu, în care includem toate expresiile onomatopeice de tip: rap, tag, rage, clip ș.a. *„Să fie oare artă toată această violență inarticulată, aceste lucruri repede rostite, repede uitate, doar pentru că n-au putut ajunge pe îndelete la noi, ori, dimpotrivă, n-am putut noi să ajungem pe îndelete la ele?"*, se întreabă Michel Schneider. Și răspunsul pe care și-l dă singur este edificator: *„Nu! Expresii. Printr-un fel de joc de cuvinte, pe care eu nu-1 cred nici involuntar, nici inocent, se pleacă de la evidența că este loc pentru toate formele de expresie culturală (în sens antropologic) și se ajunge la falsa idee că ele sunt toate culturale (în sensul operelor artistice și spirituale). Asistăm în acest caz la un salt epistemologic în urma căruia logica simplă se alege cu capul spart: aceasta există ca mod de expresie și este, prin urmare, artă."* [4]

Cel mai vizibil, acest lucru s-a petrecut în domeniul muzicii, unde menținerea privilegiilor culturale a fost în fapt marcată de extinderea, inclusiv în cadrul anchetelor statistice, a câmpului cultural al noilor practici sociale care, ele în sine, sunt pendinte de sfera păturilor populare, de public.

Lupta pentru legitimarea în numele artei a tuturor genurilor de muzică este, în fond, o falsă luptă și un alibi în același timp. Ea riscă să ducă la fragmentări și închistarea în fragmente, ceea ce confirmă analizele lui Finkelkraut asupra renunțării „culturalului" la universalismul civilizației. Egalității oamenilor în fața culturii, ministere ale culturii i-au „substituit adeseori egalitatea genurilor culturale", numind acest colectivism „deschidere".

O cu totul altă politică ar consta în reducerea inegalităților de acces la adevărata cultură (spirituală, „savantă"), în speță aceea care solicită maximum de efort și care nu se lasă „purtată", ci combătută și stimulată de forțele spontane ale pieței, aceea care necesită ucenicie și meditație.

Esența democrației sau ceea ce Tocqueville numea „egalizarea condițiilor" n-a făcut decât să sporească inegalitatea condițiilor sociale și economice, însoțindu-se de o egalizare proclamată a condițiilor culturale. Neîndoielnic, dacă ne gândim la moravuri și obiceiuri, există în felul de a fi (haine, limbaj, preferințe muzicale) și, mai ales la tineri, discrepanțe mai mici ca altădată între tinerii aparținând diferitelor clase sau pături sociale. În ce privește însă cultura intelectuală, inegalitățile există și vedem cum se îmbogățesc pe zi ce trece: există milioane de analfabeți în țările dezvoltate, iar la noi, se pare că treziți din beția „eradicării" analfabetismului, ne „împiedicăm" de tot mai mulți inși care au renunțat să mai creadă în proverbul atât de îndrăgit până nu demult, „ai carte, ai parte". Problema este dacă în aceste condiții accesul la cultură va urma același drum ca accesul la cunoaștere: egalitate în fața ignoranței și, în consecință, o delimitare între elitele cultivate constituite în propriul lor microunivers și „excluși", paria, care nici nu mai știu de ce sunt excluși și nici nu mai au „chef" să acceadă la cunoaștere. Dar putem vorbi de cultură modernă fără cunoaștere? Cel mult de culturi primitive, bazate pe însușirea de norme.

De altfel, discreditarea cunoașterii este adesea numitorul comun al din ce în ce mai multor discursuri pe teme de educație, artă și cultură. Tot mai mulți contemporani consideră cunoașterea drept inutilă sau chiar răspunzătoare pentru începutul răului. Totuși, a ști fără să fi știut că nu știai și fără a fi aflat ceea ce nu știai este o imposibilitate logică, ce ar fi trebuit să împiedice apariția multor pamflete pline cu „aberații savuroase" [5].

Este cert că se accede la cultură, în sensul operelor spirituale și artistice, pe căi diferite, mai line sau mai întortocheate, însă niciodată ușor. Nu poți să ajungi să iubești cultura fără a „învăța" cultura, fără a o cunoaște. Și a învăța cultura nu este un lucru simplu. Ceea ce într-adevăr este ușor de învățat este cultura pe care o primim prin însăși nașterea noastră într-o anumită comunitate, clasă, familie. Această cultură o moștenim sau o învățăm „din mers" și în acest sens ea se întemeiază doar pe ideea de respectare de norme pe care le primim gata formulate; este tradiția pe care n-o putem „alege", așa cum nu ne putem alege străbunii (Wittgenstein). Dar învățarea dragostei de operă spirituală și de artă e o întreprindere dificilă și, cum spun unii intelectuali (nu numai occidentali, ci și de la noi), asemenea clericilor și vechilor prelați, „periculoasă", însemnând extinderea influenței celor

[4] *Idem*, p. 85.

[5] *Idem*, p. 80–81.

dominați. Astfel că mulți „educatori" au ajuns la concluzia că distingerea (în sens de înțelegere, de cunoaștere) și reproducția sunt cele două păcate mortale ale culturii progresiste și că voința de a ști poate fi cea mai primejdioasă dintre cugetări. Cunoașterea poate deveni deci greșeala originară, așa cum apare ea în Vechiul Testament.

În acest context, Michel Schneider semnalează că cea mai gravă eroare a guvernanților, dar mai ales a gânditorilor care le-au servit primilor (chiar fără intenție) drept chezășie intelectuală, este aceea de a fi făcut astfel încât cunoașterea, cultura, operele spiritului, arta să nu mai fie considerate drept mijloace de emancipare individuală și colectivă, ci să fie combătute ca ilegitimă „distincție", „dominație de clasă", „recțiune" sau „închistare". Avem de-a face deci, cu o acțiune „periculoasă" (pentru individ de data asta) de punere în cauză, în mod grav, a rolului central al educației și al culturii, disprețuite de înșiși aceia care ar trebui să le apere – intelectualii – pentru care cunoașterea sub toate aspectele sale nu mai prezintă nici un interes, a devenit indiferentă și chiar demnă de dispreț în ochii celor cărora li se refuză accesul la ea. Poate avem de-a face aici cu un fenomen pervers al însăși dezvoltării culturale, fenomen care își face, se pare, tot mai mult simțită prezența și în România de după evenimentele din 1989. Și poate că merită să insistăm puțin asupra acestei probleme „spinoase": Republica Populară a luat inițiativa de a oferi copiilor de paria de atunci instrumentele de bază pentru accesul la cultură, cititul, scrisul, socotitul, geografia și istoria patriei. Toate acestea, în paralel cu distrugerea vârfurilor intelectualității, existente la vremea aceea, prin oprimarea ei până la anihilare uneori.

Acum peste jumătate de secol, Republica Socialistă încerca o reevaluare a culturii și o reconciliere culturală având, în fond, un unic obiectiv: formarea prin orice mijloace a „Omului nou" (concept aflat, de altfel, pe buzele oricărui intelectual progresist român – vezi Mircea Eliade – din perioada interbelică), a „omului ideal" imaginat de „conducător" – acțiune tipică pentru regimurile totalitare în care educația, cultura în mare parte și propaganda nu mai sunt separate[6]. Fără a fi exprimată direct, se introduce ideea potrivit căreia cel care nu gândește ca ceilalți este un ignorant, un anormal. Și astfel se autorizează tratarea nonconformismului ca fiind o expresie a alienării.

Prezentul românesc îndreptățește întrebarea dacă merită să pierzi timpul pentru a forma „ignoranți fără nici un fel de apărare intelectuală" în postură de „idioți utili" care, așa cum spunea Lenin, alături de „fanatici angajați" pot aduce mari servicii. Pentru că s-a dovedit, prin decembrie 1989, în România, că pot aduce și „deservicii". Mai mult, ceea ce se întâmplă în societatea actuală românească și nu numai, ca și în „muzica tânără" despre care vorbeam mai sus, ne face să fim de acord cu aserțiunea după care în societatea contemporană nevoia supremă a omului nu este să construiască o societate (întreprindere prea grea și prea de durată pentru a putea fi asumată individual), ci să se exprime pe sine în cadrul societății în care ***îi este dat*** să trăiască. Exprimându-se însă, el îmbogățește sau mutilează societatea, contribuie la îmbogățirea sau la demolarea unei culturi.

Disputa în jurul unei crize a culturii românești caracterizată prin „tradiții surpate", „falsificarea valorilor" și nevoia de „reîntoarcere la valori" – despre care se vorbește mult din decembrie 1989, implică necesitatea decodificării tuturor acestor expresii, pentru o posibilă dimensionare a crizei și găsirea unor soluții de rezolvare, sau măcar atenuare a ei ori, chiar mai mult, pentru a-i justifica atributul de „trezire".

45 de ani de „cultură socialistă" au impus „o nouă scară de valori umaniste", încercând edificarea unor noi relații sociale, „depășirea omului abstract și a individualismului mic-burghez" (abstractizând, în fapt, într-atât omul încât devenise doar un ideal), au propus instituirea unor noi raporturi între om și societate și eliminarea concepțiilor și influențelor „nocive" din trecut, inaugurând și concretizând o „vastă operă de reconsiderare și reconstrucție valorică a tradițiilor culturale progresiste".

„Valorificarea critică" a moștenirii culturale și „asimilarea valorilor culturale autentice" erau însoțite de o intensă confruntare de idei cu privire la menirea socială a artei și culturii în lumea contemporană.

Obsesia rudimentară a ideologiei unice, însă, impusă de regimul comunist în perioada postbelică a anihilat ideea imanenței specificității valorice. Și aceasta nu numai teoretic ci, în numele „luptei de clasă" și al „culturii autentice", dogmatismul totalitar, festivist până la sufocare, a anihilat nuanțe valorice câștigate cu trudă. Astfel, creația artistică românească, de exemplu, mai ales în deceniul al șaselea se găsea în situația unei autoanulări din punct de vedere al specificității valorice.

Deschiderile creatoare din deceniul al șaptelea, însă, au atacat dogmatismul, au dus la extinderea relațiilor culturale, la îmbunătățirea circulației valorilor, la readucerea în prim-plan a ideii specificității valorice care n-a mai putut fi anihilată prin nici un efort ulterior al „epocii de aur". Dacă valorile spirituale suportă influențe importante din partea calităților sociale și a regimurilor politice, ele posedă totuși nuclee și forțe interne

[6] Vezi **J. Ellul,** *Propaganda,* Paris, Armand Colin, 1962.

care în virtutea specificității lor nu se supun niciodată întru totul influențelor exterioare, ci rămân parțial în afara acestora, prin nuanțe rezistent specifice care permit valorilor ipostaze nepervertite chiar și în condițiile oprimării totalitare.

Nu putem deci să nu recunoaștem, așa cum s-a susținut și la simpozionul organizat de Inspectoratul pentru Cultură al Municipiului București cu prilejul Zilei Mondiale a Dezvoltării Culturii (31 mai 1991) că în „România ultimilor 40 de ani s-a făcut cultură". Mai mult, cunoscutul artist plastic Sorin Dumitrescu, recunoscut prin atitudinea sa ferm anticomunistă, a afirmat că *„de fapt, fostele țări socialiste ar trebui să dea lecții Occidentului în ce privește facerea culturii"*. De altfel, o sumară analiză a câtorva indicatori de bază, vizând și o comparație cu alte țări, este edificatoare în acest sens. Dar dincolo de datele statistice sau în completarea lor, efectele serviciilor culturale din această perioadă s-au reflectat și în succesele obținute mai ales după decembrie 1989 (dar nu numai) la diverse festivaluri și competiții culturale internaționale de grupuri și trupe românești, dar și de participanți individuali.

Surprinzător, la prima vedere se constată însă că după evenimentele din decembrie 1989, cultura română se afla din nou în fața primejdioasei și deloc doritei situații ca un neodogmatism să disprețuiască iar specificitatea valorilor spirituale. Militantismul regimului comunist care atâția ani a sufocat cultura, fără să reușească s-o distrugă, a fost înlocuit cu un militantism deliberat care practica un proletcultism de-a-ndoaselea. Ba mai mult, se încearca o justificare a situației prin „obsesia politicului" care a pus stăpânire pe majoritatea conștiințelor și chiar se pleda pentru ca, cel puțin o perioadă, să acceptăm, ca politicul să tuteleze gama variată a valorilor, în același timp în care se afirma că „politica ar trebui să lase cultura în pace". Astfel, s-a ajuns la situația în care ministrul culturii din guvernul provizoriu (legitimat apoi prin alegerile din mai 1990) să schimbe majoritatea colectivelor de conducere din instituțiile culturale, pe motivul că cei care le compuneau au fost membri devotați P.C.R., fără să țină seama de eficiența acestora în menținerea nivelului profesional (și moral!) al instituțiilor, în condițiile deosebite ale dictaturii. Mai mult, au fost instalați sau reinstalați directori înlăturați în perioada dictaturii din cauza corupției și imoralității și care acum apăreau în postură de… dizidenți. Și în acest context de bulversare a relațiilor social-umane, toată lumea se plângea de… procentul din buget insuficient pentru cultură.

„Mulți cercetători și oameni de cultură sunt de părere că noțiunea de cultură a devenit confuză «din interesul» celor care s-au străduit s-o definească."

Literatură economică

FACTORI ȘI PROVOCĂRI CARE POT INFLUENȚA EFICIENȚA ȘI PERFORMANȚA ECONOMICĂ PE SEGMENTUL PRODUCȚIEI AGROALIMENTARE

Marius-Cosmin Vasile

Doctorand A.S.E., Facultatea de Economie Agroalimentară și a Mediului, București
Consilier 1A la A.F.I.R. (Agenția pentru Finanțarea Investițiilor Rurale, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)

1.1. Prezentarea agro-economică generală

Voi încerca în lucrarea de față, structurată în patru capitole, să reliefez faptul că există o interdependență intensă între factorii de mediu, influență și conexiune din producția agroalimentară și determinarea efectului lor asupra eficienței economice și a performanței din acest domeniu deosebit de important al economiei naționale.

Voi prezenta câteva date de referință economico-statistice pentru ca cititorul să fie informat corect și să poată aprecia în cunoștință de cauză etapa de dezvoltare actuală a agriculturii pe care o are țara noastă în cadrul statelor UE și să poată aprecia în mod just și la obiect stadiul actual din domeniul agroalimentar la nivel național.

1.2. Studiu comparativ agro-economic actual al României cu țări ale Uniunii Europene

România are a șasea cea mai mare suprafață agricolă utilizată dintre țările UE și este printre primii 10 exportatori mondiali de grâu și porumb, dar agricultura este insuficient mecanizată, fiind afectată de fragmentarea proprietății agrare, lipsa capitalului și a sistemelor de irigații, precum și de lipsa educației profesionale a lucrătorilor agricoli. Astfel, România avea la nivelul anului 2013 o suprafață agricolă utilizată de 13,9 milioane de hectare, după Franța (29 mil. ha), Spania (23,6 mil. ha), Marea Britanie (17,3 mil. ha), Germania (16,7 mil. ha) și Polonia (14,4 mil. ha), dar mai mare decât cea de care dispuneau Italia (13,1 mil. ha), Ungaria (5,3 mil. ha) sau Bulgaria (5,1 mil. ha), relevă o analiză PwC România. 60% din suprafața agricolă utilizată a României (8,2 mil. ha) o reprezintă terenul arabil, iar din această suprafață circa două treimi sunt folosite pentru culturi de cereale. Astfel România este unul dintre cei mai mari 10 exportatori de cereale din lume (locul 9 în lume la exportul de grâu și locul 6 la exportul de porumb). Deși cea mai mare parte a suprafeței cultivate este utilizată pentru cereale, acestea generează mai puțin de 25% din valoarea producției agricole totale (în valoare de 14.2 miliarde de euro în 2015). Ponderea agriculturii în Produsul Intern Brut al României a scăzut constant în ultimii 20 de ani. De la 22,6 în 1993 la sub 5% din PIB în 2015. Această scădere a venit pe fondul transformării structurale a economiei românești, de la o economie preponderent industrial-agrară, la una bazată în principal pe servicii. Deși contribuția agriculturii la PIB este în scădere, România are în continuare cea mai mare pondere a sectorului agricol în structura PIB dintre toate țările din Uniunea Europeană, de 3 ori și jumătate mai mare decât media europeană. În plus, la nivelul anului 2014, agricultura angaja 27,3% din populația activă a României, de peste 6 ori mai mare decât media europeană de 4,4% din populația activă. Ponderea forței de muncă din România ocupată în agricultură avea în 2014 o valoare destul de apropiată de cea înregistrată în 1992, deși ponderea agriculturii în PIB a scăzut de peste 4 ori în aceasta perioadă, semnalând pierderi importante de eficiență. Practic, valoarea adăugată brută pe persoană ocupată în agricultură se ridica în anul 2013 la doar 18% din media Uniunii Europene, iar situația este și mai îngrijorătoare dacă ne raportăm la țările din Europa de Vest. Valoarea adăugată brută generată de o persoană ocupată în agricultură în România este de doar 7% din cea generată în Franța, respectiv 9% din cea generată

în Spania. Dacă luăm în considerare valoarea adăugată brută la hectar, România se situează tot pe una dintre ultimele poziții, aceasta fiind în jur de 600 euro/ha (2013). Prin comparație, în țările din Europa de Vest valoarea adăugată brută la hectar depășește 1.000 euro/ha. Aproximativ 85% din totalul forței de muncă din agricultură este nesalariată – lucrând pe propriile exploatații agricole de subzistență. Prin contrast, ponderea medie a lucrătorilor nesalariați din sectorul agricol în UE este de 72%, iar în unele state chiar cu mult mai redusă (Spania – 50%, Franța – 63,1%, Germania – 55,8%). *„Țările cu cei mai mulți lucrători salariați în agricultură sunt cele care înregistrează și cea mai ridicată valoare adăugată brută generată la nivel de lucrător. Toate acestea conduc către problema fundamentală cu care se confruntă agricultura românească, și anume randamentul relativ mic al producției agricole."* [1][I] .

1.3. Factori benefici de influență

Cum este dovedit din experiența practic-organizatorică, există **factori generali** care influențează pozitiv producția agricolă în funcție de: amplasamentul regional și zonal climateric, condiții pedoclimatice, bonitatea solului, accesul la sursa de apă pentru irigare etc.

Discutând însă pe ansamblul dezvoltării și consolidării agriculturii la nivel macroeconomic, aceasta este influențată de: factori naturali, tehnici și socio-economici.

– **Factori naturali**, cum este și normal, vor juca un rol esențial în creșterea producției și obținerea performanței. Dintre factorii naturali, clima are un rol esențial, ea condiționează răspândirea și structura culturilor agricole prin regimul temperaturii, umezelii și luminii. Relieful influențează repartiția culturilor prin altitudine, expunerea versanților, înclinarea pantelor. Tipul genetic de sol, bonitatea solului, textura își aduc contribuția prin însușirea lor principală, fertilitatea, la care se adaugă și capacitatea de drenare și reținere a apei în sol. Întotdeauna amplasamentul zonal al culturilor și rotația lor se va efectua în funcție de relieful aferent și condițiile pedoclimatice benefice oferite de zonarea culturii.

– **Factorii tehnici** au un aport substanțial la obținerea performanței și eficiența mijloacelor mecanizate de înalt standard și, în mod vădit, vor influența pozitiv dezvoltarea agriculturii de tip modern. De aceea, factorii tehnici au un rol important în sporirea producțiilor, creșterea productivității pe unitatea de suprafață prin acțiunile de: mecanizare de înalt randament și eficiență economică, chimizare rațională, ierbicizare, irigare ș.a.;

– **Factorii socio-economici** concură la pregătirea și școlarizarea forței de muncă, a personalului aferent și mai ales a specialiștilor din acest domeniu, prin oferirea de către stat a unui cadru propice de specializare prin liceele și facultățile din domeniul agroalimentar, prin capacitatea și gradul de pregătire al forței de muncă și întreg contextul economic în care se dezvoltă această ramură a economiei. Ca orice activitate economică, activitatea agricolă are ca finalitate generală asigurarea securității alimentare prin satisfacerea nevoilor populației, independența alimentară, asigurarea necesităților industriei pe verticală și progresul general al țării.

1.4. Funcții și trăsături conexe agriculturii

Pentru a înțelege mai bine interdependența existentă între factori benefici de influență și obținerea performanței în agricultură, va fi necesar să prezint câteva aspecte privind funcțiile agriculturi în contextul economiei naționale.

Principalele funcții ale agriculturii în economia națională sunt relevate în practică prin:

– funcția alimentară, care asigură independența alimentară a țării;

– funcția socio-economică de participare la procesul de creștere și dezvoltare;

– funcția de protecție a mediului și dezvoltarea durabilă socio-economică.

1.4.1. Funcția alimentară a agriculturii exprimă faptul că natura necesităților pe care le satisface este cu totul deosebită. Agricultura are cea mai mare contribuție la bunăstarea oamenilor, întrucât nevoile pe care tinde să le satisfacă sunt esențiale, atât prin importanța, cât și prin permanența lor. Reducerea sau lipsa unor produse indispensabile vieții poate provoca perturbații în organismul uman și puternice tensiuni sociale.

Gradul de satisfacere a consumului fiziologic normal al întregii populații, securitatea alimentară depind în cea mai mare măsură de producția agricolă internă.

O trăsătură fundamentală a agriculturii românești constă în faptul că potențialul natural ridicat poate asigura necesarul intern de alimente de bază pentru o populație mult mai numeroasă decât cea existentă în prezent. Importul de alimente ar trebui să fie doar o sursă de completare și diversificare a consumului.

1.4.2. Funcția socio-economică a agriculturii exprimă faptul că ea este cea care oferă materii prime industriilor din aval – prelucrătoare –, dar marele aport semnificativ se înscrie în aceea că oferă hrana de primă necesitate, asigurând securitatea și independența alimentară a populației. Trebuie menționat faptul că economicul atrage după sine și socialul, ultimul soldându-se cu locuri de muncă în plus, veni-

turi rezonabile pentru populație, atenuarea raporturilor de inferioritate și discrepanțe dintre sat și oraș prin promovarea investițiilor în mediul rural și oferta de locuri de muncă din industria agroalimentară prelucrătoare.

1.4.3. Funcția de protecție a mediului și dezvoltarea durabilă socio-economică asigură promovarea unei agriculturi compatibile cu standardele Uniunii Europene din domeniul protecției mediului și dezvoltării durabile. Un exemplu elocvent ar fi ,,rotația culturilor", aceasta pe lângă faptul că asigură o creștere a producției, participă nemijlocit și la proiectarea unui mediu sănătos și echilibrat printr-o repartiție științifică a îngrășămintelor, fungicidelor și insecticidelor, asigură renunțarea la utilizarea unor cantități mari, cotate peste necesarul stringent al plantelor. Dezvoltarea durabilă definește asigurarea echilibrului optim între factorii economici, tehnologici, sociali și naturali (de mediu) în scopul asigurării dezvoltării prezente și viitoare. Dezvoltarea poate fi durabilă numai dacă se centrează pe om, pe valorificarea întregului potențial al ființei umane și pe asigurarea unei calități superioare a vieții, omul fiind beneficiarul dezvoltării.

2. Provocări specifice care influențează politicile agroalimentare

Politicile agroalimentare reprezintă ansamblul intervențiilor care cuprind lanțul alimentar în totalitatea sa, cu cele șapte componente principale: agricultura, industriile, distribuția agricolă și alimentară, restaurantele, industriile și serviciile aferente, comerțul exterior agroalimentar și consumul. Sfera de acțiune a politicilor agroalimentare se extinde în mod corelat cu alte politici economice (fiscală, comercială, prețuri, industrie etc.) și cuprinde următoarele noțiuni: politica prețurilor, politica de marketing, politica inputurilor, politica de credit etc. Politica agroalimentară cuprinde ansamblul intervențiilor de stat în influențarea factorilor cererii și ofertei de produse agricole și alimentare. Politica agroalimentară este ansamblul acțiunilor politice direcționate cu prioritate spre sectoarele de exploatații agricole și de agro-business, cu influențe asupra deciziilor producătorilor individuali și a firmelor. Plecând de la aceste considerente putem concluziona că politica agroalimentară este definită ca *„ansamblul hotărârilor, deciziilor și acțiunilor pe care le aplică statul asupra factorilor cererii și factorilor ofertei cu scopul îmbunătățirii producției și al nivelului de trai al populației".* [3].

2.1. Analiza provocărilor specifice

În explicarea nuanțată a termenului de „provocare" și ținând seama de utilizarea lui în economie, acesta ar însemna:

– a cauza, a determina o anume stare de fapt negativă, sau a împinge (pe cineva) în acțiuni nesocotite sau necinstite;

– a produce ceva cu intenție; a stârni o anume stare.

În analiza provocărilor specifice care influențează politicile agroalimentare trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

– situația socio-politică la momentul analizat și aflat în atenție;

– conjunctura internațională reliefată prin evenimente și stări de fapt nedorite și tensionate, comerțul internațional afectat, inclusiv fluctuațiile financiar-bancare, comerciale și mutațiile din proxima vecinătate a granițelor României;

– mișcări sociale și de protest față de o serie de acțiuni și decizii ale guvernului;

– contextual internațional general și analiză lucidă / științifică a studiilor de profil și previziunilor lansate de către experți străini din țările puternic industrializate (SUA, Germania, Marea Britanie, Franța).

În continuare, voi examina și detalia fiecare punct din provocările sus menționate și identificate, astfel:

– **Provocările specifice** care pot influența politicile agricole au în vedere o analiză serioasă a momentului aplicării politicilor curente de guvernare și eventual al sesizării efectului benefic al acestora. Analizată secvențial, pe acest canal observăm că politicul aflat la guvernare este cel care va determina luarea unor decizii benefice în cadrul aplicării politicilor agroalimentare curente și viitoare.

– **Fluctuațiile și mutațiile din proxima vecinătate**, conjunctura internațională nefavorabilă pot să-și pună amprenta în sens negativ în procesul de implementare a politicilor agroalimentare. În plan extern și mai ales în zona apropiată trebuie să existe un cadru economico-financiar și comercial propice dezvoltării și valorificării produselor agricole.

– **Acțiuni și decizii ale guvernului** în domeniul implementării politicilor agroalimentare pot determina nemulțumiri la nivel socio-politic și în consecință mișcări sociale și de protest. Politicile agricole și alimentare nu pot fi interpretate decât în cazul unui context socio-economic dat, context care contribuie puternic la determinarea acestor politici. [3]

– În analiza contextului internațional, un rol esențial îl au **previziunile științifice** înfăptuite de către experți din țările dezvoltate, studii previzionare solicitate de către instituțiile guvernamentale și băncile din țările respective (exemple: Die Deutsche Bundesbank, Bundesanstalt für Wirtschaftsprognose, Österreichischen Nationalbank, Institute für Agrarökonomie und Rurale Entwicklung – Universität Göttingen). [4]

– **Contextul european nefavorabil**. Contextul european este caracterizat în prezent de către experți prin: slaba

creștere economică, mai ales în zona rurală, demografie scăzută, populație îmbătrânită; previziuni sumbre demografice, populație rurală restrânsă puțin interesată de practicarea agriculturii la sate, industrializarea forțată practicată în zona rurală și eliminarea treptată a produselor alimentare tradiționale.

Spre deosebire de tendința la nivel mondial, se preconizează că populația europeană va îmbătrâni și preocuparea pentru agricultura va stagna. Îmbătrânirea populației este considerată a fi una dintre **provocările socio-economice fundamentale ale Europei** în următorii 50 de ani. Cu o vârstă medie de 46,8 ani, și cu peste 27,8% din populația sa în vârstă de cel puțin 65 de ani, această provocare ajunge la niveluri fără precedent. De asemenea, pe măsură ce generația născută în perioada de creștere însemnată a ratei natalității iese la pensie, este de așteptat ca populația activă să scadă. În același timp, numărul de persoane cu vârsta de peste 60 de ani va crește de două ori mai repede decât înainte de 2007, cu circa 2 milioane pe ani. Până în 2050, se estimează că populația totală din UE-27 va crește doar cu 5% față de nivelul din 2008 și va ajunge la puțin peste 515 milioane de persoane. România va fi una dintre țările afectate de această tendință. Până în 2050, este de așteptat ca populația totală să scadă la puțin peste 18 milioane, ceea ce reprezintă o scădere cu 10% față de 2011.

Comparativ cu mediul urban, zonele rurale din Europa se confruntă cu cele mai mari amenințări demografice. În conformitate cu tendințele globale, Europa va înregistra o creștere a urbanizării. Comparativ cu nivelurile din 2011, este de așteptat ca populația totală urbană a Europei să crească cu aproximativ 10%, în timp ce populația rurală va scădea cu 2,7%. Migrația în exterior, mai degrabă decât sporul negativ, ar fi un factor motrice. O populație rurală tot mai puțin numeroasă va restrânge oferta de muncă în agricultură și va amenința vitalitatea zonelor rurale per ansamblu. Aceste tendințe au implicații serioase în ceea ce privește cererea de produse agroalimentare, deoarece se preconizează că piețele europene vor oferi posibilități limitate de extindere.

Pentru culturile arabile, perspectivele pe termen mediu privind mărfurile în Europa (în 2022) sugerează doar creșteri ușoare ale consumului în UE. Cererea de alimente și furaje va fi supusă unei creșteri lente, cu excepția notabilă a biocarburanților, care vor continua să fie un segment de piață dinamic. Consumul de biocarburanți în UE este de așteptat să crească între 2014 și 2022. Semințele oleaginoase prezintă o perspectivă pozitivă pe termen mediu determinată de cererea puternică, dar carnea (în special cea roșie) și produsele lactate sunt de așteptat să scadă. Aceste previziuni pentru produsele de origine animală reflectă într-o mare măsură efectele negative ale recesiunii economice recente din Europa, dar și înăsprirea cerințelor privind bunăstarea animalelor și reducerea emisiilor de carbon (în special în sectorul creșterii de bovine și suine).

2.2. Efectul propagat în politicile agroalimentare

Este necesar ca în cadrul acestui subpunct să elucidăm explicarea termenului de „efect propagat". În genere, termenul de „efect" este explicat ca fiind: *„fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta".* [2]

În consecință, „efectul propagat" se referă la un fenomen extins, difuzat. Ca acțiune, acesta poate fi identificat în planurile: intern sau extern, cantitativ sau calitativ.

În plan intern se poate vorbi de înseși condițiile, elementele, fenomenele care pot determina și genera o creștere și dezvoltare a segmentului agroalimentar.

Efectul benefic propagat pe plan intern în politicile agroalimentare are ca urmare:

– O revigorare a segmentului de dezvoltare și prelucrare a produselor agricole și valorificarea superioară prin prelucrarea specifică în industria alimentară.

– O atenție mai mare din partea autorităților concretizate în investiții mai mari în tehnologizare și mecanizarea din domeniul agroalimentar (factorii tehnici interni), cofinanțare din bugetul statului la proiectele cu fonduri europene pentru agricultură (A.F.I.R. – Agenția pentru Finanțarea Investițiilor Rurale), concomitent sprijin al statului pentru accelerarea absorbției fondurilor europene destinate agriculturii și dezvoltării rurale; subvenții substanțiale în sprijinirea dezvoltării sectorului agroalimentar și al industriei alimentare prelucrătoare.

– Un cadru legislativ propice promovării și implementării politicilor agroalimentare benefice dezvoltării sectorului privat agroalimentar și consolidarea fermelor și unităților agroalimentare.

În plan extern se poate vorbi despre condițiile și elementele propice care pot contribui la implementarea politicilor agroalimentare și secvențial pot influența pozitiv derularea respectivelor politici agricole în plan internațional.

Efectul propagat în plan extern al politicilor agricole are ca urmare:

– O piață unitară stabilă legată nemijlocit de politicile comerciale ale Uniunii Europene și libera circulație a capitalului și forței de muncă în interiorul acestui organism. România are drepturi și obligații aferente calității de membru cu drepturi depline în UE și trebuie să își urmărească interesele economico-financiare în zona comunității europene.

– Asigurarea stabilității pieței agricole zonale, fără in-

terferențe semnificative externe în destabilizarea comerțului local și regional.

– Asigurarea securității alimentare a populației autohtone și siguranței naționale în raport cu vecinii din proxima vecinătate.

– Asigurarea independenței agroalimentare, relevarea unei independențe agroalimentare semnificative pentru populația autohtonă și implicit o creștere a nivelului de trai a populației .

3. Factori care influențează politicile agroalimentare

În explicarea influenței factorilor asupra politicilor agroalimentare trebuie avută în vedere explicarea în genere a termenelor de: ,,factori", ,,provocări specifice" și a sintagmei „acțiuni secvențiale". Factorul este definit, în general, ca fiind: *„o condiție, element, împrejurare care poate determina, influența sau explica un proces, un fenomen, o acțiune"* etc.

Acțiunea secvențială definește *„o succesiune de fenomene fizice sau de ordinea de variație în timp a mărimilor unui sistem"*.

Succesiunea unor fenomene fizice poate determina o schimbare a proceselor și fenomenelor specifice într-un spațiu și timp determinat. Pentru a explica acțiunea factorilor care influențează politicile agroalimentare, trebuie să examinam și să analizam împrejurările, fenomenele și elementele conexe care pot determina o asemenea stare de fapt. În acest context, voi enumera câțiva factori determinanți care, de altfel, țin nemijlocit de mediul intern sau de cel extern. Factorii pot influența în mod pozitiv sau negativ creșterea sau consolidarea sectorului agroalimentar și dezvoltarea mediului rural.

3.1. Din sfera factorilor care influențează pozitiv sectorul agroalimentar și în genere agricultura putem enumera:

– Factori interni propice dovediți ca un beneficiu al dezvoltării prin adoptarea de politici coerente guvernamentale, în direcția consolidării și dezvoltării unităților agroalimentare;

– Factori externi favorabili care țin de: așezarea favorabilă a țării noastre în spațiul carpato-danubiano-pontic, apartenența la piața unică europeană, UE, apartenența la diverse organisme internaționale și financiar-bancare externe; lipsa unor conflicte armate și mișcări de trupe armate la granițele țării; apartenența la NATO.

– Influența mediului intern privește managementul neperformant, nemulțumirile profunde ale salariaților, nevoia de retehnologizare; lipsa unor acte normative pentru a încuraja sectorul agroalimentar și consolidarea bazei tehnico-materiale necesare dezvoltării unităților agro-economice și fermelor de orice dimensiune. La toate acestea guvernul și ministerul de resort vor trebui să găsească soluții viabile și benefice dezvoltării sectorului agroalimentar și fermelor agricole.

– Acte legislative, decizii și acte juridice emise de parlament, guvern și minister în beneficiul sectorului agroalimentar în direcția consolidării fermelor și unităților agro-economice.

– Calitatea și performanța muncii depuse conduce, în sens pozitiv, la creștere economică, sau în sens negativ va determina o frânare în calea dezvoltării, or scopul principal este obținerea performanței în agricultură.

– Factorii politici și de promovare a politicii interne/internaționale prin aderarea la diferite organizații internaționale și comunități comercial-financiare.

– Factorii naturali materializați prin resursele naturale ale țări, potențial agricol foarte mare, neexploatat în întregime și la propria valoare;

– Accesarea fondurilor europene prin proiecte viabile și realiste în vederea întăririi sectorului tehnic cu utilaje agricole performante, concomitent cu exploatarea eficientă a suprafețelor arabile și extinderea sectorului de irigații prin creșterea hectarelor cultivate cu noi suprafețe irigate.

– Alocări de la buget cu sume de bani mai mari pentru cofinanțarea proiectelor UE implementate de autorități locale și fermieri în spațiul rural și pe segmental agricol spre a ajuta la consolidarea sectorul agro-economic și de dezvoltare rurală.

– Ministerul Agriculturii să aibă permanent în vedere ca prin specialiștii săi din cadrul A.F.I.R și A.P.I.A să îndrume și să consilieze fermierii și conducătorii unităților agro-economice în proiectele agroalimentare de obținere a finanțării de la UE (vezi cazul Poloniei, fermieri ajutați de minister prin specialiștii săi pentru întocmirea proiectelor de dezvoltare și accesare a fondurilor europene pe agricultură).

3.2. Din sfera factorilor interni care influențează negativ promovarea politicilor agroalimentare naționale putem enumera:

a. Factori interni legați de o proastă gestionare a politicilor agroalimentare, lipsa unor stimulente adecvate promovate de guvern în scopul creșterii și dezvoltării sectorului agroalimentar. Stimularea agriculturii inclusiv prin subvențiile primite de fermieri pe suprafața agricolă/hectar este foarte mică în comparație cu țările dezvoltate, precum Franța, Germania, Spania, Italia. Semnele de întrebare apar consecvent: *„de ce această stare de lucruri?"*, *„de ce s-a negociat așa de prost ?"* și *„de ce nu se dorește o îndreptare a situației actuale prin aducerea subvenției la nivelul occidentalilor?"*, *„de ce România este încă la mâna milei celor de la Bruxelles*

(CE – UE) și nu este egală în drepturi cu celelalte state occidentale?", *„cum apără guvernul și ministerul interesele fermierilor români, stând în genunchi?"*. Întrebări sunt multe, dar nimeni, ca factori de putere, nu se implică în rezolvarea lor.

b. Măsuri interne deficitare promovate de către guvern privind implementarea politicilor agroalimentare și de dezvoltare a spațiului rural: legi și hotărâri de guvern *„care se bat cap în cap"*, care nu oferă soluții, ci numai restricții, fără să ofere o soluție viabilă; factorii de management – stilul de conducere, mecanisme deficitare de planificare și control.

c. Lipsa unei consultanțe adecvate pentru atragerea fondurilor europene. Consultanța pe proiecte din agricultură și dezvoltarea spațiului rural pentru accesarea fondurilor europene este cotată ca fiind nulă în spațiul rural. Cauzele sunt multiple: de la lipsa de informații până la neimplicarea autorităților competente (primării, minister, agenții, precum A.P.I.A., A.F.I.R.). Ministerul se implică foarte puțin prin consultanța dată de către specialiști și experții săi. Și, ca un exemplu elocvent, voi detalia cazul Poloniei, beneficiară din plin la capitolul *„absorbția fondurilor europene pentru agricultură și dezvoltarea mediului rural"*.

În Polonia, ministerul de profil a pus la dispoziția fermierilor și unităților agroalimentare experții săi pentru a le întocmi proiecte viabile gratuite. Așa se explică faptul că Polonia a accesat fondurile europene pe segmentele: agricultură și dezvoltarea spațiului rural în proporție de aproape sută la sută. Acolo, de fapt, ministerul și statul s-au implicat prin prestația gratuită a experților săi în întocmirea proiectelor și atragerea fondurilor europene. Mai mult, ministerele de resort au eliminat birocrația și au prezentat la Bruxelles proceduri simple și viabile de accesare a fondurilor europene, care, de altfel, au fost aprobate de către Comisia Europeană. Întotdeauna experții de la Bruxelles au îndemnat ministerul de resort și guvernul român să introducă proceduri mai simple de accesare a fondurilor europene, însă cei de la minister îngreunează, parcă, prin emiterea unor proceduri greoaie accesarea fondurilor europene pentru agricultură și întregul proces. Fiind o sursă de investiții în agricultură, accesarea banilor europeni este foarte importantă și reprezintă o soluție investițional benefică foarte bună pentru modernizarea tehnică a unităților agricole, consolidarea și dezvoltarea sectorului agroalimentar în România.

Va urma

Bibliografie selectivă:

[1] **https://www.profit.ro/stiri/social/analiza-romania-are-6-a-cea-mai-mare-suprafata-agricola-utilizata-dintre-tarile-ue-2019**, București.
[2] *Dicționar economico-financiar*.
[3] **L. Zahiu**, *Management agricol*, București, Editura Economică, 1999, p. 45.
[4] Artikel: *Tansparenz ist uns wichtig!* / Agrar Koordination & FIA e.V, p. 1, Nernstweg 32-34 | 22765 Hamburg, 2015.

Bibliografie generală:

[I] **S. Hartia**, *Economia cerealelor*", București, Editura Ceres, 1983.
[II] **Roman Toma** (coord): *Sociologie economică rurală*, București, Editura A.S.E., 2004, p. 25
[III] **Ph. Kotler**, *Marketing Management*, London, Millenium Edition, 1999, pp. 334–338.
[IV] **Kotler, Ph., Armstrong, G., Saunders, J., Wong, V.**, *Principiile marketingului*, București, Editura Teora, 1999.

„România are a șasea cea mai mare suprafață agricolă utilizată dintre țările UE și este printre primii 10 exportatori mondiali de grâu și porumb, dar agricultura este insuficient mecanizată, fiind afectată de fragmentarea proprietății agrare, lipsa capitalului și a sistemelor de irigații, precum și de lipsa educației profesionale a lucrătorilor agricoli."

Anul I, nr. 1, octombrie–decembrie 2018, 84 pagini

Anul II, nr. 1, ianuarie–martie 2019, 118 pagini

Anul II, nr. 2, aprilie–iunie 2019, 152 pagini

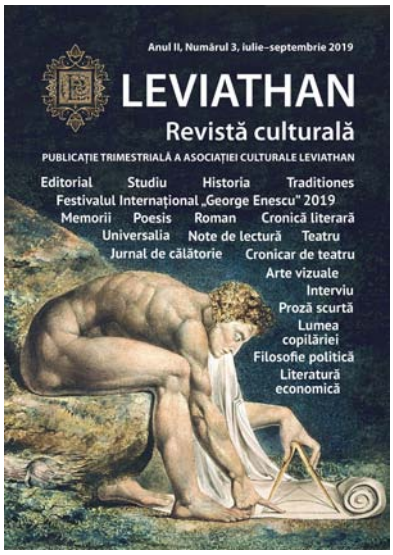

Anul II, nr. 3, iulie–septembrie 2019, 124 pagini

Prețul unui exemplar: 20 lei; 8 euro; 9 dolari USA (tarifele includ taxele poștale).

Abonamente:

Anul 2020: 4 numere – 80 lei; 32 euro; 36 dolari USA (tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe adresa: leviathan.romania@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceeași adresă.

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS
LEVIATHAN

Cultură
Informație
Atitudine

Portalul Leviathan.ro – adresa web: https://leviathan.ro

Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015. Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor.

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan.

Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)

Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)

Zâmbetul unește (https://www.facebook.com/Z%C3%A2mbetul-une%C8%99te-352487118804478/?modal=admin_todo_tour)

Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)

Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)

LEVIATHAN

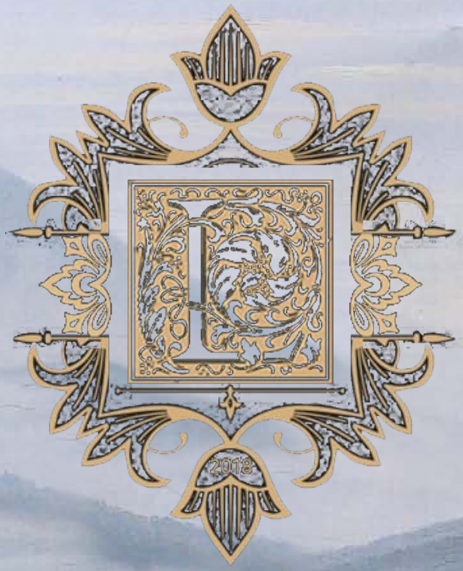

Revistă culturală